

ЛЕКСИКАТА НА ГОВОРОТ НА СЕЛОТО
ЧИФЛИЦИК – ДЕМИРХИСАРСКО
(СО КРАТОК ГРАМАТИЧКИ ОПИС)

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ
L'INSTITUT DE LA LANGUE MACÉDONIENNE „KRSTE MISIRKOV“ – SKOPJE
Посебни изданија, кн. 43 * Éditions spéciales, livre 43

СВЕТЛАНА ДАВКОВА-ЃОРГИЕВА

**ЛЕКСИКАТА НА ГОВОРОТ НА СЕЛОТО
ЧИФЛИЦИК – ДЕМИРХИСАРСКО
(СО КРАТОК ГРАМАТИЧКИ ОПИС)**

**СКОПЈЕ
2004**

Рецензии:

д-р Стојка Бојковска
д-р Билјана Маленко

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“

811.163.3'282.2(495.6)

811.163.3'373(495.6)

ДАВКОВА-Ѓоргиева, Светлана

Лексиката на говорот на селото Чифлицик-Демирхисарско (со краток граматички опис) / Светлана Давкова-Ѓоргиева. – Скопје : Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје : L'Institut de la langue Macédonienne „Krstе Misirkov“, 2004. – 183 стр. ; 24 cm. (Посебни изданија/Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ = Éditions spéciales / L'institut de la langue Macédonienne „Крсте Мисирков“ ; кн. 43)

Библиографија : стр. [173]-180

ISBN 9989-640-57-2

а) Македонски јазик – Дијалекти – Егејска Македонија – Чифлицик

б) Македонски јазик – Лексика – Егејска Македонија – Чифлицик

COBISS. MK-ID 60115210

Финансирано од Министерството за образование и наука на
Република Македонија

В О В Е Д

На 15 километри јужно од сегашната грчко-бугарска граница, од левата страна на реката Струма, во подножјето на Беласица и Рупелската Планина во плодното серско поле се наоѓа селото Чифлицик (Демирхисарско).

Во негова близина минуваат многу важни сообраќајници. Имено, на околу 6 километри источно од селото Чифлицик се наоѓа малото градче Демир Хисар со железничка станица на која се поврзува пругата од Софија па продолжува за Солун и Истанбул. Оттаму поминува и меѓународниот асфалтен пат од Бугарија за Грција. Патот понатаму продолжува за Турција, и ги поврзува земјите со азискиот континент.

Од ова се гледа дека селото Чифлицик се наоѓа во близина на големи сообраќајни артерии, преку кои е поврзано со многу значајни економски, трговски и културно-просветни центри како што се Солун, Кукуш, Серез и Драма.

На североисточната страна од селото Чифлицик е сместено селото Радово, а на север недалеку од него се наоѓа селото Пуљово. На 1 километар од селото Чифлицик е изградена мала железничка станица Валовиште, а на 3 километри од неа постои лековита минерална бања во која се лекуваат ревматски заболувања, разни кожни болести и рани. На 1 километар западно од селото тече реката Струма. Во истиот правец преку реката, на оддалеченост од 6 километри, се наоѓа селото Ветрина. Седум километри на југ од селото Чифлицик се селата Спатово и Арни Ќој, а во истиот правец на 12 километри е малото гратче Долна Цумаја (Серска Цумаја).

Главното занимање на населението од селото во минатото и денес (по кажувањето на нашиот информатор) било и останало земјоделството и сточарството.

Во делото на Тодор Симовски „Атлас на населените места во Егејска Македонија – Atlas of the inhabited places of the aegean Macedonia“, селото Чифлицик е предадено и со неговото грчко име Стримонохорион Στρυμόνοχωριον, Валовишка околија, (23° 20'x 41° 15') (Симовски 1997: 89).

По кажувањата на информаторот Никола Балканов, селото било подигнато на еден убав чифлиг сместен покрај реката Струма од страна на Акил Беј. Името го добило по чифлигарите што работеле на чифлигот. Според кажувањата на неговите соселани селото настанало во периодот од 1800 до 1810 година.

Во почетокот во селото биле населени девет христијански фамилии. За работење на чифлигот, бегот им плаќал по еден грош. Подоцна бегот ја зголемил дневницата а со тоа привлекол нови чифлигари. Со нараснувањето на бројот на чифлигарите се наметнала и потребата, тие да си направат свои живеалишта, куќи плитарки со покриви од слама, кои повеќе наликувале на колиби. Подоцна си изградиле куќи од непечени тули, ќерпич, камен и дрво. Постојаното живеалиште на бегот и на неговите двајца браќа било во Мелник, на околу 35 километри северно од Чифлицик. Како имот тој ги поседувал селото Чифлицик и уште 11 други села, но најмил му бил чифлигот на ова село. Среди селото бегот изградил висока куќа со чардак, а селаните ја нарекле кула чардаклија. Околу кулата биле изградени конаци, магацини, амбари, племни. Акил Беј само повремено доаѓал во селото, се одмарал на чардакот и со уживање го посматрал својот имот и работењето на ѓаурите – чифлигари. Во негово отсуство со работите на имотот раководеле неговите гавази. Бегот бил познат како мошне добар човек, бил влијателна личност, уважувач од власта и имал голема заслуга што селото Чифлицик не било запалено од турскиот башибозук 1912 година.

Според статистиката на В. Кџанчов Демирхисарската каза, во која спаѓа и селото Чифлицик, во средината на деветата деценија од 19 век броела 26 000 христијани (претежно Македонци), 13 810 муслимани и 1 545 Роми, од кои големото мнозинство биле муслимани. Во последната деценија на 19 век Кџанчов бележи 15 569 муслимани и 26 086 немуслимати. Во селото Чифлицик е забележано дека имало 180 христијани (Кџанчов 1970: 484-486).

По грчко-турската војна во 1920/1921 година бројот на македонското словенско население опаѓа поради нивно иселување во Буга-

рија, а бројот на грчкото население во селото Чифлицик се зголемува со преселници од Мала Азија. Иселувањето било интензивизирано повторно по Втората светска војна и граѓанската војна во Грција, кога еден дел од прогонетото македонско население емигрира во Бугарија или во Македонија.

Дијалектниот материјал што ќе го интерпретираме во овој опис на говорот на селото Чифлицик е забележан од тројца информатори (Никола и Анастасија Балканови и Костадин Балкански, преселници што живеат во Скопје) анкетирани според Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000).

Никола Ангел Балканов е роден 1922 г. во село Чифлицик, по занимање службеник (во пензија), има завршено основно грчко училиште; во 1944 г. емигрирал во Бугарија, а од 1946 г. доаѓа во Скопје.

Анастасија Балканова е родена 1922 г. исто така во селото Чифлицик, домаќинка, има завршено четврто одделение грчко училиште, и од 1946 г. живее во Скопје.

Костадин Балкански е роден 1929 г. во село Чифлицик, по занимање електромеханичар, од 1946 г. живее во Скопје.

Го користам поводов срдечно да им се заблагодарам на споменатите информатори за љубезниот одзив, готовноста и трпението при собирањето на дијалектниот материјал.

Според местоположбата и говорните карактеристики чифлицичкиот говор би го сместиле во „серскиот говор којшто ја опфаќа областа по долината на реката Струма јужно од Бутковското Езеро и југозападните огранци на планината Али Ботуш. Тоа е претежно рамничарска област во која главни административни и економски центри се градовите Серес и Валовиште (Демир Хисар)“ (Видоески 1994: 37-40).

Досега во лингвистиката во целост малку е пишувано за говорот на селото Чифлицик (Демирхисарско).

За еден говор од серската област има пишувано Божидар Видоески во трудовите 1. „Секавец (Λιβοδοχωριον; ОЛА 113)“, *Fonološki opisi, Sarajevo* 1981, 811-816, и 2. „Говорот на село Секавец (диј. Сакавиц, гр. Λιβοδοχωριον), Серско“, *Прилози на МАНУ*, Одделение за лингвистика и литературна наука, XV, 1, Скопје 1990.

Чифлицичкиот говор е опфатен и во трудовите на Јордан Н. Иванов: 1. *Бългърскиите преселнически говори. Говорите от Драмско и Сярско*, София 1977 и 2. *Български диалектен атлас*.

Бълџарски говори оѝ Еџејска Македонија. Т. 1. Драмско, Сјарско, Валовишко и Зилџаховско, София 1972.

Текстови од Серско има во книгата издадена од Петар А. Лавров и Јиржи Поливка: *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisu St. Verkovičových, Praha 1932.*

За предмет на оваа магистерска работа беше избран говор на село од егејскиот дел на Македонија поради фактот што овие говори полека исчезнуваат заедно со исчезнувањето на постарата генерација говорители.

Целта на оваа работа е да се даде една комплетна слика на говорот на селото Чифлицик со краток осврт на граматиката, поширока анализа на речничкиот материјал на односниов говор, со посебен осврт на лексичките пластови (регионално ограничените зборови – локализмите, архаизмите и туѓите зборови – турцизмите и грцизмите) и оформување на речник на покарактеристични зборови на овој говор.

Мораме да напоменеме дека при разработувањето на лексичкиот материјал, а со цел да дадеме поцелосен преглед на лексичките дијалектизми на чифлицичкиот говор, покрај собраниот материјал од терен, ги консултиравме и материјалите од картотеката на Одделението за дијалектологија на македонскиот јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ собирани за потребите на проектот Македонски дијалектен атлас од соработници на Институтот: акад. Божидар Видоески, д-р Коста Пеев, д-р Аритон Поповски, д-р Олга Иванова, д-р Кирил Конески, м-р Маринко Митков, д-р Маријана Киш, д-р Васил Дрвошанов, д-р Стојка Бојковска и др., за што им ја изразувам мојата благодарност, како и веќе објавени трудови од македонски или странски дијалектолози коишто со своите прилози го илустрираат анализираниот говор или даваат речнички односно лексички материјал.

Ф О Н О Л О Г И Ј А

В о к а л и з а м

Инвентар на фонемите. Вокалниот систем на говорот на селото Чифлицик – Демирхисарско го сочинуваат шест фонemi: *e*, *и*, *а*, *о*, *у*, и еден среднојазичен вокал *ӕ*. Графички овој систем ќе го претставиме на овој начин:

<i>и</i>		<i>у</i>
	<i>ӕ</i>	
<i>е</i>		<i>о</i>
	<i>а</i>	

Б. Видоески констатира дека, овој систем на географски план, зафаќа најширок простор. Него го познаваат сите северни дијалекти, сите источни и јужни говори и неколку говори од западната јазична периферија (Видоески 1978: 81). Фонемата *ӕ* функционира во систем од шест вокали. На фонолошки план се јавува како висок корелат на *а*. Потеклото и дистрибуцијата на односнава фонема во нашите дијалекти е различно. Во серско-драмските, неврокопскиот и лагадинските (сушко-височкиот) говори фонемата */ӕ/* исто така како и во долновардарските говори се јавува како континуант на носовката *ж* и вокалните *р* и *л*; потоа на целото подрачје од Солун до Гоце Делчев фонемата */ӕ/* се добила како континуант на големиот ер (*ъ*), односно големиот ер (*ъ*) се рефлексирал во */ӕ/* само во коренските морфеми во сушко-височкиот и серскиот говор (Видоески 1982: 99-101).

Овој систем функционира само кога самогласките се акцентирани. Имено во своите основни алофони [*e*, *а*, *о*] се реализираат во акцентирани слогови, сп.: */e/* – *д'ен*, *д'евер*, *д'ибел*, *ш'еле*, *шии'е*; */a/* – *'анџел*, *'акџ*, *б'абџ*, *д'авџ*, *џдн'а*, *им'ане*, *кџл'а*, *нџв'а*, *уси'а*; */o/* – *бџлџ*, *џр'озде*, *џреџал'о*, *мџж'о*, *м'оџиџка*, *н'оџ*, *н'оџџ*, *'обџџ*, *'оџџн*.

Самогласките [и, у] во акцентирана и во неакцентирана позиција се реализираат во своите основни алофони, сп.: /и/ – *в'инџ*, *'иде*, *к'риви*, *мал'ини*, *н'ие*, *с'ин*, *с'ини* *сл'иви* : *џаи'и'ан*, *дрм'акин*, *кл'аи'и'и*, *н'ами*, *с'ади*; /у/ – *к'рж'ух*, *к'усур*, *к'укав'ица*, *м'ува*, *с'а'ун*, *'ука*, *'наука*, *'уиш* : *б'алу*, *бу'аи'и*, *сирум'ах*, *уфч'ар*, *хум'о'и*.

Вокалите [е, а, ѓ, о] во неакцентирана позиција подлежат на квалитативна редукција. Во овој случај се јавува систем од пет вокали, графички претставен вака:

и	у
е	о
а	

Неакцентираното /е/ има алофон [е] којшто клони кон неакцентирано [и], или пак во одделни случаи кон неакцентирано [ѓ], сп.: *ел'ен*, *ез'ик* : *из'ик*, *йр'азен* : *йр'азин* (поретко).

Неакцентираното /о/ има затворен алофон [о], сп.: *н'ос* : *нос'о*, *'окр* : *ок'о'и'о*.

Неакцентираното /а/ има затворен алофон /а/, кој клони кон неакцентирираниот алофон на фонемата /ѓ/, сп.: *џла'ва* : *џла'в'и'ица*, *ж'аба* : *ж'аб'и'ица*, *кр'ас'и'а'в'ица*, *кал'и'и'ица*.

Кај неакцентираното /ѓ/ среќаваме, поотворен алофон којшто клони кон неакцентирано [а] и затоа најчесто имаме неутрализација на изговорот на /а/ и /ѓ/. сп.: *џрад'ина* (: *џра'д'ина*), *рак'и'ица* (: *ра'к'и'ица*).

Редукција. Како причина за редукцијата на неакцентираните вокали карактеристична особено за југоисточните македонски говори обично се посочува динамичниот акцент. Меѓутоа според Конески покрај карактерот на акцентот, важна улога во овие процеси игра и неговото место – можноста разнотелниот акцент да се користи како морфолошки знак (Конески 1978: 21). Во таа смисла во својата студија за кумановскиот говор Б. Видоески укажува на фактот дека редукцијата не се врши рамномерно ни во сите слогови на зборот. Крајниот отворен вокал, кој е обично граматичка наставка многу ретко и многу малку се редуцира (Видоески 1962: 31).

Редукцијата на вокалите во нашиов говор е активен процес. Имено во неакцентирана позиција ниските (отворените) вокали (е, о, а, ѓ) подлежат на квалитативна (качествена) редукција. Во овој случај тие ја повишуваат својата артикулација во правец

на соодветни високи корелати, при што образуваат серија затворени алофони (е, а, о) со различен степен на затвореност.

/e/ – Во неакцентирана позиција вокалот */e/* се редуцира во два правци – кон */и/* и кон */ä/*, при што се јавуваат два вида алофони [e] и [ä]. Ваква редукција на */e/* е забележана пошироко „во југоисточните македонски говори на релацијата Солун – Серез – Драма – Гоце Делчев, делумно и во воденско-кукушкиот“ (Видоески 1979: 43).

/e/ во [ä] сп.: *вр'аме, в'иде, з'оре, ж'енен, ј'аре, к'амен, м'ене, п'еле, п'ебе*.

Вториот случај */e/* во [ä] најчесто е условен од карактерот на следната согласка (обично пред сонант), сп.: *б'асен, б'олан : б'олен, б'едан : б'еден, з'ладан : з'ладен, к'оран : к'орен, м'илан : м'илен 'мил, сим'аи'и'ичен', п'разан : п'разен, П'авил : П'авел* и др.

При собирање на материјалот, се случуваше од едно исто лице при повторување на една иста збороформа да се слушнат различни фонови на релацијата е – ä(ä) – и. Вакви варијации забележавме кога */e/* се наоѓа во финална позиција, сп.: во наставката -ове или во други наставки (*д'енове – д'енови – д'енови, з'радове – з'радови – з'радови, с'и'ол'ове – с'и'олови – с'и'олови, д'и'и'е – д'и'и'и – д'и'и'и*). Преку алтернативите, во акцентиран и неакцентиран слог оваа појава најдобро може да се следи, сп.: *д'енове/д'енови – д'енов'еи'о, л'аб'ове/л'аб'ови – л'аб'ов'еи'о, н'ос'ове/н'ос'ови – н'осов'еи'о*.

/o/ – Во говорот на селото Чифлицик редукцијата на вокалот *o* е силно изразена. И за неговата редукција може да се однесува предходната констатација сврзана со редукцијата на вокалот */e/*. Имено, од исто лице при повторување на иста збороформа се слушаат различни фонови на релацијата */o/ – /ɔ/ – /y/*. Сп.: *'арно, б'ало, в'ино, в'оло, и'исмо, и'ла'и'но* (во финална позиција), покрај: *'арну, б'алу, з'арну, вок. б'абу, д'аду, ж'ену, п'аи'и'ку*.

Пред акцентиран слог како да имаме посилна редукција на неакцентирано */o/*, сп.: *убр'ас, уц'еи' но и оц'еи', буз'аи'/боз'аи', зүл'ам, зүд'ина но и зод'ина, зүвид'ар, дул'аи'/дол'аи', кунч'е/конч'е (конец), м'уи'уви'аки, сирүм'ах, уи'ид'ох, уфч'ар, хүм'ои'и*. Сп. и во пр.: *бр'аино – браин'ои'о – браин'ои'у, з'ора – зор'аи'и, с'и'аро – с'и'арои'у* итн.

/a/ – Неакцентираното /a/ се редуцира во затворен алофон којшто клони кон [ɑ] (по својот слухов карактер е среден звук меѓу а и ǣ, но поблизок до а, отколку да ǣ), и се неутрализира со алофонот на неакцентираното /ǣ/.

Редукцијата на неакцентираното /a/ е послаба во однос на редукцијата на /e/ и /o/. Сп.: б'аба, б'ара, баи'ија, џаи'ија, дрмакин // џа'ва – џава'ија, ж'аја, к'аија, ка'еко, ка'ијаја, кр'уја/кр'ујаја, кр'асјава'ија, ма'насти'ир, са'иун, са'мар, сла'веј, сја'реј, ја'коф, фа'ул. И овде можеме да забележиме дека редукцијата на неакцентираното /a/ како да е посилна пред акцент-ран слог.

/ǎ/ – Вокалот /ǎ/ кога ќе се најде во неакцентирана позиција подлежи на еден вид подруга редукција. Имено, во таква позиција неговата артикулација станува полабава и се спушта кон артикулацијата на неакцентирано /a/ и со неа се изедначува. Овој редуциран алофон го бележиме со графемата [ǎ], сп.: *вǎлк* – *вџлч'ица*, *џǎска* – *џасар'ок*, *дǎи* – *дажд'о*, *зǎй* – *заб'о*, *мǎи* – *маж'о*, *рǎка* – *рак'ица*, *сǎлса* – *салс'ица*. Во иницијална и во финална позиција немаме забележано примери со /ǎ/.

Од историјата на вокализмот (Љ, Ћ, А, Ж, Ў, Ы, Р и Л)

Ь – Малиот ер /ь/ во нашиов говор во сите позиции и морфеми е заменет со /е/, сп.: б^ол'ен, ден, ед'ен (стсл. єдѣнъ), звон'ец, лен, лесно, ов'ен, ов'ес, ор'ел, оц'ей, п'емено, п'емен'ица, п'енко и др.

ѣ – Големият ер /ѣ/ во коренските морфеми редовно е заменет со /ǣ/ во давата негови алофони [ǣ] во акцентиран слог и [a] во неакцентирана позиција, сп.: *бǣчва, вǣника, дǣи, дǣска, зǣлва, кǣкǣф, мǣх, сǣи, снǣха, ѿкǣф*. Истата појава е забележана во крајните југоисточни говори во Солунско (Суho и Висока) каде што на местото на големият ер има темен глас (Голомб 1962/63: 232) потоа во говорите на с. Секавец (Серско), Плевна (Драмско) и Горно Броди во областа Мрвашко (Видоески 1990: 45; 1992: 13).

Во зборообразувачките и граматичките морфеме на местото од големиот ер /ъ/ се јавува рефлексот /о/, којшто во неакцентирана позиција како резултат на редукција има алофон [ɔ] или /y/. сп.: добѣиѣок/добѣиѣук, л'акоѣи, нокоѣи, ѣ'асок, ѣ'еѣоѣк/ѣ'еѣуѣк,

р'учок, и'енок/и'енук, и во членската морфема -о (-от), сп.: *б'алио, бреџо* (брегот), *ден'о, и'асок* итн.

ѣ – Рефлексот на **ѣ** е условен од местото на акцентот. Во акцентирана позиција **ѣ** се рефлектира во *л'а/* (без оглед на карактерот на следниот слог), додека во неакцентирана позиција го дава рефлексот */е/*. Ваква замена на **ѣ** среќаваме и во другите говори во серската група, со исклучок на неколку пунктови во беличкото говорно подрачје (Иванов 1977: 75).

Сп.: **ѣ** → *л'а/* (под акцент): *б'ал – б'ала – б'али, бр'ак – бреџ'о, в'аиџер, вр'аме, вр'ала* ('ода), *џул'ам, џр'ах, д'адо, д'аиџе, дв'асиџе, др'ан, др'анка, жр'абџе, св'ар, св'азда, ис'акал, из'аде, изл'ава, кл'аиџи, кул'ано, л'аи – л'аиџе, л'ава* (р'аџа), *л'аишник – л'аишници, м'асиџо, м'асџе, мл'ако, мр'аџа, н'ам – н'ами, н'акуј, н'акни, н'аиџо, нид'ала, нив'асиџа, н'ам* (нем), *и'асна, ил'ава, ил'авџе, ил'амна, и'асок, иунд'алник, р'ака – рџа'аиџа, С'ар, сл'аи – сл'аиџе, св'аиџи, сн'ак – сн'аџи, ср'ада, с'ано, с'ачи, сф'аиџа, с'ал* (сеал), *и'асан, и'асиџо, и'а* (а) *и'аџа, (и'аа), фл'ава, џ'ал – џ'али, џ'ава, џ'ади, џ'алина, џр'ава, чув'ак.*

ѣ → */е/* (во неакцентирана позиција): *бреџ'о, деи'еиџо* (: *д'аиџе*), *леи'а* (: *л'аиџо*), *мле'к'оиџо* (: *мл'ако*), *рџа'аиџа, снеџ'о, џе'дило.*

а – Носовката од преден ред **а** во чифлицичкиот говор се рефлектирала во */е/*, сп.: *браиџуч'еиџи, џр'еда, д'евеиџи, д'есеиџи, дрмаз'еиџи, 'еда, џзик/из'ик, ж'едан, з'еиџи, з'аџе, ичум'ен, ичум'еник, м'есо – м'ес'оиџо, и'еиџа, реиџи* и др.

ж – Носовката од заден ред **ж** е заменета со фонемата */а/* која во акцентиран слог се реализира како [*ǎ*], односно како [*а*] во неакцентиран слог, сп.: *в'адиџа, в'аџлин, в'аџе, џ'ас, џаз'ер, џ'аска, џ'аџа, џал'аиџи/два џ'аџаџа, џалаб'арник, џасар'ок, џасен'иџа, д'аиџи/два д'аџа, длаб'ок, з'аиџи/з'аџи/з'аџо, з'абл'о, з'аблес, кад'е, каџиџа, к'аиџиџа, к'аиџиџи (з'аиџи), к'адраф, м'аиџи/маџ'о, м'аиџи деџа, м'аџа, м'аиџиџо, и'аиџи, иџаиџеџа, и'аиџиџи, и'аџаџа, ир'аџаџа, р'аиџи, р'аџаџа/раџаиџа, раџаџа/раџаџеџиџо, р'аџаџиџа, р'аџаџа, с'аиџи/с'ад'оџе, ск'аиџи, скаџиџа, с'аб'оџаџа, с'аиџаџа, и'аиџи, и'аиџиџа.*

Остатоци од назализмот во односниов говор забележавме во следниве лексеми: *'ендар, и'ениџи* (стсл. *падь*)/*и'еиџи, и'енде'еиџи, де'енде'еџе, џанза/џанза, м'андр'о и ма'андр'еџи.*

Ы > /и/ – Стариот глас ы во говорот на селото Чифлицик, како и во другите серско-драмски говори, со исклучок на некои пунктови од чечкиот говор, го дал рефлексот /и/ (Иванов 1977: 82-84). Сп.: *в'ика, дим, ѿ'иѿа, р'иба, син, сий, ѿи, ѿ'и'кфа*.

Р – Место стсл. групи *ѣр/рѣ ѣр/рѣ* (односно прасловенските групи **tьrt, tьrt, trьt, trьt*) се јавува двофонемната група *ѣр*: *в'ѣрба, в'ѣрне, з'ѣрѣ/зѣрба, з'ѣрми, з'ѣрло, д'ѣрво, з'ѣрно, к'ѣрсѣ, к'ѣрф, ѡ'ѣрви, ѡ'ѣрс/ѡ'ѣрсѣ, с'ѣрна, с'ѣрце, с'ѣрѣ, ц'ѣрви, ц'ѣрвен*. Паралелно со континуантот *ѣр* во одделни случаи, најчесто во еднословни зборови и во групи од повеќе консонанти, се јавува и континуантот *рѣ*. Сп. во: *вр'ѣх, вр'ѣсник, вр'ѣфци, зр'ѣс/зр'ѣсѣ, мр'ѣсно, р'ѣш, ѡр'ѣн/ѡр'ѣне* итн. Ваков изговор на *р* се јавува и во воденско-кукушкиот, дојранско-гевгелискиот, солунскиот и сушко-височкиот говор, во пиринските говори почеста е варијантата *рѣ* и во разлошкиот и банскиот преовладува оваа варијанта, а во благаевградскиот може да се смета и за единствена (Видоески 1970: 530-531).

л – Како континуанти на вокалното л /л/ (стсл. лѣ/лъ односно *tѣlt, tѣlt, tѣt, tѣt) во односниов говор се јавуваат континуантите ѓл и лѧ. Сп.:

-ѓл: б'ѓлва, в'ѓлк, в'ѓлци, в'ѓлна, в'ѓлнен, ж'ѓлїи, к'ѓлк/к'ѓлкрѣ, к'ѓлне, ѓ'ѓлна но ѓл'ѓн, с'ѓлса. Континуантот ѓл се јавува претежно во јужните македонски говори, „во дел од леринскиот и во костурскиот, во кајларскиот, воденскиот, гевгелискиот, дојранскиот, кукушкиот, солунскиот, лагадинските, серскиот и гоцеделчевскиот. Освен тоа ваква замена се среќава и во некои западни периферни говори: на еден тесен појас северно од градот Тетово, во гостиварскиот, струшкиот, во говорот на дебарска Жупа, а во централните области на еден тесен појас по долината на Вардар од Скопје до Велес и Бабуна“ (Видоески 1970: 532-533).

-лѧ: Во мал број примери темниот глас го среќаваме и зад л, сп.: жл'ѧчка, л'ѧсна (<*блсна), л'ѧскав'ица, ѓл'ѧн, сл'ѧнце. Ваков континуант за л среќаваме „во крајните југоисточни говори на просторот источно од Вардар и јужно од линијата Гевгелија – Гоце Делчев“ (Видоески 1970: 533).

Промени на вокалите. Меѓу позначајните промени на вокалите во овој говор ќе ги наведеме следниве: елизија на неакцентираните вокали, прегласот на /а/ во /е/, лабијализација на предните вокали /и, е/ во /у/ и делабијализација на /у/ во /и/. Овие промени во помала или во поголема мера се застапени во југоисточните македонски дијалекти на правецот Лагадин – Серез – Драма – Гоце Делчев (Неврокоп) (Мирчев 1936: 38; Иванов 1977: 100-105).

Елизија. За разлика од долновардарските и солунските говори кадешто елизијата е доста честа појава (Романски 1932: 113-116; Пеев 1979: 22-23; 1987: 73-78; Дрвошанов 1993: 18), во чифлидичкиот говор елизијата на неакцентираните вокали не е изразена во голема мера.

Имено во говорот на односново село елизија забележавме само во следниве примери: б'аница (б'аница), б'орна (б'орина), Буџурд'ица (Б'оџородица), в'инїо (в'иноїо), ж'иїїїѣ (жиїїїїо), ѓ'ел'ни (ѓ'елени), ѓ'ијвица (ѓ'ијавица), ѓ'улв'ина (ѓ'олов'ина), ѓ'унд'ил-ник (ѓ'онеделник), с'ирне (си'рене).

Пре̑глас на /a/ во /e/. Преглас на /a/ во /e/ зад меките согласки во разни степени е забележан во говорите на правецот Солун – Серез – Драма – Гоце Делчев (Голомб 1963: 220; Видоески 1979: 397).

Во чифлицичкиот говор ваков преглас констатиравме во овие случаи: *дарж'ене*, *'ере*, *ед'ене*, *'ереб'ица*, *левиц'ер*, *(в)орденич'ер*, *орфч'ере* но и *орфч'аре*, *йика'ечка*, *ч'еица* – *ч'еиш* (но и *ч'аица* – *ч'аиш*).

Лабиијализација. Со извршена лабиијализација во овој говор ги забележавме лексемите: *ичум'ен*, *йеиш'ура*, *йуи'ерка* но и *йиш'ерка*, *чурд'ак*, *чур'аица*, *ч'уварл'ица*, *шул'еце*, *шум'ица*, *шуфин'ер*.

Асимилација. Асимилација на /y/ во /и/ констатиравме во лексемите: *ин'ица* (*јуница*) и *џимби'ш* (*џумб'иш*).

Исйуиш'ање на йочейниш'е вокали. Во неколку случаи во почетокот на зборот се испушта вокалот /o/: *й'аица*, *й'инци*.

К о н с о н а н т и

Инвентар на фонемите. Консонантскиот систем на говорот на село Чифлицик го сочинуваат 39 фонemi. Од нив осум се сонанти /м м', н н', л л', р р'/, еден глajд /j/ и триесет се шумни (опструенти) /б б', ђ ђ', в в', ф ф', з з', к к', х х', д д', љ љ', с с', ц ц', з з', с с', џ, ч, ж, ш/.

Фонемите /џ, ч, ж, ш/ поради својата фонетска мекост, во сите позиции се реализираат како палатализирани, односно не влегуваат во корелација по мекост.

Палатизираноста (мекоста) којашто е карактеристична за сите југоисточни македонски говори на појасот Лагадин – Серез – Драма – Гоце Делчев (Видоески 1992: 19) е присутна и во нашиов говор. Тврдите согласки во своите основни алофони се реализираат пред задните самогласки (y, o, ѓ, a), пред согласка и во финална позиција. Во позиција пред предните самогласки се реализираат како смекнати (полумеки) фонови. Најголемиот број меки согласки во говорот на селото Чифлицик се добиени од своите тврди парници во одредени фонетски позиции – мекост што произлегува од старата полумекост предизвикана од малиот *ер* (ь) и *јаи* (џ) (Иванов 1977: 115-118; Видоески 1992: 23). Без оглед на карактерот

на следниот слог, во нашиов говор, најдоследно извршена палатализација има пред рефлексот на **ѣ**.

Сп.: /б'/ б'ал – б'али, б'ах – б'ахѣ; /в'/ в'аѣер, св'ар, св'азда, нив'асѣа, чув'ак; /д'/ д'адор, д'аца, нид'ал'а, ѣунд'алник; /л'/ кл'а-иѣи, л'аѣор, л'аѣика (леска), мл'акор (: мл'ек'оѣор), фл'ава; /м'/ м'асѣор, м'ара – м'ари, м'асѣа; /н'/ н'ам – н'амор – н'ами, сн'ак; /ѣ'/ ѣ'ана, ѣ'асна, ѣ'асак; /р'/ бр'ак (: бреѣор), вр'аме, жр'абѣ, мр'ажѣ, р'акѣ, ср'адѣ; /с'/ с'амѣ, с'амѣа, с'ал, с'ади, с'анор, с'акѣде; /ѣ'/ ѣ'а, ѣ'асни, ѣ'асѣор; /ф'/ сф'аѣи, сф'аѣиѣа; /ц'/ ц'ади, ц'аѣи, ц'аѣа;

л - л'

Сонантот **л** во својата нормална артикулација се реализира пред вокалите од заден ред (**у**, **о**, **ѣ**, **а**), пред консонант и на крајот на зборот. Пред вокалите од преден ред (**и**, **е**), неговиот изговор се неутрализира со изговорот на мекиот парник **л'**, сп.: б'ал – б'ала – б'алор – б'ал'и, бил – б'ила – б'илор – б'ил'и, б'илки, в'ѣлна, кол, лош но сол и сол', (наследена мекост од предходната согласка, стсл. солъ), ѣ'ѣлни, сѣ'ѣол и др. Мекото **л** /л'/ не е позиционо ограничено, се реализира во сите фонетски позиции. Сп.: б'ол'ка, ѣ'ул'ами (пред **ѣ**), жал', з'ел'ка, (х)ил'адѣ, л'аѣор, л'ак, л'аѣи, мл'акор, неѣесѣ'ул'ка, ѣ'л'ава, ѣ'ул'ак, сл'аѣи, ѣ'ѣл', сол' (пред **ѣ**), но кол, сѣ'ѣол; старо **л'** во неѣол'а, нид'ала; епентетско **л** во ч'аѣл'а – ч'аѣл'ѣ.

н - н'

Назалот /н'/ се јавува најчесто пред вокалите од заден ред, пред /а/ како континуант на **ѣ** и на крајот на збороформата (поретко). Пред предните вокали се неутрализира со тврдото **н** /н/. Сп.: б'ан'а (пред **ѣ**), но б'ани; ден', к'амѣн', к'орѣн', н'ам, ѣ'л'амѣн', ѣ'ѣрн'а (пред **ѣ**), старо во кон' – кон'ор (вок.) но к'онѣ, снѣѣор, ѣ'у-ѣ'ѣун, с'ѣн, дук'ан, брсѣ'ан.

к' - к̄'

Шумните консонанти /к/ и к̄/ позиционно не се ограничени. Тие се реализираат како палатализирани фонови /к', к̄'/ во лексеми од грчко и од турско потекло. Сп. во: *к'е, к'ерка, к̄'ум, домак'ин, к'ийк'и, муси'ак', к̄'ерд'ан, к̄'убре, ерк̄'ен, ка'р, к'ор'аф, к'уи'ук;*

s и ц

Звучните африкати /s/ и /ц/ се со ограничена дистрибуција. /s/ најчесто се јавува во секвенци со /в/ и пред вокал: *св'азда, свер, корфч'есу, ѿм'осу с'олса;* /ц/ ја среќаваме воглавно во туѓи (турски) лексеми, во соседство со вокал: *ар'иц'ик, оца, суц'ук, цам, циџери, цей;* и во суфиксот -ција: *цлвц'иц, цалајц'иц, лрвц'иц.*

x

Б. Видоески констатира дека во крајните југоисточни говори на правецот Гоце Делчев – Серез – Лагадин употребата на /x/ позиционно не е ограничена. Таа може да се јави во сите позиции на збороформите – на почетокот и пред консонант и пред вокал и пред консонант, во средината меѓу вокали, пред консонант и зад консонант, и на крајот како зад вокал, така и зад консонант (Видоески 1981: 6). Нашиов говор речиси комплетно се вклопува во споменатите говори со мали исклучоци.

– во средината на зборот и во консонантско соседство забележуваме чување на /x/, сп.: *к̄л'уха – к̄л'ухи, дорх'оди, издахн'ал, м'уха – м'ухи, ѿ'ехар, с'уха – с'ухи, ѿ'ихр (вр'аме), ѿ'ах'иц'аб'иц'иц, 'ухо, хр'анц, хр'ани;*

– во финална позиција: *В'лах, к̄р'ах, них, ор'ах, см'ех, сирум'ах;*

– во глаголските морфеме имаме редовно чување на /x/: *'имах – 'имахмe – 'имах'иe – 'има(х)а;*

– во иницијална и интервокална позиција имаме ограничување на фонемата /x/, сп.: *'ајде, л'ај, л'адно, 'орр, 'оца, но: хил'адц, х'иц'ар (но од истиот информатор слушаме и 'иц'ар), х'оди но и 'оди;*

– во неколку лексеми /x/ е заменето со /ф/: *к̄луф но и к̄лух, кој'уф но и кој'ух, 'оф'иц'а, ѿ'раф, суф – с'ува но и сух – с'уха;*

Друга важна корелација кај согласките е корелацијата звучност : беззвучност.

Што се однесува до ограничувањето во поглед на позицијата во збороформите, Видоески укажува дека ограничување покажуваат звучните опструенти коишто не можат да стојат на крајот на зборот пред пауза и пред беззвучни согласки; имено во таа позиција тие стануваат беззвучни (се обеззвучуваат) и се неутрализираат со соодветните беззвучни парници. Додека пак беззвучните согласки не можат да стојат пред звучните опструенти и во таа позиција се озвучуваат (Видоески 1981: 813; 1992: 21).

И во чифлицичкиот говор ги регистриравме истите ограничувања: сп.: *бр'ак* – *брѣѣ'о*, *м'аи* – *м'ајже*, *зр'аф* – *зр'авц*; *л'ейче* – *два л'еба*, *'офца*, *р'аси'ара*.

Од историјата на консонантизмот

**tj/ *kt / *dj*

Во говорот на село Чифлицик за прасловенските групи **tj* /**kt*/**dj* (стсл. шт, жд) имаме доследно чување на старите континуанти /шт/ и /жд/. Во нашите материјали ги забележавме следниве примери:

– /ишј/: *ѣ'аишји*, *ѣ'ореи*, *ѣ'ореишј'ина*, *к'аишј'а*, *м'аишј'еа*, *иеш* – *иешшј'а*, *ил'еишк'и*, *и'омри*, *нои* – *ноишји*, *сн'ошји*, *ф'аишј'а*;

– /жд/: *в'аишја*, *з'а'ождја*, *ѣ'ражд'анец*, *м'ежду*, *и'р'еждја*, *р'а'ждја* – *ражд'осан*, *р'аждја*, *чуи* – *ч'ужди*;

Лексемите: *б'ожик'*, *в'ек'е*, *п'овек'е*, *д'омак'ин*, *д'омак'инка*, *к'ерка*, партикулата *к'е/к'и*, глаголските форми *н'е(ј)к'у/н'ек'е/н'ек'аи* и некои други форми со /к/ и *ѣ'/* во нашиов говор и пошироко во серско-драмското дијалектно подрачје претставуваат импорт од другите македонски говори (Видоески 1990: 51; 1992: 24).

**čr- *črě-*

За прасловенските групи **čr-* **črě-* (стсл. *чрь-*, *чрѣ-*) во односниов говор ги забележавме следниве форми: *ц'арна*, *царв'ен*, *царв'ек*, *царл'иф*, но: *ч'еревр* – *ч'ерев'ош'о* (*црево*).

ПРОЗОДИЈА

Акцентот во говорот на селото Чифлицик се одликува со силен удар на издишната струја, при што доаѓа до ослабување на неакцентираниите слогови, а самогласките во нив се редуцираат во квантитативен и квалитативен поглед. По својот акцентски тип Чифлицичкиот говор влегува во акцентскиот систем со слободно акцентско место. Кај ваквиот акцентски тип акцентот може да стои на секој слог во збороформите, на една парадигма и на секоја морфема, вклучувајќи ги тука и флексивните наставки (Видоески 1986: 20). „Акцентскиот систем со слободен акцент (најархаичен на македонскиот терен) доминира во источните македонски дијалекти на правецот Крива Паланка – Куманово – Штип – Струмица – Кукуш – Солун, и на исток до јазичната граница со бугарската јазична територија (опфаќајќи ги говорите во Пиринска Македонија и серско-драмското подрачје во Југоисточна Македонија)“ (Видоески 1992: 15). Овој акцентски тип карактеристичен за „целата група серско-драмски говори вклучително со сушко-височкиот во Солунско се надоврзува со мали отстапувања во местото на акцентот со малешевско-пиринските и гоцеделчевскиот (неврокопскиот) говор на север“ (Видоески 1986: 20).

Во основните форми на именските и придавските зборови од машки род акцентот се јавува на затворена ултима. Кај некои суфиксни образувања од машки род акцентот стои на суфиксот, односно на последниот слог, како на пример кај именките на *-ар*, на *-ач*, на *-ајк* и на суфиксот *-ак* со колективно значење, сп.: *дар-в'ар*, *бишк'ар*, *(в)олџв'ар*, *риб'ар*, *уфч'ар*, *жеџв'ар*; *кус'ач*, *куџ'ач*, *кув'ач*; *арџаџл'ајк*, *бакал'ајк*; *џолиџ'ак*, *чув'ак*; кај придавките главно на суфиксите *-лив*, *-иџ*, *-аџ* сп.: *давл'ив*, *миризл'иф*, *марзџл'иф*, *џлаџил'иф*; *џреџв'иџ*, *дужд'увии*; *џлџишк'аџ*; и некои други како: *вис'ок*, *зил'ен*, *сиџуд'ен*.

Двоен акцент. К. Мирчев во студијата за неврокопскиот говор нашироко го разгледува прашањето за вторичниот акцент (Мирчев 1936: 54-55). Правилото „кога зад акцентираниот слог следуваат три неакцентирани слога, тогаш на претпоследниот слог се јавува втор акцент, така што збороформата добива два акцента“ (Видоески 1986: 22), го познаваат сите југоисточни македонски говори на правецот Разлог – Гоце Делчев – Драма – Серез – Лагадин, а спорадично се јавува и во дел од малешевско-пиринските и леринско-костурските говори (Видоески 1986: 39; Голомб 1962: 256; Иванов 1977: 139-143). Во нашите материјали, со двоен акцент ги забележавме следниве примери: *бр'адав'ица*, *џ'алаб'ица*, *д'ебел'ина*, *д'еџел'ина*, *ј'арџб'ица*, *ј'алув'ица*, *ки(ј)ав'ица*, *кр'асијав'ица*, *к'укув'ица*, *к'ацац'и(ј)а*, *к'азанц'и(ј)а*, *л'асијов'ичка*, *м'аијур'ица*, *'омарн'ина*, *и'адав'ица*, *и'ијав'ица*, *и'арам'ајка* (макеа), *р'уџуз'ина*, *с'ијан'ица*, *ф'албац'и(ј)а* (четирисложни во основната форма); *б'абичк'аија* (: б'абичка), *д'адџ : д'адуфци : д'адуфц'иџе*, *'еијарв'аија* (: 'етарва), *ј'абалк'иџе* (ј'абалки), *ј'алув'аија* (: ј'алува), *ј'аџуд'аија* (: ј'агуда), *л'абџв'еијџ* (: л'абџве), *м'омичк'аија*, *м'омџен-џеијџ* (: м'омџенџе), *и'расинџ'еијџ* (: пр'асинџе), *с'ерезл'ица – с'ерезл'иш* (: Серез) и други. Кај парадигматските зборови на морфолошки план се изделуваат два акцентски модела: со подвижен акцент и со морфолошки фиксиран (парадигматски) акцент.

Подвижноста на акцентот кај именската флексија се реализира меѓу неопределените и определените форми и меѓу единските и множинските форми.

Кај именките од машки род акцентот алтернира меѓу неопределените и определените форми. Во неопределената форма тој паѓа на коренската морфема (на основата), а во определената преминува на членската морфема во еднина, и на флексивната морфема во множина, сп.: *џ'раиј* – (два) *џ'рада* : *џ'раџве* : *џ'рад'о* (но и *гр'адов'ето/у*), *бр'ак* – *бр'аџве/бр'аџови* : *бр'аџв'еијџ/у* (кај именките што образуваат множина со наставката *-ове* во множинската определена форма добиваат (имаат) двоен акцент); *з'аиј* (два) *з'аџа* : *з'аџи* : *з'аџ'а* : *з'аџиџе*, *м'аиш* – *м'аџе* : *маџ'о* : *маџ'еијџ*.

По ваков модел се акцентираат: *џ'лас* – *џ'лас'о*, *џ'аџи* – *џ'арб'о*, *џ'р'ах* – *џ'реџ'а*, *вр'аиј* – *вр'аијџ*, *вр'ах* – *враџ'о*, *д'ен* – *деџ'о*, *зеиј* – *зеиј'о*, *леиј* – *леџ'о*, *м'ах* – *меџ'о*, *н'ос* – *нос'о/нус'о*, *и'рас* – *и'раз'о*, *реиј*

– рѣдо, рѣи – рѣдо, син – син’о, сн’ак – снѣѣр, срах – ср’о, ѣил – ѣил’о.

Како исклучок ќе наведеме неколку именки кај кои акцентот преминува врз множинската наставка: Сп.: -ове: (в)ол – ’олр – (в)ул’ови (< вол’ове); -и: крз’ел – крз’елр – крзл’иѣ, ор’ел – ор’елр – орл’и – орл’иѣ, рв’ен – рв’енр – рвн’иѣ/рвн’и.

Кај именките од женски род се изделуваат два акцентски модели со подвижен акцент.

Ако именката завршува на консонант, акцентот алтернира меѓу неопределената форма кога акцентот паѓа на основата, и определена кога паѓа на членската наставка (во единната), к’арф : к’арф’ија сп. и: влас – влас’ија, вар – вар’ија, болес – болес’ија, ѓн’ој – ѓн’ој’ија, зној – зној’ија, кал – кал’ија, ѣѣал – ѣѣал’ија, ѣиш – ѣиш’ија, р’аиш – р’аиш’ија, сол – сол’ија, ч’елѣиш – ч’елѣиш’ија.

Кај двосложните именки на -а, во односниов говор има еден модел со подвижен акцент. Ваквиот акцентот алтернира меѓу неопределената (тој стои на коренскиот слог) и определена форма (кога стои на флексивните наставки): ж’енѣ – ж’ени – ж’енр/ж’ену: ж’ен’ија – ж’ен’иѣ сп. и: вр’ија – вр’ија’ија, в’ална – в’ална’ија, ѓл’ава – ѓл’ава’ија, ѓора – ѓора’ија, ѓреда – ѓреда’ија, душа – душ’ија, з’ора – з’ора’ија, иѓла – иѓла’ија, к’ожа – к’ожа’ија/куж’ија, к’осѣ – кус’ија, м’ома – м’ома’ија, м’ака – мака’ија, н’оѓѣ – нуѓ’иѣ, (в)’ода – у’р’ода’ија, ’офѣѣ – уфѣ’иѣ, ѣл’еишѣ – ѣл’еиш’иѣ, р’ака – р’ака’иѣ/река’ија, р’ака – рака’ија – раки’иѣ, ср’еѣ – ср’еја’ија – сре’иѣ, ’усија – ус’ија’ија – ус’и’иѣ и др.

И во говорот на с. Чифлицик од примерите може да се види акцентското изедначување на постарите модели од типот: ж’ен’а : ж’ени (< жен’и) : ж’ен’ија – ж’ен’иѣ, ѓл’ава – ѓл’ави (: ѓлав’ија – ѓлав’иѣ) како што кажува Видоески „денеска актуелен уште во малешевско-пиринските говори“ (Видоески 1970: 1-11) со моделот: бр’ада – бр’ади : бр’ад’ија – бр’ад’иѣ (Видоески 1992: 36).

Кај двосложните именки од среден род се изделуваат два акцентски модели со подвижен акцент.

Кај една група именки акцентот алтернира меѓу неопределената (со акцент на коренската морфема) и определена форма (со акцент на флексивните наставки). Сп.: ѓ’арлр – ѓ’арла : ѓарл’оѣр – ѓарл’ија, р’ебрр – р’ебра : ребр’оѣр – ребр’ија, по овој модел се акцентираат: бр’ашир – бр’аши’оѣр, кр’илр – кр’ила : крил’оѣр –

крила'аѿа, 'око – 'очи : ок'оѿо – оч'иѿе, 'оро – ор'оѿо – ор'аѿа, ѿр'осо – ѿр'ос'оѿо, с'ело – с'ела – с'ела'аѿа, 'ухо – 'уши : у(х)'оѿу – уш'иѿе, чело – чело'оѿо – чела'аѿа;

По овој модел се акцентираат и еден број именки од ср. р. на -е што образуваат множина со наставката -а, сп.: д'аѿе – д'аѿа : деѿ'еѿо – деѿ'аѿа, (ј)'ајѿе – (ј)'ајѿа : (ј)аѿ'еѿо – (ј)аѿ'аѿа, с'арѿе – с'арѿа : сарѿ'еѿо – сарѿ'аѿа и др.

Бројот на примерите кога акцентот стои на коренскиот слог во единската неопределена форма, а во множинската определена и неопределена форма паѓа врз флексивната наставка, е ограничен. Сп.: басмо : бас'ма – басм'оѿо : басм'аѿа, ѳн'аздо – ѳнезд'а, д'арво : дарв'а – дарв'оѿо : дарв'аѿа, (в)л'акно – лакн'а, л'исѿо – лисѿ'а, л'аѿо – леѿ'а, р'амо : раме'на – рамо'оѿо : раме'наѿа.

Именките на -е што образуваат множинска форма со наставката -еѿа, во еднина определена форма и во двете множински форми добиваат акцент на флексивните наставки, сп.: к'онѿе : конѿ'еѿо – конѿ'еѿа – конѿ'еѿаѿа, м'оре : мор'еѿо – мор'еѿа – мор'еѿаѿа, н'ебе : неб'еѿо – неб'еѿа – неб'еѿаѿа, ѿ'оле : ѿол'еѿо – ѿол'еѿа – ѿол'еѿаѿа.

Оние именки на -е што образуваат множинска форма со наставката -ина, добиваат акцент на првиот слог од наставката, сп.: биѿе – биѿ'ина, жр'абе – жреб'ина, 'име – 'имеѿо : им'ина, ј'аре – јар'ина, м'уле – мул'ина и др.

Голем е бројот на именките со морфолошки фиксиран (парадигматски) акцент. Морфолошки фиксираниот акцент може да стои на сите видови морфеми, сп.: баба – баби – бабо – бабаѿа – бабиѿе, ѳлавичка – ѳлавички – ѳлавичк'аѿа – ѳлавичк'иѿе, ј'аѓне – ј'аѓнеѿо, ј'аре – ј'ареѿо, ј'авур – ј'авури – два ј'авура – ј'авур'о(ѿ) – ј'авур'иѿе, ѿ'иле – ѿ'илеѿо (на коренската морфема) ѿ'окриф – ѿ'окриви – два ѿ'окрива – ѿ'окриво – ѿ'окрив'иѿе, з'акарѿа – з'акарѿи, ѿ'рикаска – ѿ'рикаски (на префиксот); ѳувид'ар – ѳувид'аруѿи – ѳувид'ариѿе/ѳувид'ариѿе, ѳрад'ина – ѳрад'ини, лаж'ица – лаж'ици, ѿр'осѿ'ак – (два) ѿр'осѿ'ака – ѿр'осѿ'аци – (вок.) ѿр'осѿ'аку – ѿр'осѿ'ациѿе, срин'а – срин'аѿа – срин'иѿе (на суфиксот) и во туѓите именки: алк'а, балдаза, будал'а, далга, дуѿам'а, макар'а, сарм'а, одаја, (х)араба.

Кај придавките не констатиравме примери со подвижен акцент, сп.: буѓ'аѿи – буѓ'аѿа – буѓ'аѿо – буѓ'аѿи : буѓ'аѿиѿо –

л-птц. р'екал – р'екла – р'екло – р'екли, исїил – исїила – исїило – исїили; н-птц. ж'енен – ж'енена – ж'енено – ж'енени, ̆рродаден – ̆рродадена – ̆рродадено – ̆рраддени.

МОРФОЛОГИЈА

Именки. Кај именките ги разликуваме граматичките категории род, број, определеност и апел.

Род. Морфолошки категоријата род се изразува со следниве наставки: *-ø* за именките од машки род и еден број именки од женски род, сп.: *ма̋ш-ø*, *за̋й-ø*, *кра̋ј-ø*, *риба̋р-ø* (м. р.), *бо̋лес-ø*, *ка̋рфа̋-ø*, *со̋л-ø* (ж. р.); *-а* за именките од женски род и мал број именки од машки род, сп.: *бра̋д-а*, *же̋н-а*, *ма̋јка̋-а* (ж.р.), *суда̋иц-а*, *кафе̋џи(ј)а̋* (м.р.); *-о* и *-е* за именките од среден род и ограничен број именки од машки род, сп.: *се̋л-о*, *да̋рв-о*, *ко̋лен-о*, *мо̋р-е*, *по̋л-е*, *да̋и̋и-е*, *(ј)а̋иц-е*, *са̋риц-е* (ср. р.), *да̋ад-о*, *чи̋ч-о*, *ли̋џл-о*, *Ми̋и̋и-о*, *Ка̋рсџи-о*, *Пе̋и̋р-е* (м. р.). Колебање во родот покажуваат неколку именки со нулта морфема, сп.: *џно̋ј – џно̋јџи̋а – џно̋еџе*, *кал – ка̋ли̋и̋а – ка̋луџе*, *нош – но̋и̋и̋и̋а – но̋и̋и̋уџе*.

Број. Во категоријата број граматички се изделуваат три вида на множина: обична, избројана и збирна.

Кај именките од машки род флексивни морфемии за обична множина се: *-и*, *-е*, *-ове*, *-овци (-оџи)* *-и̋и̋и̋и̋а*. Редукцијата на */e/* во */e/* и */u/* ни ја отежнуваше работата и честопати тешко можевме да востановиме дали станува збор за наставката *-е*, *-е* или *и*.

Именките со општ дел на веларен консонант (*-к*, *-џ*, *-х*), множина образуваат со наставката *-и*, сп.: *вла̋к – вла̋и̋ци*, *Вла̋х – Вла̋си*, *џик – џи̋и̋ци*, *ка̋и̋и̋ник – ка̋и̋и̋и̋и̋ци*, *муси̋а̋к – муси̋а̋и̋ци*, *мо̋лец – мо̋ли̋ци*, *ора̋х – ора̋си*; именките од машки род на *-а*: *бо̋заџи̋и̋(ј)а̋ – бе̋заџи̋и̋и̋*, *влад̋ика̋ – вла̋ди̋и̋ци*, *сере̋зли̋и̋(ј)а̋ – сере̋зли̋и̋и̋*; неколку еднословни именки, сп.: *за̋би*, *и̋а̋рсџи̋и̋*, *сма̋и̋ци*.

Наставката *-е* (со алофонот *е* кој може да се редуцира во *и*) се јавува кај именки што завршуваат на историски меките согласки (*л*, *н*, *р*, *и*, *ж*, *ч*, *ј*), сп.: *џра̋жда̋н – џра̋жда̋не*, *џоси̋е*, *ден – де̋не*, *де̋вере*, *дӳва̋ре*, *ко̋н – ко̋не*, *ка̋мене*, *ко̋ва̋че*, *ко̋са̋че*, *ла̋уде*, *ли̋си̋е*, *ма̋же*, *ре̋мене*, *риба̋ре*, *сна̋и̋е*, *са̋ра̋е*, *чӳра̋и̋е*, *ца̋рӳле* и др.

Со наставката *-ове* (со алофоните *-ове*, *уве*, *-уви*) множинска форма образуваат најголем број еднословни именки, сп.: *бр'аџ* – *бр'аџуве*, *врайи* – *врайиџове*, *д'ажд* – *д'аждове*, *дар* – *дарове*, *з'еиџове*, *кр'ајуве* (но и *кр'аишиџа*), *кл'учове*, *н'осове*, *н'ожове*, *и'аи* – *и'аиџе* (слушавме поретко и *и'аиџове*), *си'олџе*, *сф'аиџуве*.

Со наставката *-овици* (*-џици*, *-уџици*) множинска форма образуваат неколку роднински имиња од типот: *д'адр* – *д'адрџици*, *дома-* *з'еиџџици*, *з'еиџџици* и *з'еиџџе*, *ср'икуџици*, *у'јкуџици*, *и'уруџици* и др.

Наставката *-ишиџа* (*-ишиџа*) ја забележавме во формите *кр'аишиџа* (но и *кр'ајуве*) и *џр'обишиџа*.

За именките од машки род што завршуваат на *-ел*, *-ен*, *-ец* како *и'еиџел*, *овен*, *и'алец* карактеристично е тоа што, подвижниот вокал /e/ се задржува и во наставката на множинските форми, сп.: *и'ишиџел* – *и'ишиџели*, *џр'ел* – *џр'ели/и* *џрли*, *џв'ен* – *џв'ени*, *и'алец* – *и'алеџи*; избројаната множина: два *и'еиџела*, два *ур'ела*, два *ув'ена*, два *и'алеџа*.

Ваква појава забележавме и кај некои именки со подвижно /o/, сп.: *н'окриџ* – *н'окриџи*, *л'акуџ* – *л'акуџи* – два *л'акуџа*.

Именките од женски род во множина ја добиваат наставка *-и*. Сп.: на *-а*: *б'уза* – *б'узи*, *џ'лава* – *џ'лави*, *к'аишиџа* – *к'аишиџи*, *н'оџа* – *н'оџи*, *р'аџа* – *р'аџи*; на согласка: *б'олес* – *б'олесџи*, *н'ош* – *н'ошиџи*, *и'еи* – *и'еиџи*.

Множински наставки за именките од среден род се: *-а*, *-и*, *-еиџа*, *-ена*.

Со наставката *-а* (*а*) множинска форма образуваат именките на *-о*, сп.: (*в*)*л'акна*, *д'арџо* – *д'арџа*, *џ'иџо* – *џ'иџа*, *кр'ило* – *крил'а*, *к'ол'ена*, *р'ебра*, *с'ела*, *ч'ела*; именки со суфикс *-џ-*, *-ј-*, *-н-*, *сиџ*: (*ј*)*аџа*, *јадеџа*, *л'озја*, *и'иџа*, *с'арџа*, *с'иреџа*, *и'еџа* и др.

Наставка *-и*, која ја континуира старата двоинска наставка се задржала само кај именките: *'окр* – *џчи* – *џчиџе* и *'ухр* – *'уиџи* – *уиџиџе*.

Кај именките на *-е* преовладува старата множинска наставка *-еиџа* (*-еиџа*), но во некои форми ја забележавме и наставката *-ина* (*ина*) сп.: *б'уре* – *б'уреџа*, *б'иџеџе* – *б'иџеџеџа* // *биџ'ина*, *вр'аме* – *вреџ'ина*, *џ'арне* – *џ'арнеџа*, *дир'а* – *дир'еџа*, *џр'абџе* – *џр'абџеџа* // *џреџ'ина*, *јаџне* – *јаџнеџа*, *јаџе* – *јаџеџа* // *јаџ'ина*, *к'уче* – *к'учеџа* *куџ'ина*, *и'оле* – *и'олеџа*, *и'расе* – *и'расеџа*, *слав'еџе* – *слав'еџеџа* *слав'еџ'ина*, *и'еле* – *и'елеџа* // *и'ел'ина*.

Наставката *-ена (-енц)* ја забележавме во лексемите: *с'аме – семе'на, 'име – имен'на* но и *'имеѿца*.

Избројаната множина во говорот на с. Чифлицик е запазена кај именките од м. р. со нулта морфема, и се образува со наставка-та *-а*, сп.: *два (в)'ола, два дир'ека, ѿри к'она* (но и *к'оне*), *два к'аме'на, два л'абц, д'есеѿи ѿ'арсиѿа, д'евеѿи р'еда, ѿри с'ина, ѿри сн'оѿа*.

Поради фонетското совпаѓање на старата наставка за збирна множина *-је* со множинската наставка *-е*, збирната множина во односниов говор е доста расколебана. Сп.: *д'аѿ – д'абе* : мн. *д'аѿве, кл'ас – клас'е* : мн. *кл'асѿве, кол – к'олѿве* : *к'оле, снѿи – сн'оѿѿве* : *сн'оѿе*; потоа формите од типот *л'уди* : мн. *чув'аци – чув'ак, ѿиѿца – мн. ѿиѿеѿца – ѿиѿина, кр'ил(ј)а* мн. *кр'илц – кр'ило, ѿерја* : мн. *ѿер'а – ѿерѿ*.

Оѿределеностѿ. Категоријата определеност се изразува со членските морфемите: *-о, -ѿа, -ѿо, -ѿе*.

Со наставката *-о (-ѿ, -у)* членски форми образуваат именките од машки род со нулта морфема, сп.: *бре'ѿо, д'аждѿ, з'аѿѿо, кв'ачѿ, кв'сачѿ, кв'ајѿ, кв'ажѿ, н'осѿ, ѿв'енѿ, ѿр'ахѿ, ѿ'аѿѿѿо, ѿѿѿѿѿѿѿо, риб'арѿ* и др.

Со наставката *-ѿа (-ѿ'а во акцентиран слог, -ѿа во неакцентиран слог)* членски форми образуваат именките од сите три рода што завршуваат на *-а*, сп.: *суд'и(ј)а – суд'и(ј)аѿѿа, бѿзаѿи(ј)а – бѿзаѿи(ј)аѿѿа, кв'еѿи(ј)а – кв'еѿи(ј)аѿѿа* (м. р.); *ж'ена – ж'ен'аѿѿа, баба – бабаѿѿа, н'ива – н'иваѿѿа, ѿ'ава – ѿ'ав'аѿѿа, к'оса – кв'с'аѿѿа, р'ака – ра'к'аѿѿа* (ж. р.), *јаѿѿѿѿа – јаѿѿѿѿаѿѿа, јаѿѿѿѿа – јаѿѿѿѿаѿѿа* (кај именки од ж. р. со двоен акцент), *к'арф – кв'арф'ѿа, в'лас – влас'ѿѿа, 'есе'н – есе'н'ѿа* (именки од ж. р. со нулта морфема); *деѿца – деѿцаѿѿа, крил'а – крил'аѿѿа, с'ела – с'ел'аѿѿа, ребр'а – ребр'аѿѿа, мор'еѿѿа – мор'еѿѿаѿѿа, жреб'ина – жреб'инаѿѿа* (мн. форми од ср. р).

Со морфемата *-ѿе (-ѿѿе, -ѿѿи)* определена форма образуваат оние именки што завршуваат во множина на *-и*, сп.: *ж'ени – ж'ен'иѿѿе, з'аѿи – з'аѿиѿѿе, јун'аци – јун'ациѿѿе, к'аѿѿѿи – к'аѿѿѿиѿѿе, м'оми – м'ом'иѿѿе, 'очи – ѿч'иѿѿе, ѿѿѿѿѿѿѿи – ѿѿѿѿѿѿѿиѿѿе // ѿѿѿѿѿѿѿиѿѿе* и др.

Аѿел. Категоријата апел (вокатив) се изразува фонетски со посебна интонација што е проследена со вдолжување на последниот слог, сп.: *Јѿв'а:н!, д'аѿѿ:!*; и морфолошки со морфемите *-е* и *-у* (кај именките од м. р. на консонант): *бр'аѿѿе* и *бр'аѿѿу, б'еѿѿу, к'уме*,

й'ойе, сф'айе и сф'айу, м'ажу, з'ейе и з'ейу, д'евеp – д'евеpе, рp'ачу, к'ону, рибаре и риб'ару, с'инку и с'инко, Сийо'ане, Бp'ане, Тра'ане; именките од ж. р. на -а вокативна форма образуваат со наставката -о (-у со редукција) и -е (→ -и), сп.: бибo, мајкo, же'но, с'есрo, Анџиџи'с(и)o, Бож'ано, думак'инке, дуи'манке, даскал'ице, Слафке!, Сийу'анке!.

Морфонолошки йојави. Во говорот на с. Чифлицик вокалните и консонантските алтернации воглавно се јавуваат меѓу единската и множинската форма.

Од вокалните алтернации ги забележавме: на релацијата со суфиксот еднина – множина кај еден број именки со суфиксот -еџ (← -џџ) имаме алтернација /e/ ~ /ø/, сп.: з'аеџ – з'ајџи, жив'еџ – жиџи, м'олеџ – м'олџи; /e/ ~ /j/ во лексемата з'аеџ – з'ајџи; во суфиксот -ел (← -џџ) крз'ел – крзл'и, йиџ'ел – йиџл'и, рр'ел – ррл'и но и рр'ели; во суфиксот -ок (← -џџ) срк'ол – сркл'и, дрб'ийок – дрб'и(й)џи;

Кај консонантите се запазени старите алтернации на веларите /к, ̃, х/ - /ц, з, с/ со /ч, и/ пред множинската наставка -и и пред -е во вокативна форма, сп.: ̃з'ик – ̃з'иџи, м'озак – м'озаџи, смок – см'оџи; б'убрек – б'убреџи и б'убреџи, й'олук – й'олуџи, Влах – Вл'аси, сир(у)м'ах – сир(у)м'аси, 'ухо – 'уиџи, 'окр – 'очи; /й/ ~ /ц/ во лексемата д'айе – деџ'а.

Деривација. Како дијалектни разновидности во областа на лексичката деривација би споменале некои образувања поврзани со чувствениот однос:

– особено е продуктивен суфиксот -инка-, со деминутивно-хипокористичко значење. Ваквиот суфикс е познат на поширок ареал во југоисточните македонски говори (Видоески 1990: 63). Со овој суфикс во нашиов говор забележавме изведени именки од сите три рода: вр'аиџа – вр'аиџинка, ̃лав'инка, н'оџа – н'ож'инка, р'аџа – р'аџинка, баба – бабинка мајка – мајчинка, нев'асиџинка, нос – нос'инка, 'окр – рч'инка, к'ойе – к'ойеџинка, 'ухр – уиџинка;

– со слично значење, но со поограничена фреквенција се јавува суфиксот -ичка-, сп.: буз'ичка, ̃лав'ичка, м'ом'ичка, уиџ'ичка, рак'и(ја) – рак'иџичка;

– со аугментативно-пејоративно значење го забележавме суфиксот -иџиџе-: баб'иџиџе, же'н'иџиџе во мн. же'н'иџиџа, маж'иџе, н'ож'иџиџе, р'аџ'иџиџе;

– образувањата на *-ак*, *ик*, *-ек*, *-чок* кај изведените именки од машки род ги среќаваме често. Сп.: на *-ак*: *врасн'ак*, *л'ашн'ак*, *џррзд'ак*; на *-ик*: *рамн'ик*, *сл'уџник*; на *-ек*: *зм'еек*; на *-чок* во *ст'арч'ок* (со стилска обоеност); како и во називите за жител на населено место на *-иј*: *ил'авнал'и(j)а* (: *Плевна*), *серезл'и(j)а* (: *Серез*).

Придавки. Граматички категории на придавките се: род, број, определеност и степен.

Род. Граматички категоријата род се изразува со следниве морфеми: *-ø*, *-и* (за машки род), *-а* (за женски род), *-о* (за среден род). Поради редуцијата во неакцентирана позиција наставките *-и*, *-а*, *-о* се јавуваат во фонетските разновидности [*а*, *ø* или *у*, *е* или *и*].

На нулта морфема (*-ø*) завршуваат качествените придавки. сп.: *б'ал-ø*, *буџ'аи̃-ø*, *вис'ок-ø*, *џ'арбаф-ø*, *џ'ладан-ø*, *џ'орч'иф-ø*, *д'алџна'вес-ø*, *наџ'реден-ø*, *'ос(и̃)ар-ø*, *сл'аи̃*, *и̃аи̃-ø*, *и̃еж'ок-ø*.

Релативните придавки со суфиксите *-ски*, *-чки*, *-и̃и̃и* граматичката категорија род ја изразуваат со наставката *-и*, сп. во: *би'олски* и *би'олчки*, *(в)'олоски* и *(в)'олосчки*, *к'учеи̃ки*, *ја'реи̃ки* *ја'реи̃ки* и др.

За женскиот род како општа се јавува наставката *-а*, сп.: *б'ал-а*, *буџ'аи̃-а*, *бр'аи̃ов-а* (*ж'ена*), *вис'ок-а*, *к'учеи̃к-а*, *л'елин-а*, *'олоска*, *сл'аи̃а*.

Кај придавките од среден род е обопштена наставката *-о*, сп.: *б'ал-ø*, *буџ'аи̃-ø*, *сл'аи̃-ø*, *вис'окø*, *ж'аи̃и̃ø*, *л'елинø*, *бр'аи̃овø* (*д'аи̃и̃ø*).

Множинската форма за сите три рода се образува со наставката *-и*, сп.: *буџ'аи̃* – *буџ'аи̃а* – *буџ'аи̃ø* – *буџ'аи̃-и*, *б'али*, *вис'оки*, *зил'енаси̃и*, *сл'аи̃и*, *и̃и̃о̃и̃и*.

Оп'ределеност. Категоријата определеност морфолошки се изразува со наставките: *-о* (за машки род), *-и̃а* (за женски род), *-и̃и̃о* (за среден род) и *-и̃и̃е* (множинска форма за сите три рода), сп.: *ст'ари-ø* : *ст'ара-и̃а* : *ст'арø-и̃и̃о* – *ст'ари-и̃и̃е*; *б'арз'и̃ø* : *б'арз'а-и̃а* : *б'арз'о-и̃и̃о* – *б'арз'и̃-и̃и̃е*; *диб'елиø* : *диб'ели̃аи̃а* : *диб'елøи̃и̃о* – *диб'ели̃и̃и̃е*. Придавките од туѓо потекло што завршуваат на *-ли(j)-*, *-џи(j)-* определената форма ја образуваат со наставката *-и̃а*, како *кафеџ'и̃(j)аи̃а* – *кафеџ'и̃и̃и̃и̃е*, *бурчл'и̃јаи̃а* – *бурчл'и̃и̃и̃и̃е* и др.

Турските заемки од типот *будал'а* (*м'аи*, *жен'а*, *д'аи'е*), *баи'ал*, *с'ери*, *чур'ук*, и грчкото *к'аи'а* (*ден*, *нои*, *џор'ина*, *л'аи'о*) граматичките категории род, број и определеност не ги познаваат.

Стѐйен. Категоријата степен како и во другите македонски дијалекти се изразува со префиксите *-йо* (за компаратив) и *-нај* (за суперлатив), сп.: *б'арз* – *й'об'арз* – *н'ајб'арз*, *бу'аи* – *й'обу'аи* – *н'ајбу'аи*, *дибел* – *й'одибел* – *н'ајдибел* и др.

Морфонолошки њојави. Од морфонолошките карактеристики на придавките ќе ги истакнеме следниве:

– алтернација на /е/ во /ø/ кај придавките на *-ар*, *-ал*, *-ак* од типот: *'едар* : *'едра*, *'едро*, *'едри*; *'ос(и)р* : *'осра*, *'осро*, *'осри*; *и'оѝал* : *и'оѝла*, *и'оѝло*, *и'оѝли*; *и'лиѝак* : *и'лиѝка*, *и'лиѝко*, *и'лиѝки* и во определените форми *'ос(и)ар* : *'осрио*, *и'оѝал* : *и'оѝлио*, *и'лиѝак* : *и'лиѝкио*; /е/ ~ /ø/ кај придавките на *-ен*: *и'и'асен* : *и'и'асна*, *и'и'асно*, *и'и'асни*, *и'и'аснио*, *вр'адан* : *вр'адна*, *вр'адно*, *вр'адни*, *вр'аднио*; /о/ ~ /ø/ кај придавките на суфиксот *-ок* (← -џкџ): *и'енок* : *и'енка*, *и'енко*, *и'енки*, *и'енкио*;

Деривација на придавките. Во односниов говор како особено во образувањето на придавките би го истакнале засиленото синтагматското изразување на посвојност со помош на предлог од типот: *сино му на Јов'ан*, *на баба ми шум'и(ј)аи'а*, *на и'аи'ко ми им'оѝ*, *уд змија к'ожа*, *уѝ к'уче н'окѝи*, *уд и'иле м'есо*.

Во собраниот материјал не сретнавме образувања со суфиксот *-ј*, на местото од овој суфикс се сретнува суфиксот *-ск-* (*-чк-*, *-ик-*), сп.: *кр'аџко мл'ако*, *'офчко месо*, *в'алчина д'уѝка*, *л'исичина к'ожа*, *к'озеѝи'а к'ожа*, *џорѝи'а (в)'ода*;

Од другите суфикси ќе ги споменеме: *-ов* (*-уф*): *Сѝо'јаноф*, *Балк'аноф*, *бр'аѝуф* (*син*), *Три'јкова сеср'а*; *-ск-* (*-цк-*, *-чк-*, *-ик-*): *к'учеѝки н'окѝи*, *ск'оѝцки*, *бр'ацки*, *л'аницки*, *м'аѝки*, *јар'еѝко м'есо*; *-ав*, *-кав*: *кадр'аф*, *сиром'аф*, *зелинк'аф*, *жаѝѝѝник'аф*, *ца'рвѝн'аф* но и *ца'рвѝѝник'аф*; *-ен* (*-ѝн*, *-ан*, *-ин*): *л'аѝѝан*, *џр'ѝѝан*; *-ив*, *-лив*: *дажл'иво*, *вѝѝѝрл'иво* *вр'аме*, *каменл'иво*, *-аѝ*: *бу'ѝаѝ*; *-к-*, *-чок* со деминутивно значење: *вис'очок* – *вис'очко*, *дибелко*, *џул'амко*; чести се образувањата и со *-ли-*: *бурчл'и(ј)а*, *мусѝѝакл'и(ј)а* и др.

З а м е н к и

Лични замени. Во македонските дијалекти се среќаваат неколку деклинациски типови на личните замени. Во говорот на

с. Чифлицик има деклинациски тип од две форми, номинативна и општа, при што дативниот однос се искажува со општата форма и со предлогот на + кратката заменска форма. Ваков деклинациски тип од две форми се среќава „во источните дијалекти, источно од линијата Куманово, Свети Николе, Неготино, Лерин, Бобошчица ...“ (Видоески 1965: 27).

Личната заменка за 1 лице еднина во чифлицичкиот говор гласи *јас*, општата форма *м'ен/м'ене*, кратката акузативна форма *ма*, кратката дативна форма *ми*.

јас – *м'ен/м'ене*, *мен(е) ма* – *на м'ен/м'ене*, *ми*, *на м'ен/м'ене ми*;
сп.: *на м'ен(е) ми (к'аза)*, *на м'ен(е) ма (в'иде)*, *без м'ен(е)*, *од м'ен(е)*, *ми (каз'ува)*, *ма (дор'еде)*.

Во множина се употребуваат формите *н'ие* и *н'ија*. Во акузатив ги забележавме формите *н'ас*, *н'ас на* и *на*, а во датив се употребува формата *н'ас* со предлогот *на*, и кратката заменска форма *ни*.

н'ие/н'и(ја) – *н'ас*, *на*, *н'ас на* – *на н'ас*, *ни*, *на н'ас ни*;
сп.: *на н'ас ни (к'аза)*, *на нас на (в'иде)*, *без н'ас*, *оџи нас*, *ни (д'аде)*, *на (в'иде)*, *на н'ас ни са (каз'ува)*.

Личната заменка за 2 лице еднина гласи *џи*, општата форма *џеј/ џебе*, кратката акуз. ф. *џа* и дат. *џи*.

џи – *џеј/џебе*, *џа*, *џеј/џебе џа* – *на џеј/џебе*, *џи*, *на џебе/џебе џи*;
сп.: *на џеј/џебе џи (к'аза)*, *на џебе џа (дор'еде)*, *на џеј/џебе*, *оџи џеј*, *со џебе*.

Во множина се употребува формата *в'ие/ви(ја)*, општата форма гласи *вас*, кратката акуз. ф. *ва*, дат. *ви*.

в'ие/в'и(ја) – *вас*, *ва*, *в'ас ва* – *на в'ас*, *ви*, *на вас ви*;
сп.: *в'ие џириџе с'есри*, *в'и(ја) да ми (кариџ'авџије)*, *со в'ас к'е "иџрам*, *без вас не 'одам*, *на вас ви (в'икам)*, *на в'ас ва (вид"ал)*.

Во 3 лице еднина заменката за машки и среден род гласи *он/џој*. Полната општа форма гласи *н'еџо*, кратката акуз. ф. *џу*, дат. ф. *му*.

он/џој – *н'еџо*, *џу*, *н'еџо џу* – *на н'еџо*, *му*, *на н'еџо му*;
сп.: *на н'еџо џу (вид"ал)*, *на н'еџо му (к'аза)*, *оџи н'еџо*.

Личната заменка за женски род 3 лице еднина гласи *џи"а*. Општата форма *н'еа/н'еј*, кратката акуз. ф. *џа*, кратката дат. ф. *'и*.

џи"а – *н'еа/н'еј*, *џа/и*, *н'еа/н'еј*, *џа/и*, *на н'еа*, *н'еа џа*;
сп.: *сај н'еј*, *без н'еа*, *на н'еа џа (в'ика)*, *на н'еа и (к'аза)*.

Множинската форма за 3 лице гласи:

'они/ѿија – нѿх/ѿи"ах, ѿи, нѿх/ѿи"ах ѿи – на нѿх/ѿи"ах, на нѿх/ѿи"ах, им/ин, на нѿх/ѿи"ах ѿи.

Повратни (рефлексивни) заменки се:

с'ебе, с'ебе си, с'ебе са, си, са.

Лично-предметни заменки:

– за прашања: кој/ко'и, која, којо, ко'и; шо/шиѿо; чиј, чија, ч'ијо, ч'ии; на кој, на која, на којо; на ко'и;

– неопределени: н"акуј, н"акуја, н"акујо; н"ашиѿо; ед'ин, едн'а, ед'о, едн'и;

– одречни: н'икуј, н'икуја, н'икуе; н'ишиѿо; 'ич;

– општи: с"акој, с"ака/с"аква, с"ако/с"акво; с'ички, к'аѿи (к'аѿа ден, к'аѿа ѿрдин).

Заменки со показно значење се: ѿој/ѿио (ѿој/ѿио чув"ак), ѿи"а (ѿи"а жена), ѿија (чув"аѿи, ж'ени, д"аѿи); ун'ој (чув"ак), ун'а (ж'ена), ун'а (д"аѿи), ун'ја (чув"аѿи, ж'ени, д"аѿи).

Придавски заменки:

– за посвојност: м'ој, м'оја, м'ојо, м'ои; м'ојо, м'ојѿи, м'ојѿе; н'аи, н'аѿи, н'аѿио, н'аѿи; ѿв'ој, ѿв'оја, ѿв'ојо, ѿв'ојо, ѿв'ои; в'аи, в'аѿи, в'аѿио, в'аѿи; н'еѿуф, н'еѿуѿа, н'еѿуѿо, н'еѿуѿи; нејн/неен, н'ејна, н'ејно, н'ејни; членувани: уд м'ојо чув"ак, на м'ојѿи ж'ена, на м'ојѿе н'иви, уд н'еѿуѿио син итн.

– за признаци: ка'коф, ка'ка, к'акво, ка'кѿи; н"акакоф, н"акака, н"акакво; н'икакоф, н'икака, н'икакво; ѿа'коф, ѿа'ка, ѿа'кво; с"акакоф, с"акакоф, с"акакво, с"акакѿи.

– за количество: ко'локо н'еколко; н'еколку; ѿолкаф, ѿолкаѿа, ѿолкаѿо, ѿолкаѿи; ѿ'ал, ѿ'ала, ѿ'ало; фр'ей; с'ички, с'ичкио, с'ичкаѿи, с'ичкоѿи.

Б р о е в и

За одредена бројност се: ид'ин/ед'ин (една, едн'о), два (с'ина), дв'а (с'есри), дв'е (д"аѿи), ѿри, чеѿѿири/чеѿѿири, ѿей (но и: ѿей – кај постарите), шес, с'едам, 'осам, дев'ей/деѿаѿи, д'есей/д'есаѿи, идин'аѿи, дван'аѿи, ѿрин'аѿи, ..., седејм'аѿе, осејм'аѿе, дев'ейн'аѿе, дв'аѿе, ѿр'иѿе, чеѿѿир'иѿе, ѿендес'е, седејмдес'е, осејмдес'е, дев'ендес'е, сѿио, дв'асѿи, ѿр'исѿи, чеѿѿири сѿиѿи'иѿи, ѿей сѿиѿи'иѿи, ил'аѿи; членувани: едн'оѿо (д"аѿи), дв'аѿи, дв'аѿи, ѿр'иѿе, чеѿѿириѿи, ѿейѿи, д'есейѿи итн.

Редни броеви: *п̄арф/п̄арви* (*п̄арва, п̄арво*), *ф̄и'ор(и)*, *п̄р'ей(и)*, *ч̄ей'в̄ар̄ӣи*, *п̄ей̄ӣӣи*, *и'ес̄ӣӣи*, *с'ед̄ми*, *'ос̄ми*, *д̄ев̄ей̄ӣӣи*, *д̄ес̄'ей̄ӣӣи*, *и'дин̄аис̄ӣӣи*; членувани: *п̄арви'о*, *ф̄и'ори'о*, *п̄р'ей̄ӣи'о* итн.

Приближни броеви: *д̄в̄а-п̄ри*, *п̄р'и-ч̄ей̄ӣӣри/ч̄ей̄ӣри*, *п̄ей̄ӣӣи-иес̄*, *п̄еч̄ес̄ӣӣӣна*, *д̄ес̄'ей̄ӣӣна*, *д̄в̄аес̄ӣӣӣна*.

Броеви за лица: *д̄в̄о'ица*, *д̄в̄ам'ица* (многу ретко), *п̄ро'ица*, *ч̄ей̄ӣӣи'орица*, *п̄ей̄ӣӣи'на* итн.

Прилози и честички

Видови прилози по значење:

за место: *бл'изу*, *в̄а̄нка*, *р̄д̄з̄оре*, *уз̄г̄ора*, *д̄ал'еку*, *д̄ек – д̄ека*, *у'д̄д̄ека* (*у'д̄д̄ека д̄у'д̄е*), *дол/д̄оле*, *у'д̄д̄оле*, *у'д̄д̄ол*, *на'дол*, *кари'и*, *ун'ей̄ӣри*, *н̄и'з̄д̄е/на'ир'а̄ӣ*, *на'з̄а̄ӣ*, *с'ака'д̄е*, *нас'ака'ди*, *п̄ам – п̄аму*, *р̄ӣӣӣ'ам*, *п̄ук – п̄'ука*, *р̄ӣӣӣ'ука*, *у(д)'s̄а̄ӣ*, *фк'а̄ӣӣӣӣ*;

за време: *в̄ед̄на'а̄*, *в̄ечар*, *п̄рикв̄ечар*, *'у'ӣри'в̄ечар*, *в̄аз̄да'ен*, *д̄неска*, *ед̄на'ч*, *за'ед̄на'ч*, *'есин̄ӣа*, *зим'оска*, *ку'а*, *н̄икр̄ка*, *к̄а̄сно*, *л'а̄ӣус-л'а̄ӣуска*, *л'ани*, *п̄ол'ани*, *н'акни*, *п̄он'акни*, *н̄ику'ј̄а̄ӣӣ*, *на'ир̄ол̄ей̄ӣ*, *п̄ро'лей̄ӣӣ'а*, *на'с̄ей̄ӣне*, *п̄осле*, *р'ану*, *с̄еку'з̄а̄ӣ*, *си'з̄а*, *ск'ору*, *сн̄о̄ӣӣӣӣ*, *с̄а̄но̄ӣ* (цела ноќ), *п̄у'з̄а̄ј*, *п̄у'з̄а̄ва*, *у'д̄амна*, *'у'ӣре*, *(ф)ч'ас*, *за(ф)ч'ас*, *ч'ера*, *за(ф)ч'ера*, *у'ӣ(ф)ч'ера*, *д̄р(ф)ч'ера*, *д̄р̄з̄о'дина*;

за начин: *б̄а̄рж̄е*, *ба'иш'а*, *в̄ек'е-в̄ек'и*, *п̄оик'и*, *д̄ур – д̄ури*, *ед̄в̄а'ј*, *з̄орле*, *'инак*, *ја'в̄а̄ӣ*, *как*, *л'о̄ӣш̄о/л'о̄ӣу*, *м̄а̄чна*, *на'јави*, *р̄д̄в̄ам*, *п̄ул'ека*, *п̄ак*, *п̄еӣ*, *р'ед̄ум*, *скр'ӣӣно*, *с̄а̄ӣӣӣо*, *п̄ам'ан*, *л'аз̄ан'ички*, *с̄ед̄начки*;

за количество: *д̄ва̄ӣ*, *п̄рӣӣӣ*, *к'олку*, *м'алку*, *м̄л'о̄з̄о*, *'о̄ӣӣӣе* – *'о̄ӣӣӣӣ*, *п̄овик'е/п̄оик'и*, *с'ичко*, *п̄олку*;

за цел, за причина, уточнување: *з̄а̄ӣӣӣ'о*, *з̄а̄ӣӣӣ'о'а*, *на'аис̄ӣӣӣна*, *на'в̄ар̄но*, *с'и'з̄ур̄но*;

На зборообразувачки план најпродуктивни се прилозите што се изведени од придавки. Тие завршуваат на *у'о*, сп.: *бл'изу*, *д̄ал'еку*, *л'о̄ӣш̄о/л'о̄ӣу*, *м̄а̄чно*, *с̄а̄ӣӣӣо*, *к̄а̄сно* и на *-ски* од типот: *бр'ацки*, *чуб'ачки*, *сирум'аӣки* и др. Другите прилошки формации ги среќаваме во поограничен број примери, сп.: *-е*: *р̄д̄з̄оре*, *д̄оле*, *н̄и'з̄д̄е*, *с'ака'д̄е*, *б̄а̄рж̄е*; *-и*: *кари'и*, *нас'ака'ди*, *д̄ури*, *сн̄о̄ӣӣӣӣ*; *-ум*: *зб̄з̄ум*, *(с)кр'ӣӣш̄ум*; *-чки*: *л'аз̄ан'ички*, *с̄ед̄начки*; со партикулите: *-к-*, *-ј-*: *д̄ека*, *в̄а̄нка*, *п̄'ука*, *п̄у'з̄а̄ј*. Се јавуваат бројни прилози образувани со предлози: *д̄р̄з̄о'дина*, *д̄р(ф)ч'ера*, *на'дол*, *на'ир'а̄ӣ*, *на'в̄а̄нка*, *на'ир̄ол̄ей̄ӣ*; *у'дол*, *ун'ей̄ӣри*, *у'ӣ(ф)ч'ера*; *сн̄о̄ӣӣӣӣ*, *за(ф)ч'ас*,

ГЛАГОЛИ

Образување на свршени од несвршени глаголи и несвршени од свршени глаголи

Перфектизација. Еден од почестите начини за изведување на перфективни од имперфективни глаголи е суфиксацијата. Во чифлиичкиот говор, како и во литературниот јазик (Конески 1982: 390) најпродуктивен суфикс за образување на свршени глаголи од несвршени е суфиксот *-не-*, сп.: *в'икне*, *к'ихне*, *л'еџне*, *м'јрдне*, *и'адне*, *ч'укне*.

Имперфектизација. Меѓу продуктивните суфикси за образување на несвршени глаголи од свршени ќе ги споменеме: *-а-*, *-в-*, *-ав-*, *-ов-*, *-ув-*. Кај глаголите образувани од овие суфикси доаѓа до менување на тематскиот вокал, а кај еден број глаголи се запазиле старите алтернации на коренските вокали и алтернациите на тематските согласки. Сп.:

со морфемата *-а-* (историски *-ја-*): *з'ема* (: *з'еме*), *забр'ава* (: *забр'ави*), *заф'аиџа* (: *заф'аиџи*), *оси'ава* (: *оси'ави*), *и'ур'а* (: *и'ури*), *ирув'ал'а* (: *ирув'али*), *и'уиџа* (: *и'уиџи*); со алтернација на коренските вокали: */е/ - /и/*: *дун'иса* (: *дунсе*), *фн'иса* (: *фн'есе*), *ирул'иџа* (: *ирул'еџи*);

/е/ - /а/: *обл'ача* (: *обл'ечи*), *нал'ава* (: *нал'ее*), *уџр'ава* (: *уџрее*); */о/ - /а/*: *заџив'ара* (: *заџив'ори*), *уџив'ара* (: *уџив'ори*), *иуфџив'ара* (: *иуфџив'ори*);

со алтернација на тематските */и/, д/* во производниот дел со */иџи/, жд/* во изведениот: *и'лаиџа*, *ср'аиџа*, *ф'аиџа*, *заф'аиџа* (: *и'лаиџи*, *ср'аиџи*, *ф'аиџи*), *вижда*, *р'ажда*, *зажда* *иуџажда* (: *види*, *р'оди*, *за'оди*, *иуџ'оди*);

со морфемата *-в-*: *наџива* (: *наџиве*), *нал'ива* (: *нал'иве*), *ом'ива* (: *ом'иве*), *об'ува* (: *об'уве*), *иузн'ива* (: *иузн'иве*), *иукр'ива* (: *иукр'иве*);

со морфемата -ав-: *наџу'ава* (: *наџ'ои*), *насм'ава* (*насм'еѐ*), *џуиџр'ава* (: *џу'иџра*), *наџаџн'ава* (: *наџ'аџни*), и со алтернација на тематската согласка: *џошиџ'ава*, *корошиџ'ава*, *џрошиџ'ава* (: *џ'осџи*, *к'ајрсџи*, *џр'осџи*);

со морфемата -ув-: *куџ'ува*, *ниџн'ува*, *џрџин'ува*, *смен'ува* (*к'уџи*, *џрџ'ини*), *леџн'ува*, *варз'ува*, *засџаџн'ува*, *сиџ'ува*, *каз'ува*; Во многу случаи кај вака изведените глаголи имаме наспоредна употреба на формите со -ов-, и со -ув- од од исти глаголи, сп.: *куџ'ова* : *куџ'ува*, *каз'ова* : *каз'ува* и др.

Сегашно време. Во сегашно време спрема тематскиот вокал се изделуваат три вида парадигми: *а*-, *е*- и *и*- парадигма.

Лични наставки за *-а* парадигма се: *-м*, *-и*, *-ѐ*, *ме*, *-џѐ*, *-џи* (наставките за 1 и 2 л. мн. поради редукцијата се јавуваат во фонетските разновидности *-ме*, *џѐ* или *-ми*, *-џи*), сп.:

<i>'иџра-м</i>	<i>кариџи'ава-м</i>	<i>в'ика-м</i>
<i>'иџра-и</i>	<i>кариџи'ава-и</i>	<i>в'ика-и</i>
<i>'иџра-ѐ</i>	<i>кариџи'ава-ѐ</i>	<i>в'ика-ѐ</i>
<i>'иџра-ме</i>	<i>кариџи'ава-ме</i>	<i>в'ика-ме</i>
<i>'иџра-џѐ</i>	<i>кариџи'ава-џѐ</i>	<i>в'ика-џѐ</i>
<i>'иџра-џи</i>	<i>кариџи'ава-џи</i>	<i>в'ика-џи</i>

По овој коњугациски модел се менуваат: *џл'еда*, *џава*, *'има*, *к'ова*, *к'оџи*, *ч'ука*, *џѐџи* и сите изведени глаголи со суфикс *-к*-, *-с*-, *-ув*-.

Глаголите од *е*- парадигма сегашно време образуваат со наставките: *-а(м)*, *-џи*, *-е*, *-џѐ*, *аџи* (со аломорфите *-а(м)*, *-џи/-џи*, *џи*, *-џѐ/-џи*, *-аџи*), сп.:

а)	<i>з'ем-а(м)</i>	<i>с'е(ј)-а(м)</i>
	<i>з'ем-џи</i>	<i>с'е-џи</i>
	<i>з'ем-ѐ</i>	<i>с'е-ѐ</i>
	<i>з'ем-џѐ</i>	<i>с'е-џѐ</i>
	<i>з'ем-џџѐ</i>	<i>с'е-џџѐ</i>
	<i>з'ем-аџи</i>	<i>с'е(ј)-аџи</i>

б) б'ер-а(м)	н'аб'ер-а(м)	с'ак-а(м)
бер-'еи	набер-'еи	сеч-'еи
бер-'е	набер-'е	сеч-'е
бер-'еме	набер-'еме	сеч-'еме
бер-'еиџ	набер-'еиџ	сеч-'еиџ
бер-'аи	набер-'аи	сеч-'аи

По моделот з'еме се менуваат: 'иде, в'арже, к'аже, к'алне, м'оже, њ'лаче, ср'иже и др.; апо моделот б'ера – бер'е се менуваат: б'ода – б'оде, в'езе – везе, ж'ребе, даде, дер'е, јаде, краде, меџе, ор'е, паде, пер'е, п'лиџе, пр'еде, п'ече, рече, расиџе, сече, п'ече, пр'есе, чеџе и др.

Кај глаголите со општ дел на самогласка, вокалот -е- во составот на наставките по извршената редукција (е → е/и) преминал во ѝ(j): в'еџ → в'иџ → виџ, вр'еџ → вр'иџ → вр'иџ, ж'реџ → ж'реџ → ж'реџ, ж'ниџ (ж'ниџ), ж'ниџ (ж'ниџ), кр'еџ (кр'иџ), м'еџ (м'иџ), п'еџ, иџе, з'аџ, п'каџ, или кај изведените глаголи од типот живеџ, умџ, узраџеџ, об'уџ и др.

Глаголите од и-парадигма ги имаат следниве наставки: -а(м), -иџ, -и, -име, -иџе, -аи (со алофоните -ам, име, иџе, аи), сп.:

'од-а(м)	св'ир-а(м)	кр'о(j)-а(м)	џ'арч-а(м)
'од-иџ	св'ир-иџ	кр'о-иџ	џ'арч-иџ
'од-и	св'ир-и	кр'о-и	џ'арч-и
'од-име	св'ир-име	кр'о-име	џ'арч-име
'од-иџе	св'ир-иџе	кр'о-иџе	џ'арч-иџе
'од-аи	св'ир-аи	кр'о(j)-аи	џ'арч-аи

Според моделот 'ода(м) – 'одиџ се менуваат: бр'иџи, в'ади, в'иди, г'ази, д'ави, ж'али, ж'ени, к'ани, к'уџи, л'уџи, м'исли, џ'лаџи и др.; а по моделот кр'о(j)а(м) – кр'оџи: вар'и, варв'и, в'ел'и, клеч'и, квич'и, леж'и, маџи, р'од'и, с'ед'и, џ'арџи и др.

Сегашното време од старите глаголи **БЫТИ** и **ХОТѢТИ** гласи:

сам // негираните	н'е сам	н'е(j)к'ум	б'идам
си	н'е си	н'е(j)к'еи	б'идеи
е/и	н'е е	н'е(j)к'е	б'иде

Во врска со имперфектот ќе ги напоменеме следниве забелешки: крајното *-е* во наставките за 2 и 3 л. едн. и 2 и 3 л. мн. се редуцира во *-е* или во *-и* (сп. во пр.: *л'едаше/л'едашии*, *л'едахме/л'едахиѝи*, *л'едахиѝе/л'едахиѝи* – од еден ист информатор можевме да ги слушнеме двете варијанти); акцентот во сите форми на имперфектот е морфолошки фиксиран, било да се наоѓа на коренската морфема, било на тематскиот вокал. На кореновиот слог акцентот паѓа кај оние глаголи што во сегашно време имаат неподвижен акцент (*з'ема(м)* – *з'емеи* : *з'емах* – *з'емаше*; *иџрам* – *иџраи* : *иџрах* – *иџраше*); а на тематскиот вокал кај глаголите со подвижен акцент во сегашно време (*с'ака(м)* – *с'ечеи* : *с'ечах* – *с'ечеише*; *ил'еѝица(м)* – *ил'еѝеи* : *ил'еѝеи* – *ил'еѝеише*); кај префиксираниите глаголи акцентот стои на слогот на произведената основа: *од'невах*, *собирахме*, *надувах* и др.; имперфектни форми од свршени глаголи во чифлицичкиот говор како и во другите македонски говори, се образуваат со честичките *ако* и *да* (*ако л'едаше* *к'е* *ѡ* *познаше*; *да знаех* *к'е* *дојдох*);

Минато определено свршено време се образува со наставките: *-х*, *-ѡ*, *-ѡ*, *-хмѡ*, *-хиѝе*, *-ха* (со аломорфите *-хмѡ/хми*, *-хиѝе/хиѝи*, *-ха*), сп.:

а-раздел:

<i>вик'а-х</i>	<i>сѝуј'а-х</i>	<i>ѝуч'ина-х</i>	<i>дук'ара-х</i>
<i>вик'а-ѡ</i>	<i>сѝуј'а-ѡ</i>	<i>ѝуч'ина-ѡ</i>	<i>дук'ара-ѡ</i>
<i>вик'а-ѡ</i>	<i>сѝуј'а-ѡ</i>	<i>ѝуч'ина-ѡ</i>	<i>дук'ара-ѡ</i>
<i>вик'а-хмѡ</i>	<i>сѝуј'а-хмѡ</i>	<i>ѝуч'ина-хмѡ</i>	<i>дук'ара-хмѡ</i>
<i>вик'а-хиѝе</i>	<i>сѝуј'а-хиѝе</i>	<i>ѝуч'ина-хиѝе</i>	<i>дук'ара-хиѝе</i>
<i>вик'а-ха</i>	<i>сѝуј'а-ха</i>	<i>ѝуч'ина-ха</i>	<i>дук'ара-ха</i>

По овој модел се менуваат: *варз'ах* – *варз'а*, *иџрах*, *избрич'ах*, *ор'ах*, *изор'ах*, *каж'ах*, *закрѝах*, *закла'ах*, *закалн'а*, *минах*, *набр'ах*, *падн'ах* – *падн'а*, *ѝузн'ах*, *мириснах*, *наџребах*, *с'еднах*, *наѝисах*, *уѝиѝах* – *уѝиѝа* и др.

и-раздел:

<i>науч'и-х</i>	<i>карсѝи'и-х</i>	<i>мѡс'и-х</i>
<i>науч'и-ѡ</i>	<i>карсѝи'и-ѡ</i>	<i>мѡс'и-ѡ</i>
<i>науч'и-ѡ</i>	<i>карсѝи'и-ѡ</i>	<i>мѡс'и-ѡ</i>

науч'и-хмє	карсїї'и-хмє	мєс'и-хмє
науч'и-хїїє	карсїї'и-хїїє	мєс'и-хїїє
науч'и-ха	карсїї'и-ха	мєс'и-ха

вака се менуваат и: мол'их, шур'их, рабуїї'их, сфар'их, цєїї'их.

е-раздел:

умр'е-х
 умр'е-ø
 умр'е-ø
 умр'е-хмє
 умр'е-хїїє
 умр'е-ха

сп. и: закл'ех – закл'е, наїа'с'ех – наїа'с'е и др.

о/е раздел:

вид'о-х	рек'о-х	укр'ад'о-х
вид'е-ø	рек'е-ø	укр'ад'е-ø
вид'е-ø	рек'е-ø	укр'ад'е-ø
вид'о-хмє	рек'о-хмє	укр'ад'о-хмє
вид'о-хїїє	рек'о-хїїє	укр'ад'о-хїїє
вид'о-ха	рек'о-ха	укр'ад'о-ха

сп. и: дад'ох, дојд'ох, чєш'ох; вл'аџох – вл'азє, изл'аџох, изв'єдох, иї'єкох, исї'єкох, јад'ох, најдох, оїї'идох, ил'єиї'ох итн.

Глаголите со општ дел на вокал:

м'и-х	изм'их	ч'у-х	до'ч'ух
м'и-ø	изм'и	ч'у-ø	до'ч'у
м'и-ø	изм'и	ч'у-ø	до'ч'у
м'и-хмє	изм'ихмє	ч'у-хмє	до'ч'ухмє
м'и-хїїє	изм'ихїїє	ч'у-хїїє	до'ч'ухїїє
м'и-ха	изм'иха	ч'у-ха	до'ч'уха

сп. и *йуз'нах – йуз'на, нп'их – нп'и, п'их – п'и, исп'ах – исп'а, уб'ух – уб'у* и др.

Аористната форма од стариот глагол **БЫТИ** гласи:

бид'ох
бид'е
бид'е
бид'охме
бид'охйе
бид'охи

Овде ќе ги наведеме следниве забелешки: крајното *-е* во наставките *-хмe*, *-хйе* се редуцира во [e] или преминува во /и/: (*кпж'ахмe/кпж'ахми*); крајното *-а* во наставката *-ах* се редуцира во [а]: (*нпуч'иха, р'екоха, вид'оха*); кај глаголите од *о/е* раздел неакцентираното *-ох* спорадишно може да се слушне и како *-ах*: *д'ојд'ах* но и *д'ојд'ох*. Вакви форми се среќаваат на поширокиот серско-драмски ареал и се објаснуваат со аналогична според формите со *-ах* завршок (Иванов 1977: 175; Видоески 1990: 71; 1992: 54). Аористни форми можат да се образуваат и од свршени и од несвршени глаголи, сп.: *мих – ми, измих – изми*; Акцентот во аорист е парадигматски (неподвижен) без оглед дали се наоѓа на кореновиот слог или на тематскиот вокал, сп.: *вик'ах – ви'ка, дук'ар'ах – дук'ар'а, укр'ид'ох – укр'иде*; Глаголите со стара инфинитивна основа на веларна согласка ги познаваат следниве алтернации: /к/ ~ /ч/ и /г/ ~ /ж/ (*исп'екох, исп'екохмe, исп'екохйе, исп'екоха : исп'ече; осп'игох, осп'игохмe, осп'игохйе, осп'игоха : осп'иже*).

Начин. Индикативот, заповедниот и условниот начин и начинот за прекажаност ја чинат категоријата начин.

Прекажаност. Прекажаноста во чифлицичкиот говор се употребува како посебен вид начин за изразување на дејства што не се засведочени.

Сегашното и минатото определено (свршено и несвршено) незасведочено време се изразува со формите на глаголот *сум/е* во сегашно време и несвршената глаголска *л*-форма, сп.:

(јас) <i>сам \</i>	(ние) <i>сме \</i>
(ми) <i>си \ р'екал</i>	(вие) <i>сйе \ р'екли, з'ели</i>
(он) <i>е \</i>	(они) <i>са \</i>

Идни прекажани (незасведочени) дејства се изразуваат со формите на идното време од глаголот *сум/е* и несвршената глаголска *л*-форма, сп.:

<i>к'е сам \</i>	<i>к'е сме \</i>
<i>к'е си \ р'екал, з'ел</i>	<i>к'е сит'е \ р'екли, з'ели</i>
<i>к'е \</i>	<i>к'е са \</i>

Ваков начин на изразување на дејства што не се засведочени, бележи Видоески во говорот на с. Секавец (1990: 74), и Иванов во неколку села во Серско и Валовишко (серска говорна група) (Иванов 1977: 184).

Заповеден начин. Глаголите од *а*-група и оние глаголи со општ дел на вокал заповеден начин образуват со наставките *-ј*, *-јит'е* (*-јит'е*, *-јити*); а глаголите од *е*- и *и*-група заповеден начин образуват со наставките: *и*, *-иит'е* // *-ејит'е*, *-ајит'е* (*-ејити*, *-ајити*). Сп.: *џл'едај* – *џл'едајит'е*, *к'оџај* – *к'оџајит'е*, *џр'ај* – *џр'ајит'е*, *џк'ај* – *џк'ајит'е*, *џиј* – *џијит'е*, *ч'уј* – *ч'ујит'е*, *зн'ај* – *зн'ајит'е*, *бр'ој* – *бр'ојит'е*; *д'ојди* – *д'ојдиит'е*, *н'оси* – *н'осиит'е*, *џ'ечи* – *џ'ечајити*, *к'оси* – *кус'ајит'е*, *д'онеси* – *д'онес'ајити*, *диџни* – *диџнејити*, *'осиџави* – *'осиџавејити*, *'исфарли* – *'исфарлејит'е* и др.

Акцентот во 2 л. мн. кај непрефиксираниите форми (во примерите со наставката *-ејит'е*) паѓа врз тематскиот вокал: *вид'ајит'е*, *јад'ајит'е/јад'ејит'е*, *дарж'ајит'е*, *џеч'ајит'е*. Во формите со наставката *-иит'е*, акцентот стои на кореновиот (иницијалниот) слог: *н'осиит'е*, *д'ојдиит'е*. Во префиксираниите форми акцентот редовно паѓа врз префиксот: *џ'оџл'едај* – *џ'оџл'едајит'е*, *д'онеси* – *д'онес'ајит'е/д'онес'иит'е*, *џр'енес'иит'е*, *'оџкр'сиит'е* и др.

Во 2 л. едн. наставката *-и* неретко се испушта, најчесто поради брзото темпо на говорот, сп. *д'џри/д'џржи*, *ид/иди*, *сиџан/сиџани*, *каж/кажи*.

Забрана се изразува со партикулата *немој* (*нем'ој*, *ним'ој*) и формите за сегашно време, сп.: *нем'ој вр'авиши*, *нем'ојит'е н'осиит'е*, *нем'ој си 'иџриши*, *нем'ој са ж'алиши* итн. Ваков начин на забрана е забележан и во другите серски белишки говори, во говорот на с. Секавец – Серско, како и во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско (Иванов 1977: 182; Видоески 1990: 74; 1992: 58).

Освен на овој начин, во односниов говор забележавме неколку примери на негирани заповедни форми кои се изразуваат со синтаксичка конструкција *ним* и презентската форма со *да*, варијанта која е карактеристична за кукушкиот говор (Пеев 1987: 258). Сп.: *ним да-кариш'авам јас; ним да-џу-бер'еш унв'а цв'аиџе; ним да-йирч'ийџе; ним да-џа-свириш иџ'ац иџ'асна*.

Условен начин. Условниот начин во говорот на селото Чифлицик се изразува со формите на минатото идно време во условни реченици: *да зн'ајах к'е д'ојдех, 'ама не зн'ајах; 'ако м'ожех к'е д'ојдех, 'ама не мож'ах*.

Потенцијал со *би* во говорот на нашите информатори не забележавме. Вакви форми не се забележани ни во описите на серско-драмските говори, ниту во кукушкиот ни во солунските говори (Иванов 1977: 181; Видоески 1990: 73; 1992: 58; Пеев 1988; Голомб 1960/61: 73).

Условните потенцијални дејства во односниов говор се изразуваат со лексички и синтаксички средства.

Глаголска л-форма се образува со наставките *-л, -ла, -ло, -ли* (со аломорфите за ж. и ср. р. *-ла, -ло/лу*).

Свршена форма се образува од аористната основа и наставките, сп.: *вик'а-л : вик'а-ла : вик'а-ло : вик'а-ли, вар'нал, иџ'рал, сџу'јал, иџу'инал, дук'арал, нај'исал, мир'иснал, џл'аиџнал, изд'ахнал, закр'јал, закл'ал, закл'нал, иџ'рал, крж'ал, иџдн'ал, избрич'ал, набр'ал; кај глаголите со консонантска основа од типот р'екрх – р'ече гл. л-форма завршува на -'ај(-ал): р'екал (р'екла, р'екло, р'екли), исџ'екрал, ис'акал, рср'иџал; глаголите со -ид- основа гл. л-форма образуваат од суплетивната основа: д'ошал, 'ишал, н'ишал*.

Несвршена л-форма се образува од имперфектната основа и наставките за гл. л-форма, сп.: *џл'едал, м'ожел, ј'адел, н'осел, л'аџел, иџ'ечел, сич'ел, ку'сел, сед'ел* и др. Кај глаголите од *а*-група свршената и несвршената форма имаат иста основа.

Овде ќе ги кажеме следниве забелешки: глаголите со општ дел на *-иџ-, -д-* во гл. л-форма ги испуштаат овие гласови, сп.: *дал, исџ'л'ел, укр'ал*; кај глаголите образувани од коренот *-нес-* во гл. л-форма се испушта гласот *с*: *дун'ел, рдн'ел*; гл. л-форма од глаголот *земе* гласи: *з'ел, з'елц, з'ело, з'ели*; вокалот */а/* кај гл. од *о*-раздел во формата за машки род во другите родови форми и во множината,

(јас) *сам* /
 (јии) *си* / *ѓл'едѓл, в'икѓл, р'екѓл*
 (он) *е/и* /
 (ние) *сме* /
 (вие) *сѓѓ* / *ѓл'едѓли, в'икѓли, р'екли*
 (они) *сѓ* /

Во 3 л. едн. ненагласеното *е* се редуцира во *и*, кога се наоѓа зад формите на партиципната форма што завршува на вокал, сп.: *ѓл'едѓл/и, ѓл'едѓлу/и, ѓл'едѓл/ѓ*; формите на помошниот глагол за 1 л. едн., 1 – 2 и 3 л. мн. се јавуваат во фонетските разновидности *сам, сме, сѓѓ, сѓ*; помошниот глагол во 3 л. едн. и мн. по правило се пази, но чести беа случаите кога од исто говорно лице и се испушта.

Предминато време. Предминатото време во говорот на с. Чифлиѓик се образува од помошниот гл. *сум* во имперфект и гл. *л*-форма од глаголот.

(јас) *б'ах/б'их* /
 (јии) *б'аиѓѓ/б'иѓиѓ* / *ѓл'едѓл, в'икѓл, р'екѓл*
 (он) *б'аиѓѓ/б'иѓиѓ* /
 (ние) *б'ахѓѓ/б'ихѓѓ* /
 (вие) *б'ахѓѓѓ/б'ихѓѓѓ* / *ѓл'едѓли, в'икѓли,*
 (они) *б'ахѓѓ/б'ихѓѓ* / *р'екли*

Минато резултативно време. Ова време се образува со формите на помошниот гл. *има/нема* (во сегашно и минато определено несвршено време) и глаголската *н/ѓи* форма.

- а) *'имѓм* /
'имѓи / *изѓр'анѓ, к'уѓѓѓѓ, укр'адѓѓ*
'имѓ /
'имѓѓѓ /
'имѓѓѓѓ / *изѓр'анѓ, к'уѓѓѓѓ, укр'адѓѓ*
'имѓѓѓ /

- б) *им'ах /*
'иманиѣ / изор'анѣ, к'уйѣнѣ, укр'адѣнѣ
'иманиѣ /
'имахмѣ /
'имахѣиѣ / изор'анѣ, к'уйѣнѣ, укр'адѣнѣ
'имаха /

Поради ограниченоста на материјалот, за фреквентноста на овие форми не можеме да дадеме поточни и поголеми објаснувања.

Конструкции со глаголот *сум/е* + глаголска *н/иѣ* форма

<i>ж'енѣн сам</i>	<i>ж'енѣни смѣ</i>
<i>ж'енѣн си</i>	<i>ж'енѣни сѣиѣ</i>
<i>ж'енѣн 'е</i>	<i>ж'енѣни са</i>

<i>б'ах/бих /</i>	<i>б'ахмѣ/бихмѣ /</i>
<i>б'аиѣ / д'ојдѣн, -а, -о</i>	<i>б'ахѣиѣ / д'ојдѣни</i>
<i>б'аиѣ /</i>	<i>б'аха /</i>

Глаголската *н/иѣ* форма се образува од непреодни глаголи и се согласува со субјектот, сп.: *Таја људ'ина б'аиѣ н'ољу иѣишкѣ људ'ина, сирум'аникѣ, иѣаиѣ вуј'ник б'аиѣ ујд'ен. Деѣ'аиѣ са д'ојдѣни.*

Идно време. Идното време се образува со партикулата *ѣе* (во аломорфите *к'ѣ, к'и*) и гл. во сегашно време:

<i>/ н'осам</i>	<i>/ з'емам</i>	<i>/ иѣрам</i>
<i>к'ѣ/ н'осиш</i>	<i>к'ѣ/ з'емеши</i>	<i>к'ѣ/ иѣраши</i>
<i>/ н'оси</i>	<i>/ з'еме</i>	<i>/ иѣра</i>
<i>/ н'осимѣ</i>	<i>/ з'емемѣ</i>	<i>/ иѣрамѣ</i>
<i>к'ѣ/ н'осиѣиѣ</i>	<i>к'ѣ/ з'емеѣиѣ</i>	<i>к'ѣ/ иѣраѣиѣ</i>
<i>/ н'осаѣиѣ</i>	<i>/ з'емаѣиѣ</i>	<i>/ иѣраѣиѣ</i>

Од глаголот *сум/е*:

<i>к'ѣ с'ам</i>	<i>к'ѣ см'е</i>
<i>к'ѣ с'и</i>	<i>к'ѣ сѣи'е</i>
<i>к'ѣ 'е</i>	<i>к'ѣ с'а</i>

Минато идно време. Ова време се образува од партикулата *ке* (*к'е*) и минато определено несвршено време од дадениот глагол.
Сп.:

<i>к'е ѓл'еѓах</i>	<i>к'е м'ожех</i>	<i>к'е ор'ах</i>	<i>к'е сич'ах</i>
<i>к'е ѓл'еѓаше</i>	<i>к'е м'ожеше</i>	<i>к'е ор'аше</i>	<i>к'е сич'аше</i>
<i>к'е ѓл'еѓаше</i>	<i>к'е м'ожеше</i>	<i>к'е ор'аше</i>	<i>к'е сич'аше</i>
<i>к'е ѓл'еѓахме</i>	<i>к'е м'ожехме</i>	<i>к'е ор'ахме</i>	<i>к'е сич'ахме</i>
<i>к'е ѓл'еѓахѓе</i>	<i>к'е м'ожехѓе</i>	<i>к'е ор'ахѓе</i>	<i>к'е сич'ахѓе</i>
<i>к'е ѓл'еѓаха</i>	<i>к'е м'ожеха</i>	<i>к'е ор'аха</i>	<i>к'е сич'аха</i>

ЛЕКСИКА

Речничкиот материјал на еден говор, лексичките дијалектизми (зборообразувачките, семантичките дијалектизми, дијалектните зборови со јасна мотивираност, регионално ограничените зборови – локализмите, архаизмите како и туѓите зборови) коишто побудуваат интерес како на семантички така и на деривационен план, претставуваат вистински предизвик во дијалектолошките истражувања.

Имено, лексичките посебности, покрај фонетско-фонолошките и граматичко-структурните особености, имаат важна улога во оформувањето на една поцелосна претстава за одделен говор.

Не претендирајќи на исцрпност во прикажувањето на дијалектизмите на говорот на селото Чифлицик, Демирхисарско, укажуваме на нивната вредност во еволуирањето и збогатувањето на речникот.

Зборообразувачкиите дијалектизми имаат ист корен со соодветните зборови во литературниот јазик, а се разликуваат само по зборообразувачките елементи (префикси или суфикси). Во говорот на односно село зборообразувачките дијалектизми не се малубројни. Сп.: *бол'ик* 'бол', *в'ашка* 'вега', *џ'ежник* 'глужд', *џрас'ница* 'грст', *џарб'ак* 'грб', *жлеб'уни* 'жлебиња', *к'осме* 'коса', *лив'ар* 'левак', *мишн'ица* 'мишка', *(х)рџб'ак* 'рбет', *м'илен* 'мил', *џодин'ак* 'годиначе (мало дете со наполнета година)', *ја'диво* 'јадење', *џојен'ик* 'топеница', *џаја* // *џај'урка* 'гајда', *карч'ак* 'каца', *џај'ума* 'под', *сол'арка* 'соларниче', *в'арзул* 'врзоп', *у'џара* 'угар', *с'џарколец* 'стршен', *скр'ачка* 'скакулка', *врайч'ан* 'врабец', *з'аец* 'зајак', *боров'ица* 'боровинка', *џимјан'ица* 'темјанушка', *к'ислек* 'киселец', *р'аскарс'ак* 'раскрсница'.

Како интересни, секако би ги истакнале и семантичките дијалектизми – оние зборови што по формата односно образувањето се совпаѓаат со соодветните лексеми во литературниот јазик,

но се јавуваат со поинакво значење: *'оџџур* 'клуч', *'џрџџа* 'удри гром', *'макина* 'воз', *'седе* 'живее', *'обл'ак* 'силен, пороен дожд'.

Многүзначниџе зборови коишто освен основното развиле и повеќе преносни значења, укажуваат на еден од начините како се добиле семантичките дијалектизми, пр.: *'кокал* 1. анат. 'коска', 2. 'испуцчениот дел на гушата кај мажите (гушната коска, адамово јаболко)', 3. 'семка од плод', *'раз'ашиџен* 1. 'нестокмен во облеката' 2. 'непристојно однесување' (фраз. *'раз'ашиџил' са*'), *'в'арсца* 1. 'врвка', 2. 'повој (за бебе)', *'џр'ови* 1. гл. 'трое', 2. 'трошки од леб', *'ба'к'ар* 1. 'бакар (метал)', 2. 'котел', *'џл'уска* 1. 'плускавец' 2. 'искра (од оган)', *'сам'ар* 1. 'направата што ја користат сидарите за сидање', 2. 'самар од коњ, магаре', 3. 'коската од белото месо кај кокошка што ја кршат децата кога се обложуваат, заради забава', *'ва'да* 1. 'бразда за вода', 2. 'патец во коса', *'чуч'ур* 1. 'мразулец', 2. 'чеп на буре', *'каџ'ан* 1. 'катран', 2. 'пекол', *'ка'ур* 1. 'каурин, христијанин' 2. 'сандак за умреч'.

Изобилството *дијалекџни зборови со јасна моџивираниост* укажува на богатството на духот и творечката моќ на народот: *'акал'и(ј)ка* 'паметна жена', *'вревл'ив* 'човек што зборува гласно и брзо' (сп. гл. 'вреви'), *'дор'одак* 'последнот родено дете во бракот – најчесто непланирано', *'џлес'ница* 'шлаканица' (сп. гл. 'плесне'), *'џриле'аџи* 'убав', *'расџџок'аџиџик* 'скитник', *'џуран'ик* 'внатрешниот дел на стомакот заедно со цревата и со желудникот' (сп. гл. 'тури'), *'џребен* 'чешел' (сп. гл. 'гребе'), *'бар'цалка* 'шамивче за нос', *'џосџаф* 'постава', 'уџиџици' 'обетки', *'з'имџик* 'ладна просторија што служи како остава за храна', *'каф'ен'ик* 'ѓезве', *'сџар'џал* 'ренде' (сп. гл. ст'арже – струга), *'сџом'џик* 'место кадешто се чуваат стомните', *'чук'ало* 'толчник' (сп. гл. чука), *(х)'аџуџи* 'крлеж' (сп. гл. 'апе – каса), *'ч'офк'ало* 'клун', *'вар'џило* 'вител (во река)'.

Лексичкиот материјал најпрво е разделен по семантички групи според Прашалџикот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000), што се работи во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Се задржавме пред сѐ на оние лексички дијалектизми коишто со својата форма и содржина отстапуваат од стандардниот јазик на чисто лексички или семантички план.

Во вториот дел за локализиџите, направивме избор на извесен број регионално ограничени зборови (еден дел од нив отсутствуваат

од Тематскиот прашалник) и истите ги сопоставивме со другите македонски говори.

Не претендирајќи на исцрпност разгледани се околу триесетина поинтересни словенски лексеми – архаизми (со извесен етимолошки осврт).

Туѓите зборови – турцизмите и грцизмите – оние што предизвикуваат внимание од формален и од семантички аспект и се помалку познати во другите наши дијалекти, најдоа посебен дел во оваа наша работа.

При оформувањето на Речник на поретки зборови на говорот на односно село, се определивме за поспецифичните дијалектизми, а во собирањето на поголемиот дел од лексичкиот материјал го користевме Речникот од Кукушко од Коста Пеев (1988: кн 2).

Лексичките дијалектизми, со цел полесно да се следи лексичкиот материјал, ќе ги предадеме според семантичките полиња претставени во Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас.

Делови на човечкото тело, болести, психички и физички особини: *ад'ам* (тур.) 'чекор', *ајанџи(j)а* // *ај'ас* (тур.) // *лен* 'лен, мрзлив, неработлив', *ак'ал* (тур.) 'ум, памет', *акал'и(j)ка* 'паметна жена', *алч'ак* (тур.) 'прост', *б'анка* (тур.) 'бенка', *биска* 'дојка', *балд'ар* (тур.) 'задниот дел на ногата, листот' *бол'а* 'болка', *бр'лик* 'бол', *бичко* 'човек што јаде многу', *бел'ак*, *-ци* 'белег, лузна', *бреа/бреаџица* 'кијавица', *вада* 'патец во косата', *в'ашка* 'веѓа', *вр'ишка* 'мозолче', *вар'ишк'ашиник* 'домаќин човек', *вр'ев'лиф* 'човек што зборува гласно и брзо', *џебе* (тур.) 'трудна', *џл'ажник* 'глужд', *џола* *џл'ава* 'келав', *џрас'ица* 'грст', *џарб'нак* 'грб', *џуџун'ичка* 'јачменче во окото', *џа(ш)ка* 'пелтечи', *џансало* 'влечко', *дира* 'трага', *дуд'ак*, *-ци* (тур.) 'усна', *дамџа* 'пега', *дор'одак* 'последното дете во бракот, најчесто непланирано', *жлебуни* 'жлебиња, венци', *жел'ашиник* 'желудник', *жуф* – *жуви* 'жив', *зној* 'пот', *заџраздавел* 'зарипнал' *илишк'аи* 'чувек' 'плекаст човек, човек со развиени плеќи', *изџрав'ица* 'ждриговина', *јумр'ук* (тур.) 'тупаница', *јарм'ас* (тур.) 'незгоден човек', *кокал* (грч.) 1. 'коска', 2. 'испупчениот дел на гушата', *косме* 'коса', *кур'ем* (грч.) 'стомак', *кунда* (тур.) 'низок', *кл'уч* 'глужд', *кач* (тур.) 'задник', *кабадал'и(j)а* (тур.) 'големџија, човек што гледа од високо', *кавр'амес* 'кадрав човек', *камбур* (тур.) 'грбав', *кајмејл'и(j)а* (тур.) 'ценет', *кокал'асио* *д'аије* 'слабо

Облека и обувки: *алк'а* (тур.) 'делот на ременот со кој се закопчува', *аси'ар* (тур.) 'постава', *бари'алка* 'шамивче за нос', *б'ечви* 'шалвари', *бурл'ана* 'шамија што ја носат помладите жени, при што однапред им се гледа косата', *бл'уза* 'шамија за средновечни жени', *буи'уши* 'чизми високи до глужд', *в'арсца* 'повој', *вр'ак* / *вр'аци* 'украси (најчесто цветови) везени по целата шамија, или само по рабовите', *џриш* 'шајак, клашни', *др'еки* // *р'уби* // *нос'ија* 'алишта', *ди'ра* 'стапалка на чорап', *ени'ер'ија* 'се носи под елек, како кошула', *жал'и'аши* 'лири, жолтици', *зу'ница* (грч.) 'појас', *кач'ул'ка* 'кулавка', *кали'ун* (грч.) 'вид волнен чорап', *кинд'исан* (тур.) 'извезен', *клашн'ик* 'гуна', *кл'аба* // *клой* 'клопче', *к'олба* 'алка', *кузин'ак* 'вид покривка направена од козина', *кук'ул* 'вид капа со која се покрива главата и вратот, се гледа само лицето', *кукув'ички* 'брошови слични на шноли со кои шамијата се зацврстувала за косата', *мандил'ак* (тур.) 'вид шамивче што му го пушта невестата на вереникот, и тој истото го носи на свеченоста', *ник'аф* 'златен гердан за невестата, направен од лири; тој бил составен од: *че(ј)р'еци* – мали лири, *йрлв'еци* – поголеми (средни), *џ'лави* – најголеми (такви имале најбогатите)', *рбуи'ија* 'обушје', *йаи'уци* (грч.) 'чевли', *йаи'уна* (грч.) 'стопало', *йокр'оф* 'волнена покривка со долги реси', *йоси'аф* 'постава', *р'иза* 'кошула', *рукуз'ун* 'гаќник – се плете од преѓа или се прави од платно, со него се врзуваат гаќите', *с'аја* (тур.) 'горна женска облека направена од бело платно, шифон, со тенки фалти', *сал'иси'ра* (грч.) 'градник на женска кошула', *сак'ул* (грч.) 'вид покривка', *сен'це* 'мониста', *ск'орни* 'чизми што се високи до колено', *сф'ирка* 'делот на чорапот од колено до стопало', *йцалв'а* 'четвртеста ткаена голема крпа што служела за: 1. 'завиткување на новата или празничната руба', 2. 'завиткување на јадењето што се носело на нива за аргатите', *курк* 'клашнена горна облека со кулафка од внатре обложена со кожа, најчесто ја носеле овчарите за заштита од дожд и ветер', *и'а'рмбо* 'траба, завиткано платно', *уси'ан* (постаро) // *ф'уси'ан* 'фустан', 'ушници' 'обетки', *ф'ерме'не* (тур.) 'вид елек без ракави', *(х)алк'и* 'опути на опинци', *цар'уле* 'опинци', *чимб'ер* (тур.) 'женска шамија', *чумб'ер* (тур.) 'украс од мониста', *цамад'ан* (тур.) 'елек', *шум'ија* 'црни шамии што ги носат старите жени забрадувајќи ја целата коса'.

Исхрана и видови јадења: *баба* 'вид колбаси само од свинско месо', *б"алка* 'белката во јајце', *баркан'ица* 'маштеница', *варв'ара* (грч.) 'варена пченица', *буд'ен д'аду* 'вид пита', *џол'ак* 'вид јадење со спанаќ', *друбен'ик* 'попара', *џибер'инки* 'чварки', *зак'уска* 'појадок', *з'алук* 'залак', *јадиво* 'јадење', *јуж'ина* // *икинд'ија* (тур.) 'ужина', *кл'икина к'аица* 'вид каша со праз и брашно', *к'ожа* // *куз'ак* 'кајмакот на млеко', *ком'аи* (постаро) // *џарч'е* (поново) 'парче леб или дел од нешто', *кр'аиник* 'краешник на леб', *лак'ан/лак'анца* 'садот каде што се чува млекото', *ланџ'ида* (грч.) 'тиганица', *лиџ'да* (грч.) 'сало, тук од пржено свинско месо', *лукн'аица* (грч.) 'колбаси', *маја* (тур.) 'квас за киселење млеко', *маск'ул* 'едно име за млечните производи – урдата, сирењето', *меки'ина* 'удина', *мличн'ик* 'вид пита, млечник', *м'ас* 'сало', *обрук* 'оброк', *џодв'арак* 'течноста што останува кога се прави сирење', *џиџ'аиџи* (грч.) 'компири', *џеин'ик* 'фурнадиски леб', *џиџ'и(ја)* 'вид питулица', *џр'оџица* (грч.) 'појадок', *џ'рвук'ајка* 'првата, најјаката ракија што се добива од казанот', *џладнина* 'ручек време', *џладне* 'ручек', *џрусен'ик* 'вид качамак', *џоскурн'ик* 'калап направен од дрво – изгравирани со коцки, со него се притиска литургијата за да биде украсена', *с"ару мл"ако* 'првото млеко што се добива од објагнетата офа', *џ'ојки* 'сарма', *џојин'ик* 'топеница', *џурл'и* 'еден вид јадење со зеленчук', *џр'ови* 'трошки од леб', *фила'ца* (грч.) 'парче леп, тенко исечено', *фас'ул* 'грав', (х')*ајка* 'залче', *џар'улки* // *џ'очени к'ори* 'јуфки (од тесто)', *џиџ'риди* (грч.) // *џумер'инки* // *џув"арки* 'пршки', *џиџури* // *к'омини* 'комиње', *џир'ука* 'вид каша од брашно, зејтин и дробен леб', *џивирм'е* (тур.) 'печено месо на ражен', *џ"есџу мл"ако* 'густо, квалитетно млеко', *џарл'ан* (тур.) 'зејтин', *џл"ујка* 'луспа';

Називи на лица од областа на кулинарството: *џиџ'и(ја)* (тур.) 'готвач', *џиџ'и(ја)ка* 'готвачка', *маџ'ир* (грч.) 'главниот готвач на некоја прослава, најчесто свадба'.

Градежништво, кука и покуќнина: *аркума* 'казан во кој се греела вода за перење', *б'ане* 'бања', *бак'ар* (тур.) 'котел', *бина* 'со даски издигната бина, без странични но со покрив', *бл"удо* 'чинија', *бумбул* 'пламен', *б'учка* 'бочва за вино', *боцка* // *бун'ела* // *будил'ка* 'вилушка', *бак'ар* // *баџ'и* (тур.) 'оцак', *бр'адва* 'секира', *брк'ил'ка* 'дрвена лажица со која се меша во тавата', *в"адро* 'ведро, кобел', *валесџен* 'тркалезен', *вар'алка* 'црпалка за манца', *вал'ан*

’филџан’, *вр’аиџница* ’високиот дел од портата’, *џаја* // *џајд’урка* ’гајда’, *џуберка* ’дебела игла’, *џр’идеи* ’ограда’, *џар’ак* (тур.) ’гребен за влечење волна’, *џиџ* (тур.) ’дно’, *џил’аџ* ’маша’, *џув’ар* (тур.) ’сид’, *з’асарк* ’чинијата во која се толчи лук и сол’, *џамбулја* ’јамболија’, *јах’ар*, *јах’ур* (тур.) ’обор, пондила’, *з’имник* ’ладна просторија за остава на храна’, *кавил’ак* // *кафеџ’ик* ’ѓезве’, *карч’ак* ’висока каца’, *карџи’уна* (грч.) ’сад за вино’, *карџ’уна* ’лејка’, *кил’ер* (грч.) ’визба’, *кронд’ир* ’украсено мало бардаче, се употребувало само кога се кани за свадба’, *крс’ер* ’срп’, *кофџи’ор* (грч.) ’печка’, *ким’ес* (тур.) ’кокошарник’, *крив’аиџ* ’кревет’, *куи’ана* ’дрвен сад за месење леб’, *лин* (грч.) ’вид каца за комине’, *манд’ало* // *м’андалка* (грч.) ’клепе на врата’, *ме’ал* ’вид покривка за леб и друга храна’, *миџ’ал’ник* ’место каде што се мијат садовите’, *мус’андра* ’гардеробер’, *окн’о* // *укн’о* ’прозорец’, *’одир* (грч.) ’кревет’, *’оџивур* ’клуч’, *џан’иџа* ’чинија’, *џарџи’ир* ’стакло на прозорец’, *џенџура* ’прозорец’, *џаиџума* (грч.) ’патос’, *џлеџи* ’плот’, *џл’уска* ’искра’, *џеи/џеиџиџа* ’селска фурна’, *џерисџи’е* (грч.) ’пиростија’, *џинак’оџиџа* (грч.) ’штиџа со преградени места, за носење леб на фурна’, *џ’окаџин’иџа* ’покуќнина’, *џоџ* ’врвот на куќата’, *џ’осџиџаџ* ’сандак во кој најчесто се чува солено месо и сланина’, *џруск’еџал* // *џруск’елџа* (грч.) ’перница’, *џ’уџиџиџин’ало* ’попречна даска со која се затвора вратата’, *с’ажџи* ’саџи’, *сам’ам* (тур.) ’плевна за слама’, *с’аџ* ’вршник’, *срџи* ’највисокиот дел на дрвената конструкција на покривот, онаму кадешто се спојуваат гредите’, *с’обџа* (постаро) // *џ’ечка* (поново) ’печка’, *с’ојка* ’мало ноже што го употребувале овчарите’, *сол’арка* ’соларниче’, *сџиарџ’ало* ’ренде’, *сџиом’иџик* ’местото каде се чуваат стомните’, *сурн’ак* (тур.) ’сито за сеење брашно’, *џио’чилка* ’сукало’, *џираџи’еза* (грч.) ’маса’, *џири’он* ’вид помала пила’, *џи’увџа* ’цигла’, *џуџкм’ак* (тур.) ’долниот дел на матката во бутим’, *џиџи’ор* ’секира за цепење дрва’, *џи’уџиџиџиџиџиџе* ’држалката на секирата’, *џи’р’аски* ’покрупните струготини од дрво’, *уџан’иџиџиџе* ’огниште’, *фун’иџа* (грч.) ’инка’, *ч’инџо* ’чаша’, *чан’ак* (тур.) ’земјен сад како чинија, од него јаделе повеќе луѓе’, *чук’ало* ’толчник за лук’, *чук’ур* ’чеп’, *хаџиџиџи* (тур.) ’покриен дел од дворот до куќата’, *џиџрлан’иџик* ’сад за зејтин’.

Земјоделство (домашно производство): *џиџлад’иса* ’калеми’, *џиџил’аиџ* (тур.) ’род’, *б’разџа* // *в’аџа* ’бразда за вода’, *баџиџиџиџа* (тур.) ’секира’, *бојундр’ук* (тур.) ’јарем’, *буџл’ук* // *џл’аџа* ’глотежот што

останува во решето или во машината при сеење на житото, *вари'ило* 'гумно, *в'арз'ул* 'врзоп, *џарм'уда* 'грутка зсмја, *лин'и'ир* (постар збор) // *џр'ебла* (понов збор) 'гребало за собирање сено, *џвос/џв'оздрве* 'помала шајка, *џузл'е* 'трева што никнува доцна во есен, *деве'и'ина* 'крстица од девет снопа, *дик'ел* 'вид копачка, со неа се копало лозје, *дик'ан* 'направа за вршење, *дин'ил* (тур.) 'оската на тркалото, *драџом'ан* (тур.) 'челникот на поста при жнеене, *драџа'и'ин* (грч.) 'падар, полјак, *забо'јна* 'чивија на рало, *зив'ар* (грч.) 'свгар, *јаби* (тур.) 'дрвана лопата која се користи за собирање и за превртување на сламата, кога се врши на гумно, *кан'ал* 'голема бразда за вода во нива, *касн'ак* (тур.) 'обработ на колско тркало, *кр'ан* 'специјален сад за чукање жито, *кр'ист'ира* (грч.) 'јарем, оглав, *к'уйа* 'капица сено, *коркол'ок* (тур.) 'плашило на нива, *килиндр'ук* (грч.) 'направа со која се одделува зрното од плевата, *кубак* // *ма'алка* 'кочан на пченка без зрна, *л'аха* 'поста при жнеене, *лиз'ар* (грч.) 'лопата, *ло'и'ра* 'страница на коњска кола, *м'иза* 'пласт земја во бразда што ја сече плугот, *мис'ир* (тур.) 'царевка пченка, *макс'ул* (тур.) 'летнина, *мин'и'ана* 'чисто жито, *нуд'ои* 'вила со два чатала со која се подаваат снопјето за копа, *нарам'ак* 'заграб сено, *ок/окуве* (тур.) 'гредел, *ос'и'ен* 'дебел стап што се користи за терање на воловите, на врвот има шајка, *и'и'и'а'и'и* (грч.) 'компири, *и'и'он* (грч.) 'диња, *и'ол'ана* 'нива што не се ора, напуштена нива, *и'ос'и'а* 'ред фатен од крај на крај од еден или од повеќе жетвари, *и'релук* 'прелог, *рак'олка* 'ракатка, заграб, *с'адба* 'сеидба, *ср'ачка* 'стебло на житно растение, *сур'и'и* (тур.) 'брана со прачки за влечење на ораното, *син'ар* (тур.) // *межд'а* 'меѓа, *скил'ида* (грч.) 'лук, *си'ава* 'повеќе снопови на купче, *си'ои* 'повеќе фатки во рака жито кога се жнее со срп, *и'ар'ак* (тур.) 'вид гребло, *и'ен'ки(j)a* (тур.) 'сад за мерење 10 ока жито, *и'и'керлек* (тур.) 'тркало на коњска кола, *и'ор* 'шталско ѓубре, *и'ув'аџа* 'вид стап пократок и подебел од ластегарката, *у'гара* 'угар, *ур'ало* 'рало, *фи'и* 'заграб со рака при жнеене жито со срп, *хум'ои* 'јарем, *ча'ир* (тур.) 'ливада, *ч'а'и* (тур.) 'мотика, *че'и* 'слама за покривање кров, *чов'ал* (тур.) 'вреќа, *и'и'арка* 'мешунка од грав.

Запаети:

разбој: *дар'ак* 'примитивна направа за влачење на волната', *кад'ел'а* 'влачена волна за предење', *мас'урка* (грч.) 'цевката што се става на совалката при ткаење', *маџир'ак* (тур.) 'стапот со кој се регулира кросното на разбојот', *моџов'ил'ка* 'направа на која се мота преѓата', *ниџии* 'ништи', *џан'ер* 'плитка кошница што е плетена од гранки, во неа се ставаат разни работи и волна кога се преде', *џреинал* 'направен е од дрво во форма на кромидова глава, во средината има дупче каде што се става долниот дел на вретеното за да врти подобро', *род'ин* 'кружна направа со која се врти конецот (преѓата) за побрзо да се намота', *сиџан* 'разбој', *уџеџ'ач* 'стапот со кој се затегнува преѓата', *фарл'ачка* 'совалка';

воденица: *динџил* (тур.) 'оската на тркалото', *оден'ица* 'воденица', *џи'уџав'ица* 'валавица', *џоџи'ица* 'подница, црепна', *руд'ин* 'чекрек за предење';

ковачница: *брус'ика* 'брус, камен за острење', *џвос* 'клинец', *з'амба* (тур.) 'железен предмет, внатрешниот дел му е шуплив и служи за правење дупки и кружни работи', *к'узн'а* 'огништето во ковачницата', *'осрилу* 'каменот со кој се острат сечивата', *џир'он* (грч.) 'шајка', *џеџ'ала* (грч.) 'железната плоча што се кове на ногата на коњот, потковица'.

Животни:

домашни: *ајман'а* (тур.) 'општ назив за добиток', *арв'ан* 'коњ, пастув', *ах'ар* (тур.) 'штала, пондила', *бамбар'еишк* 'овчи или козји измет, брбушка', *биска* 'цицка', *б'илук* 'стадо' // *б'рави* 'мала количина стока, не е стадо', *буб'ушка* 'јагне што не го бидува', *џеб'е* (тур.) 'трудна (за овца, коза, кобила)', *џали* 'биволица', *дан'ак* 'јунец', *'если* 'јасли', *жув'еа* (гл.) 'прежива', *з'азаб'ица* 'вид болест кај четвороножните животни од која им потекуваат жлебините и неможат да јадат', *з'иар* 'ловечко куче, загар', *св'иска* 'млада овца', *сивџар* (грч.) 'зевгар', *иб'еџа* 'двете плетени торби што се префрлаат на грбот од коњ или магаре, служат за носење храна и други производи од пазар', *'име* 'виме', *јарен'ина* 'волната што се добива од есенско стрижење на овците', *јурџи* (тур.) 'говедарник', *к'аја* (тур.) 'газдата на офците', *караб'ица* 'овца со црни влакна околу очите', *каврам'естица* 'овца што има густо и кадрави влакна', *каџисџира* (грч.) 'јарем', *карл'ик* (тур.) 'крлук – специјален овчар-

ски стап', *к'арвник* // *к'арнак* 'нескопен вепар', *к'ардо* 'стадо', *кл'амбар* 'звонец на овца, таа што го води стадото', *к'ойка* 'мачка', *коп'урок* 'мачор', *коч* (тур.) // покрај *ув'ен*, *коцабаш'и(j)а* (тур.) 'овца предводник', *куз'ел* 'скопен јарец', *куз'ина* 'волната од коза', *куи"ара* 'летно трло направено со леси', *куи'ар* 'трло со плот', *круиш'ичка* 'изметот од кокошка', *м'из'а* 'лигавата течност при објажнувањето, отелувањето и сл.', *м'ул'а* и *м'айска*, *м'андра* (грч.) 'бачило', *ор* 'говедарник без покрив', *и'ашка* 'опашка', *и'ој'аи'а* 'покриено место за стока без врата, изградено од дрва', *и'рас'ица* 'маторица', *и'арч* 'нескопен јарец', *р'аи* 'вид ловечко куче слично на загарот', *ру'аи'а* 'овца со рогови', *сеф'иш'инка* // *и'равос'иш'инка* 'првостинка, крава, овца, коза што прв пат се јагни', *слекав'ица* 'умирање на животни', *и'арач'ук* 'сад направен во форма на балон од овча кожа, во него се чува вода или млеко', *и'арло* 'покриено трло за стока', *и'акар'ак* (тур.) 'звонец што се става на ситна стока', *и'ор* 'губре, гној', *хајман'а* 'нетоварен коњ', *ч'ейка* 'грива', *чубан* 'овчар', *и'ира* 'зира, сироватка', *и'ан'ар'ак* (тур.) 'звоното закачено на покрупната стоката', *иш'леже* 'шилеже, јагне до една година', *и'уи'а* 'коза без рогови', *иш'иш'ица* // *иш'иш'ирка* // *јалов'ица* 'штирка'.

Диви животни, бубачки, паразити: *баб'ачка* 'крупна бубачка', *бур'ук* (тур.) 'јазовец', *васан'ица* 'гасеница', *вл'ашки м'рафки* 'ситни црвени мравки', *дивеч'ина* 'дивеч', *џ'лис'ира* 'глиста', *д'ажд'алник* // *сул'ан* (тур.) 'црв дождевник', *ж'амба* 'жаба', *ж"алва* 'желка', *ж'елец* 'машка желка', *ж'ижиш'ечи* 'вид инсект, пее преку ден кога е најжешко', *з'ар* 'отровот на змијата', *к'ар'иш'ина* 'дупка од крт', *к'уи'а* 'подигната земја од крт', *калим'анка* (грч.) // *леј'м'ара* 'бубамара', *какар'ак* (тур.) 'јазовец', *кап'ан* 'стапица за глущи', *ку'ав* 'куна', *коп'ой'ец* // *коп'ой'ици* 'полноглавец', *лиг'авец* 'гол полжав', *л'уи'ица* 'вид отровна змија', *л'ул'ак* 'лилјак', *м'иш'ка* 'глушец', *мра'улник* 'мравјалник', *невес'иш'ул'ка* 'ласица', *и'аржол"ок* 'полжав', *и'иш'и* 'таблите од восок во кои се наоѓа медот', *и'римка* (грч.) 'стапица за животни', *ру'ак* 'рој', *с'ивек* 'смок', *скак'алка/скр'ачка* 'скачка', *сл'аи'о* *к'уи'ре* 'слично е на кртот само малку поголемо', *сш'аркол* 'стршен', *и'ах'и'аба* 'тафтабита', *(х)аи'уи* 'крлеж', *ув'аи'а/ув'аи'и* (гл.) 'каса, каснува'.

Птици: *врайч'ан* 'врабец', *џарџа* (тур.) 'чавка', *џајка* (гл.) 'гуската кога испушта глас', *џребен* 'кикирушката на петел', *дарв'арче* 'клукајдрвец', *живжан* 'врапче', *какар'аска* (тур.) 'страчка', *кари'ал* 'орел', *клика* (гл.) 'вика, испушта силен глас', *кукум'јафка* // *кукав'ица* 'ут', *лишиив'ичка* 'ластовичка', *лиџ'ало* 'седало, гнездо', *май'ок* 'матко јајце', *миска* 'мисирка', *мисар* 'мисир', *ија(х)ун* 'паун', *иујка* (грч.) 'мисирка', *иула'ишка* // *иол'ада* (грч.) 'јаричка', *ици'ицад'ак* 'потполошка', *иар'иал'ишка* 'преперица', *сам'ар* 'коската од белото месо од кокошка што се крши кога се обложуваат децата во игра (јадец)', *ск'орка* 'сколовранец', *скурч'ан* 'вид врапче', *сн'ева* (гл.) 'несе јајца', *си'ужа* 'желудник кај птиците', *чи'ил'а/чи'иле* 'штрк', *чорф'ало* 'клунот кај птиците и живината', *иш'ин* (тур.) 'јастреб', *ил'ујка* 'лушпата од јајце'.

Риби: *ајв'ер* 'икра', *ах'ел* (грч.) 'јагула', *ф'олија* // 'едица' 'јадница', *иур'ида* (грч.) 'школка', *срик'ем'е* 'плетена мрежа расргната на два стапа', *ил'ујка/л'усија* 'крлушка од риба'.

Растителен свет: *арџов'ан* 'јоргован', *бал'ка* 'блага тиква', *баз* 'бозел', *бой* 'вид грав', *боров'ина* 'боровинка', *бун* 'жбун', *бук* 'бука', *бубр'онка* 'плод од фоја', *буб'ајк* (грч.) 'памук', *барз'ица* 'брзак – вид пченка', *влас'иар* (грч.) 'лозинка', *џалџ'ушка* 'плод од глог', *џлух'арче* // *мл'ачка* 'глуварче', *џран* // *далка* 'гранка', *џрад'ина* 'заградено место засадено со овошки' // *бах'ча* 'заградено место со зеленчук', *џаба* 'печурка', *џор'а* 'шума', *димл'ус* 'нане', *зр'авек* 'здравек', *синс'офки* 'сливи цанки', *сарс'али(ја)* (тур.) 'кајсија', *јаџур'ида* 'кисело неузреано грозје', *кав'ак* (тур.) 'топола', *коб'ак* 'кочан пченка со зрана', *кам'иши* (тур.) 'трска', *кукум'арка* // *мал'ка* 'кочан од пченка без зрна', *кожа* 'меката зелена кора на оревот', *ил'ујка* // *л'усија* 'тврдата кора на оревот во која се наоѓа јатката', *коно'иал* 'коноп', *коз'ирки* 'кафејавите роговите од багрем, тие се јадат', *кисл'ек* 'киселец', *кук'уда* (грч.) // *кокал* 'коската од плод, семка', *кукум'арка* (грч.) 'шишарка', *лаба'дец* (гр.) 'штавел', *л'ишка* 'леска', *лаја* 'леа, место каде што се сади расад', *ла(х)аңа* (тур.) 'зелка', *лај ку'чка* 'вртипоп, камилица', *ма'х* 'мов', *май'руна* 'вид круша што раѓа големи круши', *мел* 'лековито растение за реума', *мин'дал* (грч.) 'бадем', *миш'е* (тур.) 'даб', *мир'анза* (грч.) 'портокал', *мис'ирка* 'пченка', *мр'езда* 'тенкиот слој под кората на дрвото', *нау'и* 'леблебија', *ици'ар'иџа* (грч.) 'коприва', *иарн'ар*

’грмушка со боцки’, *й’ари* (гл.) ’лути’, *йаџ’аџи* (грч.) ’компири’, *йаџ’уда* ’вид грав со кафејаво златеста боја’, *йеџ’орж’илец* ’тегавец’, *йиџ’он* (грч.) ’диња’, *йр’ека* // *йир’аџи* ’трат’, *йуџ* ’пупка’, *сиз/с’иза* (тур.) ’трска’, *йи’имјан’ика* ’темјанушка’, *йи’уче’ница* ’вид трева’, *йир’оскр’и* ’пиреј’, *ус’ил* ’тревка што останува во решетото откако ќе се отсее житото’, *фл’амур* ’липа’, *(х)ојна* ’липа’, *чур’ашиа* ’црешна’, *шав’ар* ’вид трска која не прави стебло, служела за покривање на куќите’.

Релјеф и хидрографија: *ад’а* (тур.) ’остров’, *авл’ак* (грч.) ’јаз’, *ба’ир* (тур.) ’брдо, рид’, *баџ’ак* (тур.) // *вал’иџа* // *вал’иџал’ак* ’блатно место’, ’блато’, *бур’ун* (тур.) ’полуостров’, *б’ени* ’преградена вода, брана’, *вар’иш’ило* ’вител во река’, *вада* ’бразда’, *дул* ’дол’, *дер’е* (тур.) ’поток’, *џор’а* ’планина’, *џол*’ (тур.) ’езеро’, *з’уница* (грч.) ’виножито’, *јама* ’пештера’, *ка’ја* (тур.) ’карпа’, *кај’нак* (тур.) ’извор’, *клаџ* ’бран’, *клад’ник* (постаро) // *бунар* (поново) ’бунар’, *лаџ’ам* (тур.) ’подземен канал’, *мил*’ ’речен нанос’, *мокр’ешино* *мес’ио* ’водено место’, *йр’авала* ’премин’, *й’арс* ’ситна земја’, *раскарс’нак* // *чаџ’ал* ’раскрсница’, *йузл’а* (тур.) ’солена почва’, *йи’умба* ’мало возвишение во рамница’, *шеџ’е* (тур.) ’зарамнет врв на височина’, *чукара* ’возвишение’, *џер’иџ’и’на* ’место меѓу две големи карпи, оттука може да се помине’.

Метеорологија: *аки’амка* (тур.) ’свезда вечерница’, *боб’оџи* ’грми’, *вија’лиџа* ’вејавица’, *џин’еи* ’месечината кога гине, погибел’, *дажд’и* ’врне дожд’, *д’арча* ’кога паѓа ситен дожд подолго време’, *з’уница* (грч.) // *й’ојас* ’виножито’, *јајал’иџа* ’свезда северница’, *каџ’уџ’инка* ’вода добиена од стреите кога врне дожд’, *леџ* ’мраз’, *л’аџа* ’зрак’, *л’јска* (гл.) ’молска’, *л’јскав’иџа* ’молскавица’, *м’урка* ’времето пред зори’, *мрак’нало* ’времето кога почнува да се стемнува’, *нов’ина* ’месечината кога се раѓа’ // *са м’ани м’асеџо* ’кога гине месечината’, *оџ’ре’о сл’аџице* ’(страна на светот) исток’ // *за’ода сл’аџице* ’запад’, *й’омарз’ница* // *скреи* ’сињак’, *й’ол’о’ин в’ечер* ’полноќ’, *йирус’и’и(ј)а* (грч.) ’сосвездие од три ѕвезди во облик на пирустија’, *сџба’хка* (тур.) ’свезда деница’, *с’услак* ’сув снег’, *ури’уна* (грч.) ’фортуна, вејавица со снег’, *чу’чур* ’мразулец’.

Месеци: *џул’амио* ’јануари’, *м’алкио* // *с’ечко* ’февруари’, *жеџ’ив’ар* ’јули’, *џодин’ар* ’август’, *џроз’дор’бер* ’септември’, *лиси’ој’аџи* ’октомври’, *дим’иџ’руф* ’ноември’, *никул* ’декември’.

Општествено политички живот, обичаи и друго: *аз'и* (тур.) 'советници', *вај'ер* 'вампир', *вал'и'ар* 'олтар', *џ'аја* 'гајда (музички инструмент)', *џ'рамџи'ик* (грч.) 'учен човек, учител', *дид'еко* // *к'анзио* 'вампир', *драџ'аи'ин* (грч.) 'падар, полјак', *ерфен'е* (тур.) 'весела гозба', *за(х)м'еи'и* (тур.) 'труд', *Ирм'ишден* 'празникот св. Еремија', *ик'ем'аи'и* (тур.) 'суд', *јабанд'а* (тур.) // *чузд'ина* 'јабана, туѓина', *кас'аб'а* (тур.) 'помало градче', *кад'и(ј)а* (тур.) 'судија', *кол'еде* 'утрото пред Божиќ', *кол'изма* (грч.) 'икона', *кай'р'ан* 'пекол', *ка'ур* 'сандак за умрен', *к'омка* 'прическа', *ламб'ада* (грч.) 'големата свеќа во црква' // *св'аи'ија* 'свеќа', *маџ'ирин* (тур.) 'преселник', *м'аламо* (грч.) 'злато', *мар'и'ир* (грч.) 'сведок', *муџ'арабе* 'војна', *'одуши* 'задушница', *ор'ај'е* 'оружје', *йај'ар'уда* 'обред кога се моли да заврне дожд', *йр'ика* (грч.) 'чеиз', *йанаџ'ир* (грч.) 'собор, веселба', *йарад'ис* 'рај', *рув'ел* 'револвер', *р'анџ'ел* 'ангел', *с'абл'а* 'сабја', *ск'ама* (грч.) 'сапуница', *скур'аф* (грч.) 'бербер', *скурв'иса* (гл.) 'бричи', *ску'ло* (грч.) // *скол'и(ј)а* 'школо', *йаксид'ар* (тур.) 'државен службеник', *йрим'иро* (грч.) 'тридневен пост во првата недела на велипости', *йраба* 'труба', *џумб'иш* (тур.) 'веселба', *ианд'ан* (тур.) 'свеќник', *иш'иик* 'местото каде што стои сабјата'.

Делови на кола и превоз: *'араиш* 'рудата што ја поврзува осовината со предните тркала кај коњска кола', *аф'и'ор'кин* 'автомобил', *душум'е* 'подот на коњска кола' кој е составен од *р'абра* 'мали дрвени даски наредени во форма на ребро', *касн'ак* 'обработ на колско тркало', *кул'ило* 'точак', *кол'а* 'кола на четири тркала', *к'аруца* 'чеза', *кој'ан* 'весло', *ло'и'ика* 'мало бродче', *ло'и'ра*, *ло'и'ре* 'страници на колата, се употребуваат кога се превезува сено, слама и сл.', *йаиш'ка* // *р'уда* 'ги поврзува задните и предните тркала', *йарах'ои'и* (грч.) 'голем брод', *рас'о'и'ика* 'проше тка', *руй'лан* 'авион', *сам'ир* (грч.) 'скеле', *си'ај'рже* (гл.) 'струга', *си'он*, *си'оне* 'странични дрвца на кои се потпираат страниците на коњска кола', *йирен* // *оз* // *м'акина* 'воз'.

Глаголи: *ар'еса* 'бендиса', *арм'аса* 'вери', *б'иза* 'цица', *б'луди* 'лута, скита', *боб'ои'и* 'грми', *ва'и'ца* 'бои', *вар'ка* 'брза', *в'иска* 'вишти', *влич'е* (са) // *л'азе* 'лази', *вр'аи* 'зборува', *џ'аја* 'кога гуската пушта глас, исто и за бебе кога почнува да пушта глас', *џребе* 'црпе', *џроф'иш* 'грти, крти', *жув'еје* 'жвака, прежива', *жул'и* 'копривата жури', *зал'а'ска* 'засвети', *зај'дова* 'заоѓа (сонцето)', *задум'ава*

са 'се замислува', *закл'екна (са)* 'се засрчна, се задави', *'иска 'сака'*, *избр'еа (са)* 'се искива', *кад'и 'чади'*, *к'аџа // ч'офка 'колва'*, *кал'есва* (грч.) 'кани', *к'ара 'тера'*, *к'аџа 'кине*, *чука'*, *кл'ика 'вика*, пушта силен глас', *к'омка (са)* 'причестува (се)', *лен'ае (са)* 'митари (се)', *л'аска 'молска'*, *малам'оса 'позлати'*, *над'ава (са)* 'облекува (се)', *й'ари 'лутн'*, *й'орка // уд'ира 'боде'*, *йрил'аџа 'прилега'*, *йрик'оса 'дарува'*, *р'еви 'плаче'*, *рув'е 'рие'*, *р'ажи 'сече'*, *скурв'иса* (грч.) 'бричи', *сн'ева 'несе јајца'* *си'ајже 'струга'*, *й'ера 'бара'*, *й'арс'и 'тресе'*, *ув'аиџа // ув'аиџи 'каса*, *каснува'*, *уџ'одил (са)* 'верил (се)', *ускл'екне 'пцовиса'*, *(х)'аије 'каса'*, *(х)'ийка 'ика'*, *ч'еса 'чешла'*, *џ'ика 'пишти'*.

ЛОКАЛИЗМИ

Во овој дел од нашава работа ќе се потрудиме да дадеме показ на извесен фонд регионално ограничени зборови, локализми, што се застапени во говорот на селото Чифлицик, а коишто со својата форма и значење го привлекоа нашето внимание (направивме наш избор и семантички ги класифициравме).

За оваа цел го користевме материјалот собран од информатори – преселници (што живеат во Скопје).

Споредбите ги правевме со материјалите од картотеката на Одделението за дијалектологија на македонскиот јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, собирани за потребите на проектот Македонски дијалектен атлас, како и со веќе објавени трудови од оваа област од македонски или странски автори кои со своите прилози го илустрираат анализираниот говор или даваат речнички односно лексички материјал. Поконкретно, за пунктовите: Секавец, Плевна и Горно Броди споредбите се вршени врз основа на истражувањата на Б. Видоески (1991; 1992а), а за пунктовите од Кукушко врз основа на истражувањата на К. Пеев (кн. 2, 1988).

По направената анализа и споредба со другите македонски говори, констатиравме дека повеќето локализми што се регистрирани во говорот на селото Чифлицик се присутни или отсутни во другите македонски говори. Притоа го имавме предвид семантичкиот аспект на локализмите во опишуваниот говор и во другите македонски говори, посебно во јужните и југоисточните, како и нивната надворешна (фонетско-фонолошка и прозодиска) структура.

Нашиов материјал е среден по тематски области според Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000).

Делови на човечкото тело, болести, психички и физички особини:

ајанџи(j)а 'лен, мрзлив, неработлив'. Односниов назив во форма *ајанџиџа* со истото значење е регистриран во говорот на с. Секавец (Серско), а во форма *ајнџиџа* е забележан во говорот на с. Крецово (Кукушко). Во другите македонски говори овој назив не е регистриран.

алч'ак 'прост'. Во форма *алч'ак* односена придавка со значење 'нечесен' е забележана во Кукушко (с. Морарци).

балд'ар 'делот на ногата од под коленото до глуждот'. Со истото значење називов е забележан во говорот на селата Секавец (Серско), Плевна и Г. Броди (Драмско), додека во разновидноста *баљд'ар* со значење 'бут' е забележан во с. Ираклија – Кукушко. Називов уште е забележан во Струга како *балд'ар*, и во Дојран како *баљд'ар* со значење 'дебелото месо на ногата'.

бичко 'човек што јаде многу'. Односниов назив е забележан во говорот на с. Плевна – Драмско во форма *б'ич'о* со значење 'дебел'.

бр'еа // *бреџиџа* 'кијавица'.

в'ада 'патец во косата'. Лексемава со истото значење е регистрирана во Серско (Старчиште) во форма *в'ада* // *й'ај'еџ* // *й'ај'еџ'ка*, и како *в'ада* во Драмско (Плевна и Г. Броди). Во другите говори односена лексема се среќава со значење 'бразда'.

вр'ишка 'мозолче'. Во говорот на пунктот Негован (Лагадинско) со истото значење како и во чифлиџичкиот говор е забележан називот *фр'ишка*, додека во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско) е забележан називот *вр'ишк'а*.

џ'а(и)ка 1. 'пелтечи', 2. 'кога бебето почнува да испушта гласови'. Овој глагол во форма *џ'ај'ика* со значење 'пелтечи' е регистриран во Серско (Секавец).

жлеб'уни 'жлебиња, венци'. Разновидноста *жлеб'ина* со исто значење се среќава во: Кривопаланечко (Кркља, Габър, Луке и Огут), Кратовско (Кратово, Кнежево, Долни Стубол), Кумановско (Жегњане и Клевовце), во Орашјак (Св. Николско), Скопско (Белимбегово, Црешево, Љубанце и Катланово), Битолско (Буково и Живојно), Тиквешко (Барово, Ваташа, Марена и Клисуре), во Гевгелиско (Миравци, Конско и Стојаково), Дојранско (Фурка, Николич, Дојран), Струмичко (Костурино, Габрово, Вељуса), Ра-

довишко (Нивичино, Конче, Дукатино, Дедино, Радовиш), Штипско (Штип и Богословец), Кочанско (Гратче, Винаца, Костин Дол, Калиманци, Лаки), Делчевско (Саса, Киселица, Стар Иственик, Тработевиште), Беровско (Мачево, Берово, Пехчево, Двориште). Во егејските говори лексемава е регистрирана во: Серско (Старчишта и Секавец), Демирхисарско (Савек), Лагадинско (Негован), Кукушко (Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор, Драгомирци – *жлиб'ина*).

ж'елциник 'желудник'. Истиов назив со истото значење е регистриран во говорот на с. Секавец – Серско.

к'окџа. Односнава лексема во говорот на с. Чифлицик (Демирхисарско) се јавува со повеќе значења 1. анат. 'коска', 2. 'семка', 3. 'испучениот дел на гушата кај мажите'. Со трето значење овој назив е регистриран како *к'окџа* во Дојранско (Николич) односно како *к'окџа* во Дојран и Дојранско (Патарос).

к'осме 'коса'. Во Горно Косоврасти (Дебарско) се среќава називот *к'осма*, *к'осми* а се однесува на долга коса кај жени, кај помалите деца подолгите влакна што треба да се исечат се нарекуваат *к'осми*. Во Баништа и Џешиште (Дебарско) за коса е забележан називот *косма*, *космаџа*, *косми*; во Попоец (Кичевско) називот *к'осма* се однесува на девојчиња со долги коси сп.: *ова девојче има долџи косми*; во Држилово (Скопско) се среќава називот *косма* за коса; во Струмичко за коса се среќаваат називите: Габрово – *к'осме*, Смоларе – *к'осми*, Стинек – *к'осмина*; називот *коса* // *косме* се среќава во Саса, Тработевиште и Стар Иственик (Делчевско); во Беровско се среќава називот *к'осме*; истиов назив *косме* се среќава во Раздол – Санданско (Пиринска Македонија) и Калапот – Серско (Егејска Македонија); *косма*, *косми*: Горенци, Крчишта и Вџамбел, односно *косме* Слимница (Костурско); *косме*: 'влакно од косата' Бобошчица (Корчанско).

к'џа 'задник'. Називов со истото значење е регистриран во говорот на с. Секавец – Серско, Плевна и Г. Броди – Драмско, а со значење 'бут' овој назив е регистриран во Крецово – Кукушко.

к'абџа *д'џа* (j)а 'големџија, човек што гледа од високо'. Овој назив во форма „*кабџа* м - : *чув'ек шо не сл'уше н'икуј, не сџ'ув'еле, џ'раве шо сакџ*“ е регистриран во Ханцилар (Иџилџаре) – Кукушко (Пеев 1988: 63), називот *кабџа* е регистриран во Савек

– Демирхисарско, а глаголската форма *се кабард'исви* 'се прави важен' е регистрирана во Езерец – Костурско.

кајмеџ'л'и(j)а 'ценет'. Придавкава со значење 'гален, единец' е забележана во Грбасел – Кукушко.

мик'ам 'добар'. Во Кукушко (Грбасел) е забележана придавката *м'ајк'ам* со значење 'молчалив, но зол човек'.

џарам'он 'прекар'. Називов во нашите говори е регистриран во фонетските разновидности: *џарам'он*, *џар'ам'он*, *џарм'он*, *џарм'он*, *џарм'он*, *џар'ан'ом* во: Тиквешко (Клисура), Гевгелиско (Миравци, Конско), Струмичко (Смоларе), Делчевско (Тработевиште, Стар Иственик), Беровско (Мачево), Воденско (Чеган, Луковец), Дојранско (Фурка, Николич, Дојран, Патарос), Кукушко (Морарци), Ениџевардарско (Гуменце), Воденско (Чеган), Демирхисарско (Савек), Лагадинско (Негован), Костурско (Горенци и Тиолишта).

џ'ифка 'малото јазиче во устата'. Овој назив не е регистриран во другите наши говори. Со односново значење, се среќаваат разновидностите: *јазиче*, *јаз'иче*, *'езиче*, *ез'иче*, *из'иче* и сл.

џ'иџ'иџка 'плетенка'. Називов во форма *џ'иџ'иџка* со истото значење е регистриран во Амбар Ќој – Кукушко.

џ'л'укан / *џ'л'ука* 'плускавец'. Сп.: во Кукушко (Крецово) *џ'л'уска* 'меур' (од изгорено или од тесни чевли), *џ'л'уски* 'плускавци на рака' Секавец (Серско).

раз'џаџиџен 1. 'нестокмен во облеката' 2. 'непристојно однесување' фраз. *'раз'џаџиџ'ил са'*. Во Кукушко (Грбасел) е регистрирана придавката *раз'џаџиџин* со значење 'разгален'.

џуран'ик 'внатрешниот дел на стомакот заедно со цревата'. Во истата форма а со значење 'желудец, утроба' називов е забележан во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско).

џин'е 'вилица'. Називов го наоѓаме како *џ'ен'е* во Старчиште (Серско), *џиј'е* Негован (Лагадинско), *џан'е* Мутулово (Кукушко), и како *џ'ин'е* во Плевна и Г. Броди (Драмско).

Роднински односи и возраст:

арм'асник 'свршеник', *арм'асница* 'свршеница'. Овие називи во македонските говори се регистрирани во: Битолско (Живојно), Тиквешко (Рожден, Клисура), Гевгелиско (Миравци, Концко, Стојаково, Пирава), Дојранско (Фурка, Николич, Дојран, Патарос), Струмичко (Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Вељуса), Радовишко (Нивичино, Подареш, Конче,

Дукатино, Дедино, Радовиш), Серско (Колендра и Секавец), Драмско (Плевна и Г. Броди), Лагадинско (Негован), Кукушко (Мутулово, Крецово, Амбар Кој, Градобор), Еницевардарско (Гуменца), Мегленско (Сботско, Црнишево, Струпино, Г. Пожарско), Воденско (Луковец, Тресино, Чеган), Кајларско (Ранци, Тречно, Емборе), Леринско (Зеленич, Пјателе, Попљжани, Д. Котари), Костурско (Горенци, Тиолишта, Марковени, Добрилишта, Езерец, Крчишта и Вјамбел).

бабл'ак 'покровител на местото од татко – очув'. Сп.: во истата форма и истото значење лексемава е регистрирана во Секавец (Серско), Плевна и Г. Броди (Драмско).

бр'аче 'кога невестата со почит му се обраќа на деверот'. Се среќава во семантички разновидности во: Витолишта (Мариовско), Концко (Гевгелиско), Савек (Демирхисарско со забел. 'обраќање кон помал девер'), Костурино (Струмичко со забел. 'така се обраќа поголемата јатрва кон помалиот девер'), Шекерлиа – Кукушко.

кал'екр 'тетин'. Со истото значење називов е забележан како *кал'екр* во Старчиште (Серско), *кал'еко* во Савек (Демирхисарско), *кал'екр* во Секавец (Серско) и во Плевна и Г. Броди (Драмско).

кал'и'аица 'кум'. Овој назив е регистриран во фонетски разновидности во: Серско (Старчиште – *кал'и'аица*, Секавец – *кал'и'аица*), Демирхисарско (Савек – *кал'и'аица*), Лагадинско (Негован – *кал'и'аица*), Кукушко (Мутулово – *кал'и'аица* 'само во обраќање'), Драмско (Плевна и Г. Броди – *кал'и'аица* 'кум крс тен').

кал'мана 'кума'. Сп.: *кал'мана* во Плевна и Г. Броди (Драмско), *кал'мана*, само во обраќање во Амбар Кој (Кукушко).

л'ел'а 'тетка'. Називов го наоѓаме во: Радовиш и Двориште (Беровско), Секавец и Старчиште (Серско), Суха и Висока (Солунско), Негован (Лагадинско).

ле'уса 'родилка'. Во фонетски и прозодиски разновидности називов е регистриран во: Дојран како *ле'уса*, Савек – *ли'уса* (Демирхисарско), Секавец – *лех'уса* (Серско), Сухо и Висока – *лих'уса* (Солунско), во Пирава (Гевгелиско), Николич (Дојранско), Смоларе (Струмичко), Подареш, Конче, Дедино, Дукатино (Радовишко), Штип и Љуботен (Штипско), Припечани и Винаца (Кочанско) како *левуса*, Радовиш – *левоса* а во Кратово – *але'уса*.

м'але 'кога невестата ѝ се обраќа на свекрвата со почит'.

й'асйѣрѣк 'вдовица жена, на своите деца е *й'асйѣрѣк*'. Во Кукушко (Граманда) е регистриран називот *й'асйѣр'н'ица* со значење 'добра домаќинка што знае за ред и економичност'. Во другите наши говори овој назив се среќава во следниве разновидности: *й'а(j)сйѣрѣк*, *й'асйѣрѣк*, *й'асйѣрѣк* но со поинакво значење 'затечен, доведен син'.

й'ийѣм'и(j)а 'едно машко дете во повеќе девојчиња или син еденец'. Овој назив се среќава во повеќе места во Македонија. Во Ресенско (Леско(в)ец, Стење, Ресен), Кочанско (Виница и Костин Дол), Беровско (Двориште) се среќава формата *й'ийѣм'и(j)а*; во Гевгелиско (Мирафци), Дојранско (Патарос), Кукушко (Мутулово, Крецово, Амбар Ќој, Градобор), Енидевардарско (Гуменце) формата *й'ийѣм'и(j)а*.

ср'ици 'золви'. Сп.: Кукушко (Шекерлија) „*нив'есйѣа н'д'евиро му-в'ике бр'аче, а н'д'з'олвайѣа в'ике ср'ице*“ (Пеев 1988: 24).

и'улѣ // *и'ул'ку* 'некрстено машко дете'. Зборов со односно во значење го наоѓаме во материјалите од: Гостиварско (Тумчевиште и Волковија), Дојранско (Николич), Струмичко (Стинек и Вељуса), Радовишко (Нивичино и Дукатино), Кочанско (Соколарци) во Беровско (Двориште) во форма *и'ул'ко*; Кукушко (Мутулово – *и'ул'че* 'некрстено машко дете', *и'ул'ка* 'некрстено женско дете'); Кочанско (Блатец), Делчевско (Тработевиште и Стар Иственик), Беровско (Мачево) – *и'ул'е*; Серско (Старчиште) – *и'ул'е*; Демирхисарско (Савек) – *и'ул'ку*; Драмско (Плевна и Горно Броди) – *и'улѣ*.

Хигиена:

брл'ок // *с'м'иуѣина* 'стара, застојана вода'. Лексемава се среќава во семантички разновидности, но семантиката секогаш се врзува со нешто валкано, нечисто. Сп.: *брл'ок* Кривипаланечко (Луке и Огут) и Кратово со значење 'застојана нечиста вода', во Куманово (Клевовце) со значење 'нечисто нешто', во Романовце (Кумановско) и Плевлешенци (Светиниколско) се јавува значењето 'растушено, смешано', *брл'ок* 'ѓубрето дек'а се збира' во Жидилово (Кривопаланечко), во Киселица, Тработевиште и Стар Иственик (Делчевско) е забележано значењето 'матна, гадна вода', во Пехчево, Берово, Двориште (Беровско), Раздол (Санданско), и Негован (Лагадинско) 'топла вода што не е за пиење', *брл'оѣ* / *брл'ок* во Младо Нагоричане (Кумановско) и Сараќинце (Тетовско) 'ма-

теж', *бр'лок* во Ранковци (Кумановско) 'куде легав свиње', Галичник 'нечистата волна кај овците', *бър'лук* во Вратница, Лешок, Теарце (Тетовско) 'губре несметено', *бър'лок* во Тумчевиште (Гостиварско) 'нечиста вода', со истото значење *бѡр'лок* во Клење (Дебарско), *бр'лок* 'вода загреана од сонце' во Габрово и Вељуса (Струмичко) и во Подареш (Радовишко) а во Дукарино (Радовишко) 'матна вода'.

ѡр'ебен 'чешел'. Односниов назив со истото значење и во иста форма е забележан во говорот на Секавец (Серско). Во нашите други говори се среќава во фонетски разновидности. Сп.: во Тетовско (Теарце), Струмичко (Ново Село, Габрово, Робово, во Смоларе и Стинек : *ѡербен*), Кочанско (Костин Дол), Делчевско (Тработевиште, во Киселица со забелешка 'за коњите'), Беровско (Пехчево, Берово, Двориште), Санданско (Раздол) како *ѡр'ебен*; Дојранско (Николич) како *ѡр'ебѡн*; Дојранско (Дојран и Патарос), Гоцделчевско (Делчево) како *ѡр'ебѡн*, Демирхисарско (Савек), Кукушко (Мутулово, Крецово) како *ѡр'ебин*, Солунско (Висока) како *gr'ebin*; формата *ѡребенче* со забелешка 'специјален чешел направен од шајки за чешлање коса, порано имало големи коси ама сега нема гребенчиња' е забележана во Тетовско (Вратница); Костурско (Горенци, Марковени, Добролишта, Езерец, Слимница), Корчанско (Бобошчица) како *ѡр'ебе*; Костурско (Вѡмбел) *ѡр'ейче*; во Ресен *ѡр'иба* 'чешел со ретки заби';

коѡ'ан 'пиралка за перење – белење платно'. Лексемава се среќава во: Охридско (Љубаништа), Прилепско (Никодин и Прилепец), Велешко (Подлес и Градско), Тиквешко, Мариовско (Праведник и Старавина), Дојранско, Гевгелиско, Стумичко, Радовишко, Штипско (Љуботен и Никоман), Мегленско, Воденско (Луковец и Чеган), Леринско, Костурско, Серско (Секавец), Демирхисарско (Савек), Лагадинско (Негован), Кукушко (Мутулово, Крецово), Еницевардарско (Гуменце), Кајларско, Мала Преспа (Пустец и Леска), Долна Преспа (Лѡк и Граждено).

коѡ'ан'а 'дрвено корито за перење алишта. Во говорот на с. Секавец – Серско е забележана лексемата *коѡ'ан'а* со истото значење, додека во Граманда – Кукушко е регистрирана лексемата *куѡ'ан'а* со значење 'сад во кој што се дава храна за свињите' (Пеев, 1988: 62).

рид'инка 'крпа за бришење лице'. Во македонските говори е регистриран називот *р'изи*. Сп. во: Дебарско (Жерноница, Росту-

ше, Галичник, Г. Косоврасти, Баниште, Горенци), Кичевско (Гари, Ефловец), Дебарско (Г. Папрадник, Цепиште, Ржаново), Струшко (Модрич, Боровец, Вевчани, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун), Охридско (Којнско, Пештани, Трпејца, Љубаништа), Ресенско (Леско(в)ец, Љубојно, Арвати, Ресен), Битолско, (Ѓавато, Смилево), Тиквешко (Клисура), Гевгелиско (Миравци, Конско, Стојаково, Пирава), Дојранско (Фурка, Николич, Дојран, Патарос), Струмичко (Костурино – *р'ијчка*), Радовишко (Конче), Санданско (Раздол), Демирхисарско (Савек – *риз'инка*), Серско (Секавец – *р'иза*), Солунско (Сухо – *piz'a*), Кукушко (Мутулово), Мегленско (Црнишево), Воденско (Чеган), Кајларско (Ранци, Тречно, Липанци, Емборе), Леринско (Зеленич, Ошчима), Костурско (Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, Вџмбел), Долна Преспа (Нивица, Лџк, Граждено), Мала Преспа (Леска, Пустец, Гломбочани, Шулин), Корчанско (Бобошчица).

скурв'исц 'бричи'. Овој глагол во форма *скурв'исви* и со истото значење, е регистриран во говорот на селата Плевна и Г. Броди (Драмско). Во другите македонски говори глаголов не е регистриран.

ф'урца 'четка'. Називов со исто значење се среќава во Жерноница (Дебарско) во разновидниста *ф'орча*; потоа како *фрча* во Пехчево; *ф'арча* во Липинци (Кајларско); *ф'урца* во Сухо (Солунско и Ранци (Кајларско); *ф'урца* Секавец (Серско); *ф'урча* во Грбасел и Кречово (Кукушко).

Облека и облекување:

аси'ар 'постава'. Односниов назив низ дијалектите се јавува во неколку фонетско-фонолошки разновидности. Сп.: *'аси'ар*: во Тетовско (Лешок, Теарце, Челопек), во Дебарско (Жерноница, Ростуше, Г. Косоврасти, Горенци, Г. Папрадник како *аси'ар*), Цепиште, Клење, Стеблево, Ржаново, Лазарополе), во Струшко (Вевчани, Струга, Радожда), Ресенско (Леско(в)ец, Стење, Љубојно – *јаси'ар*, Арвати, Ресен), Битолско (Ѓавато, Смилево), Кичевско (Прострање, Вранешница), Скопско (Катланово), Мариово (Дуње – *аси'ар*, Тиквешко (Ваташа), Кајларско (Ранци – *аси'ар*, Тречно, Емборе), Леринско (Ошчима, Зеленич, Буф), Костурско (Горенци, Тиолишта, Марковени, Езерец, Крчишта, Вџмбел, Слимница), Мала Преспа (Леска, Гломбачини), Долна Преспа (Лџк), Бобошчица

(Корчанско); *аси́'ар*: Дојран, Радовиш, Штипско (Љуботен, Д. Балван, Штип), Блатец (Кочанско), Делчевско (Тработевиште), во Пехчево, Берово, Лагадинско (Негован – *хаси́'ар*), Кукушко (Мутулово, Крцово), Воденско (Тресино – *аси́'ар*).

бари́'алка 'шамивче за нос'. Со општото значење 'шамивче за нос' лексемава во форма *бари́'алка* е регистрирана во говорот на с. Плевна и Г. Бродо (Драмско) и во Кукушко (Мутулово) во форма *ба́ри'ал'ка* 'марамче'.

бу́рл'ани 'шамија што ја носат помладите жени при што однапред им се гледа косата'.

вр'а́к / *вр'а́ци* 'украси (најчесто цветови) везени по целата шамија'.

др'еки 1. 'алишта, 2. 'носија'. Во дијалектите називов најчесто го среќаваме со првото значење. Сп. *др'еи* во: Кривоаланечко (Жидилово, Кркља, Габър, Луке), Радовишко (Нивичино), Кочанско (Соколарци, Гратче, Костин Дол, Калиманци, Блатец, Лаки), Делчевско (Саса, Киселица, Тработевиште со забел. 'горни и долни др'еи', Стар Иственик), Беровско (Мачево, Пехчево со забел. 'само горната облека', Берово), Санданско (Раздол, Кресна), Благоевградско (Брежани, Осеново), Разлошко (Разлог, Белица, Банско), Гоцеделчевско (Стожа, Делчево), Петричко (Пирин); *др'ехи* во: Гоцеделчевско (Осиково, Годешево), Драмско (Плевна и Г. Броди), Серско (Старчишта).

з'уни́ца 'појас (како дел од облеката) – ткаен од волна во црно-црвена боја. Во Кнежево и во Д. Стубол (Кратовско) и Думановце (Кумановско) е регистрирана формата *з'уни́ца* со значењето 'на чорапите шарено плетено', во Печково (Гостиварско) во истата форма е забележано значењето 'вид тантела со различни бои по работ на упрегачката', во Св. Николско (Павлешинци, Немањинци, Кнежје, Преод) односена лексема има значење 'колан, појас', во Дивле (Скопско) *з'уни́ца* се однесува само на 'купечко коланче', со значење 'колан, појас' се среќава во: Струшко (Волино), Охридско (Оровник, Рамне), Ресенско (Леско(в)ец) со забелешка 'некогаш се викало така, сега не'. Во Кичевско (Букојчани) регистрирани се два називи *з'уни́ца* и *коланче*, во Скопско (Нерези) со забелешка *з'уни́ца* – само за невестите, тие ја носат, таа е везена е со монистра'. Во Велешко (Карабуниште) за називот *з'уни́ца* има забелешка 'порано се

носела, а во Богомила регистрирани се називите *з'уници* за жените и *п'одвеска* за мажите, во Кочанско (Соколарци) и Пробиштипско (Злетово, Лесново, Дреново) е регистрирано значењето *'колан, појас'*. Формата *з'уница* *'колан, подвеска'* е регистрирана во Штипско (Љуботен, Никоман, Долни Балван, Судик, Богословец), Пробиштипско (Дреново: *з'ујница*), Кочанско (Лезово, Припечани, Гратче, Костин Дол). Во Кукушко (Градобор) е регистриран називот *з'унка* *'женски појас, мал црвен'* односно *з'уница* *'женски појас многу шарен'* (Драгомирци), како *з'уница* во Драмско (Плевна и Г. Броди), како *з'уна* во Кајларско (Емборе), како *ц'уница* во Охридско (Трпејца) *'од фустан коланче'*, Ресенско (Претор и Царев Двор), како *ж'уница* во Охридско (Крушје), Костурско (Езерец).

кинд'исан *'извезен'*. Сп.: *кин'ина* *'ситна чипка со мониста за украсување на шамиите (чимб'ерто) што ги носеле младите невесты во Кукушко'*.

клашник *'гуна'*. Во фонетски разновидности називов е регистриран во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско), во Тетовско (Челопек: *кл'ашник* *'гуна со плетени гајтани*), како *кл'ашеник* во Гостиварско (Тумчевиште), Дебарско (Гари) и во Охридско (Оровник).

кук'ул *'вид капа со која се покрива главата со ушите и вратот, се гледа само лицето'*.

кукув'ички *'брошови слични на шноли со кои шамијата се цврсувала за косата'*.

мандил"ак" *'вид шамивче што му го пушта невестата на вереникот, и тој го носи на свеченоста'*. Односнава лексема со ова значење е регистрирана само во нашиов говор. Во другите дијалекти лексемава се среќава со општото значење *'марамче, крпче за нос'*, сп.: Дебарско (Горенци: *м'индил'че*, Г. Папрадник: *м'индил'*, Стеблево: *м'индилце*), Гевгелиско (Миравци, Конско, Стојаково: *минд'ил'ка*, а во Пирава: *минд'илка*), Дојранско (Фурка и Николич: *минд'илка*), Мегленско (Саботско и Црнишево: *минд'ил'ка*, а во Струпино *манд'ил'ка*), Кукушко (Грамадна: *минд'ил'*), во Серско (Секавец: *м'индил*) и Драмско (Плевна и Г. Броди: *мандил'ак*).

ник'ав *'златен гердан за невестата направен од лири'*, составен е од:

че(ј)реџи 'мали лири',
 ѿрлв'еџи 'поголеми – средни лири' и
 џлав'и 'најголеми'.

ѿриџач 'волнена престилака'. Овој назив е доста раширен во македонските народни говори. Се среќава во фонетски разновидности но со истото семантичко значење. Сп.: ѿреџач: Гостиварско (Стенче, Волковија – како оѿреџач, волнен, Пожаране – со забелешка 'задан и преденн опрегач', во Печково – уѿреџачка 'се носи напред и назад, ткаена е во разни бои', Куново – оѿреџачка 'задна и предна'), Битолско (Скочивир, Путурус, Драгош со забелешка 'со гајтан везен', Кукуречани (оѿреџач – женски), Паралово (ѿрџач – поголема // вуѿи – помала), Прилепско (Тополчани – оѿреџач), Кичевско (Букојчани – уѿреџач), како ѿреџач во Леринско (Зеленич, Д. Котари, Попалжани, Попадија, Буф, Пјателе – ѿреџач), Тиквешко (Рожден со забел. 'дел од невестинска облека'), Воденско (Чеган), Кајларско (Тремно), Костурско (Горенци, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, Вјамбел, Слимница), како ѿрџач во Струмичко (Муртино), Дојранско (Патарос, Сневче), како ѿреџач во Струмичко (Ново Село, Габрово – долното ѿреџач, горното ир'амче, Смоларе со забелешка 'од волна', Стинек), Беровско (Двориште со забелешка 'општо за сите видови престилки'), Кукушко (Грамадна 'ткаен волнен скутник'), забележано како ѿриџач во Демирхисарско (Савек), Серско (Секавец), Еницевардарско (Гуменце), Мегленско (Сботско, Црнишево, Струпино), Воденско (Луковец и Тресино).

с'аја 'горна женска облека што е направена од бело платно – шифон'. Го среќаваме во Кривопаланечко (Жидилово, Габјар, Луке), Кумановско, Кратовско (Долни Стубол), Св. Николско (Кнежје – с'ајка), Скопско (с'ајка – Белимбегово, Бардовци, Кучково), Тетовско (во Лешок и Брезно се јавува со значењето 'поширок појас', а со значење 'горна женска облека' во Вратница, Теарце, Ракотинце, Сараќинце, Милетино, Челопек), Охридско (Рамно со забел. 'порано се употебувала, сега веќе не'), Битолско (Кукуречани и Путурус), Демирхисарско, Кичевско, Порече (Горна Зделица и Здуње), Скопско (Нерези, Ракотинци и во Драчево со забел. 'само за невеста,

откако ќе се венча ја носи'), Велешко (Извор), Прилепско (Стровија, Слечче, Прилепец), Мариовско (Дуње), Тиквешко (Клисура), Гевгелиско (Миравци, Конско, Стојаково), Струмичко (Костурино – *саа*, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово), Радовишко (Подареш, Конче, Дукарино, Дедино, Радовиш), Штипско (Судиќ и Богословец), Кочанско (Гратче, Костин Дол, Тработевисти), Делчевско (Саса, Калиманци, Лаки), Беровско (Пехчево, Берово, Двориште), Санданско (Раздол), во Разлошко (Банско – *саја*), Демирхисарско (Савек – *саја*), Кајларско (Тремно), Костурско (Езерец).

сајисџа 'градник на женска кошула'. Со истово значење и во истата форма називов е регистриран во Секавец – Серско, во Плевна и Г. Броди – Драмско, а во Негован – Лагадинско е регистрирана формата *сајесџа* со горе споменатото значење.

сеџе 'мониста'. Називов во разновидниста *синџе* е регистриран во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

ск'орни 'чизми што се високи до колено'. Односна лексема со истото значење е забележана во Дебарско (Галичник, Горенци, Гари, Ржаново), во Кичевско (Ефловец), во Струшко (Вевчани, Глобочица, Струга, Радожда, Волино, Ботун), во Охридско (Оровник, Пештани, Речица, Пештани), во Ресенско (Љубојно, Арвати, Ресен), во Битолско (Гавато, Смилево, Ди(х)ово, Драгош, Буково, Скочивир), во Прилепско (Стровија), Гевгелиско (Конско, Стојаково), во Дојранско (Фурка, Дојран, Патарос), во Струмичко (Вељуса), во Кочанско (Лаки), во Беровско (Мачево), во Кукушко (Грамадна), во Еницевардарско (Гуменце), во Мегленско (Сботско и Струпино), во Воденско (Луковец, Чеган), во Кајларско (Ранци, Тремно, Липанци), во Леринско (Попалжани, Буф, Ошчима), во Долна Преспа (Нивица, Граждено) и во Мала Преспа (Пустец).

џаљва 'четвртеста ткаена голема крпа': 1. 'со неа се завиткувала новата или празничната руба', 2. 'во неа се завиткувало јадењето што се носело на нива за аргатите'.

ф'ермење 'вид елек без ракави'. Во иста форма и со исто значење називов е забележан во Говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско, додека во Кукушко – Грамадна е забележан називот *фермајле* но со друго значење 'машко палто наредено со гајтани,

долго до половина, ракавите му се наметнуваат, а го носат само младите мажи' (Пеев 1988: 124).

чимб'ер 'женска шамија, ја носат само помладите жени'. Во Секавец (Серско) е регистрирана истата лексема со истото значење, во множинска форма *чимб'ерѝо* лексемава е регистрирана во Кукушко но со значење 'украс од мониста', како *ч'умб'ер* со истото значење лексемава е регистрирана во Плевна и Г. Броди (Драмско).

Исхрана и видови јадења:

вар'варц 'варена пченица на празникот Св. Варвара'. Во иста форма и со исто значење лексемава е регистрирана во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

џол'ак 'вид јадење со спанаќ'. Сп.: *џ'ул'ак* со истото значење и во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

јадиво 'јадење'. Се среќава во Драмско (Плевна и Г. Броди).

кл'икина к'ашиц 'вид каша правена со праз и со брашно'. Оваа каша така ја викале поради тропането на лажицата во ретката манца (гл. клика – вика).

лак'ан / лак'ана 'садот каде што се чува млекото'.

макс'ул 'едно име за млечните производи'. Сп.: *'макс'ул м - : макс'ул в'икме нѧ сѧ и'о збирме уѝи-ни:фѝи и и'о д'аве сѝокиѝа: м'леко, м'асло, с'ирне* Кукушко – Крецово (Пеев 1988: 76).

мичин'ик 'вид пита'. Истив назив се среќава и во говорот на с. Секавец – Серско.

ѝеин'ик 'фурнаѝски леб'. Со истото значење називов е регистриран во формата *ѝеиник* во Дебарско (Горно Косоврасти, Ржаново), Струшко (Боровец во фраз. 'лебѝоте ѝ нап्राѝф ко пешници убай', Вевчани, Глобочица, Струга, Радожда, Ботун), Охридско (Оровник, Љубаништа, Крушје, Речица), Ресенско (Лесковец, Стење, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор, Ресен), Битолско (Ѓавато, Смолево, Ди(х)ово, Драгош во фраз. 'лебот се испече како пешник', Буково, Кукуречани 'вид специјален леб', Живојно, Скочивир со забел. 'се однесува на бел леб', Паралово, Патарус), Демирхисарско (Слепче 'пазарски леб'), Мариовско (Старавина), Воденско (Тресино), Кајларско (Тремно, Емборе), Леринско (Зеленич, Долно Котари, Попѧлжани, Пѧтеле), Костур-

ско (Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, Вџмбел, Слимница), Долна Преспа (Лџак, Гражденско), Мала Преспа (Гломбочани), Корчанско (Бобошчица), Кукушко (Грбасел: *џишк'ун*), Серско (Старчиште: *џеши'н'ик*), Демирхисарско (Савек: *џеши'н'ик* 'сомун'), Серско (Старчиште: *џеши'н'ик*, Секавец: *џишин'ик* 'фурнаџиски леб'), Драмско (Плевна и Г. Броди: *џиши'н'ик* 'фурнаџиски леб').

џиши'и(j)а 'вид петулица'. Сп.: *џиши'ија*, *џиши'и* во Лугунци (Скопско), *џиши'иа* во Тиквешко (Ваташа), Радовишко (Подареш, Радовиш), Штип, *џиши'и* во Кратово, *џиши'ија* во Старчиште (Серско), *џиши'ија* во Плевна и Г. Броди (Драмско).

џарвук'ајка 'првата ракија што се добива од казанот, првак'. Во форма *џарвук'ајка* со истото значење лексемава е забележана во Плевна и Г. Броди (Драмско), како *џ'орва џр'ојџока* во Модрича као *џдрва џр'ојџека* во Радожда (Струшко), *џ'арва џр'ојџока*: Леско(в)ец, Стење, *џрва џр'ојџока*: Царев Двор (Ресенско), *џрва џр'ојџока*: Ѓавато (Битолско), *џрвна џр'ојџока*: Ди(х)ово, Буково Битолско, *џрва џр'ојџока* во Прострање, Кнежино, Душегубица, Лешница, Светорача (Кичевско), Нерези (Скопско), *џрвак* во Карабуниште (Велешко), Барово, Клисура (Тиквешко), Николич (Дојранско), *џрв'ак*: Габрово (Струмичко), Радовиш, Никоман, Долни Балван (Штипско), *џрв'ак*: Нивичино (Радовишко) и во Соколарци (Кочанско), *џрвојџ'ока*: Вељуса (Струмичко), Љуботен (Штипско), *џрвојџ'ок*: Штип, Судик, Богословец (Штипско), Лезово, Припечани, Гратче, Костин Дол, Калиманци (Кочанско), Саса, Киселица (Делчевско), Мачево и Берово, *џарвк'ајка*: Старчиште (Серско), *џарв'ак*: Савек (Демирхисарско), Патарос (Дојранско) и Кулакија (Ениџевардарско).

џоскур'ик 'калап направен од дрво, изгравирани со коцки; со него се притиска литургијата за да биде украсена'.

џр'оџима 'појадок'. Сп.: *џр'оџима* со истото значење називов е регистриран во Драмско (Плевна и Г. Броди).

џрусен'ик 'вид качамак'. Во нашите говори лексемава е регистрирана во: Битолско (Скочивир: *џросен'ик*), Серско (Старчиште: *џросен'ик*), Драмско (Плевна и Г. Броди: *џрусен'ик*) Кукушко (Алексово: *џрусан'ик* со зн.: 1. 'лепче со чисто брашно, со содичка што не се кисне' и 2. 'лепче од пченично брашно со сирење и содичка, не се кисне').

ѿ'ойки // *в'ал'ки* 'сарма'. Називот *ѿ'ойки* со исто значење е регистриран во говорот на с. Плевна – Драмско.

ѿ'ойен'ик 'топеница'. Го среќаваме во: Леринско (Зеленич: *ѿ'ойен'ик*), Кукушко (Амбар Ќој: *ѿ'ујин'ица*), Серско (Секавец: *ѿ'ойин'ик*), Драмско (Плевна и Г. Броди: *ѿ'ујин'ик*).

ѿ'рови 'трошки од леб'. Овој назив со истото значење е регистриран во фонетски разновидности, како: *ѿ'рои* во Мачево, односно *ѿ'ро'а* во Пехчево, Берово и Двориште (Беровско), *ѿ'рохи* во Делчево (Гоцеделчевско, Суха и Висока (Солунско) како и во Негован (Лагадинско).

ѿ'ур'а'и 'вид јадење со зеленчук', сп.: *ѿ'урлиѿава* во РМЈ.

(х)'*ајќа* 'залче'. Сп.: Серско – Старчишта: *х'ајќа*, во Демирхисарско – Савек: '*ујќа*, Лагадинско – Негован: *х'ајќа*, Драмско – Плевна и Г. Броди: *х'ајќа*.

ѿ'ар'улки 'јуфки'. Односнава лексема како *ѿ'ар'уки* со истото значење се јавува во Плевна и Г. Броди (Драмско).

ѿ'иј'ури 'комиње'.

ѿ'ир'ука 'каша од брашно и зејтин со дробен леб'.

маѿ'ир 'главниот готвач на некоја прослава'.

Градежништво, куќа и покуќнина:

'аркума 'голем котел за перење'. Називов со истото значење е забележан како *х'аркома* во Годешево и Делчево (Гоцеделчевско), *х'аркума* Сухо и Висока (Солунско), Негован (Лагадинско) и како *'аркума* Савек (Демирхисарско).

ба'к'ар 'котел'. Го има во Дебарско (Баниште, Гари, Горен Папрадник, Џепиште: *бак'рач*), *бак'ар* во Петричко (Габрене и Пирин), Гоцеделчевско (Стожа, Осиково, Делчево и Годешево), Демирхисарско (Савек), Лагадинско (Негован), *ба'к'ар* Кукушко (Мутулово).

ба'х'ар 'оџак'. Регистрирани се следниве разновидности со исто значење: *бохар'е* – Драмско (Зрново, Плевна: *бохар'а* и Г. Броди: *бухар'е*), Демирхисарско (Рупел), Серско (Фраштани и Зилјахово), *бух'ар* – Лагадинско (Негован), *ба'р'е* – Дојранско (Сневче со забел. 'веднаш над огништето сидано'), *б'ар* – Кукушко (Градобор со забел. 'долниот дел од оџакот'), *ба'х'ар* – Серско (Секавец).

бл'уѿ 'чинија'. Во нашите говори забележани се: *бл'уѿ* во Струшко, Охридско, Ресенско, Битолско, Мариовско (Старави-

на), *бл'уду* Солунско (Висока), *бл'удо* во Костурско (Тиолишта), Леринско (Ошчима со зн. 'тркалезна даска за сучење кори'), *бл'удо* во Серско (Секавец) и Драмско (Плевна и Г. Броди).

б'оцка // *бун'ела* // *буд'ил'ка* 'виљушка'. Во говорот на с. Чифлицик регистриравме три називи за поимот виљушка: *б'оцка* и *буд'ил'ка* како постари и *бун'ела* како понов назив. Називот *б'оцка* е регистриран уште и во Галичник (Дебарско), и Савек (Демирхисарско). Називот *бун'ела* има поширок ареал. Сп.: Дебарско (Баниште со забел. 'порано така се кажувало', Горенци), Кичевско (Ефловец), Гевгелиско (Миравци, Конско, Стојаково, Пирава), Дојранско (Фурка, Николич, Дојран, Патарос, Сневче), Струмичко (Костурино, Муртино, Ново Село, Габрово, Смоларе, Стинек, Робово, Вељуса), Радовишко (Нивичино, Подареш, Конче, Дукарино, Дедино, Радовиш), Делчевско (Тработевиште, Стар Иственик), Беровско (Пехчево, Берово), Петричко (Габрене, Пирин), Санданско (Кресна), Разлошко (Банско), Гоцеделчевско (Стожа, Делчево, Годешево), Драмско (Зрново, Плевна и Г. Броди), Серско (Фраштани, Дервишан, Календра, Зиљахово, Секавец), Демирхисарско (Крушово, Рупел), Солунско (Сува и Висока), Лагадинско (Негован), Кукушко (Морарци), Еницевардарско (Гуменце, Илициево), Меглеенско (Црнишево, Струпино), Воденско (Луковец, Тресино). Називот *буд'ил'ка* е регистриран во Драмско (Плевна и Г. Броди).

бумб'ул 'пламен'. Со исто значење називов е забележан во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско).

брк'ал'ка 'дрвена лажица со која се меша во тавата кога се пржи нешто'.

вир'ал'ка 'црпалка за манџа од тенџере'.

џуб'ерка 'дебела игла'. Називов со исто значење и форма е регистриран во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско).

дил'аф 'маша'. Називов со истото значење и со истата форма е забележан и во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско).

дув'ар 'зид'. Сп.: како *дув'ар* во Кркља – Кривопаланечко, Савек – Демирхисарско, Секавец – Серско, како *дрв'ар* во Плевна и Г. Броди – Драмско.

з'асарк 'дрвената чинијата во која се толчи лук и сол'.

з'имник 'ладна просторија, служи како остава за храна'. Со истото значење лексемава е регистрирана во Кривопаланечко

(Кркља: *земн'ик*, Габер: *земѣ'ик*), Мариовско (Дуње: *з'емник*), Тиквешко (Рожден: *з'емник*), како *зимн'ик* во Струмичко (Стинек), Пробиштипско (Злетово), Кочанско (Калиманци), Мегленско (Црнешево), Кукушко (Амбар Ќој), како *з'имник* во Драмско (Плевна и Г. Броди).

манд'ало 'клепе на вратата'. Во фонетски и прозодиски разновидности односниов назив се среќава во Охридско (Крушје: *м'андало*), како *манд'ало* во Прилепско (Тројаци со забел. 'горе на портата'), Мариовско (Витолишта), како *манд'ал* во Дојранско (Николич. Дојран), Струмичко (Стинек), Кукушко (Грамадна) Ениџевардарско (Гуменџе), во Драмско (Плевна и Г. Броди: *м'андалџи*) како *мазџило* во Кочанско (Костин Дол, Калиманци), Делчевско (Саса: *мазџило*), *мазџило* во Беровско (Мачево и Пехчево).

'одир 'кревет'. Односнава лексема во другите дијалекти се среќава со истото значење или со поинакво од односново. Сп.: Демирхисарско (Слепче со забел. 'постаро'), Прилепско (Стровија 'направен од дрво'), Тиквешко (Рожден 'заклон од сонце и дожд на бачило', Барово 'штици натурани – одер', Марена 'креветче со заковани дрва и послано, обично стои покрај кумбе'), Струмичко (Ново Село, Робово, Вељуса, Смоларе и Костурино 'за сушење тутун', Муртино 'порано како легло, сега *од'аре* од дрва за свилена буба, за сушење на жито, на овошје и др.'). Радовишко (Подареш, Дукатино Дедино), Делчевско (Стар Иственик), Беровско (Пехчево, Берово), Воденско (Чеган), Корчанско (Бобошчица 'претсобје'), Дојран 'за потпирање лозници и сушење тутун', Кукушко (Грамадна 'кревет, заковани штици како кревет, на дрво поставени обично на нива, таму спие стопанот – за да го чува бостанот или лозјето од крадци' и 'дрвена рамка на која се редат низите со тутун за да се сушат'), Драмско (Плевна и Г. Броди).

'оџвур 'клуч'. Сп.: во Немањици (Св. Николско), Г. Косоврасти и во Горенци (Дебарско), Живојно и Скочивир (Битолско), Зелениково со забел. 'клуч за катанец', Катланово и Лугунци Скопско, Башино Село, Карабуниште, Црквино, Извор, Подлес, Градско (Велешко), Старавина (Мариовско), Миравци, Конско и Пирава (Гевгелско), Фурка (Дојранско), Костурино, Смоларе и Вељуса (Струмичко), Нивичино и Подареш (Радовишко), Долни Балван и Богословец (Штипско), Припечани (Кочанско), Црнеше-

во, Струпино, Саботско, Саракиново (Мегленско), Попалжани (Леринско), Амбар Ќој (Кукушко), Плевна и Г. Броди (Драмско).

ме'с'ил' 'вид покривка за леб и друга храна'. Со истото значење и во иста форма називов се среќава во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско), и во форма *мис'ил'* со значење 'шарена крпа со која се завиткува лебот, и се носи ручек на полето' во Грамадна (Кукушко).

мус'андра 'гардеробер'. Од кажувањата на нашите информатори ваков гардеробер *мус'андра* имало само кај богатите луѓе, кај сиромашните имало *крф'чек* 'за алишта' и *санд'ак* 'за покривки'. Во другите македонски говори за овој назив сретнавме: *мус'андра* во Волковија, Печково: *мус'андра*, Маврово со забел. 'шифоњер во сид' (Гостиварско), Жерноница: *мус'андра*, Ростуше, Галичник, Г. Косоврасти (Дебарско), Ефловец со забел. 'во сидот од штици направена' (Кичевско), Тиолишта 'служи за покривачите', Крчишта, Вјамбел, Езерец: *мис'андра* (Костурско), Бобошчица (Корчанско), Крецово со забел. 'полица во собата' (Кукушко).

џарџ'ир 'џам, стакло на прозорец'. Со исто значење и во иста форма лексемава е забележана во Секавец (Серско), а во форма *џарџ'ир* / *џараџ'ир* / *џанџ'ир* / *џенџ'урџ* во Плевна и Г. Броди (Драмско).

џеи 'фурна'. Овој архаизам со односново значење е регистриран во Волино (Струшко), Оровник (Охридско), Савек (Демирхисарско), Плевна и Г. Броди (Драмско), Бобошчица: *џеиџи* (Корчанско).

џл'уска 'искра'. Со односново значење називов во нашите говори се среќава како *џл'уска* во Скопско (Кучково), Ресенско (Љубојно), Битолско (Ди(х)ово, Буково, Живојно), Мариовско (Старавина), Тиквешко (Рожден, Барово), Гевгелиско (Конско), Струмичко (Ново Село), Радовишко (Подареш), во Мегленско (Саботско, Струпино), Леринско (Попадија, Попалжани, Буф), Костурско (Горенци, Марковени, Крчишта), Мала Преспа (Леска), Долна Преспа (Љак), Корчанско (Бобошчица), како *џл'уска* во Кумановско (Младо Нагоричане), како *џл'уска* во Велешко (Богомила, Подлес), *џл'уџиџи* во Костурско (Слимница), *џл'ускаџи* во Дебарско, Струшко, Охридско, Ресенско (Леско(в)ец, Ресен), Кичевско (Бујкојчани), Скопско (Држилово). Во селото Луковец (Воденско) се јавува називот *џл'уска* со значење 1. 'грми', 2. 'кога

некоја жена кука, плаче', во Ошчима – Леринско: *ѿл'уска* 'огнот, пушката', во Нивица – Долна Преспа забел. *ѿл'уски* 'пуканки', во Крецово – Кукушко регистрирана е формата *ѿл'уска* со значење 'меур од изгорено или од тесни чевли'.

ѿинак'оѿи 'штица со преградени места, со неа се носело леб од фурна'. Сп.: *ѿин'акрѿа* / *ѿин'окрѿи* со исто значење забележано во Плевна и Г. Броди – Драмско.

ѿоѿ 'врвот од куќата'. Во говорот на Плевна и Г. Броди – Драмско се среќава истиот назив со исто значење.

ѿроск'ефал 'перница'. Сп.: *ѿроск'евил* во Савек (Демирхисарско), Дервишан, Зилјахово и Календра (Серско), како *rgusk'efa*; во Сухо и Висока (Солунско), *ѿриск'ефал* во Негован (Лагадинско), *ѿроск'ефал* во Секавец (Серско) и *ѿруск'ефал* во Плевна и Г. Броди (Драмско).

сѿарѿило 'ренде'. Сп.: како *сѿарѿал* со истото значење во Плевна и Г. Броди – Драмско.

сурн'ак 'сито'. Во иста форма и со исто значење називов е забележан во Плевна и Г. Броди, како *сурн'ак* во Старчиште – Серско. Во форма *ср'уњак* називов е забележан и во северните македонски говори, сп.: во Лешок – Тетовско, а како *сурнак* во Вратница со забел. 'појадро сито' и во Брезно со забел. 'поретко сито' исто Тетовско аво Пожаране: *сѿир'уњак* 'со поголеми отвори' – Гостиварско.

ѿѿч'илка 'сукало'. Сп.: како *ѿѿуч'илка*: Стинек (Струмичко), *ѿѿоч'илка*: Двориште (Беровско), *ѿѿч'илка*: Старчиште (Серско), *ѿѿуч'илка*: Савек (Демирхисарско), *ѿѿч'илка* / *ѿѿуч'илка*: Плевна и Г. Броди (Драмско).

чан'ак 'земјен сад како чинија од него јаделе повеќе луѓе'. Со истово значење односена лексема се среќава во Тетовско (Саракинце), Гостиварско (Волковија, Пожаране, Печково, Куново), Дебарско (Жерноница), Демирхисарско (Савек со забел. 'од земја и од дрво'), Солунско (Сухо и Висока).

ѿарлаѿн'ик 'масолник'. Сп.: Велешко (Градско: *ѿарлаѿанче*); Гевгелиско (Пирава), Радовишко (Подареш), Пехчево и Берово: *ѿарлаѿан'ик*, во Штип: *ѿарлаѿан* 'од ламарина', Кукушко (Гуменце: *ѿаѿрлаѿаѿн'ик*), во Драмско (Плевна и Г. Броди: *ѿѿ'арлаѿн'ик*).

Земјоделство (домашно производство):

аилад'иса 'калеми'. Односниов глагол со истото значење е регистриран во говорот на с. Секавец (Серско) и во Мутулово (Кукушко) во форма *аилад'исуве*, во Дојран е регистриран називот *аилад'иса*, во Кајларско (Ранци: *аилад'исфа*, Тречно: *аилад'исфа*), Леринско (Зеленич: *аилад'иса* додека во Попалжани: *аилад'исва*), Костурско (Горенци: *наилад'иса*, Тиолишта: *се аилад'исва*), Леринско (Ошчима: *аилад'исва*), Долна Преспа (Лјак: *'аилад'иса*), Мала Преспа (Гломбочани: *'аилад'иса*).

в'алесџиен 'тркалезен'. Лексемава со ова значење се среќава во с. Секавец – Серско во форма *в'алисџин*. Во другите говори оваа лексема не е регистрирана во ваква форма.

бук'ук 'глотежот што останува во решето или во машината при сеење на жито'. Во истата форма со значење 'губре' лексемава е забележана во Грбасел (Кукушко), како *б'ајро'ук* во Горенци односно како *б'ајро'ок* во Џешиште (Дебарско). Во другите македонски дијалекти не е забележана оваа форма, сп.: *џло'и'а*, *џри'ол*, *јоч'инки*, *исч'инки*, *ш'у'љке*, *ску'ва'ље*, *ск'убале*, *обл'ечка*, *ис'ефка*, *ус'ефки*, *к'оц'ал*.

џарм'уда 'грутка земја'.

дик'ел 'вид мотика – со неа се копа лозјето'. Сп.: *дик'ел* во Ресенско (Лесковец со забел. 'вид мотика'), *дик'ел* – *дик'ел'уи* во Мегленско (Саракиново со забел. 'вид мотика со две сечила'), *дик'ел* 'има две раѓ'ове, з'аба. Ус-него са- к'опе л'озе' во Кукушко – Грамадна (Пеев 1988: 39).

дик'ан 'направа за вршење'. Називов во форма *дик'ан* е регистриран во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско) и *дик'ана*: Грамадна а во Крецово: *дик'ајна* (Кукушко).

јаби 'дрвена лопата'. Односнава лексема во другите говори е регистрирана во семантички разновидности. Со исто значење е регистрирана во Св. Николско (Немањици: *јаба*, *јаби*), како *јаба* Штипско (Долни Балван 'со рогови', Богословец како 'дрвена вила со заби'), Кочанско (Лезово 'вила'), Дојранско (Патарос 'лопата со заби'), Кукушко (Амбар Ќој 'дрвена вила со четири рога, за збирање или обраќање на сламата'), како *јаби* 'лопата' во Секавец (Серско) и Плевна и Г. Броди (Драмско).

крѣур'ок 'мачор'. Односниов назив со исто значење се среќава во фонетски разновидности. Сп.: како *куѣур'ок* во Петричко (Габрене), Разлошко (Разлог), Гоцелчевско (Осиково, Делчево, Годешево), Демирхисарско (Савек), *коѣор'ок* во Санданско (Кресна), Благоевградско (Брежани), Разлошко (Белица, Банско), Гоцелчевско (Блешница, Стожа), *крѣар'ак*: Драмско (Плевна и Г. Броди).

куѣ'ар 'трло со плот за овци'. Лексемава во другите говори е регистрирана во семантички и фонетски разновидности. Сп.: *к'оѣар*: во Кривопаланечко (Кркља – 'повеќе за овци, подвижно'), Гостиварско (Пожаране 'за говеда и овци'), Битолско (Ди(х)ово 'трло'), Радовишко (Подареш), Леринско (Д. Котари, Буф), *к'оѣар*: Битолско (Путурус 'за говеда'), *коѣ'ар*: Струмичко (Костурино 'за затворање говеда, не е покриен'), *куѣ'ар*: Драмско (Плевна и Г. Броди), *коѣ'ар*: Кукушко (Драгомирци 'вид амбар што е ограден со летви').

круин'ичка 'измет од кокошка'. Како *круин'ица* 1. измет од птица: 'измеѣи-ј *круин'ициѣе*, *ф'рли-ј н'а-бунѣиѣиѣи*; 2. фиг. мало, неугледно суштество: *круин'ичко н'аадна* називов е забележан во Кукушко (Крецово) (Пеев 1988: 60).

к'рвник 'нескопен вепар'. Со исто значење во фонетски и прозодиски разновидности називов се среќава како *к'рмак*: во Струшко (Струга), Охридско (Љубаништа), *к'рвнак*: Тиквешко (Барово), *к'рв'нак*: Пробиштипско (Злетово), *к'рм'нак*: Кајларско (Емборе), *к'рвник*: Серско (Секавец), *к'арнак*: Драмско (Плевна и Г. Броди), *к'арм'нак*: Кукушко (Мутулово).

ѣаркард'ик 'звонец што се става на ситна стока'. Во иста форма и исто значење називов е забележан во Драмско (Плевна и Г. Броди).

ѣарач'ук 'сад направен од овча кожа во форма на балон, во него се чувала вода или млеко'.

ч'еѣка 'грива'.

Диви животни, бубачки, паразити:

в'аѣки м'рафки 'ситни црвени мравки'. Во форма *в'аѣ'ки м'рафки* со истото значење називов е забележан во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

сул'ан 'црв дождовник'. Односниов назив со исто значење е регистриран во говорот на с. Секавец (Серско), како *с'лм'ан* со

значење 'глиста' во Грамадна (Кукушко) и *с'а́л'мѣн'* 'гол полжав' во Плевна и Г. Броди (Драмско).

ж'ил'ва 'желка'. Сп.: со истото значење како *ж'а́л'ва* во Драмско (Плевна и Г. Броди), *ж'елва* во Струмичко (Смоларе и Стинек), Солунско (Сухо и Висока), *ж'а́л'ва* < *žely - želdve во Серско (Старчишта).

ж'елец 'желурок'. Во истата форма и со исто значење називов е регистриран во Серско (Секавец). Во другите наши говори називов е регистриран во други фонетски и морфолошки разновидности. Сп.: *жель'ак*: Кумановско (Жегнање, Четирице), во Св. Николско (Орашац); *ж'ел'ок*: Тетовско (Лешок, Ракотинце, Сараќинце, Милетино); *ж'елчок*: Мала Преспа (Шулин), *ж'ел'чок*: Гостиварско (Тумчевиште); *жел'ч'ок*: Кочанско (Соколарци), Берово; *жел'ок*: Кочанско (Лезово, Костин Дол), Делчевско (Тработевиште); *ж'елок*: Тиквешко (Барово); *желур*: Кичевско (Ефловец); *ж'елук*: Воденско (Тресино).

з'а́р 'отровот на змијата'. Во фонетски разновидности односниов назив се среќава во повеќето наши дијалекти. Како *з'еир* во Скопско (Дивле, Белимбегово, Црешево, Љубанце, Ракотинци, Зелениково, Катланово), Дебарско (Стеблево); Битолско (Смилево); Демирхисарско (Слепче), Кичевско (Душегубица), Леринско (Пателе, Буф), *зер* во Тетовско (Лешок, Брезно, Теарци), Гостиварско (Маврово), Дебарско (Горенци, Г. Папрадник, Ржаново); Струшко (Модрич, Вевчани, Струга, Волино), Охридско (Рамне, Којнско, Пештани), Битолско (Ди(х)ово, Драгош, Паралово); Демирхисарско (Крушовјани), Леринско (Д. Котари), Долна Преспа (Нивица), Мала Преспа (Шулин), *зе:р* во Тетовско (Милетино); Гостиварско (Тумчевиште, Печково, Куново), Дебарско (Ростуше, Горно Косоврасти, Џешиште), Охридско (Љубаништа), Ресенско (Ресен), Битолско (Ѓавато), Кичевско (Вранешница, Кнежино, Лешница), Порече (Здуње, Н. Брезница), Велешко (Башино Село), Тиквешко (Клисура), *зе'ер* во Делчевско (Тработевиште); *зи:р* во Дојран, Кајларско (Ранци, Трмно, Липинци, Емборе), *зи'ир* во Демирхисарско (Савек), Кукушко (Амбар Ќој), Еницевардарско (Гуменце), *зиx'ир* во Солунско (Суха и Високо), *з'а́р* во Штипско (Долно Балван), *з'а́р* во Кочанско (Виница, Лаки), *з'а́р* во Радовишко (Конче, Дукатино, Дедино,

Радовиш), Струмичко (Вељуса), *зи'ар* во Серско (Старчиште) и Драмско (Плевна и Г. Броди).

калим'анка 'бубамара'. Сп.: со истото значење забележано како *калм'имала* во Волковија, како *камјамал'а* во Тумчевиште; како *калијмала* во Куново (Гостиварско), *кал'имал'а* во Волино (Струшко), Паралово и Путурус (Битолско), *к'ал'а* – *м'ал'а* во Лесковец, Стење, Љубојно, Арвати, Претор, Царев Двор (Ресенско), Крушје (Охридско), Драгош, Буково, Кукуречани, Скочивир (Битолско), Слечче (Демирхисарско), Лешница (Кичевско), Дуње (Мариовско), Пустец (Мала Преспа), *кал'а мара* // *к'ал'а м'ара* во Ресен, *калим'анка* во Савек (Демирхисарско) и Негован (Лагадинско), *калим'анка* во Секавец (Серско).

кап'ан 'стапица за глувци'.

крн'ојец 'полноглавец'.

к'уја 'подигната земја од крт'. Називов во истата форма и значење е забележан во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

ли'авец 'гол полжав'. Односнава лексема со исто значење е забележана во Дебарско (Г. Косоврсати 'лигаец без луска'), Делчевско (Тработевиште: *ли'авец* // *гол љи'овјак*), Пехчево и Берово: *ли'авец*, Мегленско (Сараќиново: *ли'авиц*), Кајларско (Ранци, Тречно, Липанци: *ли'афче*, Емборе: *ли'афец*), како *ли'авец*: во Леринско, Костурско, Долна Преспа (Граждено), Корчанско (Бобошчица, Слимница), Серско (Секавец: *ли'авец*).

м'шиќа 'глушец'. Се среќава во разновидностите: *м'шиќа* во Благоевградско (Брежани), Разлошко (Банско), Гоцделчевско (Осиково, Делчево, Годешево), Демирхисарско (Савек); *м'ши'ка*: Серско (Старчиште), Драмско (Плевна и Г. Броди), *м'шиќа*: Серско (Секавец), *миш'ок*: во Благоевградско (Осеново), *м'шиќа*: во Солунско (Сухо и Висока).

п'римка 'стапица за глувци'. Сп.: *п'римка*: Кумановско (Псача, Жегање), Дебарско (Цепиште), Дојран (Фурка со забел. 'за диви свињи'), Радовиш 'вид јамка од тел', Кукушко (Амбар Ќој 'за ловење врапци, направена од коњска опашка'), *п'ремка* Тетовско (Ракотинце).

(х)'ајуш 'крлеж'. Во форма *х'ајуш* со исто значење називов се среќава во Серско (Секавец).

Птици:

ѓребен 'икирушката на петел'. Лексемава има широк ареал во македонските говори. Се јавува во повеќе фонетски и морфолошки разновидности: *ѓребен'*, *ѓребен*, *ѓребѓн*, *ѓребин*, *ѓребенѓи*, *ѓребенец*, *ѓребѓенец*, *ѓребен'ец*. Сп.: Кратовско, Кумановско, Св. Николско, Скопско, Гостиварско (Волковија), Ресенско, Охридско (Крушје), Велешко, Струмичко, Радовишко, Штипско, Кочанско, Пробиштипско, Делчевско, Беровско. Дојранско, Санданско (Раздол), Кајларско, Леринско, Костурско, Воденско, Серско (Старчиште), Драмско (Плевна и Г. Броди), Мала Преспа, Долна Преспа, Корчанско (Бобошчица).

л'ишиѓив'ичка 'ластовичка'. Називов со истото значење е регистриран како *лисиѓив'ичка*: Муртино и *лишиѓев'ичка*: Робово (Струмичко), *л'ишичѓиѓа*: Негован (Лагадин), *лишиѓив'ичка*: Секавец (Серско).

лиѓило 'седало, гнездо'. Со истово значење лексемава е регистрирана во Деберско (Клење и Стеблево: *леѓило*), Кочанско (Костин Дол: *леѓадце* // *леѓаво*), Делчевско (Саса: *леѓадо*).

м'иска 'мисирка'. Односниов назив се среќава како *миска* во: Тетовско (Ракотинце), Гостиварско (Тумчевишта, Волковија), Дебарско (Ржаново), Струшко (Волино), Охридско (Оровник, Рамне, Пештани, Љубаништа), Ресенско (Љубојно, Претор, Царев Двор, Ресен), Битолско (Ди(х)ово, Драгош, Буково, Кукуречани, Параливо, Путурус), Прилепско (Тополичани), Демирхисарско (Крушовјани, Слѓпче), Струмичко (Смоларе), Кукушко (Грамадна), Дојранско (Патарос), Леринско (Попадија, Пѓтеле, Д. Котари, Ошчима), Кајларско (Липанци, Емборе), Костурско (Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец, Крчишта, Вѓмбел), во Серско (Секавец: *м'иса*), Долна Преспа (Лѓк, Граждено), Мала Преспа (Гломбочани, Шулин, Пустец), Корчанско (Бобошчица).

ѓ'олѓк 'јајцето што се остава во гнездото'. Сп.: со исто значење како *ѓ'олук* во Савек (Демирхисарско), Негован (Лагадинско).

ѓул'ашка, *ѓул'ада* 'јаричка'. Називов со односново значење е регистриран како *ѓул'аѓѓка* во Плевна и Г. Броди (Драмско), потоа како *ѓул'ашка* во Секавец (Серско), и како *ѓул'ашѓи* во Савек (Демирхисарско).

сам'ар 'коската што е како чатал, во белото месо од кокошка'. Со истото значење лексемава е регистрирана во Костурско (Тиолишта: *с'амар*) и во Долна Преспа (Нивица: *с'амарник*).

сѝ'ужа 'желудникот кај птиците'. Називов е регистриран во говорот на с. Плевна и Г. Броди: *ѝ'уж'а* (Драмско), и во истата форма и значење и во Старчиште (Серско).

ч'офка 'клука, колва'. Односниов глагол со истото значење е забележан во Стинек (Струмичко), Раздол (Санданско), Секавец (Серско).

чофк'алр 'клун'. Со истото значење сп.: *ч'офка* во Беровско (Двориште) и во Санданско (Кресна), Благоевградско (Брежани, Осеново), Разлошко (Банско), Гоцеделчевско (Делчево).

Риби:

ах'ел 'јагула'. Лексемава со односново значење е забележана во Серско (Секавец: *а'ел*) и Драмско (Плевна и Г. Броди: *ех'ел*).

ф'олѝа 'јадица'.

ѝ'урлида 'школка'. Со истово значење оваа лексема се јавува во повеќе фонетски разновидности. Сп.: *ѝрлѝи*: Скопско (Драчево), Струшко (Глобочица: *ѝ'арл'уѝи*) односно (Ботун: *ѝрл'уишки*), Битолско (Дихово и Паралово: *ѝрл'уишки*, Буково: *ѝр'л'уишки*); како *ѝр'луишки* во Кичевско (Вранешница), Порече (Г. Белица), Скопско (Зелениково), Прилепско (Стровија), Велешко (Богомила), Мариовско (Праведник), Лерин (Буф), *ѝ'арл'ид'а* / *ѝ'арл'иди* Кајлар (Тремно).

Растителен свет:

бубр'онка 'плод од фоја'. Во иста форма и со исто значење лексемава е регистрирана во говорот на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

барз'ица 'брзак, вид пченка'. Сп.: *брзак* 'бела е, со осилце на врвот за 'каѝѝрк'е = пуканици' Тетовско (Стаматовски 1959: 90), *брзак* и во Скопско, *брз'ица* во Струмичко (Киш, 1996: 178), *ба'рз'ица* во Кукушко (Алексово).

ѝалѝ'уишка 'плод од глог'. Со истото значење а во форма *ѝ'ал-ѝуи'ка* називов е регистриран во Драмско (Плевна и Г. Броди).

димл'ус 'нане'. Сп.: *димл'ус* 'мирудија' Кукушко (Грамадна) со истото значење како *демњ'ас* во Барово (Тиквешко), *димљ'ус* во (Гевгелија), *демњ'ас* во Дојран и во Савек (Демирхисарско).

кав'ак 'топола'. Во иста форма и значење називов е забележан во говорот на с. Секавец (Серско), и во Плевна и Г. Броди: *каџ'ак* (Драмско).

коб'ак 'кочан пченка со зрна'. Односниов назив регистриран е како: *куб'ак* во Лагадинско (Зрново), *коб'ак* односно *коб'ик* во Драмско (Зрново и Г. Броди), Демирхисарско (Крушово, Рупел, Савек), Серско (Фраштани, Дервишан, Зиљахово, Колендра, Секавец), Кукушко (Мутулово), Дојранско (Патарос).

кам'иш 'трска'. За оваа лексема нашите информатори познаваа два назива, *кам'иш* и *сас*. Првиот се среќава во Серско (Секавец), а вториот назив не е забележан во нашите говори, освен во Драмско (Плевна и Г. Броди: *сас* – *с'иза*) и во Сухо и Висока како *саз* 'вид трска' (Малецки 1936: 100).

кукум'арка 'кочан од пченка без зрна'. Сп.: *кукум'арка* во Серско (Фраштани и Зилјахово), *кукум'ара* во Солунско (Висока).

коној'ал 'коноп'. Во форма *кон'ой'ал* лексемава се среќава во Драмско (Плевна и Г. Броди). Во северните говори се регистрирани зборообразувачките дијалектизми од типот: *кон'ой'је* во Кривопаланечко и во Кочанско (Припечани), *кон'ойл'е* (Кривопаланечко, Кумановско, Св. Николско), *кон'ойле* (Думановце – Кумановско, Кнежје – Св. Николско), *кон'ойље* (Кумановско) и во (Павлешинци – Св. Николско), *коној'ље* со епентетско *л* во Љубанци – Скопско (М. Киш, 1996, 1996).

куку'уда 'коската од плод, семка'. Во другите наши говори овој назив не го сретнавме. Се среќава називот *ко'окал* со истото значење во Калапот (Серско), Плевна и Г. Броди (Драмско), Негован (Лагадинско), Мутулово (Кукушко), Патарос (Дојранско), Сухо и Висока (Солунско).

мајир'уна 'вид круша што раѓа големи и слатки круши'. Во Кукушкиот говор (Грамадна) е регистриран називот *мајир'уна* 'вид круша' (Пеев 1988: 77).

м'ел 'лековито растение за реума'.

миш'е 'даб'. Во истава форма лексемава е забележана во Савек (Демирхисарско), Калапот и Секавец (Серско), и во форма *меше* во Просечен – Драмско (Билтен 1974: 20).

мир'анза 'портокал'. Овој грцизам во иста форма и значење е забележан во Драмско (Плевна и Г. Броди), а во Демирхисарско – Долни Порој е забележан како *ниранзи* (Билтен 1974: 11).

врѣи'ило 'вител во река'. Во следниве фонетски разновидно-сти лексемава е забележана во Струмичко (Муртино: *врѣи'лоѡ*, Ново Село: *врѣи'ой*, Стинек: *врѣи'лой*, Робово: *врѣи'ик*), Пробиштипско (Лесново и Дреново: *врѣи'лок*), Беровско (Двориште: *врѣи'ой*), Санданско (Раздол: *врѣи'улѣи*), Лагадинско (Негован: *врѣи'ешка*), во Кукушко (Мутулово: *врѣи'ок*, Крецово: *врѣи'еш*), Воденско (Луковец: *врѣи'еш*), Мегленско (Струпино: *врѣи'ил'и-ишѣ*), Костурско (Коломлади: *врѣи'ол'ом*), Мала Преспа (Пустец: во фраз. 'са в'јрти водата').

ѡл' 'езеро'. Односниов назив со истото значење се среќава во Дебарско (Горенци, Клење) и Серско (Секавец) како *ѡл*; Дојранско (Фурка и Дојран), Демирхисарско (Савек), Лагадинско (Негован), Кукушко (Мутулово, Градобор, Амбар Ќој), Дојранско (Патарос), Еницевардарско (Гуменце), Мегленско (Црнишево), Костурско (Езерец, Слимница): *ѡл'*; Солунско (Сухо и Висока), Корчанско (Бобошчица): *ѡл*; Костурско (Хрупишта): *ѡл'*.

кајн'ик 'извор'. Сп.: со истото значење, *кајн'ик*: Кукушко (Мутулово, Крецово, Градобор), Дојранско (Патарос, Дојран); *кајник*: Дојранско (Николич), Радовишко (Подареш, Радовиш); *кајнак*: Кајларско (Тремно), Кукушко (Алексово), *кајн'ик*: Серско (Секавец), Драмско (Плевна и Г. Броди).

клаидник 'бунар'.

клаи 'бран'. Сп.: со исто значење *склаи'ови* во Кумановско (Ранковци, Псача), *склаи'ове*: Кочанско (Лезово, Соколарци), *склаи*: Кратовско (Долни Стубол), Кумановско (Шопско Рударе, Жегњане, Четирце), Пробиштипско (Злетово), *склаи'ај* во Тиквешко (Конопишта), *слаи*: Битолско (Ди(х)ово), Скопско (Нерези, Катланово), Велешко (Башино Село, Карабуниште), Прилепско (Никодин), Тиквешко (Марена), *склаи'еј*: Мегленско (Саботско, Црнишево, Струпино), *слаи'еј*: Битолско (Скочивир, Паралово, Путурус), *слаи'еј*: Леринско (Пјателе), Воденско (Луковец, Чеган); *лјар* во Костурско (Слимница); *илаи* во Битолско (Драгош), Леринско (Попадија), Долна Преспа (Лјак), Костурско (Слимница), *ил'и'еј* во Битолско (Живојно), Велешко (Црквино), Леринско (Попјалжани, Долно Котари), Костурско (Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Добролишта, Езерец), Леринско (Ошчима); *клаи*: Демирхисарско (Савек).

йѣрс 'ситна земја'. Називов со исто значење е забележан во Серско (Секавец), Драмско (Плевна и Г. Броди). Во форма *йрѣс* како 'вид земја со жолта или црвена боја' називов е регистриран и во Кукушко (Мутулово).

џерѣнѣиѣна 'место меѓу две големи карпи, оттука може да се помине'.

Метеорологија:

кайуѣиѣнка 'вода добиена од стреите кога врне дожд'. Со исто значење називов во формата *кайуѣиѣна* е забележан во Драмско (Плевна и Г. Броди).

лѣча 'зрак'.

м'урка 'времето пред зори'. Истиов назив е регистриран во Серско (Секавец), Грбасел со значење 'времето пред да зазори', а во Алексово 'времето кога се стемнува' (Кукушко).

мракн'ало 'времето кога почнува да се стемнува'.

оџр'ео слѣнѣ 'исток'.

џ'одо слѣнѣ 'запад'.

скреш 'сињак'. Називов е регистриран во Кукушко (Грамадна), Струмичко (Ново Село, Габрово, Стинек Вељуса), Радовишко (Нивичино, Подареш, Дукатино, Радовиш), Штип, Делчевско (Тработевиште), Петричко (Крналово: *скриж'овина*), Санданско (Раздол), Гоцеделчевско (Стожа, Осиково, Грмен, Делчево, Жижево, Годешево), Петричко (Пирин: *скреч*), Демирхисарско (Крушово и Савек: *скреч*), Серско (Колендра, Просеник, Секавец), Драмско (Плевна и Г. Броди), Дојранско (Патарос).

ч'уч'ур 'мразулец'. Во форма *ч'уч'ур* односена лексемава со исто значење се среќава во Драмско (Плевна и Г. Броди), додека во Серско (Секавец) е забележано значењето 'чеп'.

Општествено политички живот, обичаи и друго:

дидѣко // *к'анзио* 'вампиr'. Првиов назив според информаторите е постар. Овој назив се среќава во Драмско (Плевна и Г. Броди), а вториот назив не е забележан во другите говори.

ерфен'е 'веселба, гозба'. Сп.: со истото значење, а во форма *ерфен'е* називов е регистриран во Плевна и Г. Броди (Драмско).

кайр'ан 'пекол'. Називов се среќава и во другите македонски говори. Сп.: *кайран* во Кривопаланечко (Жидилово), во Кумановско (Клечовце), Долна Преспа (Нивица), *кайр'ан* во Св. Николско (Немањици), Радовиш, Штипско, Кочанско, Делчевско

(Саса, Киселица), *каѿр'ан* во Дојранско (Николич) и во Серско (Секавец), како *каѿр'ан'* во Демирхисарско (Савек) и Лагадинско (Негован), *каѿр'ан* во Кукушко (Мутулово, Крецово), Дојранско (Патарос) и Кајларско (Тремно).

ка'ур 'сандак за умрен'.

ламбада 'големата свеќа што се гори за свадба, крштивка и умирачка'. Односниов назив со исто значење е забележан во говорот на с. Плевна и Г. Броди (Драмско).

маѿирин 'преселник'. Називот *маж'ирин* со исто значење е регистриран во Драмско, а како *маѿир* во Кукушко (Неманци).

м'аламф 'злато' // *м'аламф'ува* 'позлатува'. Називот *м'аламф* 'злато' се среќава во Драмско (Плевна и Г. Броди).

ѿаѿар'уда 'обред кога се моли да заврне дожд'. Истиот назив во иста форма и со исто значење е регистриран во Драмско (Плевна и Г. Броди).

р'анџел 'ангел'.

скур'аф 'бербер' // *скурв'иса* 'бричи'. Односниов назив е регистриран во Драмско (Плевна и Г. Броди). Глаголот е регистриран во форма *скурв'иса*.

ѿанд'ан 'свеќник'. Во нашите говори лексемава има широк ареал и се среќава во фонетски разновидности. Сп.: како *ѿанд'ан* во Кривопаланечко (Жидилово, Кркља, Габър), во Кумановско (Ранковци, Псача, Страцин, Шопско Рударе, Клечовце, Романовце), во Кратовско (Кнежево, Кратово), во Струмичко (Костурино, Габрово, Смоларе), во Радовишко (Никоман, Судик), во Штип, во Кочанско (Соколарци, Припечани), во Пробиштипско (Злетово, Лесново), во Солунско (Сухо и Висока), во Костурско (Горенци), во Корчанско (Дреновени: {aⁿdan}), потоа како *и'андан* во Св. Николско (Кнежје, Преод), во Скопско (Белимбегово, Кучково, Нерези, Ракотинци, Драчево), во Тетовско (Лешок, Брезно, Челопек), во Гостиварско (Волковија, Пожаране, Печково), во Дебарско (Жерноница, Ростуше), во Охридско (Трпејца, Љубаништа, Речица), во Струга, во Ресенско (Царев Двор и во Ресен), во Битолско (Гавато, Смилево, Драгош, Буково), како *и'андал* во Скопско (Црешево, Лугунци, Катланово со забел. 'за големи свеќи') и во Прилепско (Никодин), како *и'андар* називов се среќава во Скопско (Дивле) и во Тетовско (Вратница), како *ѿанд'ан* во Гевгелиско (Миравци,

Стојаково) и во Серско (Секавец) и како *ийнд'ан* во Кукушко (Грамадна).

Делови на кола и превоз:

афѿѿк'ин 'автомобил'. Сп.: *афѿѿук'ин*: Лагадинско (Негован), *афѿѿок'ино*: Мегленско (Црнешево), Леринско (Попалжани, Долно Котари: *ефѿѿок'ино*), Костурско, Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Езерец), како *афрук'ина* односно *афѿѿук'ина* во Воденско (Луковец, Тресино, Чеган), *афѿѿук'ина*: Кајларско (Ранци, Липинци), *афѿѿок'ина*: Кајларско (Тремно) и во Костурско (Горенци), *афѿѿок'инѿо*: Леринско (Зеленич), како *'афѿѿокин* во Мала Преспа (Гломбочани) односно како *авѿѿок'ино* во Костурско (Слимница).

кул'илѿ 'точак'. Односниов назив е регистриран како *кулел'о* во Демирхисарско (Савек) и Серско (Фраштани) а како *кулил'о* во Серско (Секавец) со гореспомнатото значење.

к'аруца 'чеза'. Сп.: со исто значење, а во форма *к'ароца* називов е регистриран во Стеблево (Дебарско).

коѿ'ан 'весло'. Називов се среќава во форма *к'оѿајн*: Црнишево) односно како *к'оѿѿн*: Тресино (Мегленско).

раѿ'оѿѿка 'прошетка'.

руѿл'ан 'авион'. Односниов назив со исто значење е регистриран во повеќе фонетски разновидности. Сп.: *раѿл'ан* во Кочанско (Лезово), *руѿл'ан* во Демирхисарско (Савек), *аруѿл'ан*: Дојранско (Патарос), *аѿруѿл'ан*: Воденско (Тресино), *аруѿл'ан*: Кукушко (Крецово), *аѿруѿл'ана/аѿруѿлан/а'ируѿл'ан* во Кајларско (Ранци, Липинци, Емборе).

ѿѿрен // *м'акина* 'воз'. Сп.: *ѿѿрен(о)* се среќава во Мегленско (Саботско, Црнишево, Струпино), Воденско (Луковец), Леринско (Попадија, Зеленич, Буф), Кајларско (Ранци, Тремно, Липинци, Емборе), Костурско (Горенци, Тиолишта, Хрупишта, Марковени, Добролишта, Вѿмбел), Долна Преспа (Нивица), Мала Преспа (Пустец, Гломбочани), Костурско (Слимница). Вториот назив со значење 'локомотива' е регистриран во Дојран, во Радовиш како *м'акина*, и Ениѿевардарско (Гуменѿе како *м'акина*).

АРХАИЗМИ

Периферниот карактер на говорите во Егејскиот дел на Македонија, вклучувајќи го овде и говорот на селото Чифлидик – Демирхисарско, условува овие говори да изобилуваат со голем број архаизми. Фактот дека тие полека но сигурно исчезнуваат заедно со исчезнувањето на постарата генерација говорители, претставуваше доволен поттик еден дел од нашата работа да го посветиме токму на овој дел лексички дијалектизми.

Како предмет на разгледување се земени триесетина поинтересни словенски лексеми, од чифлицичкиот говор. Овие лексеми што со својата архаичност го привлекуваат и нашето внимание, се среќаваат во одделни трудови на наши дијалектолози.

К. Пеев (1970: 123) истакнува: „Особено се интересни оние стари словенски зборови што ги среќаваме во пооделни јазични подрачја изумрени во другите дијалекти, односно отсутни во литературниот јазик. Некои од нив, не се среќаваат ни во соседните словенски јазици, а ги наоѓаме во далечните источнословенски, односно западнословенски јазици“. Овој факт укажува на архаичноста на овие дијалектизми, како и на длабоките врски меѓу словенските јазици. На дијахрониски план ваквите дијалектизми презентираат еден еден постар лексички слој и во нив можат да се откријат јазични фосили дури од прасловенскиот период (Пеев 1988: 10).

бук 'бука'. Во РМЈ е забележана лексемата *бука* со значењата: 1. бот. 'бука (*Fagus silvatica*)', 2. 'жлеб', 3. (фиг.) 'будала', 4. 'бука, шум, галама'. Во стсл. јазик ја среќаваме формата *боукъ*, а во другите словенски јазици, сп.: буг. *бук* 'широколисно дрво, *Fagus silvatica*, чии плодови се јадат', со истото значење и во срп. и хрв. *biik*, словен. *biikva*, рус. и укр. *buk*, пол. и чеш. *buk*, луж. *buk*. Со значењето 'бука' односена лексема е забележана во говорите на селата Плевна и Горно Броди – Драмско.

бл'уди (гл.) 'скита', сп. во стсл. блюди. Со истото значење 'скита, лута' глаголот е регистриран и во РМЈ, како и во говорите на с. Плевна и Горно Броди – Драмско. Во буг. јазик е забележана формата *блуд* 'разврат', во срп. и хрв. со истото значење *блуд*, а во словен. *blôd*, рус. *блуд*, пол. *bląd*, чеш. *blud*, глуж. и длуж. *blud* со значење 'заблуда, грешка'.

бр'адва 'секира за цепење дрва'. Зборов со истото значење е забележан во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско. Во буг. јазик е регистриран зборот *брадва* со значење 'сечило за сечење дрва, секира'. Со истото значење овој збор се сретнува и во другите словенски јазици, сп.: срп. и хрв. *брѣдва*, во словен. *brâdva*, во рус. *брадва*, ром. *bârda* 'секира', пол. *bardysz* и чеш. и слов. *brady* – сите водат потекло од прсл. **bardo*, односно стсл. бради 'секира, топор'.

в'арка (ца) (гл.) 'се брза, брза некаде', сп.: стсл. барити 'испреварува'. Во буг. јазик се сретнува формата *варя* се 'идам порано, престасувам', во срп. и хрв. *варкаѝи се* 'се брза, бега од нешто, некого', во рус. и укр. *вариѝѣ* 'престигнува, надминува', во чеш. јазик се сретнува дијал. форма *vařítí* и литер. *varýtí* 'гони'. Со истото значење се јавува и во полскиот јазик *wygaliać*. Во РМЈ е забележана формата *варка* како дијал., со значење 'брза, ита'. Со истото значење овој глагол се јавува во Дојранскиот и во Кукушкиот говор, во говорот на с. Секавец (Серско) и во говорите на с. Плевна и Г. Броди (Дамско).

в'онка 'надвор'. Кај помладата генерација ја забележавме и лексемата *н'адвор*. Зборов со односново значење е нашироко познат во словенските јазици. Во стсл. среќаваме *vъnz*, *vonъ*, во буг. *вън*, *вънка*, срп. и хрв. *вѣн*, *вѣни*, *вѣнка*, словен. *vép*, рус. *вонѣ*, *вне* (дијал. *вонки*, укр. *вонка*, стпол. *wen*/пол. *wpi*, глуж. *won*, длуж. *wen*). Во формата *в'онка* и со значењето 'надвор' лексемава е забележана во Струмичко, Дојранско и Кукушко.

џвос 'помала шајка', сп. во стсл. гвождь. Зборов со истото значење го среќаваме во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско, и во другите словенски јазици. Сп.: буг. *џвозд*, срп. и хрв. *џвозд*, рус. *џвоздѣ*, укр. *џвѣздох*, чеш. *hvozďej*, слов. *hvozď*, пол. *gwóźdź*, глуж. *hózdź* и длуж. *gózdź*.

џран 'гранка од дрво', во стсл. грањь. Наспоредно, со истото значење ја забележавме и лексемата *д'алка*. Во истата форма и со

истото значење лексемава е забележана и во говорите на с. Плевна и Г. Броди (Драмско). Во буг. јазик (дијал.) е забележана лексемата *ḡrankà*, *ḡryan̋ka* со значењето 'прачка'. Во другите словенски јазици оваа лексема се среќава со значењето 'гранка': срп. и хрв. *ḡrána*, словен. *grāna*, рус. *ḡran*//ъ, укр. *hránok*, пол. *gołaz*, чеш. (дијал.) *hraň*, ром. *creángă*, аром. *crangă*, *grangă*.

ḡura 'стапка, трага од човек или од животно'. Со истово значење зборов се сретнува и во буг. јазик *дуря*. Во срп. и хрв. зборот *дуря* го среќаваме со две значења 'дупка, цепнатина' и 'трага', во чеш. *díra* 'дупка', а со истото значење се среќава и во пол. *dziura*, и во рус. *дурá*. Со значењето 'стапка' односена лексема е забележана во Струмичко и Дојранско, и во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

жир 'плодот од зимзелен даб, најчесто служи како храна за свињите'. Оваа лексема со односново значење е нашироко позната во југоисточните говори, додека во подалечните словенски јазици се јавува со значење слично на стсл. *жиръ* 'пасиште, храна', од прсл. **žirz*. Сп. во: буг. *жир* 1. 'желад' и дијал. 'лој', 2. 'богато пасиште за свињи во гора, каде што има желеди', срп. и хрв. *жир* 'желад', словен. *žir* 'желад, храна', чеш. *žir*, слов. *žir* 'храна за добиток', со истово значење се среќава и во пол. *żyr*.

'иска (гл.) 'сака, посакува (најчесто) некое јадење'. Во РМЈ зборов е даден како дијал. со значење 'сака'. Со значење 'сака, посакува, се труди да добие воопшто било што', овој збор е нашироко познат во словенските јазици: срп. и хрв. *иска̑и̑и*, словен. *iskati*, буг. *искам*, рус. *иска̑и̑ъ*, чеш. *jiskati* (*jíst*-јаде'), пол. *iskać* (*iszczeć* – 'бара се'), сп. во стсл. *искати*, *искъ*. Со значењето 'сака' односниов глагол е забележан и во Струмичко.

к'лика (гл.) 'вика, пушта силен глас'. Мислењето дека станува збор за сесловенски односно прасловенски ономотопејски глагол 'вика' сп. **klikati*, забележано во стсл. јазик *кликнѣти* (Скок 1971: 99), наоѓа своја поткрепа нашироко во словенските јазици, сп.: буг. *клика*, срп. и хрв. *кликну̑и̑и* (денес зачувано само во народните песни), словен. *kliknuti*, рус. *кликну̑и̑ъ*, укр. *клика̑и̑и*, стчеш. *klićeti* (чеш. *křik* 'вик'), пол. *krzyk* 'вик'/'*krzyczeć* 'зборува гласно', во ром. јазик *clîc* 'радосен вик'. Во РМЈ е забележан глаголот *клика* (за орел и некои други птици) со значење 'издава

глас'. Односниов глагол е забележан во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

к'омка 'виното за причест' // *к'омка (са)* 'се причестува'. Старословенскиот облик е *комка/комкати*, земен како црковнословенизам од латинското *communicare* со значење 'се причестува'. Во буг. јазик е забележана лексемата *комка/к'омкам (се)* со значење 'се причестувам'. Со истото значење односнава лексема се среќава и во срп. и хрв. јазик *комкајџи*, само во ракописи од XIII век пишани со црковен јазик. Во ром. јазик се среќава формата *siminecă* 'се причестувам', ароманската форма гласи *siminic*, а во алб. јазик се среќава лексемата *kungim/kungohem* со значење 'комка, се комкам'.

к'оџка 'мачка'. Во случајов станува збор за сесловенска лексема **katъ* заемка од каснолатинскиот *cattus* – 'Felis domestica'. Во стсл. јазик е засведочена лексемата *котъка* 'мачка'. Со односново значење оваа лексема се јавува и во другите словенски јазици. Сп.: буг. *коџи*, срп. и хрв. *коџи* (од XVI в.), рус. *коџъ*, укр. *kit*, чеш. и слов. дијал. *kot*, пол. *kot/kotek*. Во ром. јазик се сретнува лексемата *cotos*, а во алб. *kotel/kotelë*. Во говорите на селата Плевна и Г. Броди – Драмско е забележана формата *к'оџка* со значењето 'мачка'.

козел 'јарец', сп. стсл. *козълъ*. Со истово значење зборов е забележан и во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско. Во РМЈ овој збор отсуствува, а во повеќето словенски јазици зборот се јавува со значење исто како во нашиот говор. Сп.: буг. *козел* 'машка коза', срп. и хрв. *козао* 'млад јарец', словен. *kozel*, рус. и укр. *козел*, чеш. и слов. *kozel* 'прч', пол. *koziel/koziol*, глуж. *kozoł* и длуж. *kozoł*.

лен 'мрзлив': во изразот '*лен ме е*' 'ме мрзи', сп. стсл. *лѣанъ*, (**lěňъ*). Оваа лексема има широка употреба во јужните говори. Во РМЈ односнава лексема не е забележана, меѓутоа со значење 'мрзлив' ја среќаваме во соседните и подалечните словенски јазици. Сп.: во буг. *лен*, во срп. и хрв. *лијен*, во словен. *len*, во рус. *лень*, укр. *лїнь*, чеш. *lěný*, пол. *leń*, глуж. *lěni*, ром. *lenez*.

окн'о/укн'о 'прозорец', во стсл. *оѣно*. Сп.: во другите словенски јазици: буг. *окно*, рус. *окно*, укр. *вікно*, пол. *okno*, глуж. *wokno*,

длуж. *hokno*. Во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско е забележана лексемата *окно* со значење 'прозорец'.

ѿора 'исто годиште, врст': *ѿ'аа е ѿ'ора Димчева*. Во стсл. јазик е засведочен зборот *пора* со значење 'сила'. Зборов со вакво или со слично значење е присутен и во другите словенски јазици. Сп.: буг. *ѿора* 'возраст', рус. и укр. *ѿора* 'време, сила, возраст, година', чеш. *por* 'време' и во пол. *pora* 'време'. Овој збор со значење 'врст' е регистриран во Струмичкиот, Дојранскиот и во Кукушкиот говор.

ѿеи 'селска фурна за печење леб', сп. стсл. *пешть*. Во РМЈ зборот е даден како дијал., но со поинакво значење, сп.: *ѿеи* 'оддалеку идел пеш'. Во другите словенски јазици овој збор го среќаваме со значење 'печка – собна, железна, сидана, мала голема во која нешто се пече', сп: буг. *ѿеи*, срп. и хрв. *ѿећ*, словен. *pêč* рус. *ѿечь*, чеш. *pec*, пол. *piec*, глуж. *pjes* и длуж. *pjas*. Со значење 'фурна' зборов е регистриран во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

рив'е 'плаче многу гласно, силно': *'ѿѿва д'еѿѿе н'оѿу рив'е*. Во повеќето словенски јазици овој глагол се јавува со значењето 'гласно плаче': буг. *рева*, срп. и хрв. *ревайѿи*, словен. *rovjem/revem*, рус. *ревейѿь*, укр. *ревиѿи*, чеш. *řvátí*, слов. *revat/revem*, пол. *rzuc* (през. *rzucę*). Во формата *р'еви* и со истото значење глаголов е забележан во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

с'ѿк 'чвор, глужд на дрво', сп.: во стсл. *сѿкъ* (**sokъ*). Односниов збор е забележан во јужните говори кон Солунско. Од истиов корен го забележавме и зборот *с'ѿчки* со значење 'суви прачки'. Со значење слично или исто како нашево, овој збор го среќаваме и во другите словенски јазици. Сп.: буг. *сѿк*, словен. *sôk*, рус. *сук* 'чвор во дрво или даска', чеш. и слов. *suk*, пол. *sęk* 'глужд на дрво', глуж. и длуж. *suk*.

с'оѿ 'чаталесто дрво што служи за потпирање'. Во РМЈ лексемава е регистрирана како дијал. со значење 'скала'. Во другите словенски јазици среќаваме: во срп. и хрв. јазик *соха* значи 'стап што служи за потпирање, сличен на вила', и со постаро значење 'плуг односно заострен колец што ја ора земјата', во рус. *соха* се јавува со значење 'примитивно рало и дрвена вила', во чеш. *socha* освен што значи 'статуа' значи и 'држач на вила', во пол. *socha*

’црталото на плугот‘, глуж. и длуж. *socha* со значење ’кол со раздел‘. Со односново значење зборов има широка употреба во југоисточните говори.

ск’јрна ’нечистотија‘ и придавката *ск’јрнаџ* ’нечист неизмиен‘, сп. стсл. *скврѣнавъ* ’грешен во душа‘. Во срп. и хрв. јазик *скврнав* освен ’валкан‘ значи и ’грешен во душата‘, во буг. *скверен* значи ’гнасен, подол, расипан‘, во словен. *skvrna/skrûhâ* ’нечистотија‘, чеш. *skvrna* ’дамка‘. Оваа лексема во формата *ск’јрна* со истото значење е забележана и во Струмичко, а придавката *ск’јрнуџ* ’нечист‘ во Кукушко.

(*х*)*ојна* ’смрека‘, сп. стсл. *хвоина*. Во РМЈ оваа лексема отсуствува. Во другите словенски јазици ја сретнуваме со следниве значења: буг. *хвойна* ’смрека‘, срп. и хрв. *хвоја*, словен. *hvôja/hôja* ’елка‘, рус. *хвоя* ’игла од елка‘, укр. *хво/я* ’иглички од бор‘, чеш. *chvoj/chvûje*, пол. *choja* ’бор‘/*choina* ’елка‘. Во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско се сретнува лексемата *х’ојна* ’смрека‘.

(*х*)*ум’оѝ* ’јарем‘. Во стсл. јазик е засведочен зборот *хомѣтъ* (<**homontъ*). Во повеќето словенски јазици овој збор се јавува со значењето јарем. Сп.: буг. *хомоѝ*, срп. и хрв. *хомуѝ*, словен. *homôt*, рус. *хомуѝтъ*, чеш. *chomout*, пол. *chomat*, глуж. *khomot*, длуж. *chomot*. Во РМЈ овој збор не е регистриран. Односнава лексема се среќава и во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

цар’ул’, *цар’уле* ’опинок, опинци‘. Со истово значење односниов збор се јавува и во другите словенски јазици. Во буг. *чреве*, срп. и хрв. *цревља*, словен. *črêvelj*, рус. и укр. *черевик*, чеш. *střevíc*, пол. *trzewnik*, глуж. *črij*, длуж. *crěw/crej* – сите водат потекло од стсл. *чръвнѣ* (<**červn*). Овој збор со истото значење е регистриран и во Кумановско, во говорот на с. Секавец – Серско, и во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

ч’аѝл’а ’штрк‘, сп. стсл. *чаплѧ*. Оваа лексема се јавува речиси во сите словенски јазици со истото значење како и во РМЈ *чаѝја* ’Ardea – преселна блатна птица, бела или сива слична на штрк‘, сп.: буг. *чаѝля*, срп. и хрв. *чаѝља*, словен. *čaplja*, рус. *цаѝля* (дијал. *чаѝля*), укр. *чаѝля*, чеш. *čap*, пол. *czapla*, глуж. *čapla*, длуж. *capla*. Со значењето *иѝѝрк* оваа лексема е регистрирана во говорот на с. Секавец – Серско, како и во говорите на с. Плевна и Г. Броди – Драмско.

Од горе кажаново можеме да заклучиме дека споредувањето на лексичките слоеви меѓу дијалектите, како и нивната споредба со лексичките системи со соседните (словенски и несловенски) јазици, укажува на фактот дека лексичкиот состав како најподвижен дел во јазичниот систем не треба да се потценува како елемент за воспоставување врски на даден говор со другите дијалекти на еден јазик, или со дијалектите на други слични јазици, особено ако тие се наоѓаат во непосредно соседство (Видоески 1962: 247).

ТУЃИ ЗБОРОВИ

Меѓусебното влијание на балканските јазици се огледа во наспоредните особености што се јавуваат во граматиката, но немалубројни се и заедничките особености на полето на лексиката. Имено, секој јазик во помала или поголема мера бил упатен да врши лексички заемања од другите јазици и тоа главно за означување предмети и поими што дотогаш не биле во употреба во дадената јазична средина (се работи за т.н. нужни заемки), а понекогаш заема и такви зборови за кои постојат адекватни термини од домашно потекло (се работи за т.н. ненужни заемки) (Настева 1962/63: 109).

Туѓото јазично влијание не се огледа само во заемките (лексички и граматички), туку и во калките. Станува збор за друг вид заемки, кога за разлика од заемките кадешто има тотално заемање на туѓиот збор (со неговата надворешна и внатрешна страна), кај калкирањето на туѓ збор или израз се заема само внатрешната страна на туѓиот збор, односно значењето кое се преведува на дадениот јазик (Настева 1962/63: 110).

Заедничките елементи во лексиката на балканските јазици, не може да се исцрпат само со директното заемање од еден јазик во друг, па затоа, често пати точното определување на јазикот кој послужил како непосреден извор за позајмување е невозможно. Меѓутоа, факт е дека „грчкиот и турскиот, како јазици со посебен престиж, биле изворот од кој се ширеле ред зборови во сите балкански јазици, па и во македонскиот“ (Конески 1982: 213).

Извесен дел од туѓиот лексички фонд веќе претставивме во тематскиот дел. Овде ќе дадеме еден поширок осврт, на турцизмите и грцизмите што ги забележавме во говорот на селото Чифлицик – Демирхисарско.

ТУРЦИЗМИ

Веќе кажавме дека македонскиот јазик, како и другите балкански јазици, претрпеле силно влијание од турскиот јазик. Силното влијание се должи на тоа што турскиот јазик збогатен со голем број елементи од арапско и персиско потекло, подоцна и со голем број заемки од грчкиот, италијанскиот и францускиот јазик, во однос на македонскиот и другите балкански јазици бил официјален јазик и пред сè јазик со голем престиж. „Секојдневниот контакт во тек на неколку века предизвикал продолжително влијание на турскиот врз македонскиот јазик, што е особено изразено во македонската лексика“ (Настева 1962/63: 116). На ова укажува и фактот што во нашиот јазик се набројуваат околу 3 000 турцизми, при што еден дел од нив излегле од употреба, или се чувствуваат како архаизми (Конески 1982: 218).

Во говорот на односно село, со неговото име Чифлиџик Чифлиџик (диј. Чифлиџ'ик // Чуфлиџ'ик) доаѓаме во судир со ојконим од турско потекло: перс.-тур. *çifluk*, *çiftluk*, *çitluk* (*çivlak*) 'вид феудален посед што господарот го обработува сам или со чифчии'. Во РМЈ зборов го сретнавме со истото значење. Од кажувањата на нашите информатори дознавме малку повеќе за историјата на формирањето на ова село. Имено по преданието, селото било формирано во турскиот период (точно не знаеа кога) од Акил Беј, којшто ги земал најплодните ниви во подрачјето околу реката Струма. Од другите села најмил млади, силни луѓе чифчии (перс.-тур. *çifçija*, *çivçija*, *çirçija* 'кмет, селанец без земја којшто работи на чифлик' односно < тур. *çiftçi* (*çift-çi*) 'човек што обработува земја' < *çift* 'пар волови за орање' + тур. суф. *-çi*) кои што со своите семејства се преселиле на неговиот имот, чифлик, каде што живееле и работеле. По одењето на бегот селаните со своите семејства останале на чифлигот, селото го нарекле Чифлиџик (дијал. Чифлиџ'ик // Чуфлиџ'ик), а тие самите се нарекле чифлигари (дијал. чифлиг'аре).

Селото било поделено со една широка улица на *џорниџ крај* и *д'олниџ крај* односно: *џорниџ м'аџло* и *д'олниџ м'аџло* „според тур.

yokariki mahalle (нар.: yokari 'горе, високо', yokariki 'горното', mahalle 'маало') и aṣadaki mahalle (нар.: aṣaḡi 'долу')...“ (Настева, 1962/63: 153). Овде не станува збор за лексички заемки, туку за позајмување на изрази во кои се калкира внатрешното значење на изразот, при што се задржува и по некој турски збор што инаку се јавува како заемка, поточно станува збор за парцијални калки (Настева 1962/63: 151). Меѓу другите во оваа група би ги споменале: *џаџри џаџлиџан* – според тур. kara patlican (kara 'црн' и patlican 'патлиџан'); *резил ма најр'ави* 'ме посрамоти' според тур. rezil etmek; *'измеџи к'е џи ч'инам к'е џе џл'едам* 'ќе ти помагам' според тур. hizmet etmek; *џ'олк'о му с'ече ак'а'л'о* 'толку сфаќа' според тур. aklı kesmek; *си ч'ини с'е'ир* 'се забавува, интересно му е' според тур. seyretmek; *ал'ал му ч'ини* 'прости му' според тур. alal etmek (alal 'просто /да е/').

Од оскудниот материјал во областа на топонимијата ги забележавме следниве топоними со турско потекло (целосно или делумно како дел во двокомпонентни називи): *Ад'аџи* 'нива на која се садело пченка или грав, се наоѓала од другата страна на реката Струма и скоро секогаш била поплавувана поради излевањето на реката', *Ал'и Буџи'уш* 'мало брдо, на празник се качувале таму на излет', *Кури'аџи* 'голема нива со шума од која сите од селото сечеле дрва за огрев', *Орм'ин* 'ловиште', *џа'ир'о* 'порано било пасиште, а потоа ја изорале и ја претвориле во плодна нива', *џир'џо* 'нива што најчесто ја саделе со памук', *џон'и* 'чука'.

Од нашите материјали, и од она што го изложивме за говорот на селото, можеме да заклучиме дека турските лексички заемки ги среќаваме во сите сфери на животот. Нивната застапеност е поголема во областа на производствената лексика, администрацијата и правниот живот, релјефот, метеорологијата, хидрографијата и разни видови природни појави, бројни се турските заемки што се во врска со куќата, домаќинството, кујната и со носијата.

Во предходниот дел ја забележавме нивната застапеност (поделеност) по семантички полиња, претставени според Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас. Поради недостаток на дијалектни речници, турцизмите во говорот на селото Чифлиџик не можеме да ги класираме како турцизми со регионална специфичност. Ќе посочиме извесен број турцизми, коишто со своето значење, акцент и форма побудија интерес кај

нас, иако мораме да кажеме дека голем број од нив се веќе забележани во разни студии и речници како за јужните говори во Егејскиот дел на Македонија, така и за другите македонски дијалекти, од наши и странски автори. Овде ги вклучуваме и зборовите од арапскиот и од персискиот јазик, примени преку турскиот:

а^да 'остров' со истото значење и во тур. ada, а^да^м 'чекор', аз^и 'советници' во тур. âza 'член на одбор, комисија, совет', а^јл^{ас} 'мрзлив, неработлив, лен', а^јман^а 'општ назив за добиток' во тур. hayvan < ар. haywan 'стока', ал^ка 'делот на ременот со кој се закопчува' тур. hâlka < ар. halqa со значење 'обрач, прстен', а^{ки}а^мка 'свезда вечерница' во тур. akşam и ahşam < перс. ahşam 'првиот мрак по заоѓањето на сонцето', а^{сил}а^ии 'род, летнина' сп. < тур. hasilât < ар. мн. hasilat, едн. hasil што значи 'произведен, добиен', а^{си}а^р 'постава' со истото значење и во тур. astar, а^ха^р 'пондила, штала' во тур. ahır < перс. ahog, ahur, ба^бал^ак 'очув' (перс.-тур.) babàluk, ба^ла^да 'свеска' преку тур. bâlduza, ба^ла^да^р 'делот на ногата од под коленото до глуждот', ба^ир 'брдо, рид' < тур. bayır, ба^иа^к 'блато' од тур. bataк, ба^ли^иа^и 'секира' во тур. balta со истото значење, ба^ка^р 'котел' сп. во тур. bâkır со значење 'бакарен сад', б^анка 'бенка' во тур. bën 1. 'младеж', 2. 'ако се прави заради разубавување', ба^иа 'одак' со истото значење и во тур. bаса, бек^ар 'млад човек од 18 години нагоре сè додека не се ожени', б^{ен}и 'преградена вода, брана' со истото значење и во тур. bent, bend < перс. bend, бич^ки(ј)а 'пила' во тур. bıçkı, б^ојун^ор^ук 'јарем' < тур. boyndruk, бур^ун 'полуостров' < тур. buğun 'нос', бур^су^к 'јазовец', з^ар^за 'чавка' со истото значење и во тур. karga, з^ебе 'трудна' < тур. gebe, з^{ол} 'езеро' во тур. göl, а^ма 'флека' < (тур.-перс.) dâgma, dâmgа 'жиг, печат, белег', а^на^к 'јунец' тур., а^ра^к 'гребен за влачење волна', д^ере 'поток' во тур. dere < перс. dere, д^ии 'дно' < со исто значење и во тур. dîr, д^{ин}г^{ил} 'оската на тркалото кај воденицата' од тур. dîngil 'осовина, оска', д^ув^ар 'сид' сп. во тур. duvar < перс. diwar, д^ра^дом^{ан} 'челникот на поста при жнеење' во ар. târguman со значење 'службен тумач, преведувач', д^уа^к 'усна' во тур. dudak со истото значење, е^рфин^е 'гозба, веселба' во тур. herç-ü-merç < ар. hârgwâ mârğ 'неред, бука, гунгула', е^рк^еч 'скопен јарец, машка коза' во тур. eğcek, eğkek со значење 'машко', з^аа^р 'загар' < тур. zağar, з^ам^{ба} 'железен предмет, внатрешниот дел му е

шуплив и служи за правење дупки и кружни работи' во тур. *zım̃ba* < перс. *sunbe* што значење 'бургија, сврдло', *захм'еи̃* 'напор' во тур. *zahmet* < ар. *zaḥmā* со значење 'труд, напор, тешкотија, замор', *ик'ем'аи̃* 'суд', *икинд'ија* 'ужина' преку тур. *ikindi* (лексички значи втора молитва од пладне, трета од сабајле), *ј'аби* 'дрвена вила, се користела за собирање и за превртување на сламата, кога се вршело на гумно' преку тур. *yaḇa* со значење 'дрвена вила', *јах'а̃р/јах'ур* 'обор, пондила' тур., *јарм'ас* 'незгоден човек' во тур. *yağamaz*, *yağamazın* 'непристоен, немирен', *јур'и̃* 'говедарник' < тур. *yurt*, *јумр'ук* 'тупаница' во тур. *yurtuk*, *кав'ак* 'јасика' во тур. *kavak* 'топола', *кабада'ли(ј)а* 'големџија, човек што гледа од високо' во тур. *kabadayı* 'оној што се прикажува како јунак', *кад'ија* 'судија, кадија' во тур. *kadi* < ар. *qadi*, *qadin*, парт. акт. од *qada* (*qdu*) 'суди', *кајмеј'л'и(ј)а* 'ценет' во тур. јазик *kaumakam* со основно значење 'застапник, заменик на везирот' < ар. *qā'im* 'оној што стои', *какар'ц'ак* 'твор' < тур. *kokârsâ*, *какар'аска* 'страчка', *кам'иш* 'трска' < тур. *kamış*, *кар'лик* 'специјален овчарски стап' во тур. *kırık*, *кар'и'ал* 'орел' со истото значење и во тур. *kartal*, *кас'нак* 'обрач на колско тркало' во тур. *kasnak* 'широк дрвен обрач; ѓергев', *каја* 'карпа' сп. во тур. *kaḡa*, *к'аја* 'газдата на овците', *кај'нак* 'бунар' во тур. *kaḡnak*, *к'а̃ч* 'задник' < тур. *kıç*, *камб'ур* 'грбав' тур. *kambur*, *кум'ес* 'кокошарник' тур. *kümes*, *к'унда* 'низок' со истото значење и во тур. *kunt* 'низок', *коч* 'овен' во тур. *koç*, *қоқорл'ок* 'плашило на нива', *к'оџабаш'и(ј)а* 'овца што оди напред' во тур. *kocabaşı* 'селски старешина', *лағ'ам* 'подземен канал' тур. *lağım*, *лаха'на* 'зелка' во тур. *lâhana* < грч. *lâchanon* 'зеленчук' + ар.-перс. прид. суф. -i, *маја* 'квас' во тур. *mâya* < перс. *mâje*, *мандил'ак* 'вид шамивче што му го пушта невестата на вереникот, и тој мора да го носи на свеченоста' во тур. *mendil* 'шамивче за нос', *mendil sallamak* 'шамивче со кое се мавта на одење, заминување', *маск'ул* 'летнина', *мај'ир'ак* 'стапот со кој се регулира кросното на разбој' во тур. *matrak* < ар. *mitraq* 'чекан, токмак', *мис'ир* 'царевка пченка' со истото значење и во тур. *misir*, *миш'е* 'даб' – *mišc*, *misk* (санскрит) 'мошус' во тур. *misk* < ар. *misk* < перс. *mišk* < санскрит 'сѐ што е во врска со нешто миризливо', *мац'урин* 'преселник' во тур. *mahlûl* < ар. *maḥlûl* како прид. 'празен, испразнет, пуст', *мунаф'ик* 'клеветник, кодош' во тур. *munafik* < ар. *munâfiq* со значење

’лицемер, сплеткар‘, *йџан‘а* ’дланка‘ преку тур. *pençe* < перс. *penğ* (< перс. *penğ* ’пет‘ + перс. суф. -е), *‘ок* – *‘окувѣ* ’гредел‘ во тур. *ök* ’стрела‘, *йџий‘ури* ’вид пантолони, горе широки, а од колената надоле тесни‘ сп. во тур. *potur* ’чакшири горе широки, од колената надоле тесни‘, *саб‘ахка* ’свезда деница‘ тур. *sabah* < ар. *sabāh* ’зора, утро и утрешна муслиманска молитва‘, *с‘аја* ’горна женска облека направена од бело платно, шифон‘ во тур. *saşa* ’вид дебела чоја‘ < италј. *saia* < лат. *saia*, *с‘ара* ’жолт‘ во тур. *sarıf* < ар. *sarrāf* ’златар‘ односно тур. *sarı* ’жолт‘, *сас* - *с‘аза* ’трска‘ тур. *saz* односно перс.-тур. *saslık* ’вид тенка трска‘ < тур. *sazlık* ’трска‘ < перс. *saz* ’трска‘ + тур. суфикс -*lık*, *с‘аий* ’домаќин човек, стопан‘ во тур. *sahib*, *sahip* < ар. *sahib*, *сам‘ам* ’плевна, слама‘ во тур. како *samanlık* < *saman* ’слама‘ + тур. суф. -*lık*, *син‘ар* ’меѓа, граница‘ во тур. *sınır* ’граница, раб‘, *сул‘ан* ’воден црв‘, *сур‘ак* ’сито‘ тур. *sürahi* < ар. *şurahiyyā* ’сад за вода со посебен облик‘, *сур‘иџ* ’брана со прачки за влачење на ораното‘, *тајџ‘а* ’фамилија‘ < тур. *tajfa*, *йџакар‘ак* ’свонец што се става на ситна стока‘ сп. во тур. *tıkrıdı* 1. ’свон, звук на монети‘, 2. ’чукање (на часовник)‘, 3. ’лесен шум‘ односно гл. *tıkrıdamak* 1. ’правење, или произведување на тивок, лесен шум, шушкање, шкрипење, трескање‘ и 2. ’свонење, правење свон (од монети)‘, *тақсид‘ар* ’државен службеник‘ во тур. *takrîr* < ар. *taqrîr* ’соопштение, изјава заклучок‘, *тақсир‘аий* ’неволја‘ во тур. *taksirat* ’несреќа‘ < ар. мн. *taqşîrât*, едн. *taqşîr*, *йџен‘и(ј)а* ’сад за мера на 10 ока жито‘, *йџей‘е* ’зарамнет врв на височинка‘ од тур. *tere*, *dere* со значење ’брдо, теме, рамнина‘, *йџий‘ус* ’тилот на секирата‘ во тур. *toruz* < ар. *dâbbuz* ’топузина, дрвен стап‘, *йџуз‘а* ’солена почва‘ < тур. *tuz* ’сол‘, *йџук‘ак* ’долниот дел на матката во бутим‘ во тур. *tökmaç* ’дебело дрво како топузина‘, *йџумр‘ук* ’тупаница‘ во тур. *tömruk*, мн. *tömruçü* ’дрвени окови за осудените‘, *йџурун‘и* ’златест‘ тур. *tugunçu* прид. дојдена преку ар. и перс. ’боја на портокал‘ односно: тур. *tugunç* – ар. *tugunğ* – перс. *tugunğ* ’вид портокал‘, *ф‘ермеңе* ’вид елек без ракави‘ < тур. *fermen* ’дел од стара носија, во вид на елек отворен што не се закопчува‘, *хај‘аий* ’покриен дел од дворот до куќата‘ тур. *hayat* < ар. мн. *hayat* едн. *hâit*, *ча‘ир* ’ливада‘, *чивир‘е* ’месо печено на ражен‘ < тур. *çevirte*, *чан‘ак* ’земјен сад како чинија, од него јаделе повеќе луѓе‘ во тур. *çanak* ’глинена чашка, чинија‘, *ч‘аийа* ’мотика‘ во тур. *çara*, *чап‘ал* ’раскрсница,

распаке‘ во тур. *çatal* ‘вилушка‘, *чимбер* ‘женска шамија‘ преку тур. *çember* < перс. *çenber* со значење ‘марама‘, *чов‘ал* ‘вреќа‘ од тур. *çuval* < перс. *ğuval* со истото значење, *чумбер* ‘украш од мониста‘ тур., *чин‘е* ‘вилица‘ < тур. *çene*, *џамдан* ‘елек‘, *џанџар‘ак* ‘звоното што се става на покрупна стока‘, *џумб‘иш* ‘веселба‘ во тур. *cümbüş*, *иџ‘ин* ‘јастреб‘ во тур. *şahin* < перс. *sahin* ‘сокол‘, *иџанд‘ан* ‘свеќник‘ во перс. *şamdan*, *иџарл‘ан* ‘зејтин‘ преку тур. *şarlağın* < перс. *şir-i rewgan* (< пер. *şir* ‘млеко‘ + *rewgan* ‘масло‘), *иџарлан‘ик* ‘сад за зејтин‘.

Г Р Ц И З М И

Контактот на македонскиот и грчкиот јазик Б. Конески (1982: 214) го објаснува велејќи: „Словенките племиња во Македонија, разбирливо, биле посебно интензивно вклучени во сферата на грчкото влијание. Во периодот на создавањето на словенската писменост (втората половина на 9 в.) ред грчки зборови биле примени во нашиот јазик. Примањето на христијанството и создавањето на писменоста дало една нова силна побуда за усвојување на грчки зборови од кругот на религиозната терминологија“. Во нашиот јазик може да се набројат околу илјада зборови од грчко потекло, кои спаѓаат во различни семантички сфери, како и во различни зборовни групи. Не е мал бројот и на позјмените службени зборови, што претставува уште еден доказ за интензитетот на грчкото влијание.

А. Ѓ. Таховски (1951) во трудот „Грчки зборови во македонскиот народен говор“ приведува околу осумстотини зборови. Еден дел од нив се примени со посредство на турскиот јазик, и тие се познати во повеќето наши дијалекти.

М. Аргировски (1998) во монографијата „Грцизмите во македонскиот јазик (со посебен акцент врз егејските говори)“ обработува околу илјада седумстотини и осумдесет лексеми што се среќаваат на подрачјето на етничка Македонија од грчко и од негрчко потекло, коишто во македонскиот јазик влегле преку грчкиот јазик.

Голем дел од грчките заемки што се опфатени во речникот на Таховски и Аргировски, ги регистриравме и во говорот на

нашево село во иста или во малку поизменета форма. Овде ќе се задржиме само на помалку познатите, на оние што имаат регионално обележје:

авлак 'јаз', *ајазмо* 'извор при манастир или црква со света вода' од сргрч. αγιασμα, *ах'ел* 'јагула' со истото значење во нгрч. х'ел, *арм'асник*, *арм'асница* 'свршеник, свршеничка' во грч. αρμόζω (</h/αrμόζο 'свршува'), *буб'ајк* 'памук' во грч. βαμβάε со истото значење, *власт'ар* 'лозинка на тиква' сп. во нгрч. βλαστάρι, *ѓрамаи'ик* 'учен човек' преку грч. γραμματικός, *дил'аф* 'маша' „изведено од придавката нгрч. δίλαφος = со две рачки“ (Таховски 1951: 15), *драѓ'аиин* 'падар, полјак' сп. во грч. δραγάτης, *з'уница* 'виножито' од грч. ζώνη + слов. суфикс -ица, *сив'ар* 'севгар' од грч. ζευγάριον, *јаѓур'иди* 'кисело, неузреано грозје' од грч. ἄγουρος, ἄωρος, *кал'ами* 'горниот дел од чорапите' во нгрч. καλάμι = со грч. κάλαμος се јавува со повеќе значења 1. 'трска', 2. 'јадица', 3. анат. 'писка', 5. 'совалка', *кали'ун(е)* 'вид дебели чорап(и)', *кал'еко* 'тетин' во грч. јаз. прид. καλός 'добар, убав, чесен', *кал'и'аица*, *калм'ана* 'кум, кума' од грч. прид. καλός 'добар' и именката μάνα 'мајка' μάνα τατάς, *калим'анка* 'бубамара', *кап'ис'ира* 'оглав, јарем' од сргрч. кап'истри преку грч. од лат.-ром. capistrum, *кари'уна* 'сад за вино', *кеп'и'оѓи* 'визба' од сргрч. κελλάρι од лат. cellarium форма примена преку турскиот јазик (Таховски 1951: 20), *килиндр'ук* 'направа со која се изделува зрното од плевата', *кок'ал* 'коска' од нгрч. κόκκαλον, *коп'азма* 'икона', *ком'аи* 'парче од нешто' сп. во грч. κομμάτι што значи 1. 'парче', 2. 'малку', *коп'ан* 'пиралка' од грч. κόπανον, κόπανος, *коф'и'ор* 'печка' со истото значење во грч. κλίβανος, *кнк'уда* 'коската од плодот, семката' со исто значење во нгрч. коукоѓди (Аргировски 1998: 229), *к'укум'арка* 'шишарка' со истото значење во грч. коукоуμάρα, *кун'ав* 'куна' сп. со истото значење во грч. коун'ели, *кур'ем* 'стомак' грч. κορμός, *лак'ан/лак'анка* 'земјена чинија за млеко' во грч. λεκάνη 1. 'леген', 2. анат. 'карлица', *ламб'иди* 'големата свеќа во црква' со истото значење и во нгрч. λάμπα, λαμπάδα, *ланѓ'иди* 'тиганица' во грч. λαλαγγήτα (Киш 1983: 87), *лех'уса* 'родилка' со истото значење во нгрч. λεχῶνα – во грч. λεχῶ, *лиѓѓди* 'сало, тук од пржено свинско месо' во нгрч. λιγδα (Аргировски 1998: 244) *лиз'ар* 'лопата' во сргрч. лисѓари, *лин* 'четвртеста каца за грозје, комине' со истото значење и во нгрч.

ληνός, *лук'анки* 'колбаси' од сргрч. λουκάνικον преку лат. *lucanicum* (Таховски 1951: 24), *м'аза* 'тесто', *маџир* 'главниот готвач на некоја прослава' од грч. μάγειρος, μαγειρεῖον 'готвач', *м'алам* 'злато' со истото значење и во грч. μάλαμα, *малам'оса* гл. 'позлатува' од нгрч. μαλαματώνω, *мандил'ак* 'вид марамче што му го пушта невестата на вереникот и тој го носи на свеченоста' во грч. μαντήλι 'шамивче за нос', *м'андалка* 'клепе со кое се затвара вратата' од грч. μάνδαλος примено преку турскиот јазик (Таховски 1951: 25), *м'андра* 'бачило, пондило' од грч. μάνδρα, *марџир* 'сведок' сп. грч. μάρτυρ, *ма'урка* 'цевката што се става на совалката при ткаењето', *м'индал* 'бадем' со истото значење сп. во нгрч. άμύδαλον односно стгрч. άμύδαλος, *мир'анза* 'портокал' во нгрч. νεραντζιά, *'одир* 'кревет', *ѱа'ида* 'направа за ловење птици' сп. во нгрч. παγίδα 1. 'јамка од јаже', 2. 'стапица за глувци', 3. фиг. 'мамка, клопка', *ѱалам'арка* 'вид ракавици' од грч. παλάμη 'дланка', *ѱанџир* 'собор, веселба' во нгрч. πανηγήρι, *ѱаѱар'иџа* 'коприва', *ѱаѱ'уци* 'чевли' преку грч. παπούτσι 'обувки', *ѱаѱ'аѱи* 'компири' во нгрч. πατάτα, *ѱаѱ'уна* 'стопало' со истото значење во грч. πατούσα, *ѱарад'ис* 'рај' сп. во грч. παράδεισος, *ѱарѱир* 'стакло на прозорец' преку грч. παράθυρον 'прозорец', *ѱаѱ'ума* 'душеме, патос' грч. πάτωμα 1. 'под', 2. 'кат', *ѱеѱ'ал'а* 'коњска плоча, потковица' преку грч. πετάλον, *ѱе'хр*, *ѱе'хра* 'свекор, свекрва' од нгрч. πεθερός, πεθερά, *ѱин'акорда* 'штица со преградени места за носење леб на фурни' во нгрч. πινακωτή, *ѱин'он* 'диња' со истото значење и во нгрч. πεπόνι, *ѱир'он* 'шајка' во нгрч. περὸνι, πηρὸνι преку стгрч. περόνι, *ѱирусѱ'и(j)а* 'сосвездие од три ѕвезди, во облик на пирустија' сп. во нгрч. πυρωστή, *ѱ'иѱи'м'ија* 'еден син на мајка, единец, или едно машко дете во повеќе девојчиња' од грч. επιθύμιος 'сакан, мил', *ѱр'оѱима* 'појадок' со истото значење и во нгрч. πρόγευμα, *ѱр'ика* 'чеиз, женска спрема' и гл. *ѱрик'осам* 'дарувам' од грч. προικίζω, *ѱруск'ефал* // *ѱруск'ела* 'перница' сп. во грч. προσκέφαλου, *ѱул'ада* // *ѱул'аѱика* 'јаричка', *ѱурл'ида* 'школка', *салисѱира* 'градник на женска кошула', *сак'ул* 'вид покривка', *сам'ар* 'скеле' од сргрч. σαμάριον, σαγμάριον, а тоа од σάγμα што значи товар (Таховски, 1951: 36), *ск'има* 'сапуница', *скил'ида* 'лук' во нгрч. σκίλιδα, *скур'аф* 'бербер', *скуло* 'школо' со истото значење се јавува и во грч. σχολή, *сѱл'ина* 'слезина' нгрч. σπλήνα односно во грч. σπλήν, *ѱираѱ'еза* од

грч. τράπεζα, *т̑рим'иро* 'тридневен пост во првата недела на велипости' сп. во нгрч. τριήμερος што значи 'тридневен', *υριῖ'уна* 'форуна, вејавица со снег', *φας'ул* 'грав' од сргрч. φασούλιον, преку лат. phaseolus од стгрч. φάσηλος (Таховски 1951: 41), *φιλ'ија* 'парче леб исечено тенко' во нгрч. φελλί 'лист', *φл'амур* 'липа' со истото значење и во грч. φύρα, *ф'олѡа* 'јадица', *фун'ија* 'инка' со истото значење се среќава и во нгрч. χουνί, *ф'урца* 'четка' во нгрч. βούρτσα, *ф'уска* 'струп, мозолче' нгрч. φοῦσκα = стгрч. φύσκα, *хр'омили* 'рачна воденица со која се пребива уров за добитокот' во нгрч. χειρόμυλος со буквално значење 'рачна воденица' (Аргировски 1998: 421), *ци̑ар'иди* 'пршки' од грч. τσιγαρίζω што значи 'пржи, запржува'.

РЕЧНИК НА ПОРЕТКИ ЗБОРОВИ

А

‘аркума ж. — голем казан:
в’анки б’ише аркум’аица, з’улема
бише уф-н’е ‘ода з’ре(ј)ахм’е и-
др’еише и’ер’ехм’е.

авл’ак м. — јаз: авл’ак’о
б’ише з’ол’ем, уи-н’е з’о ду-
банич’аица и’рав’ихм’е в’ада, и-
з’у-вад’ихм’е ф’ас’ул’о.

ад’а ж. — остров: Ад’аица
б’ише н’ива с’ас-ф’ас’ул’и чин’ичка.
Таа б’ише бл’изо до-Ср’ума.
М’ас’ио’ио б’ише в’ал’есно, к’ако
в’ише каж’уваише о’с’роф.

ад’ам м. — чекор: Си’о’јан
бише з’ул’ам чув’ак, и’ај чув’ак
и’и’о-‘им’ише ад’ам!, на-с’акаде, на
с’ак’ре м’ас’ио б’ише.

аз’и мн. — советници: и’и’ја
чув’аици биха-уф в’ас’ица.

ајан’и(ј)а, ајл’ас и’рид.
— лен, мрзлив, неработлив:
Г’ор’з’ија Ил’иоф, он-и’и-б’ише
ајан’и(ј)а, уф-и’ал Дим’ир(х)и’сар
з’у-и’уи з’р’ава(х)а.

ајв’ер м. — икри: ‘они са
ај’и’ица, о’и-и’и’ја са и’рав’и’и
м’ал’енки р’иби’чки.

ајман’а мн. — општ назив
за добиток: Б’ож’ик’ови, ун’ој-б’е
Дим’че Б’ож’ик’оф, и’и’ја-и’и’и’о-
‘имаха ајман’а, м’оре ‘о’фици, к’ози,
бив’оле, к’рави, к’он’и, бре-бре...

ак’ал м. — памет: и’и’аише
с’е-си в’икаише „бис-ак’ал бис-
з’л’ава, с’ас- ак’ал уф С”ар“.

ак’ал’и(ј)ка и’рид. — памет-
на жена: О’и’ин’и’ја-бре, ун’аа на-
Кол’е, Коло(в)ица, бо з’ да-з’у-
и’р’ос’ици, и’и’аа ми и’и-б’ише
ак’ал’и(ј)ка, ем-иду’и’ица ем-ак’ало
си-з’у-удр’ажа.

ак’ал’ија и’рид. — паметен
маж: ка’фе’и’и(ј)а, ма’и’и’и’и’и(ј)а,
жен’ска’р, и’и’јан’ица, ‘они-не-и’и
бид’ува’и м’ажи ак’ал’иш, у-них
н’ама ак’ал.

акш’амка ж. — ѕвезда ве-
черница: и’и’а ѕв’азда и’а’р’а са-
ка’з’ува, и’и’ом-с’ла’ише з’и’ода и’а’р’а
е на-неб’еи’о.

алк’а ж. — делот на реме-
нот со кој тој се закопчува, тока:
алк’а ‘имаи на и’и’во’јо ка’иш, с’ас
неа он-са-зак’уи’чува.

алч'ак *йрид.* – прост:
алч'ак, 'он-йи-е-йр'ос чув'ак.

ар'еса *несв.* – допаѓа,
бендисува: *на-м'ен(е) м'и-са-ар'еса*
Никола Балканов, зайр'ова си-џу
з'евах.

арв'ан *м.* – коњ, пастув.

аргов'ан *м.* – јоргован:
кај-рекай'а 'имаиџе-џи б'али,
розе и-морави, н'иџе мом'ийџе
к'е-си набер'ехме и-уф к'осме
сйава'хме-џи.

арм'аса (са) *св.* – сврши
(се): *ја-дн'еска, Димчр'ав'а*
м'ома са-арм'аса, са-рж'ени,
м'аи си-з'еде.

арм'асник *м.* – свршеник:
ерџено са-вика арм'асник, м'аи
ий'ор-к'е-биде.

арм'асница *ж.* – сврше-
ница: *м'омай'а, и'а е-арм'асница,*
нив'асйа ий'ор-к'е-биде.

асил'ат *м.* – род: *ой*
Адай'а, ой ий'а нива м'лоџо си
асил'ай субир'ахме, фас'ул'че,
чиничка, бубак'.

аст'ар *м.* – постава:
м'аики кусй'ум, ой-м'одерн'ийџе
бес-асй'ар не-бид'ува.

афток'ин *м.* – автомобил:
уф-Димир(х)ис'ар и-С'ар 'имаиџе
афй'орк'ини, н'акуи џраждани
йорбуџаи 'имаха си афй'орк'ине,
ий'ја йорцаде рдаи.

ах'ар *м.* – штала, пондила:
уф-ах'ар, да знаеи, и'ам си-б'аха
зй'ворени дуби'ийџе.

ах'ел' *ж.* – јагула: *ий(ј)а*
р'иби на-зм'и(ј)и на'лич'уваи,
ем-са брзи, ем-са ий'енки.

ашлад'иса *несв.* – калем:
ий'аиџе, он ий уф-и'ал Чуфли'и
најубави чур'аи ашлад'исаиџе.

аш'чи(ј)а *м.* – готвач: *на-*
свадби и на-кариш'енки, 'или
аш'чи(ј)а 'или аш'чи(ј)ка 'имахе.
Тија са-џлавни, какви руч'оци,
м'аици йрав'иха!, се-уф џул'ами
бака'ри, за-м'лоџу л'уде.

аш'чи(ј)ка *ж.* – готвачка.

Б

баз *м.* – бозел: *зил'ен е,*
сас царв'ени ий'ой'чина, ой-
них сок са-йиур'ува.

ба'ба *ж.* – вид колбас:
уйи-бишкийџе м'асо, џеерче и-сас-
м'алко ски'ида, џи с'ий'нехме йа-
уф черев'аи џи-йиуру'ахме.

бал'ка тиква *ж.* – вид
тиква: *неа уф-йеи џа-йе'е'ехме, за-*
јаде'не, бла'а-е.

бане *ж.* – бања.

б'алка *ж.* – белка од јајце:
уней'ири, уф-ај'еи'ор е-б'алкай'а.

б'анка ж. — бенка: *йр-сн'аџа, йр-лиџе нас'акаде м'оже да-џи-има, 'они-са-с'иџни кџф'ени йири'чина.*

бабал'ак м. — покровител на местото од татко, очув: *Слафка и Анас'и(ј)а, они дв'а с'есри'имаха бабал'ак, он џи-џлед'а и-ум'аџи.*

баб'ачка ж. — крупна бубачка: *на-Ср'ума, на-л'аиџиш'иум к'и р'и'идрохмџ, и'ам-се-си-имаш'е баб'ачки. Мом'иш'е сас-них-џи и'лаш'ихмџ.*

баб'ул' пејор. — лоша баба, бабиште: *Ленинаџа баба, е и'аа ми-и'и-б'аш'е баб'ул', с'е-йр Лена р'оде'иш. Јадна м'ома, за-ж'ал'ене 'она-си б'аш'е, бес-ерџен б'аш'е.*

ба'ир м. — брдо, рид.

бак'ар м. — котел: *у-них и'рав'ихмџ руч'оџи за м'лоџу д'уиш, на-свадби, кариш'тенки, умир'ачки.*

балд'ар м. — : *р'и-йр'и-к'улен'о ду-к'окало (џл'уждо), балд'ар џу-вик'ахмџ.*

балт'иџа ж. — секира: *дрва сас балт'иџа са-џ'аиџи.*

бамбар'ешка ж. — брбушка: *измеиџо р'и-оф'иџа и-коза.*

барз'иџа ж. — вид пченка, брзак: *м'лоџу с'иш'ина-она-е, б'али и'лук'анки си-иш'ч'ехмџ и-јад'ехмџ уи-н'еџ.*

баркан'иџа ж. — маште-ница: *м'ама неа-џа и'рав'иш, сас-'ода и-сас-м'лако к'есело. Сас-барк'ал'ка маи'иш'е-џа.*

барл'ок м. — стара, застојана вода: *и'аа е-с'иџ'ана 'ода, не-биш'е за-и'иш'е, д'неска н'ама барл'ок.*

бат'ак м. — блатно место, блато: *м'ас'иџо сас-м'лоџо 'ода џу-вик'ахмџ баи'ак, и'ам уи'и кал' не-са ф'леџуџа.*

барц'алка ж. — шамивче за нос: *сас-бариц'алка н'осо са-бр'иш'е, а м'ом'иш'е, 'они им'аха-си кинд'исани бариц'алки.*

бахч'а ж. — заградено место со посаден зеленчук: *и'аа бахч'аиџа, биш'е-си заи-к'аиш'иџа, и'ам-сад'ихмџ и'аи'аиш'и и ч'уиш'и, ф'ренки и и'аи'иџ'анџе (модри патлицани), к'орм'иш'и, с'ичко иш'ио-са и'уруџа уф-руч'око.*

бах'ар м. — оџак: *р'и-бах'аро кад'еиџо изл'ава, р'и-џ'оре наи-йр'кр'иво он-е.*

бел'ак ср. — белег, лузна: *он-са-и'рав'е д'аиш'е, р'и-и'аднаџо, уди'раџо, исџор'ено, ис'е'чено, с'е'чено, а-м'оже и-уро'дено да-е.*

бенга ж. — дамка.

бент ср. — брана.

бек'ар // **ер'ген** м. — : *он иш'е м'лаиш'и чув'ак р'и-р'сем'аш'е џуд'иш'и наџоре, дур не-са-р'џени и'ака џу-вик'аиш'и.*

б'ечви *мн.* – вид панталони: *широки-са зоре, кај-балдаро са-т'асни, н'ашир д'адо бечви е-носил, н'и(ј)а-не.*

б'иза *несв.* – цица.

биз'ане *глагол им.* – цицање: *маленкотио ител, јагне, јаре, бише 'они-бизаи.*

бил'ук *м.* – стадо: *н'и(ј)а вик'ахмe си бил'ук на-офци, кр'ави, едн'а 'исииа с'орииа.*

биска *ж.* – дојка кај животните: *оти н'еe си бизаи малкии дубици: ир'асеиција ир'еица, јагнеица и ителеица и жр'абеица.*

бичк'и(ј)а *ж.* – пила: *сас-бичк'и(ј)а сич'ехме д'арва уи кур'ијаица, за-грејане за-зиме, уф-кур'ијаица 'имаше н'оџо д'арва.*

бичко *ср.* – човек што сака многу да јаде, лаком: *бичко бише Аиц'нис. Он-коџа к'е-муседнеице, јади иа-јади, иукнуваха-му уишице.*

бл'уди *несв.* – луга, скита: *Сиојна, и'аа иш-биде бл'удница. Чим мажор-и-умре, и'аа ваздаден бл'удеице.*

бл'удо *ср.* – : *бл'удо е чин'и(ј)а, уи-н'еа м'аица са-саркнува.*

бл'уза *ж.* – шамија за средновежни жени: *бл'узи си нос'ихме н'и(ј)а жениице ииор-им'ахме-си д'аца.*

боб'оти *несв.* – грми: *оти-небоио боботи. Д'адо кр'жување 'оти-џосио са-л'уице.*

бојундр'ук *м.* – јарем.

бол'а *ж.* – болка: *бол'аи-бол'ик 'исиие-е, бол'а оти г'аваица, бол'ик оти-з'аи, сичко може да-боле.*

боп *м.* – вид грав: *фас'ул' сас-з'аиино каф'јава боја, ио-сиицан оти-друџио фас'ул', ам-и-иосладук, боио б'аше за-уф м'аица.*

боро'вина *ж.* – боро-винка: *боро'винаица, и'а 'има и'амно царвен'ава боја, н'акај м'оравца, сас-них с'окуве са-ир'авици.*

боцка // бун'ела // будил'ка *ж.* – виљушка: *сас н'еe са-боцина оти-и'еица. Д'адо вик'аше боцка, и'аице будил'ка, н'ице бун'ела.*

бр'ави *мн.* – : *бр'ави вик'ахме на десеицина или-на ие'есиина бишениеица, жр'абеица или-друџи добаица оти-исииа с'орииа.*

бр'адва *ж.* – секира.

бра'че *ср.* – (во обраќање), кога невестата со почит му се обраќа на деверот: *нев'асиицица му-вика на-деверо бра'че 'оиии зу-иор'ишица.*

бреа / бре'авица *ж.* – кр'јавица: *нос'о и'е'е, с'аиси оти-ор'ишице, бре'авица ие-фан'аица, насиииан-си.*

брк'ал'ка ж. — голема лажица со долга дршка: *сас-неа са-м'ениа у-тиава'аија, ти"аа е-дарв'ена.*

буб'ајк' ж. — памук: *на-џул'амџија нива буб'ајк' с'ахмџ, на-ти"аа нива уф-зем'аија им'аше сол'.*

бубр'онка ж. — плод од фоја.

бубушка ср. — : *бубушка е-(ј)аџне, болник'иво ииџо-не-џу-бид'ува.*

бук'ук (постаро) м. // **пл'ава** (поново) ж. — глотежот што останува во решетото или во машината кога се сее жито: *сас реиџиџо ж'иџо с'ахмџ. Уф-неџо тл'ивџија рсијану'аше.*

бумб'ул' м. — пламен: *бумб'ул'и ви'ахмџ на езиџиџе уи-џоно.*

бун м. — грмушка: *на бреџо рџи-река'ија (се мисли на реката Струма) им'аше-си џул'ами бунџе.*

бур'ана ж. — шамија што ја носат помладите жени при што однапред им се гледа косата: *м'ладиџе нив'асиџ, они н'осаџ бур'ани иа'рени, ти(ј)а са-м'лади ти-к'осмџиџо са'каџи ди-си-џу-ка'з'уваџи.*

бурс'ук м. — јазовец.

бур'ун м. — полуостров: *издаден е-како нос уи-р"ака, џ"алиџ е сас-и"асак.*

бут'уши мн. — високи чизми до глужд: *са-џр'авџи уи-к'ожа уи-б'иџија. На-д'аи, уф-бл'аиџо н'оси-џи м'аџо.*

б'учка ж. — бочва за вино: *рџи-д'аи нџх си џи џрџви'хмџ. Ка'ија џудина сџи'ва'хмџ-си ви'но рџи-наиџиџо л'озе.*

бразна // **вада** ж. — бразда за вода во бавча: *рџи јазо уд'дол кро'ахмџ бразна, уф-бразна'ија 'ода'иџиџиџмџе да-вадимџ ба'х'аиџи.*

брус'ика ж. — камен за острење.

В

вада ж. — 1. бразда за вода, 2. патец во косата: *мод'ерна б'аиџе вада да 'имати уф-ср'ади к'осмџ.*

валес(т)ен џрид. — тркалезен: *џи'ркалесно, к'а'б'аиџи, с'а'на'џиџо, џиџи'ка'ија, ти(ј)а са-валесни.*

вал'ка ж. — сарма: *'они џр'авџи-са сас-лисиџу'вџиџо уи-ла(х)аиџи, уф-нџх са-за'виџи'ку'ва.*

млевено м'асо и-ури; заїр'ажени
сас-иарлаґанче и сас-мирвди(ј)а.
Лисіувеїю може да-са уїї-л'оза
или либадец. Са-їр'авай и іосни
їїоїки с'амо сас-ури.

в'алта ж. // **валтал'ак** м.
– блато, блатно место: *оїї-г'ул'ам*
д'ай, валтал'ак са ір'аве.

в'апца неск. – бои: за-
(ј)ац'айа, за-них ви'ахм'е оїи ги-
в'айцм'е, а-їак за-д'ув'аро, г'у-
вар'осув'аме.

в'арка неск. – брза: ку'а
'имани м'лоґо раб'оїа, іу'г'ај
в'аркаи.

в'адро ср. – ведро, кобел.

в'ашка ж. – веґа: дибела
ц'арна в'арс о'коїю. Гр'ажданк'иїе
їїи(ј)а б'аха сас-їїенки в'ашки.

валт'ар м. – олтар: уф-
ц'арква іма валт'ар, иїїом іїам-
засїїанеи г'оїїоф-си, ж'енең.

валц'ан м. – филцан:
уїї-кавал'ако у валц'ани к'аве
са-їїур'ува, уїї-н'их са-її'е.

вар'ал'ка ж. – црпалка за
црп'ење маниц: *вар'ал'каїїа си-*
седї уф-їїенцец'ерч'ейю, сас-неа
са-царїї'ува.

варв'ара ж. – варена пче-
ница, се вари за христијанскиот
празник Св. Варвара: *Ех, г'ул'им*
їр'азник е Св. Варв'ара, іу'г'ава
кој-чинїца, кој-чинка, иїїо-
имахм'е вар'ихм'е.

варт'ило ср. – вител во
река: *уф-Ср'ума м'лоґо вар'їїица*

им'иїе. Он-їїе заф'аїїа и вар'їїи,
не-са іу'зн'ава дека-си о'јдел.

васан'ица ж. – гасеница:
На-їрол'аїїуска васан'ица к'олку
с'акан, ем-са-зил'ени, ем-ол'ава.
Нај-їїоик'и іма ги на-їрол'аїї.

в'арса ж. – повој
исплетен од волна: *в'арса е-*
б'ал ір'вој за-мал'енки беб'еци,
сас-неа са-варз'ува, са-сїїе'гн'ува
беб'еко к'ако фиш'ек.

вартик'ашник м. – дома-
ќин човек: *ц'ал жив'оїї с'амо за-*
фк'аїїиїи нос'е, ц'ама к'аїїица
наїцл'ава-г'а. Ем-с'ојо си г'леда,
ем-дома си-седї.

варш'ило ср. – гумно.

в'ијал'ица ж. – силен ве-
тер: *уф-з'им'їїа, ка-к'е ф'анеїе*
ед'на в'ијал'ица, узг'ора уїї-Ср'ума
їа-удд'ол у-Чуфлицик, сїїуд...!

в'иска неск. – вишти:
коб'илкаїїа, ії'ац в'иска, в'ика
си-г'о жр'аб'ейю.

в'ашки мр'афки мн. – :
її'и(ј)а са мал'енки царв'ени,
л'оїиоф'аїїаїї.

власт'ар м. – ластар: уїї-
їїиква г'ран, ун'и(ј)а уг'оре иїїю-
са влич'аїї, на-її'ах ви'ахм'е им
(в)ласт'аре.

влич'е (са) неск. – лази:
змијор'око, он-са влич'е, и-беб'еко
са влич'е.

врат'ница ж. – високиот
дел од портата.

вр'ан несл. — зборува: *домак'ино, мажко, он см'аш да-вр'аша д'ума'инка'ица-не.*

вр'ак ж. — везен цвет: *и'и(ј)а са 'украсе, в'еза'и са сас-св'иле'н кон'ец, цв'а'и'орве йор-ц'ала'ица шум'и(ј)а или йор-кр'а'јув'е'и'ор.*

врѣвл'иф йрид. — човек што зборува гласно и брзо: *и'юј*

чув'ак с'илно ѓал'а'и'е, врѣвл'иф ѓу в'икаме.

вр'ишка ж. — мозолче: *мл'адий'и'е м'оми и-ер'ѣ'ени, 'они 'има'и'и вр'ишки йор-лиц'е'и'ор.*

вуд'ен д'аду — вид пита.

Г

г'аја // **гајд'урка** ж. — гајда: *сас ѓајд'урка не-м'оже с'акој да-сф'ири.*

г'аба ж. — печурка: *и'и(ј)а са уф-ѓор'а'и'ца, С'акој не-знае да-ѓи йузн'ае, едн'и са-јада'и'и, едн'и р'и'р'овни-са.*

г'ака несл. — 1. кога гуската пушта глас, 2. кога бебесто пушта глас: *бебекор ѓака 'ис'и'ор-како ѓа'ска'и'и'ца.*

г'али ср. — : *у'и'и-бивол'и'ца ма'ленкор'и'ор ѓу-в'икаме ѓали.*

галг'ушка ж. — плод од глог: *р'и'и-ѓ'лоѓор р'одор му-в'икаме ѓалг'ушка.*

г'арга ж. — чавка.

гарбн'ак м. — грб: *р'и'и-м'олѓор раб'о'и'ца ѓарбн'ако бол'и.*

гарм'уда ж. — грутка земја: *уф-Чуфлиц'и'к е-н'а'и'и'и'ца ѓарм'уда, д'ека е и'а'и'ор и'а'м си-е ѓарм'уда'и'и'ца.*

г'ансало м. — влечко, не-смасен човек: *Димчор Коло'рф он-си би'и'е ѓансало. Ако-са раб'о'и'е, он си с'и'ор'е'и'е.*

г'ака несл. — пелтечи: *не-м'оже ч'ис'и'ор да-ѓор'орѣ, заѓа'и'и'к'уве, ѓака.*

гвос м. — помала шајка: *сас ѓв'оздорв'е'и'ор д'а'ски чук'ах'ме.*

г'узеле ср. — *и'и'а'а и'и'р'а'ва на 'есе'н нај-д'у'и'ца и'и'и-никн'у'ва, дуби'и'и'и'е мл'оѓу ѓа-јада'и'и, мл'оѓу 'ода 'има уф-н'е'е.*

гин'еш м. — погибел: *м'аса'цо ку'ѓа си-'оди, и'у'ѓава в'икаме ѓин'еш.*

глави мн. — назив за лири: *и'и(ј)а са-л'ири, р'и'и-них-са и'р'а'ве ѓ'ерд'ан на-не'в'ас'и'и'и'и'ца. Глави'и'и'е са-на'ј-ѓу'леми лири, 'имаха-ѓи с'амо бр'ѓа'и'и'и'и'и'и'и'е.*

гл'ажник м. — зглоб: *уф-ѓ'ла'ажникор, и'ама с'и'ор'у'ва'и'и-се*

Д

д'алка ж. – гранка: *на-дарв'аїиа ґр'анийїе, ґр'ан и д'алка ґи-вїк'ахмє.*

д'амґа ж. – 1. : *рїи-сл'аїице д'амґи їр'ав'аїи-са, 2. петно: 'ама-и аку-са їр'м'аслїи.*

д'аждалник м. – дождовен црв: *їїїја їр-д'аїи уф-їд'р'сїија са-на'вадаїи. М'лоґу д'аждал'ици 'їма їр-д'аїи, 'они са д'алґи и-црв'ени.*

дажд'и несв – врне дожд

дан'ак м. – јунец.

дар'ак м. – : *сас дар'ак в'ална са вл'ачи.*

дарв'арче ср. – клукајдрвец: *'они кл'укаїи уф-д'ар'во, ц'али-їи дуї'їија си їр'ав'укаїи. М'ал'неки са и-м'лоґо ицр'ени.*

дарча ж. – ситен дожд: *куґа ц'ал ден в'арне д'аїи, с'иїїно, с'иїїно.*

девет'їна ж. – крстица од девет снопа.

дер'е ср. – поток: *он-са їр'ави рїи-с'илан д'аїи, куґа 'їма с'илан д'аїи м'оже да-са-наїр'аве дер'е.*

дивеч'їна ж. – дивеч: *дивеч'їиїија уф-ґур'аїија ґи 'їма: в'алци и м'ечки и с'арни, ел'ени, с'акакви св'арови.*

дид'еко м. – вампир: *зн'аєи, на вр'аїи'чк'аїија лук да-си їїур'уваїи, на-нои из'аваїи.*

дик'ан м. – направа за вршење.

дик'ел' м. – вид мотика: *сас дик'ел' л'озє са-к'оїа.*

дил'аф м. – маша: *сас-дил'аф ж'аро са-м'еија, уф-'оґано са-їїур'ува.*

дим'итруф м. – ноември: *'їма їр'азник Св. Димїїїр'и(ј)а, Димїїїрув'ен, и м'асєцо ґу-вїк'амє димїїїруф.*

димл'ус м. – нане: *їїур'ува-са уф-фас'ул'че, са-варичаї, м'лоґу е лекув'иїи.*

динґ'ил м. – оската на тркалото: *динґ'ил'о са-в'аїиїи, рїи-цїл'єзо е. Чим он їи-са-в'аїиїи и їїаркал'єїио м'оже да-са-в'аїиїе.*

дип м. – дно: *кр'аїо уф-їїен'цїиє, кр'аїо уф-р'ака, кр'аїо уф-каїї'нак, уф-кл'адник...*

дира ж. – 1. трага: *на-сн'аґо св'аро дира рсїї'ава, са-їїоз'ава д'єка-рїд'ел, 2. стапалка на чорап: її'а сїїуїїалк'аїија на-чур'аїи оддоле ґа-вїк'ахмє дира;*

д'ородак м. – последното дородено дете, најчесто што е непланирано: *Туґаї куґа же'їаїија*

*осітар'єла, 'има д'ури чейіири'єсе
ѣудіни а-роділа-си, дейіейіо е-
дородак.*

драгом'ан м. — челникот
на поста при жнеење.

драг'атин м. — падар,
полјак: *драг'атиню, он ѣу-ѣледа
йол'ейіо рій-крад'ачи, они да-не-
крад'аіи мор'е лубеіици, йуітерки,
красііавіици, йаіііициани, фр'енки.*

др'еки мн. — алишта: *на
сич'иіи'є р'уби ви'ахм'є др'еки,
иі'аи'є и д'ад'о они к'аж'у'ах'а
др'еки, н'и(ј)а к'аж'у'ахм'є ем-р'уби,
ем-др'еки.*

друбен'ик м. — попара:
*друбен'ик й'рави-са рій-сій'уден
л'аіи (з'илуци) с'ас мл'ак'о, или рій-
л'аіи с'ас-ода й'р'і'арск'ан и-с'ас-
и'арла'ган, м'оже и с'ас-ма'нца да-
са наі'р'ав'є друбен'ик.*

дувар м. — сид: *в'и'є
к'аж'у'аи'є си сид, н'и'є дувар,
са-й'рави рій-иі'увли.*

дуд'ак м. — усна: *дв'а
дуд'ак'а чув'ј'ак'о 'има.*

душум'е ср. — под: *на-
дуи'ум'ейіо са-з'газн'у'а, й'рави са
рій-д'ас'а, наиііо б'аи'є с'ам'о
чим'еніи, а-д'ад'ови'о з'ем'ја.*

Е

'едица ж. — јадица: *с'ас
'едица риба'рейіо р'иби л'оваіи.*

е'нтер'ија ж. — дел од обле-
ката, се носи врз елек и служи
како џемпер.

ерг'ен м. — : *мл'аиіи чув'ак
дур да-са о'ж'ени са-к'аж'у'а ер'ген.*

ерфин'е ж. — гозба, ве-
селба: *ерфин'е са-й'рави с'ас-
м'но'оу на'р'оіи и-с'ас м'у'зика, са-
иі'є, са-јаде и са-и'а'є.*

Ж

ж'амба // ж'аба ж. — жаба.

ж'алва ж. — желка.

жалт'а'ци мн. — лири:
*жаіиі'аи'и'и'є б'аха уф-бу'гаи'и'и'и'є
л'уд'є, к'уі'у'ах'а-ѣи рій иі'ури'и'и'є.
Ни'є им'ахм'є йу-ед'на ду-дв'є.*

ж'елашник м. — желуд-
ник: *Да зна'єи, уф-ж'елашник'о
(х)р'ан'аи'ца са-в'ири, он е-наіи
кур'емо, наіи-чере'ваи'ца.*

ж'елец м. — желурук.

ж'етвар м. — јули: *з'аіи'ова
иіиіо би'и'є наі'јур'ейіи'о, з'аіи'ова*

за(х)м'ет м. – труд: *џул'ам за(х)м'ет сѣв'ихме у-бубак'ор ии'аџ џуд'ина, нишиџор не-биде, џул'ама с'ушиа б'аше.*

зимн'ик м. – ладна историја што служи како остава за храна: *зимн'икор бише уф к'аишиџ, бише сѣуд'ена о'даја, нај-сѣуд'ена. Уф-неџор о'сѣв'ахме јадивор да-сѣди. Чувахме си-човале сас-фа'ул'че, иџи'аиши,*

лиџда, лук'аници и-џибер'инки уф-џорсѣаф.

зној м. – пот: *о'даиџа уи-чел'оџор са-в'ика зној. Он са-џр'аве оџи раб'оџа, џур'еишиџор вр'аме, 'ама и-оџи бу'лес.*

з'уница ж. – виножито: *џор-д'аи, ииџом сл'аиџе изл'езе иџуџава и-з'уница на-неб'оџор изл'ава. Т'аџ е иџар'ена сас-м'лоџор бои, м'лоџор е-да'леко и-вис'окор.*

S

св'иска ж. – млада овца: *на-уф'аиџа иџред-да-са о(б)јаџни са-каџува св'иска.*

с'ифка несв. – подбуцнува, шегува (се).

сарни'ала ж. – очила: *си наместѣи сарни'ала, с'иџа иџар'но к'е џледа.*

sarsav'at м. – зеленчук.

И

иб'ета мн. – двете плетени торби што се ставаат на грбот од коњ или магаре: *'они са-џлеџи'аи оџи-к'онри'ал'. Тур'уваџи са на-к'он' или маџаре, уф-них маџеџиџор уи-џаџаро сол', шек'ер, џази(ј)а ни дунесуваџа.*

идов'ец м. – вдовец: *'он е м'аи бес-ж'ена, ииџом му-ум'ира ж'е'аиџа м'аџор идов'ец са-каџува.*

џобр'еџ (са) св. – искива (се).

'изграв'ица ж. – ждригавица: *џоик'и јадива ииџом иџр'еиџаи, иџуџај к'е иџе-ф'аиџи 'изџрав'ица, усѣаиџа на-ки'елор мир'иса иџи, а уф-ж'ел'аиџиџор жаџиџиџор 'има.*

икинд'ија ж. – ужина: *џор-чеџиџири ч'асо, иџамо дека иџеџишес, сл'едува икинд'иј(к)а, л'есно јадивор иџи б'аше иџо, л'аиџе сас-сир'енџе, или оџи-руч'окор ииџор-к'е-о'сѣи'ане.*

Ирмииден м. — : *на-
йразнико Св. Ереми(ј)а депо са-*

*кажува Ирмииден, иуџај не-са
работи, ои змии.*

'иска несв. — сака.

Ј

јадиво // **јадење** ср. —
јадење.

јама ж. — голема дупка,
пештера: *уф наицаија околи(ј)а
н'амаше. Уф јама мечки са-
сукриваи.*

јамбулија ж. — волнена
покривка со реси: *у-нашо вр'аме,
ние сами иика'аме јамбули, на
сиано, ио-ц'ал нук' зимно
вр'аме.*

јабанд'а ж. — јабана, ту-
гина: *чим рдиш у-чужда зема
на-јабанда јабанди(ј)а си, чужд
чувек, чуждинец.*

јарал'ица ж. — звезда
северница: *ио-нее зна'аме дека е
северца, иам сланце не'оди.*

јарен'ина ж. — в'алцаија
*ои-офица иишо-џа сриж'аме на-
есен виж'аме-џа јарен'ина.*

јаг'урида ж. — зил'ено,
*не-узре(ј)'ано ѓрозје са-вика
јаг'урида.*

јарм'ас ирид. — незго-
ден, непријатен човек.

јах'ар // **јах'ур** м. — обор,
пондила.

јумр'ук м. — тупаница:
*ишом жу-срвиеи ианцаија к'е
добиеи јумр'ук.*

јунак м. — момче стасано за
женење.

К

кабадал'и(ј)а ирид. — : *он
е големи(ј)а чув'ак, на-жулемо
са-ирави, ои-високо леда, сас-
него не-са зборува.*

к'аја ж. — : *џаздаија на
уфиши, он-е-к'аја.*

картов'ина ж. — : *карио
коица дуика, дуикаија џа-виж'аме*

*кариовина, иу-нее може да-
са-леда на-дека ојдел карио,
иизи-са да-са уи'еи.*

кав'ак м. — топола: *дека
Срума, иам 'имаше мложу
кав'аци, ианка, високи, убави.*

кавил'ак // **кафен'ик** м. —
ѓезве: *на ишоро уф-кавил'ак*

каве са-тйур'ува да са-вари.
Кафен'ик д'адо му-виқције.

кавр'амес *п*рид. – човек
со кадрава коса: *сас ви'енo к'осме*
чув'ак крж'ува-са кавр'амес.

каврам'еста *п*рид. – за
овца со густо и кадраво влакно:
нијубави 'офици са-тйи(ј)а, сас
з'астйo и-ви'енo влакно, нијубави
в'ална уйи-каврам'естйа 'офици са
извад'ува.

кад'ел'а *ж.* – влачена
волна за предене: *уйи-кад'ел'а*
п'ред'ахме кoнец, а-уйи-кoнецo
к'лабo п'равихме и-лий'ехме.

кад'и *несв.* – чади.

кад'и(ј)а *м.* – судија:
'они тйи с'удайи, 'имание-зи уф-
Дим'ир(х)и'ар.

кај'а *ж.* – карпа.

кајмет'ли(ј)а *п*рид. – це-
нет човек: *ем дoбар, ем рaбoтйен,*
св'есен, им'уи'ен, вар'ийк'аиник,
он са крж'ува кaјмет'ли(ј)а.

кајн'ак *м.* – извор: *уйи*
кајнакo'ода изв'ира, нoгo е бисра.

какар'аска *ж.* – страчка:
они ц'арно б'али-са сас з'ул'амo
чoфк'ало, к'ацйи'иу-п'ул'ейиo.

какарц'ак *м.* – јазовец.

кал'еко *м.* – тетин: *он-е*
м'ажo уйи-м'ајкинайа с'есрй,
де'цайи'а з'у-в'икайи кал'еко.

калим'анка *ж.* – буба-
мара: *бабачк'ичка, мал'енка сас-*
цар'вени 'или ж'алйи кр'ила, на-
них 'има си ц'арни п'очкички.

Калим'анкайа засйин'ува с'амo
на-дoбри чув'аци. Т'ац дoнес'ува
з'осйи.

кал'мана *ж.* – кума: *тй'ац*
е-же'найи'а на-кал'тйи'а. 'Ама да
з'наеи кал'тйи'а рач'уна-са за
з'лавен, на-свадби и-крайи'тени.

кал'есва *несв.* – кани:
Ние кал'есва'хме за-свадби ем за-
кари'енки, сас кoндирче. Уф-
н'егo са-тйур'ува ра'ки(ј)а.

кал'тата *м.* – кум: *бес*
кал'тйи'а н'ама св'идба, ни-
кари'теника, он тйи вен'чава и-
кари'тйева, кал'ман'ацйа не.

ка'лаца *несв.* – колва:
кук'oишкийе и (п)тйи'рийе, 'они
к'ацйи' сас чoфк'алoтйo.

калц'ун *м.* – чоран: *oйи-*
в'ална калц'уне п'лий'ехме, за-
уф-з'имo.

камб'ур *п*рид. – грбав:
Ил'o б'ание камб'ур. Мла'и'и чув'ак
си-б'ание, 'ама з'арйка си-им'ание.

кам'иш *м.* – трска:
п'р'аска е-кам'ишo, уф-бaри са-
вид'ува.

кан'ал *м.* – голема бразда
за вода, во нива: *кан'ало на'ада-*
са у-нива, он-е з'ул'ама бр'изна сас
'ода.

кап'ан *м.* – стапица за
глувци: *сас кап'ан м'ишки са*
лов'а'и, уф-с'ака к'аинйа 'имание
иу-ед'ин.

кап'истра *ж.* – јарем, оглав.

капутинка ж. — дождовница: *капути́нка* *џа-викахмѣ* *рџаиџа* *рџи-џаи* *иџио-са* *добива* *рџи-срѣиџѣ*, *сас* *нѣѣ* *ц'алииѣ* *дрѣи* (*р'убиџиѣ*) *си-џерѣхмѣ*.

караб'аша ж. — : *Таџа*, *карабашџиџа* *'офџа* *'има* *џирно* *к'осмѣ* *ук'ул* *рџиџиѣ*.

карл'ик м. — крлук, специјален овчарски стап: *сас* *карл'ик* *'офџи* *кар'ахмѣ*, *он* *е* *џ'алк* *сиџ'аџи*.

карт'ал м. — орел.

карт'уна ж. — сад за вино: *рџи-џарџо* *са-џ'рави*, *уф* *нѣѣ* *вино* *са-џиур'ува*, *џомџа'ленка* *е* *рџи-бучкаџиџа*.

кар'уџа ж. — чеза: *џѣѣ* *џаркаџина* *'има* *кар'уџиџа* *и-џѣа* *к'он'и* *б'али* *џа* *влиџаџиџи*. *Уф-џ'раџо* *ниџ'асџиџаџиџа* *са-џуниџуџаџиџѣ* *сас* *кар'уџа*.

карџ'уна ж. — лејка: *џиџаџа* *сѣџѣиџѣ* *си* *џа-каџа'наџо*, *џиџа* *сас* *каџиџуна* *'ода* *си* *џиџахмѣ*.

карч'ак м. — висока каџа: *карч'аџо* *са-џ'рави* *рџи-миџиѣ* *или* *ур'ѣх*, *уф-н'ѣѣ* *џр'озџѣ* *џмѣѣ'ихмѣ*.

к'арвник // **к'арнак** м. — вепар: *нѣ(с)к'уџѣн* *биџи'ок*, *ѣѣџар*, *он* *са-џиџа* *к'арвник*, *м'лоџу* *е* *лоџи*, *бел'и* *џ'рави*.

к'арџо ср. — стадо: *к'арџо* *м'оџѣ* *џа-биџѣ* *рџи-кр'ави*, *биврџѣ*, *'офџи*, *ѣџни* *'исџиџи* *џубиџиџи*.

касаб'а ж. — помало градче: *џимиџихиџар*, *он* *б'аиџѣ* *касаџиџа*, *он* *џиџи-б'аиџѣ* *џомџа'ленко* *уџи-С'ар*.

каснак м. — обрачот на колско тркало.

каџр'ан м. — пекол: *лоџиџиџѣ* *чув'аџиџи*, *'они* *к'оџа* *ум'ираџиџи* *'одаџиџи* *уф-каџиџр'анџо*, *нѣ-џаџиџ б'оџѣ*.

каџур м. — сандак за умрен: *саџџаџо* *џѣка* *са-џиур'ува* *умрѣниџо* *са-џиџа* *каџур*. *Б'оџаџиџиџиџѣ*, *'они* *си* *'имаџа* *џоџубаџи* *каџурѣ* *рџи-нас* *сирум'авиџиџѣ*, *џаџиџиџиџѣ* *си-биџа* *џ'арѣџиџи*.

к'аџа несв. — чука: *с'аџа* *'есѣн* *сас-каџѣн* *к'аџахмѣ* *к'окаџѣ* *уџи-сарс'ал'иџи*, *и-м'инџѣџѣ*, *сас* *чук* *и-џѣџ'озџрѣџѣ* *са-к'аџаџиџи*.

к'аџ м. — задник: *џаџџникџо* *ѣ-к'аџ*; фраз: *'ја-си-сѣџи* *на* *к'аџџо*.

кач'ул'ка ж. — кулавка: *џа* *сиџѣн* *ѣ'аџиџѣр*, *џа* *џаџи*, *џа* *сиџ'ак*, *џрѣџѣџаџо* *и-уфџаџаџо* *каџ'ул'ки* *си-џиур'уваџиџи*.

кил'ер м. — визба: *кил'ер* *'или* *'изџа* *џиџахмѣ*, *'он* *са-џаџаџаџа* *уџџол* *к'аџиџиџаџиџа*. *Таму* *са-џуџа* *џиџиџиџо* *и-раџи(џ)а*.

килинџук м. — направа со коџа се одделуџа зрното од плевата.

кинд'иса несв. — везе: *џѣџиџаџиџѣ* *бариџаџаџиџа*, *бурџаџиџиџѣ*, *риџаџиџаџиџа* *џа-ниџ'асџиџаџиџаџиџа*, *'они* *са-каџиџџисаџиџаџиџа*, *сас* *џѣџѣн* *куџѣџ* *или* *сас* *сѣџѣџѣ*.

им уи́вара и-куси́нен, уре́е,
ми́ранзи им да́а.

ко́лизма ж. — икона: уф-
ц'а́рки 'има-џи сас р'анџеле и
св'е(и́)ци, уф-ца́м'ии не.

ко́м'ат (постаро) м. //
парч'е (поново) ср. — парче
леб: му да́де ко́м'ати о́и-л'аи.

ко́мини ср. — коминье:
и́ова ии́-е уи́-џро́зје, о́и-не́џо
р'а́ки(ј)а са ии́че.

ко́мка ж. — причесна:
ко́мка у-ц'а́рка са зе́м'ува, за
зр'аве.

ко́мка (са) несл. — приче-
стува (се): ко́мка са с'иму ч'а́сен
чу́в'ак.

ко́ндир м. — : сас ко́ндир
са ка́нува за сва́дби и ки́рийте́нки,
да́рвено ма́ленко ба́рдале-е, сас
ја́балка о́и-џоре, на-не́џо и́ари са
и́урува́и.

ко́ноп'ал м. — коноп.

ко́нопец м. — полноглавец:
ко́нопи́ице у-ба́ри џи 'има, ца́рни-
са сас џу́л'ама џла́ва и-сна́џи на
ца́рвек.

ко́п'ан м. — весло.

ко́ркол'ок м. — плашило
на нива: ко́рколо́и са и́равати́ сас
сла́ма. Та́а, сла́мата́а уф-си́а́ро
и́аи́џо, ма́и́ко, са и́урува́а и-на-
си́аи са за́брдува́а у-че́нка, да-са
и́лаи́аи ка́кара́скиице.

ко́сер м. — вид срп: сас
ко́сер и́р'ава и-џо́нда са ко́си.

ко́сме ср. — коса: на-
џла́ваи́а ии́-си́џи. И мо́мии́е и-
мо́ми́чкиице сас до́лџи ко́смина́
ба́а.

ко́тка ж. — мачка:
ко́и́каи́а ма́и́ки ја́де, с'а́кја
ка́и́ица уф-се́лои́џо и́о на́куја
ко́и́ка си им'аице.

ко́тур'ок м. — мачор.

ко́фт'ор м. — печка: џу́л'ам
ко́фи́џо уф-ка́и́ица им'а́ме, на
да́рва он ба́ице и на́џу и́џо́лик
да́ваице.

ко́цабаш'ија ж. — 1.: овца
предводник: не́йла́и́лива 'о́фи́а
си́аи́ува ко́цаба́и́ија, на-не́е
кла́мбар са и́урува́а. По-не́е
др'у́џице 'о́фи́а 'ода́и. 2.: првиот
човек во селото, селскиот ста-
решина.

крив'ат м. — кревет.

кр'а́шник м. — : кр'а́џо уи́-
л'або е кр'а́шник.

кру́шничка ж. — : 'изме́џо
уи́-жи́ви́наи́а кру́шничка́ ии́-
са-ви́ка.

куб'ак м. — : ко́чано о́и-
че́нка сас за́рнаи́а.

кузи́н'ак м. — вид покрив-
ка направена од козина.

ку́кувички мн. — брошо-
ви слични на шноли со чија
помош шамијата се зацврстувала
за косата: ии́ја ба́а ка́ко
и́но́лка, сас ни́х са-фа́и́ува
ко́сме́џо сас бу́рлаи́аи́а, ца́врсии́џо
да-се́ди.

кук'уда ж. — коската од плод — семка: *кук'удайа са-нав'ада ун'ейре у-ем'шио, ий"аа е цв'арсийа. Кук'уда 'или к'окал ви'ахмє.*

кукул' м. — : *ийийена к'ийа ой-в'ална за сийудено вр'амє. Сас кукул йокрив'ий са г'лави'ица сас уийийе и-вр'айио, с'амо ли'ейио са г'леда.*

кукум'арка ж. — шишарка: *неа г'аимана-борр'еийо.*

кукум'јафка // **кукави'ица** ж. — ут. *не-диј божє на-к'ийица да ви'ка. Аку он ии-зав'ика н'акуј к'є ойийде, к'є умр'є.*

кул'ило ср. — велосипед: *с'акуја к'ийица н'амцие кул'ило. Сас кул'ило с'амо уф-нас, уф-Дим'ир(х)исар са варви'ице.*

кум'еч м. — : *уф-кум'ечо б'иха к'укоик'ийе, мис'аро и-м'иски'ице и-й'ујки'ице. Уф-кум'еч живина'ица на-йр'едви'ер си-г'а зай'вар'ахмє.*

кунда йрид. — : *снизок чув'ак.*

купа ж. — куп сено.

куп'ана ж. — : *у-куй'анайица сас бр'аино 'ода и-м'ија л'ай са-м'еси.*

кур'ем м. — стомак: *уф-кур'емо черев'айиа с'ед'айи.*

куг'ар м. — трло со плот.

куш'ара ж. — летно трло што може да се направи од леси.

Л

л'а(х)ана ж. — зелка: *Сас -ла(х)ана в'ал'ки са-завий'кувайи, и-зел'ник са-с'учє.*

лабадец м. — штавел: *лис'иув'ейио му са зил'ени. Сас лабадец в'алки и-зел'ник са-йр'ави.*

л'аја ж. — леа, место каде што се сади расад: *у-л'аја расад'ува са, йу'йер, йа'йлици'ан, фр'енки и кр'асийав'ици.*

лај к'учка ж. — вртипоп, камнилица: *'има ж'айи цв'айи сас с'ийи м'а'ленки лиши'ин'а. Уйи-*

н'ее ч'ај са-свар'ува, н'огу е-лекув'ийица.

л'аха ж. — поста при жнеење: *уф-жи'йив'ар м'асец 'има л'аха.*

л'ашка ж. — леска.

лаг'ам м. — подземен канал.

лак'ан м. — : *уф лак'ано мл'ак'о чув'ахмє, са йр'ави уйи-з'емја, 'има к'ий'ак.*

ламбада ж. — : *гул'амайица св'айи'ица са-ви'ка ламбада, са*

џори за-умр'ен, за свадба, и-кариш'енка. Таа е-џош'ребна за лошо и-арно.

лапг'ида ж. — тиганица: на-бебе, бебек иш'ом са род'и ланг'иди б'абаш'ица џ'аржи и-џоси'е в'ика.

л'аска неск. — молска, светка.

л'аскавица ж. — молскавица.

л'ача ж. — зрак: слани'еи'о 'има ногу л'ачи.

л'ел'а ж. — тетка: Она иш'е м'ајки'аш'ица с'есра, дец'аш'ица џа в'икаш'и л'ел'а.

лен'ае (са) неск. — митари (се): кош'каш'ица и-к'учеи'о, 'они са лен'аш'и, иш'уџај (в)лакн'аш'ица џи-мен'уваи'и.

лет м. — мраз: у-сиш'удена з'има, Ср'ума одџоре л'еи'и к'е наф'аш'ицие.

летм'ара ж. — бубамара: калм'анка и л'еи'м'ара 'иси'о-е. Л'еи'м'ара виках'ме и-на ж'ена лесна уф-ак'ало.

леуса ж. — леунка: ж'ена иш'ио род'ица до-чеи'риш'еи'ио ден са каж'ува л'еуса. До-иш'уџај иш'ица не из'лева ои'и-дома и-н'иш'ио иш'еи'ко не-рабои'иц, иш'осле и уф-нива може да-оди, сас бебеко.

лен ирид. — мрзлив човек: нерабои'иш'ица чув'ак, не-сака да рабои'ице.

лив'ар м. — левак: иш'ио с'ичко рабои'ице сас л'евиш'ица р'акца чув'еко џу виках'ме лив'ар.

лиг'авец м. — гол полжав.

л'игда ж. — сало, тук од пржено свинско месо.

лизг'ар м. — лопата: сас иш'илес лизг'ар, он е-сас-дарв'ена р'акца и сас-жи'лезен иш'илес-дел, бах'аш'ица у(д)ш'иш'и к'аш'иш'ица сас лизг'ар џа-кош'ах'ме, 'ош'и б'аш'ице ма'ленка.

лин м. — : дарв'ена џу'лема к'аш'ица, уф-неца коминеи'о са иш'урува иш'ред да-са иш'е-раки(ј)а.

линг'ир (постаро) м. // **гр'ебла** (поново) ж. — гребло за собирање сено: лини'иш'ица иш'аш'ице, н'и(ј)а џр'ебла. Сас н'еџо с'ено са соб'ира.

листоп'ат м. — октомври: Туџава листи'ош'еи'ио иш'ицад'аш'и, ои'и-дарв'аш'ица, заи'ува му са каж'ува лиси'иш'иш'ица.

л'отка ж. — мал дрвен ча-мек: сас л'ош'ица на Ад'аш'ица (нива од другата страна на р. Струма) оди'х'ме, 'она ма'ленка-е, субира два'мина 'или-иш'ак на-иш'овик'е чеи'иш'иш'ица чув'аш'ица.

л'отра ж. — страница на коњска кола: л'ош'ице иш'урувах'ме срани'иш'ица, иш'и(ј)а са иш'уруваи'и куџа са-иш'ренес'ува с'ено и-слама.

л'очка ж. — дамка: л'очка са иш'рави уи'иш'иш'ица и-уи'иш'ица.

лук'анци *мн.* — вид колбаси: *калбиси сас бишк'ово м'исо и сас ноџу лук, 'они сиф'аи уф-зимнико, да-са йоис'уици.*

л'ул'ак *м.* — лилјак: *иш'иом иш'ој к'е-иш-уд'ари уф-џлава'ица, ц'ал жив'ои ср'ека к'е 'имати.*

л'успа *ж.* — тврдата кора од оревот во која се наоѓа јатката.

л'ут'ица *ж.* — вид отровна змија: *'имание џа уф-йол'иница, 'ико 'она иш-ув'аиш ум'ирани.*

М

м'аза *ж.* — пласт земја во бразда што ја сече плугот.

маг'ир *м.* — готвач: *џлавнио џуш'вач на свадба.*

м'акина *ж.* — воз: *уф-Дим'ир(х)'исар на сиф'си'оно (железничка станица) 'имание м'акина.*

макс'ул *м.* — летнина: *макс'уло на-с'еише на-с'есен са-собира, ц'алио л'аш'ен за(х)меш е-макс'уло.*

м'аламо *ср.* — злато: *сас м'аламо нив'ас'ицица са малам'оса.*

малам'оса *св.* — позлати.

мале *вок.* — (најчесто во обраќање): *м'лоџо удамна иш'и беш'е иш'ова, м'лоџо удамна куџи нив'ас'ип'кицица џа вика нејна'ица и'ера, м'ајк'ица ош'и-м'аџо мале. Туџава значи џа-йоч'иш'ица.*

мал'ака // **мале вика** *несв.* — плаче, постојано вика по мајка му: *д'аш'еиш'о мал'ака ош'и-џлаш'и и-*

бол'ик, мале вика ус'иш'ица не џа заш'ив'ара.

м'алкио *ср.* — февруари: *ф'ебруар м'ас'еи, неџо џу виках'ме м'алкио, најм'алку ден'а'има.*

манд'ало *ср.* — клепе на врата.

мандил'ак' *м.* — везено шамивче: *он 'има б'ала б'оји. Мом'иш'и џу-киндиса сас св'илен к'он'ец, к'иш'кички 'или др'уш'и иш'ари. Мандил'ак'о м'ом'иш'и џу йуш'иш'ува на арм'аснико, он џу-н'оси на св'адба'ица.*

м'андра *ж.* — бачило.

март'ир *м.* — сведок: *март'иш'и да-си иш'уџава најлош'о иш'е снајдело. Натиш'о кумиш'и(ј)и б'ание, иш'у-кадиш'и ид'еише и-на к'ријо сас б'алиш'и(ј)и џлава'ица му-џа сич'еа.*

мас'кул' *м.* — : *са каж'ува на-сич'киш'иш'е иш'ио са уш'и-м'л'ак'о најрав'ени раб'ош'и, море с'ирне, мор'е'урда...*

мас'урка *ж.* — цевката што се става на совалката при ткаење.

маџок м. — расипано јајце: *маџ'око не са јад'е, н'оџу мир'иса.*

маџрак м. — стапот со кој се регулира кросното на разбојот.

маџруна ж. — : *иџ'аа кр'уица е, р'ажда џул'ами кр'уици, н'оџу са сл'аџки. Уџи-неа иџегли вар'ихме, за у-з'имо.*

маџалка ж. — : *кр'чан рџи-ченка бес-з'арна са-џика маџалка*

маџирин м. — преселник: *маџири ин-џикахмџ на-Турџиџе, иџиџа идџа уџи-нџмниџе краџуви (се мисли на Турџите од Мала Азија) џа сас-кџкџу лесно си-џи-засџед'уџаџа н'аџиџе наџубави нџви. После сас н'оџу рабџиџа думак'ини бидџа.*

м'ас м. — сало.

м'ах м. — мов: *м'ах'о 'има зилџа бџџ, наџаџа са на-иџ'аа ср'иџа деџа сл'аџиџе не-оди. Иџа-џо уџ-џор'иџа, и-уџ р'аџа у-ода џу 'има.*

меџш'ина ж. — удиџа: *ч'исџи'о м'ис'о бес-м'ас.*

м'ел' м. — лековита тревка: *сас м'ел' рџума уџ-к'окалџи'о са леч'уџа.*

меџсал ж. — : *џул'амџ б'аџа к'арџа, сас-меџсало л'аџ са-џокрџа, или н'аџуџо др'уџо јадџво.*

миџ'ал'ник м. — место каде што се миџат садовите: *миџ'ал'ник*

ни б'аџе еџин џул'ам ч'инџоф (лџ(џ)'ен), уџ-нџџо с'аџрџеџи-си миџахмџ.

мик'ам ирид. — : *д'обџр чув'ак, сас д'обџа д'уиџа.*

мил' м. — речен нанос: *џо-л'оџи'о вр'амџ на-бр'аџо на-Ср'ума са заџ'аџиџа мил'.*

м'индал м. — бадем.

минт'ана ж. — чисто жи-то: *ж'иџи'оџо бес џл'оџи'ки џу виџ'ахмџ минџи'ана.*

мир'анза ж. — портокал: *д'аџо и-иџиџе уџи-Дим'ир(х)'исар, уџи-џаџаро мир'анзи дунџсуџаџа.*

м'исар м. — мисир: *он е м'аџка м'иска, м'исаро е џоџулем рџи-м'искаџиџа.*

мис'ир м. // **мис'ирка** ж. — царевка, пченка.

м'иска ж. — мисирка: *н'оџу кр'коџи'ки и м'иски им'ахмџ уџ-дџворџ. Уџи-нџх н'оџу и(ј)џиџа јадџхмџ, иџиџом иџрен'осџиџи џи кр'лџхмџ и м'исрџи'о џу јадџхмџ.*

мличн'ик м. — вид пита: *к'ори џоџи'уџени сас и(ј)џа и сас б'аџо мл'ако, рџи-и(ј)џиџа и мл'акоџи'о иџи'о к'е-усџи'анџ в'арс к'ориџе са иџур'уџа, уџ-иџиџа са иџеџе.*

миш'е ср. — даб: *миш'еџа кр'р'и(ј)а.*

м'ишка ж. — глушец.

м'ишница ж. — мишка: *џод-раџаџиџа е, сас к'осмџ е. М'лоџу зн'ој иџам са суб'ира.*

м'лизга ж. — : о'д'аиџа к'ако
лиџа, 'ако-са о'јаџни 'офиџа, о'ители
и'теле, в'ика са м'лизџа.

мо'тов'илка ж. — направа
на која се мота преџата.

мра'улник м. — мравјал-
ник: *мра'улник о мрав'иџе љу-
и'рав'аџи, зем'јаџи џа-и'од'иџаџи
и мра'улник сас в'арх и'рав'аџи.*

мр'езда ж. — тенкиот
слој под кората на дрвото.

му'араб'е ср. — војна: *за-
(в)ојна в'икахмџе му'араб'е. Ср'аџиџа
раб'оџи е и'тоо, с'ела џорџиџи, м'аџи
уми'раџиџи, иду'виџи к'олко-с'аџиџи.*

м'ул'ка // **м'аска** ж. — : о'иџ
крбиџа и о'иџ ма'џаре, ма'иџкоџи
са в'ика м'ул'е, ж'енскоџи м'аска.

му'аф'ик м. — клеветник,
кодош: *Ѓорџиџа на-Анџаџи асофџи
о'иџ-наџиџи с'ело биџе џул'ам
му'аф'ик.*

мус'андра ж. — гардеробер:
*и'рб'оџаџиџе к'аџиџи 'имаџ
мус'надри, и'уфун'ери, џиџе имахмџе
с'анд'ак за-дрџи и коф'чек за-
и'окрифки.*

Н

н'ана ж. — обраќање кон
постарата сестра: *ма'ленкаџиџа
с'еср'ичка н'ана џа-в'ика на
и'оси'араџиџа о'иџ-неџа с'еср'а.*

над'ава (са) несв. —
облекува (се).

на'рам'ак м. — : и'д'ин
з'аџраџи с'енџ е- на'рам'ак.

на'ут м. — леблебиџа: *коџа
биха св'адби, ка'риџиџенка, и-
с'лави, не-д'аџ боџе и-уми'рачка,
и'у-и'раџиџези и-на'уџи и-и'ар'ени
ца'рв'енџ-б'али б'омб'он'џина, о'иџ
и'иџ'ер са и'и'ур'уџа.*

не'вест'ул'ка ж. — ласица:
*и'и'аџ и'и'лиџа ј'д'е, 'ако зло и-
на'и'рав'иџи к'и и'иџ-са-вар'не и-
и'оџол'амџо зло к'и и'иџ-др'несџе.*

нов'ина — : *коџа м'асиџо са
р'аџда // са м'ани м'асџо — коџа
џиџе м'асиџо.*

н'икул' м. — декември.

ни'каф м. — златен гердан
за невестата: *з'лаџиџен џ'ерд'ан
на'и'рав'ен е сас н'оџу л'ири: џ'лави-
на'џул'ами л'ири, них 'имаџиџе-џи у
б'оџаџиџиџе с'оџови, и'олв'еџи са
ср'адни л'ири, а уф-нас 'имаџиџе
ни'каф сас че(ј)реџи — ма'ленки
л'ири.*

нуд'от м. — : он е-д'арв'ен,
*сас-два з'аџа. Сас неџо д'ивахмџе-џи
с'ноџиџиџи за-на-к'оџиџа.*

п'еиш'а, п'еиши'иш'е у п'иш'ако'иш'а
са п'ур'ув'иш'и и-до'ма са н'ос'иш'и.

пип'он м. — дин'а: уф-
п'рл'ей'р л'ибун'иш'и и-иш'и'он'е н'о'гу
им'ах'ме, ц'али н'иви.

п'ити мн. — : у-чил'арник'о
п'і'абл'иш'е р'иш'в'осук са, уф-них
с'и'р'и м'ед'о р'иш'ч'елиш'е.

п'итим'и(ј)а п'рид. — гален,
един'че: е'дин син у-м'ај'ка и-иш'и'ко
е-п'иш'им'и(ј)а, и-на е'ден син у-
п'ей'и-иш'ес м'ом'ич'ка са к'аж'ува
п'иш'им'и(ј)а.

пируст'и(ј)а ж. — : п'ри
св'азди с'и'р'ени иш'и'о-н'алик'ув'иш'и
на п'ируст'и(ј)а.

пиш'и(ј)а ж. — вид питу-
лица: п'иш'а са с'уч'е с'ас п'иш'и'лка,
п'иш'ека-е. Ш'иш'ом са-иш'уч'иш'и са
п'арж'иш'и уф-м'ал'енка п'ей'иш'и с'ас
н'о'гу м'ал(к)у иш'рл'и'жан'че.

п'ладне ср. — пладне, ру-
чек: уф-п'лад'нина ц'ал сој са-
субир'ах'ме на п'лад'не на п'р'иш'еза,
с'ам'о у-з'им'но вр'ам'е, а уф-л'аш'и'о
не-м'ож'ах'ме р'иш'раб'ош'и.

плет м. — плот: он п'иш-
б'иш'е син'ар, м'ежда м'ежду
к'аш'иш'и. Он са п'рави р'иш'боц'кави
ж'р'ани, ж'р'ани с'ас п'і'ар'не, не-м'ож'е
с'ак'уј да п'ер'иш'и.

пл'ус'ка ж. — искра: п'л'ус'ки
'о'г'но п'л'ус'ка, с'иш'ни ц'рв'ени.

подв'арак м. — : сирен'ей'о
ку'жи са п'рави, 'ода р'с'иш'и'ува —
п'одв'арак. Т'иш'а не-ч'иш'е, п'рав'о са-
ф'арл'ува.

пој'ата ж. — : м'ас'и'р за-
дуби(ц)и, уш'и-д'арва нап'рав'ено,
м'ож'е и-уш'и-ж'р'ани, н'ам'и вр'иш'и.

покр'оф м. — : дибела
в'ал'н'ен'а п'окр'оф'ка, с'ас р'еси п'о-
к'рај'ув'ей'о.

п'окаш'и'на ж. — : с'иш'ко
ф'к'аш'иш'и с'ас-ед'но'им'е, р'иш'бун'ела
до-буч'ка, р'иш'п'иш'ува до-п'окр'оф.

пол'ана ж. — пол'јанка:
Ч'иш'ро б'иш'е п'ол'ана, на п'иш'а
н'иви 'оф'иш'и п'р'иш'а п'ас'еха, не-
б'иш'е изор'ана.

полв'еци мн. — средни по
големина лири од кои се прави
герданот на невестата.

поло'ин в'ечер — полно'к:
ку'жи са п'р'ек'ар'иш'и н'ок'о, п'иш'иш'
не-са-изл'ева р'иш'к'аш'иш'и в'он'ка.
Вон'ка иш'ей'иш'и дид'јек'оф'и.

помарз'иш'а ж. — слана:
у-есин ку'жи е-н'о'гу с'иш'уд'ено са
ф'аш'иш'иш'и п'омарз'иш'и, на-с'ак'аде
и-п'о-д'арва и-п'о-з'ем'ја ж'у-иш'а, п'о-
ук'наш'иш'и...

поп м. — 1. поп: у-ц'арк'ва
'им'а; 2. и-в'ар'во на-п'окр'уф'о уш'и-
к'аш'иш'иш'и, н'о'гу е в'аж'ен, и он са
в'ика п'ош'и.

п'орка несв. — бод'е: с'ак'о'е
дубиш'е с'ас р'о'ж'ов'е п'орка, с'им'о
'ак'у ж'у-наш'иш'иш'и.

поскур'ник м. — : кал'аш'че
уш'и-д'арво нап'рав'ен, с'ас к'уш'ка
исд'лаб'ува. С'ас не'ж'о укр'ас'ува-
са м'иш'ур'жи(ј)иш'и, да-лиш'е.

разг'аштен *йрид.* – 1. не-стокмен во облеката: *Ил'р, он сѐ-си б'ише разг'ашийен, йослечен уф-р'убийте*; 2. непристојно однесување: *фраз. 'разг'ашийил сѐ*.

рак'олка *ж.* – ракатка, заграб: *едн'а рак'ол'ка с'ано*.

р'ангел *м.* – ангел: *убаво е-р'ангел на с'он да-йи-иде, ои-зло к'е йи-варди*.

расипок'ашник *йрид.* – : *йијиници и-женик'ар, 'они йи сѐ расипок'ашиниши, а 'они и к'ашиница расипур'укайи*.

р'аскарс'ак *м.* – раскрсница: *йу-идеи сѐ м'аритовец сѐ-заст'анува на р'аскарс'ак*.

р'ат *м.* – вид ловечко куче слично на загарот.

раф *йрид.* – разрок: *едн'ойи 'око на-едн'а с'р'анц ѓ'леда, а-др'уџои на-др'уџа*.

р'еви *несв.* – силно, гласно плаче: *бебек'о р'еви*.

р'епла *ж.* – првут: *б'али кори ои-к'осме ои ѓ'лава ииом йи-йиднуваи, йуџи'имчи р'ейла*.

ридинка *ж.* – крпа за бришење: *сѐс ридинка лиџейи сѐ брише, ридинкаи б'аше маленка и-б'али*.

р'иза *ж.* – кошула: *нив'исийи м'ажо сѐс р'иза ѓу-йрик'оса, б'али везенц йо-вр'айи и йо-р'аквишје сѐс царвено-ц'арн конец*.

род'ан *м.* – кружна направа со која се врти конецот (прегата) за да се намота побрзо.

р'уба *ж.* – алишта (постаро: *др'еи*).

рув'е *несв.* – рие: *бишк'ица рув'е*.

рув'ел' *м.* – револвер: *цандарейи, 'они сѐ-сѐ-рув'ел'е*.

руг'ата *йрид.* – : *'офца сѐс руџове, йи'и е-руџийа*.

руј'ак *м.* – рој: *руј'ак уи ч'ели, руј'ак м'у(х)и али руј'ак уи баб'ачки...*

рукуз'ин *м.* – : *ѓа(и)ник, сѐ йл'еи ои йреѓа, или сѐ круи ои-йлишнѐ*.

С

с'адба *ж.* – сеидба: *найр'олеи и-н'есен'има с'адба*.

с'ажги *мн.* – саги: *Они сѐ ц'арни'аи ои к'унок сѐ с'ажги*.

сѐз *м.* – трска.

сѐип *м.* – стопан: *ситоин, думакин чув'ак*.

с'аја ж. – горна женска облека направена од бело платно – шифон, со тенки фалти.

сак'ул' м. – покривка: *дибела ѿкр'офка, и-и'аа е-о'и в'а'на.*

сал'истра ж. – градник на женска кошула.

сам'ам м. – плевна за слама.

сам'ар м. – 1. скелс: *на сам'аро с'идаро са к'ач'ува, к'аиш'а да-с'ида;* 2.: *к'р'аиш'ае'ио у'и-к'р'куш'а са с'а б'ало м'асце. М'а'ленкиш'е са з'а'ж'ува'и, кој и'арф к'е и'рел'аже.*

с'ару м'ако – : *на-и'арвор'ио м'ако о'и-о'ф'а'иш'а иш'ио-са о'ја'г'иш'а са к'аж'ува с'ару м'ако.*

с'арт м. – : *на-и'високио дел-на ѿкриво (таму се спојуваат гредите) о'и-к'аиш'иш'а е-с'ар'и.*

с'а м. – вршник: *с'ачо е-ка'иш'ак. С'ас не'го са ѿкл'а'иш'а м'асенио л'а'и, о'и-з'оре, и-са и'и'ур'ува ж'аро да-са-и'е'че.*

се'иш'е ср. – мониста: *с'иш'иш'и зарниш'иш'а, иш'ар'ени са: иш'ар'ени, ж'а'иш'и, 'има-ги м'одри, и'е'иш'а'а'ви. Се'иш'е'ио са-н'иже на кон'ец, или-са и'рав'иш'иш'а чумбере.*

се'ф'г'инка ж. – крава, овца коза што првпат се отелува, објагнува... (в. правос'гинка).

с'ечко м. – февруари.

с'ивек м. – смок: *он е-сиф, и'е'иш'а'аф, не-са-и'узн'ава у-иш'иш'ело на-и'а'и, он не-у'а'иш'а, он-уд'ара с'ас и'аиш'иш'а ѿ-с'и'а'г'иш'а.*

си'он м. – страничните дрвца на кои се потпираат страниците на коњска кола.

ска'алка // скр'ачка ж. – скакулка: *'има ги на л'а'иш'о, ж'иш'о ку'а субир'ах'ме, има-ги зил'ени и ка'ф'ени, гу'ла'ми и ма'ленка, иш'иш'а не-а'иш'и.*

скама ж. – сапуница: *с'а'и'уно б'ала с'ама с'а'ами.*

скил'ида ж. – лук.

ск'орни мн. – чизми: *до ко'лено са-високи, о'и-кож'а'иш'а на-биш'а са и'р'а'иш'а.*

скреш м. – сињак: *б'али с'иш'иш'и с'иш'иш'иш'а.*

скуло ср. – училиште: *ни(ј)а мом'иш'е не-о'дих'ме на-ско'лиш'а. Скулош'о ни б'аше уф-Дим'ри(х)иш'ар.*

скур'аф м. – бербер: *м'аиш'а берберин, он скур'в'иса-ги м'аж'иш'е, и-сри'же им-ку'с'а'иш'а.*

скур'в'иса несв. – бричи.

сл'апо к'утре ср. – : *То иш'и б'аше ѿгу'лемо у'и-к'ар'и.*

слекав'иш'а ж. – помор, смрт: *м'а'огу дубиш'иш'а иш'иш'ом са забол'иш'иш'а и и'очнаш'иш'а да-ум'ираш'иш'а, в'икаме слекав'иш'а за'ф'а'иш'а.*

сл'унка ж. – плунка: *б'алаш'иш'а л'и'а уф-усиш'иш'а.*

сн'ева несл. – несе јајца:
ж'ивинаџи сн'ева (ј) ајца.

сн'опи мн. – : љири-чеџири
ф'аџи(к)и ж'иџи у-ракаџи, ка-са-
жн'е сас с'арџи.

с'оба (постаро) // **п'ечка**
(поново) ж. – печка.

сој м. – поколение од една
куќа: уџи-една к'аџи с'ој, на
Никола Балкануф синув'еџи и
момџи еден сој са.

с'ојка ж. – : ма'ленко н'оже,
н'осаџи џо-офча'реџи. Сас неџо
си-сеч'аџи л'абр и-крум'идо.

сол'арка ж. – : у-сол'арка
сол' са џиур'ува.

сп'ина ж. – слезина: џи'аџи
е-уф-кор'емо, наџи черев'аџи, уф-
неџ'има н'оџу к'арф.

сп'ужа ж. – : на ж'еланико
у-(џ)џиџи и у-жив'ина џака в'ика
му-са.

срик'ем'е ср. – плетена
мрежа растегната на два стапа, со
неа се лови риба: р'ибар'еџи, 'они
на-Ср'ума сас срик'ем'е м'оџу
р'иби лув'иха и-на-џаз'аро за
џродаван'е џа-нр'с'иха.

ср'ица ж. – золва:
нив'асџиџи ма'жув'иџе с'есри
'ако џи-џор'иџи ср'ици им-ка'ж'ува.

ср'ачка ж. – стебло: на-
сџеблн'иџи, џио зел'енџи, џи-

чин'ичка, џи-ж'иџи, ч'енка, џес
ср'ачка му-ка'жув'ах'ме.

става ж. – : џув'еке сн'оџи
на-едно к'уџе.

ст'апка ж. – стопало: на-
џидол н'оџаџи 'има сџиџи, на-
неџ са сџиџи'ува.

стар'ало ср. – ренде: сас
сџиар'ало са сџиар'же мур'коф'че,
џиџиџиџи, за-с'уџа али ч'орба.

ст'арже несл. – струга.

стар'ик' џрид. – стармал:
'ако деџиџи џрика'ж'ува к'ако
сџиар чув'ак, н'оџу џоворе,
в'иках'ме-му сџиар'ик'.

ст'аркол' м. – стршен: на
к'он'р 'иде, м'оже и-чув'ак да-
ув'аџи, н'оџу бр'ли џи сџиар'кол'
ув'аџиџо.

сто'м'ик м. – дел од
ладна соба: џи'ам сџи'омни за-
'ода с'ед'аџи.

сул'ан м. – црв дождо-
вник.

сур'иџа ж. – : сас сур'иџа
џр'ана н'ива са в'лачи, џи-с'уџи
џр'ачки е-наџрав'ена.

сур'ак ср. – сито: сас
сур'ак браш'но са џир'есе, за л'аџи,
зел'ник, с'учени кор'и, ч'исџи да-е.

сф'ирка ж. – : џл'еџи
чур'аџи џи-сџиџи да-кул'ено е-
сф'ирка, џр'авио дел.

Т

тајџ'а ж. – фамилија: *Балк'ануви са едн'а п'ајџ'а, р'и-п'ара д'адор, д'аду, п'ајџ'а и-с'инове. М'ајжор'ејџ'а џа-п'ривајџ'а п'ајџ'ајџ'а.*

такард'ак м. – свонец што се става на ситна стока: *с'иј'нио клоп'уи'ар са кажува-п'акард'ак, на-с'иј'на с'и'ока са-п'урува.*

таксид'ар м. – државен службеник.

таксир'ат м. – невола: *лоиц' бел'а, бол'ес, умир'ачка...*

талв'а ж. – голема четврт-еста ткаена крпа, во неа се завиткувала новата или празничната руба или јадењето што се носело на нива за аргатите.

тар'ак ср. – вид гребло.

тарач'ук м. – : *п'арач'уко е-бал'он, р'и-к'ожа р'и-офиц'а са п'рави. Уф-не'џо чува'хм'е м'а'ко.*

т'ате м. – кога невестата му се обраќа на свекорот со почит (в. кај п'ехар).

тенк'и(ј)а ж. – : *п'а е-к'анија р'и-лим нап'равена, с'а неј дес'ајџ'ока ж'ијџ'о са-м'ери.*

тахт'аб'а ж. – тавтабита: *маленко с'иј'но живу'и'инче, п'и(ј)а живу'и'инки но'џу у'ајџ'ајџ'а.*

теп'е ср. – зарамнет врв на височина.

т'ера несв. – бара.

т'ешка п'рид. – трудна: *Т'а нив'ас'ија п'ешка е.*

тимјан'ика ж. – темјанушка: *Нија п'имјан'ики п'ор-двор'ејџ'о си 'има'хм'е, с'а с'ин'о мор'ав'а бр'ја.*

топин'ик м. – топеница.

топка ж. – сарма: *п'ојки са-п'рав'ајџ'а с'а л'ис'иј'ејџ'о у'и-ла(х)а'а с'а с' м'ас'о и-ур'ис, и мируди(ј)а са п'урува. П'рав'ајџ'а са и-п'осни п'ојки, с'амо с'а ур'ис.*

тор м. – г'убре, г'ној: *п'ор 'им'ајџ'е р'и-дуби'иц'ијџ'е.*

т'очени к'ори мн. – дома правени јуфки од тесто: *са п'рав'ајџ'а у'и-п'ас'ијџ'о. Т'ас'ијџ'ојџ'о са замес'ува с'а с' ода 'али с'а м'алку за-п'ур'бави и с'а (ј)ајџ'а. Они са с'укајџ'а у к'ори, с'а п'ор'чилка, са с'е'ајџ'а с'а нои к'ако кр'е'а – п'енки, и са п'урувајџ'а да-са ис'уиц'ајџ'а. На-з'има са јад'ајџ'а, џи вар'им'е с'а с' ода, вар'ени џи јад'ехм'е.*

точ'илка ж. – сукало: *р'и-д'арво е, п'енка, д'ајџ'а, с'а неј с'уч'ајџ'а са к'ори, п'ијџ'а, з'ел'ник,*

ф'ермеґе ср. – вид елек:
*еґек, он е оґиґ-иґаиґиґо соиґиґен,
 ф'ермеґеиґиґо н'ама раґиґиве.*

фил'иѧ ж. – парче тенок
исечен леб: *сѣчѧ кр'ѧнка*
л'ѧи сас-нош е-фил'иѧ.

фл'амур м. — липа: уф-
дворо ние им'ахме си фл'амур,
нѣпр'олеѣи убаво мир'иса, рѣ-
шѣо ч'ај са варѣи.

ф'олта ж. — јадица: сас
ф'олиџи, иџаџе виџаџе ф'олиџи,
ниџе еџиџи џа виџаџме, риби са
лоџиџи.

фун'ија ж. – инка: *џоре е ии'рока, уд'ол и'асна к'ак-чуч'ур. Чуч'уро са и'урува уф-и'ише, да не са-џрулеје рик'и(ј)а 'али ви'но, 'али м'ако.*

Ф'урца ж. – четка: *дар'єни
сас'осри (в)лакна, сас'нєє йай'уци
и-р'уби са ч'исц'ийи. И-скур'ифо
'имшиє ф'урца, да-џи нас'ками
мж'єйю йо-брад'ишє.*

ф'уска ж. — мозолче:
м'оми и ер'ѣни 'имаѿи ф'уски,
ѣнујан'ички сас ѣној ѿ'ални.

X

хај'ат м. – йокр'иен двор
йреп-да у(ф)л'евни фк'ийи.
Хај'апо, он си-са-варз'уа сас
к'ийиийи. Л'апуска са-сед'и на-
хај'ийи.

хајман'а *м.* – : *неїтув'арен*
к'он' е-хајман'а.

(х)а^лк'и *мн.* – опуги на
опинци.

(х)'апѣ несов. – гризе.

(х)апуш м. – крлеж:
'они 'имаѿи љ'лави, заб'иваѿи-ѿи
у-снаѿаѿи на-куч'ина, и-к'арф
им ѿицаѿи. На-'аѿиуѿи снаѿаѿи
ѿ'аѿи е сас к'арв.

(х)'апкә ж. — залче:
з'алук и (х)'айкә 'исйю-е.

(х)'ипка несл. — ика: куџа
х'ийкани не-може да закуйиши
'ако 'ода не-са найиши.

(х)рабн'ак *м.* – 'рбет.

хр'омили ж. – рачна воденица што служи за пребивање у ров за добиток, за мелење кафе, шећер и сл.

хум'от м. – јарем: он са-
иурува на вршиџо рџи-кон'о 'или
уловџиџо коџа 'ораџи или конска
кола вличаџи.

чин'е ср. – вилица: *џорно и долно чин'е сас з'аби.*

чов'ал м. – врека: *уф-чов'ало ж'иш, чин'ичка, чен'ица ченка и фасул са и'ур'ува, они р'и-кони'ал б'аха.*

чуб'ан м. – овчар: *чубано сас'офци'оди.*

чув'арки мн. – цимиринки: *Са и'рав'и и'и-и'уко р'и бишка. Тук'о са в'ари уф-бак'ар сас'ода.*

чук'ало ср. – толчник за лук: *чук'ало р'и-д'арво са и'рави. Сас чук'ало лук сас сол' са к'аца.*

чукара ж. – возвишение.

чумб'ер м. – украс од мониста: *чумбер р'и-с'ени'е, са и'рави и з'ирдан'че и колбичка, чумбер 'има на ус'и'ан, м'омий'е, и'и(ј)а и'рав'и чумбере.*

чур'аша ж. – цреша.

чофк'ало ср. – клун: *чофк'ало 'им'и и'и'арий'е и с'а'ица жив'ина.*

чуч'ур м. – 1.: *чей е на бучка и р'и'и'ам са и'и'и'ува в'ини'о.* 2.: *р'и-с'илан с'и'уд, лей и сн'ак, на-з'им'о и'о-ср'е'и'и'е чуч'ури са и'рав'и, з'ул'еми и б'али...*

Ц

цамад'ан м. – елек: *укр'исно е'лече сас чумбер, м'а'жр з'о'носи.*

цангар'ак м. – : *з'ул'ам'о св'он'о е цанг'ар'ак'о, на кр'у'и'ан*

дуби'и'ок с'и'о'и, на-к'рав'а, 'ол, би'ол.

цумб'иш м. – веселба: *сас в'ино, музики, нар'ои, 'ако н'ак'у са у'годи'л, вичер'и'а цумбиши са на'и'рав'ува.*

Ш

шав'ар м. – вид трска што не прави стебло, служела за покривање на куќите.

ш'аин м. – јастреб: *'осро 'око 'има ш'аино.*

шанд'ан м. – свеќник: *у-ц'арква 'има шанд'ан, на-*

шанд'ано ламб'ади с'и'у'а'и, уф-и'и'оки'а.

шарлаг'ан м. – зејтин: *шарлаг'ан р'и-слан'чаг'л'ей и р'и сус'ам 'имаш'е.*

шарлан'ик м. – сад во кој се чува зејтин: *шарлаг'ано*

уф-шарлан'ик сѣ'уи, рѣи лим
б'аше, рѣи сѣ'акло нем'аше

шил'еже ср. – : мл'енко
(j)'аѣне до-ѣуд'инка.

ш'ира ж. – сурутка.

шл'упка ж. – : б'алаѣа
к'ора рѣи-(j)'аѣаѣа.

шл'упка // л'успа ж. – 1.
луспи од риба, 2. тврдата кора на
оревот во која се наоѓа јатката.

штик м. – место каде што
стои сабјата.

штир'ица // штирка ж. –
јалова: за-женскиѣе доб'ици
иѣио-не-р'аждаѣи, них ин-
в'икаме иѣи'ирка.

ш'уле // ш'уљку ср. – не-
крстено машко дете: м'аѣико
д'аѣе не-карсѣенѣ е-и'уле 'али
и'уљку.

шум'ија ж. – : сѣс ѣ'ѣрни
шум'иш сѣар'иѣе ж'ени б'иха.
К'осме ич не им-сѣ-ѣледаѣе.

ш'ута ѣрид. – : к'оза бес-
роѣове, иѣ'а е-и'уѣа.

шуш'арка ж. – мешунка
од грав: уф шуш'арка фѣс'ул'ѣ
сѣи'ѣи, сѣ дур не-сѣ-убере. Т'аѣ е-
зи'енѣ, иѣиом узр'е(j)'е сѣ-суиш
и рѣиѣаѣа.

ЗАКЛУЧОК

Говорот на селото Чифлицик го репрезентира дијалектот на Серската говорна група, која по рефлексот на старата носовка од заден ред ж се дели на два говора: северен *a*-говор и јужен *ǎ*-говор. Според рефлексот на носовката ж чифлицичкиот говор е сместен во јужниот *ǎ*-говор, т.н белишки говор, којшто ги опфаќа селата расположени од двете страни на реката Белица, која ја сече источната половина на серското поле (Иванов 1977: 38).

Врз основа на изнесениот материјал во трудот можеме да ги одделиме следниве поважни особености на чифлицичкиот говор.

Фонетика. Во чифлицичкиот говор среќаваме двојност во изговорот на самогласките. Под влијание на динамичниот и експираторен акцент, неакцентираниите самогласки подлежат на редукција: /e/ се редуцира во два правци - кон /и/ и кон /ä/ при што се јавуваат два вида алофони [e] (*вр'аме, м'ене, к'аме*) и [a] (*б'асе, б'олан : б'олен, ѓ'ладан : ѓ'ладен*); /o/ се редуцира на релацијата /o/ – /ɔ/ – /y/: *'арно, б'ало, ѓ'исмо* покрај *'арну, б'алу*. Пред акцентиран слог има посилна редукција: *убр'ас, ѓул'ам, ѓувид'ар*; /a/ се редуцира во затворен алофон којшто клони кон [a] и се неутрализира со алофонот на неакцентирано /ä/ (*б'абџ, ѓаиѓ'ан, ѓ'ава – ѓав'аиѓџ, кр'асиѓав'иѓџ, сѓиѓреѓ*). Кај вокалот /ä/ бележиме еден вид подруга редукција, кога неговата артикулација станува полабава и се спушта кон артикулацијата на неакцентираното /a/ притоа изедначувајќи се со неа. Ваквиот редуциран алофон го бележиме со графемата /a/ (*в'алк – вал'иѓџа, з'аи – заб'о, р'ака – рак'иѓџа*).

Рефлексот на *ѓ* е условен од местото на акцентот. Во акцентирани позиција *ѓ* се рефлектира во *l'a/* (без оглед на карактерот на следниот слог): *бр"а'к* – *бре'ѓ'o*, *м'аси'ѓ'o*, *нид"ала*, *нив"аси'а*, а во

неакцентирана позиција го дава рефлексот /e/: *деџиџеџо* (:д'аџе), *леџи'а* (л'аџо), *реџаџиџа*, *снеџ'о*.

Носовката од преден ред (а) се рефлектирала во /e/: *'едар*, *еџ'ик/из'ик*, *з'еџи*, *ичу'мен*.

Носовката од заден ред (ж) е заменета со фонемата /ǎ/. Таа во акцентиран слог се реализира како [ǎ], а во неакцентиран слог се реализира како [a]: *в'ǎдиџа*, *в'ǎџел*, *џ'ǎба*, *кад'е*, *каџ'ина*, *м'ǎши/м'ǎжр*.

Секундарниот ер (з) го споделува развојот со носовката ж. Во финална позиција ги среќаваме вредностите: за групата *-*tǎ* → *-ар* (*д'обар*, *'ендар*); *-*tǎ* → *-ал* (*и'екал*, *р'екал*); *-*tmǎ* → *-ǎм* // *-ам* односно *-ем* (*с'ǎм* односно *сам*, *н'есам*, *'осем* // *осам*, *осемдес'еџи*).

Како континуанти на *л* и *р* се јавуваат двофонемските групи *ǎл* и *лǎ* за *л*: *б'ǎлва*, *в'ǎлна*, *ж'ǎлџи*; *жл'ǎчка*, *сл'ǎнце* односно *ǎр* и *рǎ* за *р*: *џ'ǎрми*, *д'ǎрво*, *к'ǎрф*; *вр'ǎх*, *р'ǎши*, *вр'ǎшник*.

Консонантскиот систем на чифлиџичкиот говор го сочинуваат 39 фонеме со свои меки парници. Фонемите /џ, ч, ж, ш/ коишто поради својата фонетска мекост во сите позиции се реализираат како палатализирани, не влегуваат во корелација по мекост.

За прасловенските групи **tj/*kt/*dj* (стсл. шт, жд) имаме доследно чување на постарите континуанти /шт/ и /жд/: *џ'ашиџи*, *и'еш* – *иџиџи'а*, *н'ош* – *н'ошиџи*, *м'ежду*, *и'режду*.

Прозодија. По својот акцентски тип чифлиџичкиот говор влегува во акцентскиот систем со слободно акцентско место – акцентот може да стои на секој слог во збороформите, на една парадигма и на секоја морфема, вклучувајќи ги тука и флексивните наставки. Ваквиот акцентски тип е карактеристичен за „целата група серско-драмски говори вклучително со сушко-височкиот во Солунско се надоврзува со мали отстапувања во местото на акцентот со малешевско-пиринските и гоцеделчевскиот (неврокопскиот) говор на север“ (Видоески 1986: 20).

Присуството на двоен акцент го вклучува односниов говор во групата на југоисточните македонски говори (*б'радаџиџа*, *јалуџиџа*, *кр'астиџиџа*, *м'омичкаџиџа*, *м'омчениџеџо* (м'омченце)).

Морфологија. За именките од машки род што завршуваат на *-ел*, *-ен*, *-еџ* како петел, овен, палец какрактеристично е тоа што подвижниот вокал /e/ се задржува и во наставката на множинските форми (*иџиџ'ел* – *иџиџ'ели*, *оџ'ен* – *оџ'ени*, *и'алеџ* – *и'алеџи*).

Наставка -и, која ја континуира старата двоинска наставка е, ограничена на именките: *’око – ’очи – оч’иѿиѿе* и *’ухо – ’уши – уи’иѿиѿе*.

Кај именките на -е преовладува старата множинска наставка -ета (-еѿ), иако во некои форми ја забележавме и наставката -ина: *бурѿ – бурѿеѿѿ, ѿѿрне – ѿѿрнеѿѿ, јаѿне – јаѿнеѿѿ, иѿеле – иѿелеѿѿ // иѿелѿина*.

Поради фонетско совпаѓање на старата наставка за збирна множина *-je* со множинската наставка *-e*, во односниов говор збирната множина е доста расколебана: *д'ај̄ – д'ај̄бе* : мн. *д'ај̄бове*, *кол – к'олове* : *к'ол'е*, *сној̄ – сн'ој̄ове* – *сн'ој̄е*.

Како особеност во образувањето на придавките, би го истакнале засиленото синтагматско изразување на посвојност со помош на предлог од типот: *син'о му на Јов'ан, на ѿ'аѿѿко ми им'оѿѿ, ѿд зм'ѿѿа к'ожа, ѿд ѿ'ѿѿе м'есо.*

Наставката -м во 1 лице еднина во сегашно време регуларно ја забележавме само кај глаголите од а-група: *д'авам, ѓ'ледам*; кај глаголите од е-група во говорот на нашите информатори среќаваме паралелни форми со и без -м: *'одам, к'ажам*, но и *'ода, к'ажа*.

Акцентот во сите форми на имперфектот е морфолошки фиксиран, било да се наоѓа на коренската морфема, било на тематскиот вокал; на кореновиот слог акцентот паѓа кај оние глаголи што во сегашно време имаат неподвижен акцент: *'uġram* – *'uġraui* : *'uġrax* – *'uġraue*; а на тематскиот вокал кај глаголите со подвижен акцент во сегашно време: *īl'eīu(м)* – *īl'eī'ei* : *īl'eī'ex* – *īl'eī'eue*; кај префиксираниите глаголи акцентот стои на слогот на произведената основа: *odn'euaх*, *nad'uuaх*.

Во аорист кај глаголите од *о/е* раздел неакцентираното *-ох* спорадично може да се слушне и како *-ах*: *д'ојдах* но и *дојд'ох*. Ваквите форми се објаснуваат со аналогичност според формите со *-ах* завршок; тие се среќаваат на поширокиот серско-драмски ареал.

Забрана се изразува со партикулата немој (*нем'ој*, *ним'ој*) и формите за сегашно време (*нем'ој вр'авиш*, *нем'ој са ж'алиш*), но забележавме и неколку примери на негирани заповедни форми кои се изразуваат со синтаксичка конструкција *ним* и презентската форма со *да*, варијанта која е карактеристична за кукушкиот говор (*ним да-карипи'авам јас*).

Лексика. Лексичкиот материјал што е разделен по семантички групи според Тематскиот прашалник за собирање материјал

за Македонскиот дијалектен атлас побудува интерес на семантички и на деривационен план.

Бројот на зборообразувачките дијалектизми (*брл'ик* 'бол', *лив'ар* 'левак', *си'јарколец* 'стршен'), семантичките (*и'решна* 'удри гром', *рбл'ак* 'силен пороен дожд', *о'й'ивур* 'клуч'), многузначните зборови (*в'адца* 1. 'бразда за вода', 2. 'патец во коса', *чуч'ур* 1. 'мразулец', 2. 'чеп на буре', *ка'ур* 1. 'каури, христијанин', 2. 'сандак за умрен'), дијалектните зборови со јасна мотивираност (*илесн'ица* 'шлаканица', *кафен'ик* 'ћезве', *вар'и'ило* 'вител (во река)', *си'орм'ик* 'место каде што се чуваат стомните', е навистина голем и укажува на богатството на духот и творечката моќ на народот.

Во чифлицичкиот говор се разгледани околу 220 локализми. Направената споредба на истите со другите македонски говори (посебно со јужните и југоисточните говори), укажува на различното или исто значење на локализмите во проучуваниот говор и во сопоставените говори. Притоа беше забележана и нивната надворешна (фонетско фонолошка и прозодиска) структура. Сп.: *и'уран'ик* 'внатрешниот дел на стомакот заедно со цревата' (с. Чифлицик) : истата форма *и'уран'ик* 'желудец, утроба' во говорите на с. Плевна и Г. Броди (Драмско), *ф'урца* 'четка' (с. Чифлицик) : истата форма *ф'урца* (Секавец – Серско) : *ф'урца* (Сухо – Солунско и Ранци – Кајларско) : *ф'арча* (Липинци – Кајларско) : *ф'урча* (Грбасел и Крецово – Кукушко) : *ф'орча* (Жерноница – Дебарско) : *фрча* (Пехчево).

Периферниот карактер на говорите во егејскиот дел на Македонија, вклучувајќи го овде и чифлицичкиот говор, условува овие говори да изобилуваат со голем број архаизми, коишто полека но сигурно исчезнуваат заедно со исчезнувањето на постарата генерација говорители. Ваквите дијалектни зборови укажуваат на длабоките врски меѓу словенските јазици, во нив можат да се откријат и јазични фосили уште од прасловенскиот период. Сп.: *бл'уди* 'скита', *џвос* 'помала шајка', *кл'ика* 'вика, пушта силен глас', *и'ора* 'исто годиште, врст', *и'еи* 'селска фурна', *цар'уле* 'опинци'.

Присуството на големиот број туѓи зборови – турцизми (*ад'ам* 'чекор', *бац'а* 'оцак', *саб'ахка* 'свезда вечерница', *и'ај'фа* 'фамилија', *чин'е* 'вилаца', *чим'бер* 'женска шамија', *и'арлан'ик* 'сад за зејтин') и грцизми (*арм'асница* 'свршница', *буб'ајк* 'памук', *дил'аф*

’маша’, *ламб’ада* ’голема свеќа’, *йар’и’ир* ’стакло на прозорец’, *фил’ија* ’парче тенко исечен леб’, *ф’оли’а* ’јадица’), јасно укажува на фактот дека турскиот и грчкиот јазик, како јазици со посебен престиж имале големо влијание врз лексичкиот корпус на чифлицичкиот говор, како и на јазичната интерференција на која биле подложени говорите во Егејскиот дел на Македонија.

Речникот на покарактеристични зборови на говорот на с. Чифлицик содржи повеќе од седумстотини дијалектизми. Тие се дадени во контекст, што го чинат речникот побогат.

СКРАТЕНИЦИ И ТРАНСКРИПЦИЈА

СКРАТЕНИЦИ НА ЗБОРНИЦИ И НА СПИСАНИЈА

ГЗбСФФ	Годишен зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, Скопје
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
ЛЗб	Литературен збор, Скопје
МЈ	Македонски јазик, Скопје
МП	Македонски прегледъ, София
СбНУ	Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, София

СКРАТЕНИЦИ НА ЈАЗИЦИ

алб.	=	албански
ар.	=	арапски
аром.	=	аромански
буг.	=	бугарски
глож.	=	горно лужички
грч.	=	грчки
дијал.	=	дијалектизам
длож.	=	долно лужички
италј.	=	италијански
лат.	=	латински
нгрч.	=	ново грчки
пер.	=	персиски
пол.	=	полски
прсл.	=	прасловенски
ром.	=	романски
рус.	=	руски

слов.	=	словачки
словен.	=	словенечки
сргрч.	=	средно грчки
срп.	=	српски
стгрч.	=	старогрчки
стпол.	=	старо полски
стсл.	=	старо словенски
стчеш.	=	старо чешки
тур.	=	турски
укр.	=	украински
хрв.	=	хрватски
чеш.	=	чешки

ТРАНСКРИПЦИЈА

- ă** – Со овој знак го предаваме темниот вокал независно од неговото потекло.
- ǣ, ȝ, ȥ** – Точката под вокалот го означува полуредуцираниот изговор: *ǣ* клони кон *ă*, *ȝ* клони кон *у*, *ȥ* клони кон *и*.
- а:, е:, и:, о:, у:** – Со две точки до вокалот се означува должината.
- л'** – Овој знак го означува полумекиот изговор на *л*.
- н'** – Полумек изговор на *н*.
- к'** – Полумек изговор на *к*.
- г'** – Полумек изговор на *ġ*.
- ʼа** – Рефлекс на јат во акцентирана позиција (ja).

ТЕКСТОВИ

МОЈО Д"АДО

Д"адо К'оста, н'ајст'арио-син на-м'ојо п'арад"адо Ташко е-раб'отил к'ако ар'гатин на-чифл'иго от-Ак'ил Беј. Сас-бегувата реч-дозв'ола, он-си-нап'равил к'ашта ут-плит'ар и сас-св'ојо-сој са-ус'елил уф-н'еѐ. Н'а-ист'ина са-б'иле н'огу с'иром'ашки, 'арну-'ама к'олко за-ед'ене са-им'але. Са-б'или: он-д"адо К'оста, чув"аците каж'уват д'ека-е-б'ил ст'упан, дум'ак'ин чув"ак сас-н'ого-ак'ал, б'аба Ел'ена, и д"ацата Анг'ел, Ил'и(j)а и м'омата Мар'и(j)а.

М'ојо д"адо е-б'ил плишк'ат и н'огу прилег'ат. Бил-е кавр'амес уф-косм'ето. Сите ни-гу-кажуват к'ако н'огу, н'огу раб'отл'иф и-варт'ик'ашник. Ко'га е-кос'ил нис-пол'ето, сас-ид'ан зам'аф от-негув'ите р'аци 'искосувал к'олку други дво'ица кос'ачи. А-куг'а изм'орен'ите ар'гати седин'але-са да-са-одм'орат д"адо не-сед'инал, он-е-пр'одужив'ал сас-кос'ене. Таквата д'обра и тр'удна раб'ота га-е-з'абележ"ал и-бе'го, па-и-з'агова му-е-дад'ел пов'еке д'енги. Д"адо К'оста сас-них си-е-куп'ил пент м'иски два м'исаре и-три ма'арина.

Ко'га нем'ало раб'ота нис-пол'ето он-сас ма'арината е-од'ил уф-гор'ато и-там-е-собира'ал д'арва за-гр'еене. На-паз'аро уф-Хис'ар ги-е-продав'ал.

Уф з'имно вр"аме куг'а р"аката Ср'ума са-зал'едув'ала он-е-од'ил пу-л'едо. Едн'ач л'едо почн'ал да-са-к'арши. Д"адо К'оста немисл'ил на-себе, куг'а е-видел 'оти-едн'ото ма'аре з'апочн'ало да-пропа'да уф-од'ата притарч'ал, гу-одварз'ал тов'аро, и-го-извлеч'ел ма'арето на-бре'го. Арно-'ама тув'аро сас-дарвата не-го-'оставил, он са-е-варн'ал по-не'го. Го-зе'вал, п'ак го-туварил на-магер'ето и-така они са-се-варнале уф-сел'ото живи и-зр'ави.

Д'адотѫ К'оста ѿ-убав'ите в'ејки точ'илки и ѿст'ени е-прав'ил, па-них-ги прод'авал на-паз'арѫ. Н'ајуб'ави точ'илки прав'ил и стопанк'ите уф-к'аштата са-ид'але да-ги з'еват.

Н'АШАТА 'АВЛИ(Ј)А

Авл'и(ј)'ата ни-б'аше гул'ама, с'едам-осам д'екара. Н'а-ѿкол 'авли(ј)'ата б'ише иск'опан роф. До-р'офѫ б'иха посад'ени кав'аци, 'они-са-топ'оли пу-в'аше, и-в'арби. Сас-них га-зашт'итув'ахмѫ ѿ-попл'ави. Напр'олѣт куг'а уф-'авли(ј)'ата к'и-пор'аснеше ж'итѫто, н'ајп'арво ѿфц'ите ги- пуштув'ахмѫ да-п'асат, па-по-них куб'ил'та и-друг'ата стока. По-'ова п'асене на-кубил'ата и-зал'аснув'аше гриф'ата.

По-това 'авли(ј)'ата га-ур'ахмѫ и сад'ихмѫ сас-ч'енка. Сас н'ее ја-ран'ихмѫ ст'оката.

На-ѣдин д'ал ут-'авли(ј)'ата сад'ихмѫ буб'ак', лабун'ици – буст'ан и пип'оне, корм'ит, ск'илида, пуп'ерки, патлиц'анѣ, пат'ати. Куг'а б'аше с'ушно вр'амѫ ништо не-са р'аждаше.

Уф-нашата 'авли(ј)а 'имаше шес д'ун'и сас-гул'ами пл'одови. Д'ун'ите б'иха п'ални сас-'ода. На-пр'едниѫ дел ѿ-к'аштата 'имахмѫ-си идн'а лузн'ица. Т'аа с'едам п'ати уф-год'ината р'аждаше.

БОЛ'АВИ

Куг'а јас си-б'ах д'ате вуд'рх б'орба за-гол жив'от. Б'ах п'оик'и изгл'аднан н'его-ли сит, п'оик'и болѣн н'его-ли зраф. Нашето с'ело б'аше покр'ај р'аката С(т)р'ума, а-нис-пол'ето 'имаше кан'але сас-'ода за-вад'ене. Сас-толку 'ода, уф-нашето м'астѫ 'имаше н'огу кум'арци и-идн'а бол'ка, са-в'икаше м'алар'и(ј)а. От н'ее јас се-си-б'ах болан.

Пам'етам ѣдн'а ч' 'имах бол'ава сас-тресен'ица. Дов'едаха-ми ср'ашни живот'ини сас-гул'ами з'аби и-рог'ове. Ти(ј)а легн'уваха-си в'арс м'ен и-ма наг'азуваха. Ср'ашна раб'ота. М'ајка рѣш'и к'ѣ-ме-н'оси уф-Дем'ир Хиса, на-д'октур. Туг'ава т'атко б'ише сас-ѿфц'ите. Т'аа гу-викна ујкѫ Д'ина и таргн'ахмѫ. Уф-пол'ето ујкѫ ѿст'ана сас-

офц'ите, а-јас, т'атко и м'ајка отид'охме. Т'атко б'аше н'огу лут, в'икаше-и на-м'ајка по-ц'алио п'ат, дур и-га-уд'ари сас-ст'апо. Д'октуро дад'е-ми идн'а 'игла и 'апови. Уф-сел'ото куг'а са-варн'ахме б'аше н'ошно вр'аме.

Н'ого бол'ави си-'имах, и-ут-'ушин'ата, и-ут-т'опките уф-г'ушата. Л'ел'а Г'ина кин'еше ми-ги сас парст'ите, расп'укув'аше-гу гн'ојо. Уф-уст'ата, ун'етри м'ежду з'абите кал'ам ми-тур'увахе, да-не-га-иск'асам.

Куг'а 'имах бол'ава уф-'ушин'ата, м'ајка гр'ееше т'увла потуп'ена уф-гур'ешта ода. Тувлата га-завиткув'аше сас-в'етва к'арпа. Уф-уш'ето турув'а-ми сок от-царн'ица. К'и-земеше сур'ова гр'ан'а ут-царн'ица, па-га турув'аше уф-о'г'ино, и с'око што-са ц'адише гу собираше уф-шиш'енце, с'акуј-п'ат да-га 'има фк'ашти.

УФ СКУЛ'О

М'ојата сеср'а и м'ојо брат б'аха п'огул'ами от-м'ен. Они си-од'сха на-скол'ија. Бр'ат-ми Д'инчо б'аше бил н'огу д'обар учен'ик. Ид'ин д'ен и м'ене ма-одн'есоха на-скул'о. Д'ацата к'ажуваха 'оти грамат'ико б'аше-бил лош-чув'ак. Он-са-в'икаше Латров'алијата. Лош не-лош јас-са р'еш'их да-'одам.

Скул'ото б'аше уф-едн'а мал'енка к'ашта нам'астено. Имаше с'амо едн'а с'оба. Уф-н'еје имаше пент м'аси и едн'ата м'аса ш'еста б'аше за-грамат'ико. Уф-м'асите си-с'едеха по-три д'аца. У-куп б'аха петн'еесе. Јас стој'ах н'апоз'ат м'асите. Д'аскало вис'ок чув'ак, ц'арн, сас-ц'арно к'осме и гул'ами муст'ак'и б'ише. Карш'и д'ацата сту'еше и јав'аш-јав'аш н'ешто гув'ореше. Дур и мен-ма-зан'есе. Ми-са в'иде д'ека-е-н'огу уб'аво да-'одиш уф-скол'и(ј)а.

По-две гуд'ини и јас-отид'ех на-скул'ија. Туг'ава б'аше направ'ено н'ово скул'о. П'арвио-ден отид'ех сас-братуф'четка-ми Мари(ј)а. Т'аа в'ек'и од'еше уф-п'арф кл'ас. Мари(ј)а б'аше н'огу м'ила м'омичка и от-м'илос га-в'икахме М'уша. Јас и М'уша се-си-б'ахме з'аедно, по-ваздад'ен играхме-си, 'ама и-си-уч'ихме. Т'аа б'аше м'оја друшка.

Н'ашата п'арва даск'алка в'икаше-са Фотни. Т'аа б'аше н'аша Мак'сдонка, 'арно-'ама уф-скул'ијата гув'ореше по-гр'ацки. Зна-

д'ека гу-позн'аваше н'ашио из'ик. Т'аа сед'еше кај-мојо 'ујко В'ельо Дончев. Ујко и 'ујна б'иха ст'ари чув'еци. Они не-гу-пузн'аваха гр'ацкио из'ик. Фк'ашти си-гов'ореха по-н'ашки – макед'онцки. И сас-Фот'инка т'ака си-гов'ореха. Фот'ини ма-уч'и у-нип'ија т'акси – пр'ет-ск'улска подгот'офка.

П'арфио д'ен куг'а отид'ех сас-М'уша, Фот'ини б'аше т'ам. Н'ешто му-гов'ореше на-кл'асо. М'уша отиде кај-н'ее па-н'ешто по-гр'ацки и-прогов'ори. П'осле М'уша ма-удн'есе до-едн'а м'аса. Уф-м'асата дво'ицата седн'ахме. Т'аа ми-к'аза д'ека м'оже да-седам сас-н'ее 'ама-да-сам м'иран.

Фот'ини гов'ореше н'ешто по-гр'ацки. Д'ацата б'аха м'ирни и га-сл'ушаха што гов'ори. Јас сед'ех-си м'иран 'ама-н'ишто не-разб'ирах. Си-пом'ислих 'оти-т'ука 'има н'огу гр'ацки деца и затув'а т'аа гув'ори по-гр'ацки. Туг'ај 'уште не-зн'ајах д'ека н'ашио из'ик бил-е забр'анен уф-скул'и(ј)ата. Ич-не-га разб'ирах што-гов'ори, и не-саках да-'одам уф-скуло.

П'АРВИ КЛАС

С'ас-шес гуд'инки век'и од'ех уф-п'арви клас. Даск'алка ми-б'аше Кат'ина. Т'аа б'аше от-Дем'ир-Хис'ар. Б'аше св'етла, сас-бо'ено пл'аво к'осме, вис'ока и с'акујпат д'утерана пу-гр'атцки, и ушн'ици 'имаше. Б'аше ч'иста гр'акина и макед'онцкио из'ик не-гу-зн'аеше. Јас и-не-помен'увам к'ако гу-на'учих гр'ацкио из'ик. Фк'ашти гов'ор'ихме по-н'ашки. Куг'а си-игр'ахме сас-гр'ачките д'аца туг'ај н'ешто на'учувах.

Уф-п'арви клас ги-науч'ихме бр'уев'ите. Сас-нас нос'ихме-си по-д'есат' чинк'арни з'арнца. Поседн'ати по-д'ушум'ето став'ахме-ги на-купа. Пот'ова префарлувахме-ги от-идн'а на-друга купа и број'ихме-ги з'арнцин'ата. Јас уф-д'ушум'ето вид'ех идн'а д'упка и почн'ах да-пушт'увам уф-н'ее идн'о по-идн'о з'арнце и, да-бро(ј)'ам на-гл'ас: 'ена к'алаб'окја, д'ио к'алаб'окја, тр'ија калаб'окја ...и т'ака по-рет. Путзан'есен уф-играта, забора'в'их на-бел'ата што-га-правам. Уч'ителк'ата удар'и-ма пу-глав'ата сас-едн'о ст'апче, и ма-заст'ана уф-к'ош'ето. Запл'ашен от-'ударо, сас-с'алси по-лиц'ето

прест'анах да-пушт'увам з'ярн'їна. Ц'алио час плач'ех, не-от-бул'ава 'ами от-што б'ах навр'едан, 'ама-и-криф.

Уф-фт'ори клас не-уч'и уч'ителк'ата Те'ано. Б'аше-си к'ундава, к'ундав вик'ахмє на-сн'изок чув'ак, и-коқал'ааста б'аше.. П'омл'ада от-учителка Кат'їна. Туг'ава не-ми-идешє уф-ак'ало, к'аку е-мож'ело уф-п'арви клас да-не-уч'и п'вузр'асна учителка, а-уф-фтор клас п'омл'ада.

Туг'ава н'емахмє ни-дефт'ери ни-м'оливи. Мор'ахмє с'ичко да-турув'амє уф-глав'ата. П'ишувахмє на-пл'аки сас-к'онд'ил'. С'ичко што б'ише нап'иш'ано на-т'абл'ата н'їє гу-зап'ишув'ахмє на-н'ашитє пл'аки, 'арно-'ама др'уғио ден го-бр'ишехмє и н'ово п'ишехмє. Уф-фт'орио клас ги-на'учих б'уквитє. Уч'ителк'ата ст'авашє-ни оц'ени от-шес ду-д'есат'.

Уф-тр'етио клас уч'ителк'ата са в'икаше Ф'ани. Т'аа ти-б'аше н'ајл'оша. Пам'етам идн'а сл'учка от-т'аја гуд'їна. Наз'ат - зат-мен на-м'асата сед'еха Атан'аса и Фот'їни К'арас. И дв'етє б'аха 'едри м'оми, 'арно-'ама от-скол'и(j)а от-уче'не 'абєр си-н'емаха. Уч'ителк'ата на ид'ин час га-презв'икува Фот'їни К'арас. К'араската по-'убичај не-зна'ешє. Куг'а уч'ителката гу-зав'артє г'арбо, т'аа мен-ма-удри и ма-зам'оли: „За-м'ајкин'а-ти д'уша К'ольо, к'ажи“. Уч'ителк'ата-га-ч'уја, са-н'алути и зап'очна да-и-в'ика: „Вов'ала 'ена колк'ава м'ома а-н'ишто не-зна'єш“. Фот'їни посра'ме'на седн'а-си, 'арно-'ама б'аше пр'исре'кна оти пум'їна бес-к'ут'ек.

Др'угата год'їна уф-четв'арти клас дојд'е-ни грамат'ико Кенд'ис. Б'аше с(т)рог и ж'ифчан чув'ак. Гу-в'икахмє јарм'ас чув'ак'. С'акујпат б'ише лут на-н'ек'ој. Ваздад'ен т'утун пи'ише, и ср'амни ц'офки кажувашє. Ут-н'его с'итє са пл'ашихмє. Сас-стап т'єпашє-ги т'їјаи што-не-зн'аат, 'али са-нем'ирни, 'ако вр'ават. Идн'о вр'амє н'аистна прест'ана да-п'иє т'утун уф-с'обата, 'ама зат'ова гр'изашє на'ут. На єд'ин час так'оф к'ут'ек му-удари на-Б'ел'оф Стуј'ан, д'ур гу-прет'єпа. Он не'к'олку д'єна не-ид'ешє уф-скул'о. Ти: д'єна грамат'ико б'аше са-см'ирил, 'арно-'ама поф'торно зап'очна да-уд'ара.

Сиг'а ж'ертва б'аше Мар'ика Лик'иду. Т'аа б'ише к'ерка на-мац'иро Шп'иро. Он-ти-б'ише чув'ак к'абадал'їја. Ја-одн'єсел Мар'ика на-д'октур уф-Дем'ир Хис'ар. Уф-гр'адо са-пож'алил на

скул'ио инп'ектор. По-тр'и-чет'ири д'ена грамат'ико Кенд'ис гу-
снѣма. У-нас дојдѣ ноф грамат'ик.

Уф-п'енти и ш'ести кл'ас пул'агашѣ-са д'ијагон'изм'ос. Това ти-
б'ашѣ н'ашто к'ако мал'енка мат'ура. Аку га-пул'ожиш 'одиш уф-
гимн'ази(ј)ата уф-Дем'ир-Хис'ар. Са пул'агашѣ нап'исмено на-
чет'ири скул'иски ч'асувѣ. Јас б'ах одл'ичѣн и вр'адан учен'ик.
Пок'ажах одл'ично зн'ан'ѣ. Грамат'ико прѣдл'ожи да-учам уф-
гимн'азијата. Арно-ама т'атко не-д'адѣ. За-т'атко оф'ц'ите б'аха
н'ајважни. „Каква скул'и(ј)а, уфч'ар к'и-ни-тр'еба“ к'азуваѣ т'атко.
Ни-у ш'ести клас не-отидѣх, а не-па-ли гим'ази(ј)а уф-Хис'ар.

М'АЈКА

...Н'огу ја-с'аках м'ајка. В'икаѣ са-Ванг'ели(ј)а. Б'ашѣ д'обра
ж'ена, и м'ајка, т'атко в'икаѣ најд'обра стоп'анка уф-ц'алото с'ело,
а-па д'адо в'икаѣ – акал'и(ј)ка ж'ена. К'осмето и б'ашѣ к'ако
фил'ено, сплит'ено уф-пл'итки. Спум'инам-га сас-ш'арѣна бурл'ана
на-глав'ата. Пу-селцки са-убл'ачиѣ. Имах пет гуд'инки ка-си-
отидѣ. Јас и-не-га-пам'етам многу. Ут-што умр'е не знам. Л'удето
по-сел'ото каж'уваха умр'ела-е ут-жал по-Јорд'ан. Н'ај-мал'енкио-
ми брат им'ал идн'а гуд'инка куг'а умр'ел. По-н'его м'ајка зап'очна
да-са-г'уби, н'икој не-пузн'авашѣ, па-ни нас дец'ата.

„Стоп'анката ми-ѣ-болна З'апро, к'ѣ-си 'оди, бреј-бреј“
жалѣѣ-са т'атко на-сус'едо З'апро.

Јас играх-си сас-дец'ата куг'а д'оје бр'ато К'оста и ми-к'аза
„м'ајка си-отидѣ, ај-фк'ашти“. Ут'идох до-крив'ато д'ека л'ежѣѣ
м'ајка и с'илно викн'ах, нис-с'алси: „м'ајко, м'ајко....“ Т'атко ма-
т'аргна и ми-к'аза „Не-пл'ачи с'инко, м'ајка отидѣ, н'ема да-са-м'ачи
пув'ек'ѣ. Там к'ѣ-си-гу-н'ајдѣ Јорд'анчо“. Арно-ама јас не-са-
пусм'ирих. Гр'удва ми-ост'ана уф-душ'ата и'уште ми-ст'ои.

Послѣ идн'а гуд'ина, пу-м'ајка, си-отидѣ и бр'ато К'оста –
нам'илно Д'инчо. Това б'ашѣ куг'а зав'ърши ш'ести клас, и га-з'ема
мал'енката матура. С'ите фк'ашти б'ахмѣ р'адосни 'оти Д'инчо
зав'ърши ш'ести клас, 'ама-и б'ашѣ н'ајдобар уф ц'алото скул'о.
Това л'ато Д'инчо са-разболѣ. Д'оби гул'ама бол'ава уф-ног'ите.
„К'ѣ-ти м'инат“ к'азуваѣ т'атко. Но не-б'ашѣ т'ака. Ни д'октур'ите

сас-игли, ни-б'абите сас-б'абини не-му пом'агаха. Б"аше ж'алосно да-са-гледә к'акә сә-в'итка ут-бол"ави ту-по-к'аштата ту-по-авли(ј)ата. Ид'ин ден п'ув'ек'е не-зн'аешә за с'ебе, и-уб'ярзо умр'е. Туг'ај сә-зап'итах „гледә-ли г'оспо, има-ли рет?“ Они сә-ми б'или н'ајбл'иски и н'ајп'отребни.

Устан'ахмә јас, с'еста-ми Мар'ија и т'атко. И'акә мал'енка Мар'ија ст'ана думак"инка – чист'ешә, пер'ешә, м'анци прав'ишә, ц"ала к'ашта нә-н'еә п'адна.

У-ова за-нас т'ешко вр"амә, ут-гул"амә пом'ош ни-бишә с'ојо на-ујкә Д'ина. Зближ'ихмә-сә и с'ожив'ахмә-сә сас-них: ујкә Д'ина, ујна Мар'и(ј)а и н'ифнио син Дим'итар. Сплот'ихмә-сә и п'оуб'аво зажив'ахмә. Сакуј си-имашә св'оја раб'ота – удолж'ение. Туг'ај 'имах д'есат' гуд'инки, б"ах д"атә. Затув'а нә-раб'ота сас мен у-п'очетоко ид"аха т'атко 'али-ујкә. Ид'ин ден н'иә тр'оицата утидохмә уф м'есноста што-га в'икахмә М'арсна м'аала. Т"аа м'еснос тр'абашә да-са направи пл'одно – обр'аботлив'о пол'е. Затув'а сел"аците сеч'еха-ги д'арвата и ги в'адеха чик'орите. Д'арвата н'осиха-ги фк'ашти за-гре'енә. Куг'а пр'истигн'ахмә на-М'арсната м'аала 'имашә д'арва што-не-са-ги одн'еселә. Н'иә ги тув'арихмә уф-н'ашата к'ола, одг'орә став'ихмә идн'о криво д'арво. Варз'ахмә-ги, па-јас сә-к'ачих узг'ора и си-т'аргнахмә. Кај м'есноста Б"алио к'амән или с'амо Б"алио, м'орахмә да-гу-забик'олиме с'елск'ио п'ят. П'ато б"ашә л'ошо направ'ен и к'олата сә-прев'арти. Јас сас-сичките д'арва сә-н'ајдох пут-тов'аро. За-ср'ек'а г'ул"амә падн'ах пот-кривото д'арво и т'ова ми-гу-сп'аси жив'ото. Сите м'ислеха д'ека-сам-т'ешко повр'едан, а јас бул"ава 'имах с'амо нә дл'аните от-рак'ите. Куг'а ме-изв'адиха, п'арво ма-пушт'иа да-ст'ојам, па-да-одам. И така сә-в'иде 'оти-не-сам повр'едан. Татко к'аза „Куг'а н"акој чув"ак 'ама-си д'енови за-жив'еенә, он к'е-си-ги жив'еә“.

КАКО СӘ ОЖЕНИХ

Татко бид'увашә пост'ар и пост'ар а јас п'овузр'асен. Изнем'ојан от-раб'ота не-мож'ешә с'екаде да-стигнува. Затув'а јас к'акә н'ајвузр'асен почн'ах с'ичко да-раб'отам. Куга нап'олних седемн'аисе гуд'ини т'атко зап'очна да-ми-гов'ори да-са-женам. У-

т'ова вр'аме т'атко са сл'ушаше, што-к'е-к'аже он т'ака к'е-б'иде. За м'ен н'еможеше да-са-н'ајде невр'аста от-п'обуг'атите с'ојове. Буг'ати сас с'ирум'ашки не-са-ор'одуваха.

Татко и к'азал на-л'ел'а Сирма да-н'ајде нив'аста за-мен. Уф-н'ејнио комшилук си-жив'ееше Анастасија, м'ома от-сирум'ашки сој, зат'ова-пак б'аше н'ого л'ична и м'ила. Зн'ајахме-са н'ии от-мал'енки. Н'ејнио сој б'аше раб'отлиф и ч'есан. Да-не-ми-га з'еме друк са согл'асих да-са оже'нам сас Анастасија. И-т'ака с'ројн'ичка бише-ни л'ел'а Сирма. Она н'ајп'арво е-губ'орила сас м'ајка-и на-Анастасија, па-сас Анастасија. Они са-се-согласиле и биле ср'ек'ни от-изб'оро. И јас не-б'их ерг'ен за-ф'арлане. Сирум'ах б'ах 'ама-вр'адан, раб'отл'иф. Зб'оро на т'атко-и Вељо б'аше прес'уден. Точнио ден на-н'ашио арм'ас го-забравих. Кај нас 'имаше об'ичај по-д'адената реч с'акоја нед'ала да-са-посет'ува нив'астата и да-са-д'ари сас н'ешто. Идн'а нид'ала венч'ален уст'ан, др'уга пап'уци, тр'етата нид'ала зл'атан п'арстен и четв'артата ник'аф – г'ерд'ан сас-алт'ане – л'ири. Јас на-Анастасија и-д'арих ник'аф сас 'осам л'ири, три погул'ами и пент пом'али. На-шести април ил'ада дев'есто читири'еста гуд'ина направ'ихме св'адба. Тој ден уф-с'ело 'имаше три св'адби. Тој ден са-жен'и м'ојо-братуф'чет Ге'орги сас-Софка, Атан'ас Танчев сас-Гург'а и јас сас-Анастасија. П'арви уф-ц'арква б'ахме н'и(ј)а, па-Атан'ас по-нас, па-Ге'орги. Имаше уб'ичај да-са бр'ичи ерг'ено. Кал'тата гу-бр'ичеше. Сас-мен ш'ега шег'аа 'оти 'уште нем'ал-сам брада.

....Н'ашио, крај бише моч'урлиф и н'ие са-разб'олув'ахме от-м'алар'и(ј)а и наст'инка. Куг'а б'ахме наст'ин'ани утриј'ахме-са сас л'ута рак'и(ј)а. И винд'узи став'ахме. Они са-ч'аши от-ст'акло, стакл'ени ч'аши. Стопл'уват-са сас пам'ук' пот'опен сас спир'итис. Така ст'оплен'ите ч'аши стават-са на-гард'ите и на-г'арбо. Тија што б'иха болни от-м'алар'и(ј)а л'ечихме-ги сас гурчил'ави ж'алти бобинки. Них ги-собирахме пу-пул'ето. На д'октур уф-Хис'ар од'ихме ногу р'етко. Прегл'едо от-д'октор б'аше н'огу ск'апо.

Татко п'овек'и 'имаше бул'ава от-спл'ината. Кур'емо стан'уваше-му тв'ард ор'ех и он-ослабуваше. Ид'ин п'ат, јас м'орах да-гу н'осам уф-Хис'ар на-д'октур. Татко идв'ам диш'еше. Гу-кач'их

на-куб'илата и т'яргнахме. Д'октуро гу-прегледѣа и к'ажѣ оти т'атко е н'огу бол'ан. „М'ожѣ да-от'идѣ - к'азѣ, к'ѣ-му д'адам две 'игли - 'ако- 'иматѣ п'ари“. Јас дад'ех-му п'ент мал'енки л'ири. Пр'аво уф-ц'ебо му-ги тур'их - т'ака м'ајка ми-к'азѣ. По-три ч'аса т'атко дојд'е-си на-с'ебѣ. Д'октуро к'азѣ д'ека т'атко трѣба да-ј'адѣ зр'аво ед'енѣ. Уф-негув'ата с'оба, т'аа з'има са-од'ели, коф'торо и-ден и-нош сигур'ешѣ, а п'енцур'ата м'алу б'ашѣ отвор'ена, да-са-прочист'ува ав'ата. Напр'олѣт т'атко б'ашѣ зраф, и пак-от'идѣ сас-уф'цитѣ.

Татко гов'орѣшѣ „на-ж'ивѣ ст'ока и к'апинк'ата и-е-душм'анин“. Куг'а б'их-мал уф'цитѣ гл'едашѣ-ги 'ујко Д'ина – Кост'адин Боз'акоф. Идн'а гуд'ина, ч'инам б'ашѣ ил'ада д'евет'сто два'исѣ и 'осматѣ гуд'ина, б'ашѣ н'огу студ'ена з'има. Нав'еа н'огу сн'ак. Имашѣ идн'о м'етро сн'ак. Татко и ч'ичко Ил'иа ги-ч'истѣх'а т'ярлата, а 'ујко изл'езѣ сас-уф'цитѣ. Вр'амѣто б'ашѣ н'огу л'ошо, 'имашѣ ср'ашна в'ијалица сас сн'ак и в'атѣр. Сичко б'ашѣ зал'едѣно. Вр'амѣто си-м'инѣшѣ, а 'ујко Д'ина гу-н'емашѣ да-са-в'ярнѣ сас-уф'цитѣ. В'ечар падн'а, н'ошно вр'амѣ пом'ина, а-них ги-н'ама. Са-исплаш'ихмѣ. Што-са догод'ило? – са-п'итахмѣ. Да-не-са-ги из'елѣ вѣлци? Да-не са-га нападн'алѣ 'ујко Д'ина зли чув'аци. Уртид'ен штом са-разд'ени, сн'аго прѣст'ана да-в'еѣ. Татко и ч'ичко отид'оха да-ги б'арат. Арно-ама сн'аго што-п'адашѣ с'янош д'ириѣ ги-потр'упал. Са-в'ярнаха к'асно н'ошно-вр'амѣ. Б'ихѣ приплаш'ени, умор'ени и изгладн'ени. Бил'и са-уф др'угитѣ-с'ела, питув'алѣ л'уди по-п'ято, 'ама н'ишто. Ф'торио ден изм'ина поф'торно н'ишто, и-трѣтио ден м'инѣшѣ... Ц'ала ср'ек'а уф-пладн'ина, на руч'ок вр'амѣ дуд'ѣ при-нас ид'ин ујн'ик, наш-родн'ина от-Сп'атово. Он-ни дон'есѣ р'адосна вес. По-п'ято вид'ел завѣ'ани 'офци.

Татко и ч'ичко Д'ина отид'оа на-т'ова м'есто. Там са-н'ашлѣ полов'ина от-стадото. Др'угуио дел гу-н'ашлѣ подал'енко. Видѣлѣ ј'ато чак'ало и текн'ало-им д'ека 'они гу-д'ебнат пл'енѣ. Уф'цитѣ са-ги-н'ашлѣ 'арно-ама от-'ујко Д'ина н'емало ник'аква д'ира. Текн'ало-им 'оти м'ожѣ да-е затр'упан, па-са-почн'алѣ да-гу-дозиват. От-сн'аго са-ј'авил гл'асѣ на-'ујко Д'ина. Нат н'его 'имало напласн'ато ед'ин м'етар сн'ак. Куг'а са-га извад'илѣ, бил премр'азнан изгл'аднѣн и н'огу исплашѣн. Ист'инско ч'удо к'ако не-засп'ал. Покр'иѣн сас-уф'чарска г'ун'а и с'ас сн'аго от-г'орѣ он-е-бил зашт'итѣн от-

в'ијал'ицата. Татко и ч'ичко са-гу-зем'але 'ујко Д'инаџа пут-р'аки и са-ги-пот'ер'але оф'циџе.

...Ид'ин д'ен на-л'атус, туг'ава им'ах дван'аиси гуд'ини, т'атко ми-к'аза: „Ут дн'еска па-понаџам, јас и ти к'е-ги п'асеџме уф'циџе, сас-вр'аме к'и-зај'акнеш и к'и-на'учиш к'ако са-ч'уват 'оф'ци“. Н'еговата д'ума б'аше зак'он. Туг'ава б'их н'огу-болезл'аво д'ате, и от-с'ичко са-бој'ах.

Уф'циџе ги-п'асеџме до-с'алските гр'обишта. Куг'а б'ах сас-т'атко не-са бој'ах, с'амо куг'а б'ах сам. Н'огу са-бој'ах да-не д'опрам н'акуј к'арс. Каживаха д'ека 'ако-д'опреш к'арс к'е-те-пр'ати дид'еко. Ут-п'арво т'атко ма-пушт'уваше сам-да-в'арнам н'он'акуја 'оф'ца што-забег'ала. Пул'енка, п'опул'енка са-нав'икнах и сам да-одам кај-гр'обишт'ата, бес да-са бо(ј)ам.

Едн'ач, на-н'ошно вр'аме, са-ч'уја с'илан лав'еж ут-к'учињ'ата. Татко изл'азе нав'анка да-в'иди з'ошто так'оф лав'еж. Куг'а са-в'арна к'аза: „Уф'циџе ги-н'ама, врат'ата от-тарл'ото с-падн'ана, м'ора да-са б'или в'алци. Пот'ова гу-разбуди 'ујко Д'ина т'аргнаха да-ги-б'арат уф'циџе. С'акуј от'иде пу-друг п'ат. На-мен ми-п'адна да-одам пу-п'ато на'кај Ч'арго. Така га-в'икахме м'есноста уф-пол'ето д'ека ги-п'асеџме уф'циџе. Имах стр'а(х) от-в'алциџе 'ама-мор'ах да-одам. Кач'их-са на-магар'ето и-си-каз'увах: „аку 'има в'алци, н'ајп'арво м'егу, магар'ето, к'е-гу ј'адат, а-јас за-т'ова вр'аме к'и-избегнам. Ј'амашлива ми-б'аше т'ешен'ето 'ама-аде-де... Куг'а уф-мр'ако н'ашто са-ц'акли. „Гут'ово ојд'ех-си“ си-к'азах. Магар'ето с'амо-си од'еше нан'апрет. Стигн'ах ду-лоз'ето и б'ах ду-огр'адата от-жици направ'ена. „Добро-е“ – си к'азах „не-сам-згреш'ил. Зав'артех на-д'асно и-гу-прес'скох с'елцкио п'ат. Туг'ава га-в'идех и-т'упол'ата. Дојд'ех на-право м'асто, на-Ч'арго. Сига не-см'ејах да-са-доближам. До-т'упол'ата 'имаше гул'ама д'упка, мож'ех да-пруп'аднам уф-н'еџ сас м'агар'ето, двам'ината. П'опул'енка симн'ах-са и ов'ој п'ат јас-н'его (м'агар'ето) гу-вод'их. Близ'о д'ека што б'аше за-саден буб'ак'о б'аха н'ашите 'оф'ци, субер'ани на-купа. Пријд'ех-им п'опул'енка уф-т'амниџата и ги-допир'ах. Што-да ч'инам сига? Са-с'етих. Пушт'их-гу м'агар'ето напред да-оди и оф'циџе таргнаха пу-него. Пул'енка, пул'енка сас гул'ам ср'ах стигнахме у-сел'ото.

Уфціте ги-затв'орих уф-тарл'ото, гу-зав'ярзах м'агар'ето уф-если и отид'ох да си-пол'егнам. Т'атко ма-пит'увал к'ако сам-ги н'ашел уфціте, 'ама-јас сам засп'ал бес-да-к'азам едн'а реч.

За т'атко уфціте б'аха сичко уф-жив'ото, б'иха најсв'ето н'ашто у-негофио жив'от. „За н'их и жив'ото са-д'ава“ - каз'уваше т'атко. Помн'увм идн'о саб'але в'адех 'ода-от-н'ашио кајн'ак. Кајн'ако б'аше опг'раден сас-вис'ок сит нап'равен от-бет'он. Он бише вис'ок едн'о м'етро. Бит'оно бише раз'еден. Б'аше ст'анал само парч'оци. Туг'ава едн'о п'арче са одвои и падна-ми в'арс-ног'ата. Гул'ама бол'ава ми-дојд'е. Ног'ата ц'ала ми-пот'ече. Б'арже фк'ашти ст'авиха-ми в'арен корм'ит и ми-га зави(ј)'аха. Арно-ама т'атко не-позволи да-бидам зам'енен. Зем'ах ид'ин ст'ап, он ми-б'аше к'аку штак'алка, и сас-бол'ава уф-ног'ата си от'идех сас-уфціте.

НАПУШТАЊЕ НА СЕЛОТО

Уф-Кулата пр'истигнах уф-чет'ири ч'асо. Там ср'етих н'огу чув'аци от-мојто село Чуфлиц'ик. Тија ми-к'азаха д'ека и мојо сој са-иселил от-родното м'асто и д'ека са-т'ука. Куг'а са-уп'атих уф-к'аштата на-сојо Пелив'анови, там-ги најд'ех ж'ената Анастасија сас-двата с'ина, сојо на-ујкото Д'ина и сојо от-т'атко (т'атко са-преж'ени). Са-зач'удих. Б'ахмє сас-реч т'атко и сојо на 'ујко Д'ина да-ост'анат на-им'ото уф-сел'ото. Ут идн'а ср'ана б'ах р'адосен што с'ите са-т'ука, ж'иви и зр'ави, 'ама от-др'уга ср'ана са-исплших за-им'ото уф-кр'ајо, к'аштата и ст'оката што ни-ост'ана т'ам. Имахмє касм'ет што са-зев'але ид'ин д'ал ут-ст'оката сас них. У-Пелив'анови б'ахмє са-смєст'иле: мојо сој сас-чет'ири д'уши, 'исто и ут-т'атко сојо сас чет'ири д'уши, сојо от-ујко сас-три д'уши и сојо ут-сєср'а-ми сас шєс д'уши, на к'упа шисн'аисє 'усти. Сојо Пелив'анови б'иха у-пор'ода сас з'ето Шп'иро, м'аш на сєср'а-ми.

Фк'ашта са-ост'ан'але м'аште'ата и 'ујна Мар'ија. Т'атко и 'ујко от'ишле-са на ст'асионо да ги-поведат др'узите уф-Петр'ич па-да-са в'арнат пак уф-сел'ото. Пон'акое вр'амє и 'они са-д'ошли на-ст'асионо. Уви(ј)а мисл'иле са-д'ошле затув'а да-дон'єсат 'оште н'ашто што ост'ан'ало от-п'окашнин'ата и, да-са-поздр'ават. Ут-

п'окашн'ина зем'але-са с'итни ж'енски раб'оти: лаж'ици и буд'ил'ки, сурн'ак'о и чук'алот'о, вар'ал'ка, то'чилка, чан'ак'о н'акуја паница, чан'ак'о, валц'ани и каф'ен'ик'о, пон'акуја пруск'ела, пок'роф'ка и ј'амбул'ја. Ама 'они каж'але-са дек-фк'ашти, у-селот'о, п'овек'е н'е-м'оже да-са ост'ане. Дошле-са ма'ири и на-с'ила ги-прот'ер'але. Татк'о н'алутен ведн'ага варн'ал-са. Там с'ичк'о б'ило однес'ено, и житот'о, и ч'енкат'о, с'ята ост'ан'ата п'окашн'ина и т'аа ст'ока што ост'ана. Нас'етне и наш'ата сос'еда, ст'арата ма'ирика, кој'а едв'ам мож'аше да-'оди зим'ала-ги-е д'аските от-душум'ето. Куг'а гувид'ела т'атк'о сас-с'алси уф-'очи каз'ала-е: „с'ите гр'абат, па-и-јас“. И т'ака т'атк'о сас-с'ојо са-дошле уф-Петр'ич, уф-Балг'ари(ј)а. Ср'ашна раб'от'а д'ате!... Ост'ана-ни там р'одната-ни гарм'уда сас две к'ашти, пл'евна, ах'ар, 'если, т'арло, амб'ар, сас'идан кл'адник, ц'алио 'имот сас дв'оро, 'авли(ј)ата, н'ивите уф-Окоп'ите, Ор'ео, Цим'ентиран'от'о, Камил'арка, Бр'есто, Ч'арго, Сил'амска, Ст'асионо, се-на-се шисн'аисе и-п'ол дек'ари, ост'ан'аа дв'ете кру'ши, дв'ете д'ун'и, идн'ин нас'ад от-см'окви, л'оза, в'итки, топ'оли, три ил'ади килогр'ами ч'ен'ица, ч'енка уф-з'арно дв'е ил'ади килогр'ами, 'арж 'осам стут'ини к'ила, јачм'ен две ил'ади и пет стут'ини к'ила, буб'ак' - две ил'ади к'ила, к'ик'ир'итки ил'ада и 'осам стут'ини к'ила, фас'ул' пент стут'ини к'ила, па'тати с'едам стут'ини к'ила, сл'ама, с'ено – ј'онце, ч'етири к'уби д'арва, идн'а куб'ила, две кр'ави, ч'етир'иисе и п'ент 'офци, идн'о маг'аре, два 'ола и идн'а пр'асна прас'ица.

И т'ака уф-Кулата почн'ахм'е да-си-живе'им'е от-ден за-ден к'ак'о г'упците, раб'от'ахм'е по-ч'уждите н'иви, ч'увахм'е-га ајман'ата от-буг'атите сел'аци.

Пул'ето на'укол Кулата б'аше мал'енко. Н'амаше м'аст'о д'ека да-са п'асат оф'ците. Затув'а н'и(ј)а уф-гр'упи сос'тавихм'е п'овек'е ст'ада 'офци, та-ги прат'ихм'е на-П'ирин Пл'анина, 'арну-ама н'ашите 'офци б'аха навикн'ани на-низ'и(ј)ски рамнич'арски пог'оди уф-н'ашИ'о кр'ај и н'емож'еха да-изд'аржат на-пл'анин'ата. Н'огу почн'аха да-п'обул'ават. Зат'ова варн'ахм'е-ги наз'ат уф-сел'ата Кула и Сп'анчово.

З'имата б'аше т'ука, а н'ие н'емахм'е сас-што да-га р'аним'е ст'оката. При(х)одите над'ека Гр'ација б'иха д'обро ч'увани, и-там н'емож'ехм'е да-ги-п'асем'е. Затув'а почн'ахм'е да-га прод'авам'е

ст'оката. Арно-ама наб'арго Бал'ари(j)а га-забр'ани т'аргов'ането сас-ст'ока. Н'огу ст'ока са-прод'адє туг'ава, к'и-н'амашє што-да-са ид'є. Н'ашио сој не-га прод'адє ст'оката, не-сми"ашє от-т'атко. Ама и-по'арно т'ака што-чин'ихмє. Аку н'є б"ашє т"аа, што к'и-ид'єхмє? Т"аа з'има, ил"ада д'євєт' стут'ини чєтириисє и ш'єста јас и идн'и др'узи л'удє пучн'ахмє сас-раб'ота на-ст'асионо. Раб'от'ихмє на-ст'асионо Свєти Вр'ач - Петр'ич, па-на ст'асионо ут-сел'ото К'ула до-Свєти Вр'ач. М'ојта гр'упа раб'отєшє на-ст'асионо от-К'улата до-Гєн'ерал Тод'ороф. Т"аа б"ашє мал'єнка ст'асион уф-сел'ото Прип'ечєн. На-б'аржє д'адох'а-ни бар'аки, от-д'ярво б"аха направ'єни. Б"аха см'єстєни до-ст'асионо у-сел'ото. Бар'акитє б'иха ст'ари, тр'ошни, д'утраєни. На-дажлив'о вр'амє 'одата тєч'єшє от-бац'ата пу-кр'ово и пу-дувар'єто у ст'аитє, а куг'а в'атаро ф'учєшє ч'иниш у-фн'єтри ул'єгол. Д"ацата б"аха 'оштє мал'єнки и п'оик'и б"аха бол'єсни н'єго-ли зр'ави.

Уф-ил"ада д'євєт стут'ини и чєтирисє и сєдма гуд'ина на-дв'аисє и п'єнти мај пумин'ахмє-га б'алгарско-југословєнскио син'ар. На мак'єдонската з'ємја б"ахмє прєчєк'ани сас-кам'и'они, и не-прєнєсиха уф п'арко на Срум'ица. Там са вид'охмє сас-братуфч'єда Вик'ија и сас-н'єјнио м'аш, з'єто Дим'итар Бац'акзоф (сєг'а Томоф). Татко куг'а гу-видє Срум'ичкото п'олє б"ашє н'огу рад'осєн. Он к'аз'а „Т"аа з'ємја є-рамна, сас-рамно и р'одно п'олє, н'огу налич'ува на-н'ашто С"арско, на-н'ашата з'ємја. Н'ивитє са-бєрик"єтни к'ако и н'ашитє д'ома. Тука к'є-ни б'идє д'обро, како д'ома“.

Арно-ама т'атко м'алко са-р'адува. По-нєк'олко д'єна ут-Ск'опє прист'игна чув"ак ут-мин'истарств'ото за-соци'ални бр'иги, им'єто му-б"ашє Ѓ'орги Б'онєф – он ти-б"ашє бєж'анєц от-сел'ото Пр'осєчан – Драмско, сас н'алок – д'окумєн(т) да-са с'єлимє за-Ск'опє.

ЛИТЕРАТУРА

Алексиев 1930

Алексиев Н., Разлошкият говоръ, МП, год. VI, кн. 3, София 1930, 92 - 124

Аргировски 1992

Арџировски М., Грцизмите во македонскиот јазик, Скопје 1992

Балканов, Балкански 2001

Балканов Н., Балкански А., Село Чифлицик во Егејска Македонија, Скопје 2001

Балканов 2001

Балканов Н., Непрежален роден крај, Скопје 2001

Баскаков, Голубева Камилева, ...1977

Баскаков А. Н., Голубева, Н. П., Камилева А. А., Турецко Русский словарь, Академия Наук СССР, Москва 1977

Безљај 1976-1982

Bezljaj F., Etimološki slovar slovenskega jezika, (I-II 1976, 1982) Ljubljana

Билтен 1974, Мокров

Мокров Б., Опис на македонската флора и фауна. Билтен на Одборот за изработување на македонската терминологија. IV, 4, Скопје 1974

Бојковска 1981

Бојковска С., Мегленскиот говор (магистерски труд, ракопис), Скопје 1981

Бојковска 2003

Бојковска С., Радовишкиот говор, Скопје 2003

Видоески 1950

Видоески Б., Поречкиот говор, Скопје 1950 (Дипломски работи, кн. 1)

Видоески 1955

Видоески Б., Прилози за македонската дијалектологија, МЈ, VI, кн. 2, Скопје 1955, 113-151

Видоески 1960-1961

Видоески Б., Основни дијалектни групи во Македонија, МЈ, XI-XII, кн. 1-2, Скопје 1960-1961, 13-31

Видоески 1962

Видоески Б., Кумановскиот говор, Скопје 1962

Видоески 1962-1963

Видоески Б., Македонската дијалектологија во светлината на лингвистичката географија, МЈ, XIII-XIV, кн. 1-2, Скопје 1962-1963 87-107

Видоески 1965

Видоески Б., Заменските форми во македонските дијалекти, МЈ, XVI, Скопје 1965, 25-71, + 57 карти

Видоески 1967

Видоески Б., Развојот на македонската дијалектологија, ЛЗб, XIV, Скопје 1967, бр.3, 10-17, бр. 5, 12-17

Видоески 1970а

Видоески Б., Акцентските системи во македонските дијалекти, ЛЗб, XVII, Скопје 1970, бр. 3, 1-11

Видоески 1970

Видоески Б., Континуантите на вокалните *р* и *л* во дијалектите на македонскиот јазик, ГЗбФФ, кн. 22, Скопје 1970, 529-546, + 5 карти

Видоески 1978

Видоески Б., Вокалните системи на македонскиот литературен и дијалектен јазик, Прилози на МАНУ, III, 1, Скопје 1978, 79-98

Видоески 1981

Видоески Б., Фонемата /x/ во дијалектите на македонскиот јазик, Прилози на МАНУ, VI, 2, Скопје 1981, 5-23, + 10 карти

Видоески 1981-1982

Видоески Б., Фонемата /ǣ/ во македонскиот дијалектен јазик, МЈ, XXXII-XXXIII, Скопје 1981-1982, 95-102, + 8 карти

Видоески 1984

Видоески Б., Дијалектна диференцијација на македонскиот јазик, Зборник во чест на Блаже Конески, Скопје, Скопје 1984, 45-53

Видоески 1986

Видоески Б., Акцентските системи во македонските дијалекти во Грција (Егејска Македонија) и Јужна Албанија, МЈ, XXXVI-XXXVII, Скопје 1985-1986, 19-45

Видоески 1988

Видоески Б., Формите на глаголот сум во парадигмата на сегашното време во македонскиот дијалектен јазик, Зборник во чест на Крум Тошев, Скопје 1988, 141-145

Видоески 1989

Видоески Б., Петричкиот говор, Прилози на МАНУ, XIV, 1, Скопје 1989

Видоески, Пјанка, Тополињска 1990

Видоески Б., Пјанка В. Тополињска З., Македонско-полски и полско-македонски речник, Варшава 1990 Скопје

Видоески 1991

Видоески Б., Говорот на селото Секавец (диј. Сјакавиц, гр. Λιβαδοχώριον) Серско. Прилози на МАНУ, XV, 1, Скопје (1990) 1991, 41-82

Видоески 1991

Видоески Б., Формите на глаголскиот прилог во македонскиот дијалектен јазик, Прилози на МАНУ, XVI, Скопје (1990) 1991, 1, 7-15

Видоески 1992а

Видоески Б., Говорот на селата Плевна и Горно Броди. Драмско. Прилози на МАНУ XVII, 2, Скопје, 1992, 5-89

Видоески 1993

Видоески Б., Фонолошкиот и прозодискиот систем на говорот на селото Негован (Солунско), Прилози на МАНУ, XVI, 2, (1991), посебен отпечаток, Скопје 1993

Видоески 1994

Видоески Б., Македонските дијалекти во Егејска Македонија (обид за класификација), посебен отпечаток на МАНУ, Скопје 1994

Видоески 1998

Видоески Б., Дијалектите на македонскиот јазик, том 1, МАНУ, Скопје 1998

Видоески 1999а

Видоески Б., Дијалектите на македонскиот јазик, том 2, МАНУ, Скопје 1999

Видоески 1999

Видоески Б., Дијалектите на македонскиот јазик, том 3, МАНУ, Скопје 1999

Видоески 2000а

Видоески Б., Фонолошки бази на говорите на македонскиот јазик, МАНУ, Скопје 2000

Видоески 2000

Видоески Б., Прашалник за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас, ИМЈ, Скопје 2000

Георгиев, Заимов, Илчев, ... 1974-1986

Георгиев В. И., Заимов И., Илчев Сп., ..., Български етимологичен речник. (I-III 1974-1986), София

Голомб 1959

Голомб З., Генетички врски меѓу карпатската и балканската сточарска терминологија и улогата на словенскиот елемент во ова подрачје, МЈ, X, 1-2, Скопје 1959

Голомб 1961/62

Голомб З., Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско), МЈ, XI-XII, Скопје 1961/62, XIII-XIV, Скопје 1963/64

Даль 1956

Даль В., Толковны словарь великорусского языка, (I-IV, 1880-1884), Москва 1956

Дрвошанов 1993

Дрвошанов В., Кајларскиот говор, Скопје 1993

Дрвошанов 2001

Дрвошанов В., Дијалектолошки студии, Скопје 2003

Думев 1943

Думев В., Воденският говор, МП, XII, кн. 3, кн. 4, София 1943

Иванов 1931

Ивановъ Й., Български старини изъ Македония, София 1931

Иванов 1971

Ивановъ Й., Двойно ударение в българския език, Известия на Института за български език, кн. XX, София 1971

Иванов 1972

Ивановъ Й., Български диалектен атлас. Български говори от Егейска Македония. т. I. Сярско, Драмско, Валовишко и Зиляховско, БАН, София 1972

Иванов 1977

Ивановъ Й., Български преселнически говори. Говорите от Драмско и Сярско, БАН, София 1977

Ивановиќ, Петровиќ 1967

Ивановиќ С., Пејировиќ И., Руско-сербскохорватский словарь, Москва 1967

Ивиќ, 1956

Ивиќ П., Дијалектологија српскохрватског језика, Нови Сад 1956

Ивиќ, 1960/1961

Ивић П., Основни аспекти структуре дијалекатске диференцијације, МЈ, XI-XII, кн. 1-2, Скопје 1960/1961, 81-103

Илков, Марицас, Михайлов ... 1991

Илков К., Марицас Д.К., Михайлов АП., Българско-гръцки речник, т. 2 (О-Я), София 1991

Јашар-Настева 1962/63

Јашар-Настјева О., Македонските калки од турскиот јазик, МЈ, XIII-XIV, кн. 1-2, Скопје 1962/63, 109-172

Јашар-Настева 1974

Јашар-Настјева О., Прилог кон проучувањето на лексичките балканизми во македонскиот јазик, МЈ, XXV, Скопје 1974, 211-235

Јашар-Настева 2001

Јашар-Настјева О., Турските лексички елементи во македонскиот јазик, Скопје 2001

Киш 1983

Киш М., Питулица и тиганица (анг. crepe, doughnut) во македонските говори, ЛЗБ, XXX, кн. 3, Скопје 1983

Киш 1996

Киш М., Дијалектната лексика од областа на растителниот свет, Скопје 1996

Конески 1949

Конески Б., Прилепскиот говор, ГЗБСФФ, кн. 2, Скопје 1949, 274-301

Конески 1951

Конески Б., Побожда-Побоужда, МЈ, II, бр. 9-10, Скопје 1951, 217-221

Конески 1962/63

Конески Б., За некои морфолошки пречки на фонетските промени во македонскиот јазик, МЈ, XIII-XIV, кн. 1-2, Скопје 1962/63, 5-15

Конески 1967

Конески Б., Историја на македонскиот јазик, Скопје 1967

Конески 1976

Конески Б., Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје 1976

Конески 1977

Конески Б., За редукцијата на неакцентираните вокали, Предавања на X семинар за македонски јазик литература и култура, Скопје и Охрид, 5-25.VIII 1977, 15-22

Конески 1982

Конески Б., Историја на македонскиот јазик, Скопје 1982

Кјанчов 1970

Кјанчов В., Избрани произведения, т. II, София 1970

Кушевски 1958

Кушевски М., Делчевски градски говор, МЈ, IX, кн. 1-2, Скопје 1958, 67-108

Лаброска 2003

Лаброска В., Говорот на селото Кула – Серско, Скопје 2003

Лавров, Поливка 1932

Lavrov P., Polívka J., Lidové povídky jiho-makedonské. Z rukopisu St. Večkovických, Praha 1932

Маневиќ 1952

Маневић Т., цѣ > ца во некои македонски говори, МЈ, III, 1-10, Скопје 1952, 35-37

Мирчев 1952

Мирчевъ К., Историческа граматика на българския език, София 1952

Мирчев 1963

Мирчевъ К., Неврокопскиот говор, Годишник на Софискиот универзитет, Историско-филологически факултет, т. XXXII, 1, София 1936

Новаковиќ 1935

Новаковић С., Ѓ и ђ у македонским народним дијалектима, Београд 1935

Облак 1994

Облак Б., Македонски студии, Љубљана 1994

Пеев 1968

Пеев К., Белешки за лексиката и фразеологијата од струмичко, МЈ, XIX, Скопје 1968, 201-225

Пеев 1969

Пеев К., Членот во македонскиот јазик, ЛЗб XVI, бр. 1, Скопје 1969, 25-29

Пеев 1970

Пеев К., За македонската дијалектна лексика, МЈ, XXI, Скопје 1970, 123-136

Пеев 1972

Пеев К., Фразеолошките изрази во македонскиот јазик, МЈ, XXIII, Скопје 1972, 226-236

Пеев 1973

Пеев К., Кон разграничувањето на гевгелискиот и дојранскиот говор, МЈ, XXIV, Скопје 1973, 207-221

Пеев 1974

Пеев К., Називите за пченката во македонските народни говори, ЛЗб XXI, кн. 2, Скопје 1974, 45-47

Пеев 1977

Пеев К., Од земјоделската терминологија во македонските народни говори, Македонистика, Скопје 1977, 97-117

Пеев 1979

Пеев К., Дојранскиот говор, Македонистика 2, Скопје 1979

Пеев 1987/88

Пеев К., Кукушкиот говор, Скопје, кн. 1, 1987, кн. 2, 1988

Пеев 1987a

Пеев К., Реликти во прозодискиот систем на југоисточните македонски говори од кукушко-дојранското подрачје, *Studia linguistica Polono-Jugoslavica*, т. 5, 1987, 101-108

Пеев 1988

Пеев К., За заменскиот систем во јужните македонски говори, Јазичните појави во Битола и Битолско, денеска и во минатото, Скопје 1988, 113-126

Пеев 1995

Пеев К., За аспектот многузначност во речничката граѓа од југоисточните македонски говори, МЈ, XL-XII, Скопје 1989-1990, 403-413

Полоска 1996

Полоска А., Лексичка интерференција на македонскиот и албанскиот дијалектен јазик (докторска дисертација, ракопис), Скопје 1966

Поповски 1972

Поповски А., Изменување на групата р+вокал меѓу согласки (редукција на вокалот зад р), МЈ, XXIII, Скопје 1972, 237- 248

Поповски 1979

Поповски А., Реканскиот говор со посебен осврт на неговата лексика (докторска дисертација, ракопис), Скопје 1979

РМЈ

Речник на македонскиот јазик, (I-III 1961-1966), Скопје

Романски 1932

Романски С., Долновардарскиот говор, МП, VIII, кн. 1, София 1932

Романска 1961

Романска Ц., Чешко-български речник, София 1961

Сак'ов 1967

Сак'ов Д., Принос към речника на кукушкия говор, Българска диалектологија III, София 1967, 314-341

Селищев 1918

Селищев А., Очерки по македонской диалектологии, т. I, Казань 1918

Симовски 1997

Симовски Т., Атлас на населените места во Егејска Македонија, Скопје 1997

СКОК 1971-1974

Skok P., Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika, (I-IV, 1971-1974)
JAZU, Zagreb

Стаматоски 1959

Стаматоски Т., Од лексиката на тетовскиот говор, МЈ, X, кн. 1-2,
Скопје 1959, 79-106

Стојков 1993

Стојков С., Българска диалектология, София 1993

Таховски 1951

Таховски А., Грчки зборови во македонскиот народен говор, Прилог кон етимолошкиот речник на македонскиот јазик, Филозофски факултет, кн. 1,
Скопје 1951

Тополинска 1959

Тополинска З., Од полско-македонските акцентни паралели, МЈ, X,
бр. 1-2, Скопје 1959, 13-18

Тополинска 1960/61

Тополинска З., За словенскиот слободен и неподвижен акцент, МЈ,
XI-XII, бр. 1-2, Скопје 1960/61, 73-79

Тошев 1950

Тошев К., Промените на консонантските групи *вн* и *бн* во *мн*, МЈ, I, бр. 3,
Скопје 1950, 59-61

Трубачев 1960

Трубачев О.Н., Происхождение названий домашних животных в славянских языках (Этимологические исследования), Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1960

Угринова 1951

Угринова Р., Говорите во Скопско, Скопје 1951 (Дипломски работи, кн. 4)

Угринова-Скаловска 1979

Угринова-Скаловска Р., Старословенски јазик, Скопје 1979

Фасмер 1964-1973

Фасмер М., Этимологический словарь русского языка, (I-IV 1964-1973), Москва

Филипова-Байрова 1966

Филипова-Байрова М., Лексико-семантични наблюдения върху гръцките заемки в български език, Български език XVI, кн. 4, София 1996, 314-321

Филипова-Байрова, Балциев, Ботон ... 1994

Филипова-Байрова М., Балджиев М., Бойюн М., ... Гръцко-български речник, София 1994

Цонев 1940

Цоневъ Б., История на българский езикъ, А. Опща часть т. I, София 1940 (Второ, посмъртно издание подъ редакцията на проф. д-ръ Ст. Младеновъ и доц. К. Мирчевъ)

Шкаљик 1989

Škaljić A., Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo 1989

СОДРЖИНА

ВОВЕД	5
ФОНОЛОГИЈА.....	9
Вокализам.....	9
Инвентар на фонемите	9
Редукција	10
/e/	11
/o/	11
/a/	12
/ǎ/	12
Од историјата на вокализмот	12
Ь	12
Ъ	12
Ѣ	13
А	13
Ж	13
Секундарен ъ.....	14
Ы	14
Вокално р /р/ и вокално л /л/.....	14
Р	14
Л	15
Промени на вокалите	15
Елизија	15
Преглас на /а/ во /е/	16
Лабијализација	16
Асимилација	16
Испуштање на почетните вокали	16
Консонанти	16
Инвентар на фонемите	16
л - л'	17

н - н'	17
к' г'	18
с и ц	18
х	18
Од историјата на консонантизмот	19
*tj/ *kt/ *dj	19
*čr-, *črě-	19
Промени на консонантите	20
Асимилација на групите.....	20
Метатеза	20
Испуштање на согласки	20
ПРОЗОДИЈА	21
Двоен акцент	23
МОРФОЛОГИЈА	28
Именки	28
Род	28
Број	28
Определеност	30
Апел.....	30
Морфнолошки појави.....	31
Деривација	31
Придавки	32
Род	32
Определеност	32
Степен	33
Морфонолошки појави	33
Деривација на придавките	33
Заменки	33
Лични заменки	33
Лично-предметни заменки	35
Придавски заменки	35
Броеви	35
Прилози и честички	36
Предлози	37
ГЛАГОЛИ	38
Образување на свршени од несвршени глаголи и не-	
свршени од свршени глаголи	38
Перфектизација.....	38
Имперфектизација:.....	38

Сегашно време	39
Минато определено несвршено	41
Минато определено свршено	42
Начин	44
Прекажаност	44
Заповеден начин	45
Условен начин	46
Глаголска л-форма	46
Глаголска придавка	47
Глаголски прилог	47
Глаголска именка	47
Минато неопределено време	47
Предминато време	48
Минато резултативно време	48
Конструкции со глаголот сум/е+гл. н/т форма	49
Идно време	49
Минато идно време	50
ЛЕКСИКА	51
ЛОКАЛИЗМИ	65
АРХАИЗМИ	97
ТУЃИ ЗБОРОВИ	104
ТУРЦИЗМИ	105
ГРЦИЗМИ	110
РЕЧНИК НА ПОРЕТКИ ЗБОРОВИ.....	114
ЗАКЛУЧОК	150
СКРАТЕНИЦИ И ТРАНСКРИПЦИЈА.....	155
СКРАТЕНИЦИ НА ЗБОРНИЦИ И СПИСАНИЈА.	155
СКРАТЕНИЦИ НА ЈАЗИЦИ	155
ТРАНСКРИПЦИЈА	156
ТЕКСТОВИ	157
ЛИТЕРАТУРА	170
СОДРЖИНА.....	181